

87
ΣΤ
Χ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Α. ΛΑΖΑΡΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΒΑΡΒΑΚΕΙΟΥ
ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΣΧΟΛΗΣ

ΑΡΧΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΜΗΔΙΚΩΝ

Έγκεκριμένη διά μίαν πενταετίαν 1932 — 1937

I. P. K.

ΜΕ ΠΟΛΛΑΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΣ

Σπύρος Ι. Παπασπύρου

Ζωγράφος

Καθηγητής Εφαρμογών ΤΑΙΧΥΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

18932

ΕΚΔΟΣΙΣ Ε'

2000

οιτ. άποφ.
Παιδείας
γούσ. 1932

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουν τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἐνὸς ἐκ
τῶν συγγραφέων καὶ τὴν σφραγῖδα τοῦ ἐκδότου.

Μαργάρη

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Ο ΠΡΟ·Ι·ΣΤΟΡΙΚΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

1. Ἰστορία καὶ προϊστορία

ΙΣΤΟΡΙΑ

"Ολοι ἔχομεν τὴν περιέργειαν νὰ μάθωμεν πῶς ἔζησαν καὶ τὶ ἔκαμαν οἱ παλαιότεροι ἀνθρώποι. Δηλαδὴ θέλομεν νὰ μάθωμεν τὴν ιστορίαν των.

Ἰστορία λοιπὸν εἶναι ἡ μελέτη τῆς ζωῆς καὶ τῶν πράξεων τῶν ἀνθρώπων, ποὺ ἔζησαν τρίν· ἀπὸ ἡμᾶς.

"Ολαι ὅμως αἱ πράξεις τῶν ἀνθρώπων δὲν ἔχουν τὸ ἴδιον ἐνδιαφέρον. Θέλομεν κυρίως νὰ μάθωμεν τὰ σπουδαιότερα, τὰ σημαντικώτερα ἔργα των. Ποῖα εἶναι ὅμως αὐτά;

Τὰ παλαιότερα χρόνια ὁ ἀνθρώπος ἦτο ἀμαθής. Δὲν ἤξευρε νὰ ράπτῃ ἐνδύματα, νὰ κτίζῃ σπίτια, νὰ κατασκευάζῃ ἔπιπλα, σκεύη οἰκιακά, μὲ μίαν λέξιν τίποτε ἀπ' ὅσα κάμνουν εὐχάριστον τὴν ζωήν. Ἡ ἀνάπτυξις του ἔγινε μὲ κόπον καὶ εἰς διάστημα χιλιάδων ἑτῶν. Ἀργότερα ὅμως ἀρχισε νὰ προχωρῇ γρηγορώτερα. Ζύπνησεν ὁ νοῦς του, ἀπέκτησε πολλὰς γνώσεις, μεγάλην ἰκανότητα εἰς τὰς τέχνας, τέλος ἔφθασεν εἰς τὸ σημεῖον, πού εύρισκεται σήμερα.

Τὴν πρόδον αὐτὴν τοῦ ἀνθρώπου τὴν ὀνομάζουν μὲ μίαν λέξιν πολιτισμόν. Ἀπ' ὅλας τὰς πράξεις τοῦ ἀνθρώπου μᾶς ἐνδιαφέρουν περισσότερον ἐκεῖναι, ποὺ ἔκαμαν νὰ προκόψῃ ὁ πολιτισμός, καὶ αὐτὰς μελετᾷ κυρίως ἡ ιστορία.

ΠΗΓΑΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Σήμερα γνωρίζομεν παραπολλὰ διὰ τοὺς παλαιοτέρους ἀνθρώπους. Οἱ ιστορικοὶ ἐμελέτησαν τὴν ζωήν των καὶ τὴν ἐφωτισταν πολύ. Ἀπὸ ποὺ πῆραν τὰς πληροφορίας των;

Οἱ παλαιοὶ ἀνθρώποι δὲν ὑπάρχουν πλέον διὰ νὰ μᾶς διηγη-

Θιοῦν τὴν ἱστορίαν των, ἀλλὰ δὲν ἔχάθη κάθε σημάδι των. Ἀπό τοὺς παλαιοτέρους ἀνθρώπους ἔχομεν διάφορα ἀπομεινάρια, ὅπλα, ἐργαλεῖα, οἰκιακὰ σκεύη, κοσμήματα, κατοικίας, ἀνάκτορα, ναούς, ἀγάλματα, εἰκόνας, ἐπιγραφάς, ἔγγραφα, βιβλία κλπ. "Ολα αὐτὰ τὰ λέγουν ἱστορικὰ μνημεῖα εἴτε πηγὰς τῆς ἱστορίας, διότι ἀπὸ αὐτὰ ἀντλοῦμεν τὰς πληροφορίας μας διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὰς πράξεις τῶν παλαιοτέρων ἀνθρώπων. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ φωτίζει περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο τὰ περασμένα χρόνια είναι γραφή. Ἡ ἱστορία ἀρχίζει κυρίως ἀπὸ τότε ποὺ σώζονται γραπτὰ μνημεῖα.

Η ΠΡΟ·Ι·ΣΤΟΡΙΑ

Τὰ παλαιότερα γραπτὰ μνημεῖα δὲν ἀνεβαίνουν πέραν ἀπὸ τὰ 5000 π. Χ. Ἡ ἱστορία λοιπὸν δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἀρχίσῃ ἐνωρίτερα ἀπὸ τὰ 5000. Εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι ὑπάρχουν ἀνθρώποι εἰς τὴν γῆν χιλιάδες χρόνια πρίν. Ἀπὸ τοὺς παλαιοτέρους αὐτοὺς ἀνθρώπους ἔχομεν ὀλίγας εἰδήσεις, διότι τὰ μνημεῖα ποὺ μᾶς ἀφησαν είναι πολὺ πτωχικὰ, μερικοὶ σκελετοὶ, ὀλίγα ἐργαλεῖα, μερικὰ ὅπλα, ὀλίγα ἰχνογραφήματα, τάφοι, λείψανα ἀπὸ κατοικίας κλπ. Μὲ αὐτὰ τὸ πολὺ παίρνομεν μίαν ἴδεαν διὰ τὴν ζωὴν των, τὴν τέχνην κλπ. Δὲν μανθάνομεν ὅμως τὸ ὄνομά τους, οὔτε τὰ ὄνόματα τῶν μερῶν ὅπου ἔζησαν οὔτε τὰς πράξεις των οὔτε τὰ γεγονότα, εἰς τὰ ὅποια ἔλαβαν μέρος. Μὲ τὰς πληροφορίας ποὺ μᾶς δίνουν τὰ μνημεῖα αὐτὰ δὲν ἡμποροῦμεν νὰ κάμωμεν τὴν ἱστορίαν των.

Διὰ τοῦτο τοὺς παλαιοτέρους αὐτοὺς χρόνους τοὺς εἴπαν προϊστορικοὺς χρόνους καὶ τὴν μελέτην των προϊστορίαν.

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟ·Ι·ΣΤΟΡΙΑΣ

Ἡ μελέτη τῆς προϊστορίας ἔχει μεγάλο ἐνδιαφέρον καὶ ἡμπορεῖ νὰ μᾶς συγκινήσῃ πολύ, διότι παρουσιάζει ἐμπρός μας τὸν παλαιότερον ἀνθρωπὸν γυμνόν, ἀδύνατον καὶ χωρὶς γνώσεις νὰ ἀγωνίζεται μὲ μυρίας δυσκολίας, μὲ τὰς κακοκατιρίας καὶ τὰ ἄγρια θηρία, καὶ σιγὰ σιγὰ νὰ ἀνακαλύπτῃ τὰ μέσα, τὰ ὅποια τοῦ ἀσφάλισαν πρῶτα τὴν ζωὴν καὶ ὑστερα τὸν ἔκαμαν κύριον τῆς γῆς.

‘Ο προϊστορικὸς ἄνθρωπος ἔζησε πολλὰς χιλιετηρίδας ὅπως τὰ ζῶα. ’Ετρέφετο μὲ λαχανικά, μὲ καρπούς ἢ ἀπὸ τὸ κυνήγι. Κατοικίαν εἶχε τὰ πυκνόφυλλα δένδρα εἴτε τὰ σπήλαια καὶ ὡς μόνον ύλικὸν διὰ νὰ κατασκευάσῃ τὰ προχειρότερα ἐργαλεῖα τὴν πέτραν.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τὴν μετεχειρίζετο ὅπως ᾧτο εἰς τὴν φύσιν. Τὴν ἔσπανε τὸ πολὺ καὶ τῆς ἔδινε τὸ σχῆμα ποὺ ἥθελεν. ’Αργότερα ἔμαθε νὰ τὴν δουλεύῃ, νὰ τὴν τρίβῃ δηλαδὴ ἐπάνω εἰς ἄλλην πέτραν, νὰ τὴν λειαίνῃ ὅπως λέγουν, καὶ νὰ τὴν τρυπᾶ. Πολὺ ἀργότερα ἀνεκάλυψε τὰ μέταλλα.

Οἱ ἀρχαιολόγοι συνηθίζουν νὰ διαιροῦν τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους εἰς τρεῖς μεγάλας περιόδους ἀναλόγως τοῦ ύλικοῦ ποὺ μεταχειρίσθηκεν ὁ ἄνθρωπος:

1ον. ’Εποχὴ τοῦ ἀκατεργάστου λίθου εἴτε π αλαιολιθικὴ ἐποχή.

2ον. ’Εποχὴ τοῦ κατειργασμένου λίθου εἴτε νεολιθική.

3ον. ’Εποχὴ τῶν μετάλλων.

Ἡ κάθε μία ἀπ’ αὐτὰς τὰς ἐποχάς, πρὸ πάντων αἱ δύο πρῶται, διήρκεσαν πολλὰς χιλιετηρίδας.

2. Παλαιολιθικὴ ἐποχὴ

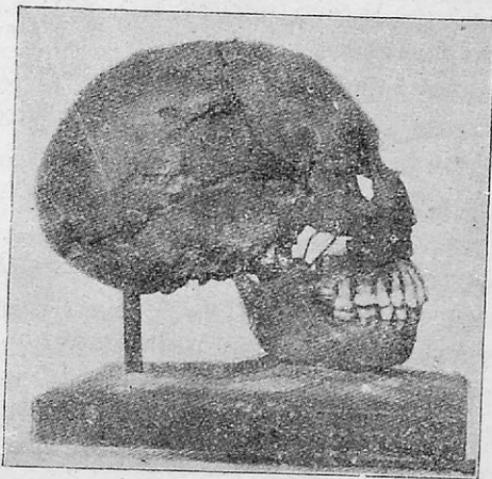
Η ΕΜΦΑΝΙΣΙΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Πότε ἐμφανίζεται ὁ ἄνθρωπος ἐπάνω εἰς τὴν γῆν; Αὔτὸ δὲν ἡμποροῦμε νὰ τὸ δρίσωμεν μὲ ἀκρίβειαν. Σήμερα οἱ σοφοὶ λογαριάζουν μὲ τὰ εύρήματα, ποὺ ἔχουν, αὔριον εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ κάτι ἄλλο, τὸ δποῖον νὰ τοὺς ὑποχρεώσῃ νὰ ἀλλάξουν γνώμην.

Εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἔζησαν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν πολλὰς χιλιετηρίδας ἀπὸ σήμερα. ’Απὸ τοὺς παμπαλαίους ὅμως ἀνθρώπους ἔμειναν ὀλίγα σημεῖα.’ Εχομεν πρῶτα λείψανα ἀπὸ τοὺς ἴδιους, δηλαδὴ σκελετούς, κρανία, ἐπειτα διάφορα προϊόντα τῆς τέχνης των, ἐργαλεῖα, ὄπλα, ἀγγεῖα κλπ. ’Ολα αὐτὰ εύρισκονται παραχωμένα εἰς τὴν γῆν μαζὶ μὲ κόκκαλα ζῷων, μὲ λείψανα ἀπὸ τροφάς, μὲ σπόρους, μὲ καρπούς κλπ. Τὸ στρῶμα τῆς γῆς, εἰς τὸ δποῖον εύρισκεται, μᾶς βοηθεῖ νὰ λογαριάσωμεν κατὰ προσέγγισιν τὴν ἡλικίαν του. Οἱ

ἀρχαιολόγοι ὅμως δὲν εἶναι σύμφωνοι εἰς τοὺς ὑπολογισμούς των." Άλλοι ἀνεβάζουν τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀνθρώπου εἰς 100 χιλιάδες χρόνια, ἄλλοι εἰς 400 χιλιάδες, ἄλλοι ἀκόμη περισσότερον.

Εἰς ποῖον σημεῖον τῆς γῆς παρουσιάσθη ὁ πρῶτος ἀνθρώπος; Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ ὄρισωμεν μὲν ἀκρίβειαν. Ἐπειδὴ εἰς τὰ χρόνια, ποὺ ἔζησαν οἱ παλαιότεροι ἀνθρώποι, σημαντικὸν μέρος εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον ἦτο σκεπασμένον μὲν πάγους, μερικοὶ ὑπέθεσαν ὅτι οἱ πρῶτοι ἀνθρώποι

Κρανίον ἀνθρώπου τοῦ Νεάντερταλ

ἔζησαν εἰς τὸ νότιον ἡμισφαίριον. "Άλλοι τὴν κοιτίδα τῶν πρώτων ἀνθρώπων τὴν βάζουν εἰς μίαν ἥπειρον, ἡ ὁποία κατεῖχε τὴν θέσιν τοῦ σημερινοῦ Ἰνδικοῦ ὥκεανοῦ καὶ ἡνωνε 'Ασίαν, 'Αφρικὴν καὶ Αὔστραλίαν. "Άλλοι πάλιν τὴν τοποθετοῦν εἰς μίαν πλατατύτατην στερεάν, ἡ ὁποία ἦτο ἀπλωμένη εἰς τὰς χώρας τοῦ βορείου Πόλου καὶ ἐχρησίμευεν ὡς γέφυρα μεταξὺ 'Ασίας, Εύρωπης καὶ 'Αμερικῆς. 'Η στερεά αὐτὴ εἶναι σήμερα βυθισμένη κάτω ἀπὸ τὰ κύματα εἴτε σκεπάζεται ἀπὸ πάγους. "Άλλοτε ὅμως εἶχε πολὺ γλυκὺ κλῖμα καὶ δάση ἀπὸ πεῦκα, τὰ ὅποια ἔσειοντο ἀπὸ μαλακούς ἀνέμους.

Εἰς τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἡ ἐπιφάνεια καὶ τὸ κλῖμα τῆς γῆς ἔπαθαν πολλάς μεταβολάς. Αὐτὸ ὑπεχρέωσε τοὺς ἀνθρώ-

πους νὰ ἀλλάξουν τόπον, ἐνίστε μάλιστα ἔγινεν αἰτία νὰ ἔξα-
φανισθοῦν δλόκληροι φυλαὶ καὶ τὴν θέσιν των νὰ λάβουν
ἄλλαι. Διὰ τοῦτο εἰς μίαν χώραν εύρισκομεν συνήθως διαφόρους
τύπους ἀνθρώπων. Αὐτὸς ἀπεδείχθη περισσότερον διὰ τὴν
Εύρωπην, διότι ἔκει ἔγιναν αἱ περισσότεραι ἔρευναι καὶ τὰ πε-
ρισσότερα εύρήματα.

Η ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΠΑΓΩΝ

Ἐκατοντάδες χιλιάδες χρόνια ἀπὸ σήμερα μεγάλαι ἐκτάσεις
εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον ἥσαν σκεπασμέναι, ὅπως εἴπαμεν,
ἀπὸ πάγους εἴτε ἀπὸ ὅγκους πάγων, ἀπὸ παγετῶνας, ὅπως
λέγουν, οἱ ὅποιοι κατὰ καιροὺς προχωροῦσαν νοτιώτερα ἢ ἀπε-
σύροντο βορειότερα καὶ ἀφιναν διαλείμματα, κατὰ τὰ ὅποια ἦτο
δυνατὸν νὰ προκόψουν φυτὰ καὶ ζῷα. Αὐτὸς διήρκεσε χιλιάδας
χρόνια καὶ λέγεται ἐποχὴ τῶν πάγων.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν πάγων εἰς τὴν Εύρωπην ἔζησαν δύο
τύποι ἀνθρώπων, πολὺ διαφορετικοὶ ὃντας ἀπὸ τὸν ἄλλον.

Η ΦΥΛΗ NEANTEPTAΛ

Ἐνα διάστημα τὸ κλῖμα τῆς Εύρωπης ἔγινεν ἀρκετὰ ζεστόν,
ῶστε ἔζησαν ἔκει ζῷα τῶν θερμῶν κλιμάτων, ἐλέφαντες, ρινό-
κεροι, τεράστιαι τίγρεις μὲν μακροὺς καὶ κοπτεροὺς κυνόδοντας.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς τὴν Εύρωπην ἔζησεν ἔνας τύπος ἀν-
θρώπου, ποὺ διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὸν σημερινὸν Εύρωπαῖον,
ὅπως μαρτυροῦν οἱ ὀλίγοι εύρεθέντες σκελετοὶ καὶ τὰ κρα-
νία του.

Τὸ 1856 εἰς τὸ Νεάντερταλ κοντὰ εἰς τὴν γερμανικὴν πόλιν
Ντύσσελδορφ εύρηκαν ἔνα κρανίον καὶ μερικὰ κομμάτια ἀπὸ
σκελετού. Ἀργότερα εύρέθησαν ἄλλα ὅμοια κρανία καὶ σκελετοὶ
καὶ οἱ ἀρχαιολόγοι βλέποντες τὴν κατασκευὴν ἴδιως τῶν κρα-
νίων ἔφθασαν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἀυτὰ ἀνήκουν εἰς τὸν πα-
λαιότερον τύπον ἀνθρώπου, ποὺ γνωρίζομεν ἔως τώρα. Τὸν
τύπον αὐτὸν τὸν ὠνόμασαν φυλὴν τοῦ Νεάντερταλ.

Ἐξωτερικόν: Σκελετὸς μᾶλλον κοντὸς καὶ πιεσμένος, ὕψος 1.55
— 1.60 μέτρα, κόκκαλα καὶ μῆς δυνατοί, κόκκαλα τοῦ κάτω σκέλους
καθώς καὶ τῶν βραχιόνων κυρτά. Κρανίον μικρόν, ὅχι πολὺ στενόν,
χαμηλὸν πολύ, μέτωπον στενόν καὶ γυριστὸν πρὸς τὰ ὄπίσω. Κοιλό-
τητες ὄφθαλμῶν μεγάλαι, ἀβαθεῖς, ἀπέχουν πολὺ ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλ-

λην. Τὸ κόκκαλο ἐπάνω ἀπὸ τὴν κοιλότητα τοῦ ὁφθαλμοῦ εἶναι χονδρὸν καὶ σχηματίζει προεξοχήν, εἰδος γείσου ὅπως εἰς τὸν γορίλλαν. Οδόντες καὶ σιαγόνες δυνατοὶ καὶ χονδροειδεῖς. Ἡ κοιλότης τοῦ κρανίου πολὺ μικροτέρα ἀπὸ τῶν σημερινῶν κατωτέρων φυλῶν.

‘Η λικία: ‘Υποθέτουν ὅτι ἡ φυλὴ Νεάντερταλ ἔζησεν εἰς τὴν Εύρωπην ἀπὸ τὸ 100 χιλ. π. Χ.

Καταγωγή: Δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἐντόπιοι, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν Εύρωπην. Μερικοὶ ύποθέτουν ὅτι ἥλθαν ἀπὸ τὴν Ἀφρικήν.

Γενικὰ ὅλη του ἡ κατασκευὴ φανερώνει κατωτέρων βαθμίδα ἀναπτύξεως καὶ κάμνει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι πρόκειται μᾶλλον περὶ ἀνθρωπομόρφου πιθήκου παρὰ περὶ ἀνθρώπου. Εἶναι ζήτημα ἂν κατώρθωνε νὰ περιπατῇ ἐντελῶς ὅρθιος.

Κοντόχονδρος, μὲ μεγάλην σωματικὴν δύναμιν, δι παλαιότατος αὐτὸς ἀνθρωπος τρέφεται μὲ καρπούς καὶ μὲ τὰ ζῷα ποὺ φονεύει καὶ μεταναστεύει, ὅταν τελειώσουν αἱ τροφαί, ἀκολουθῶν τὰ ζῷα ποὺ ἀλλάζουν διαρκῶς κατοικίαν διὰ νὰ εύρισκουν τροφήν.

Η ΦΥΛΗ KROMANION

Ἐπέρασαν χιλιάδες χρόνια. Οἱ πάγοι κατέβηκαν εἰς τὰς πεδιάδας, τὸ κλῖμα τῆς Εύρωπης ἔγινε ψυχρότερον. Νέα φυτεία

Táρανδος

Σκαλισμένος ἐπάνω εἰς κέρας. Κομψοτέχνημα παλαιολιθικῆς ἐποχῆς.

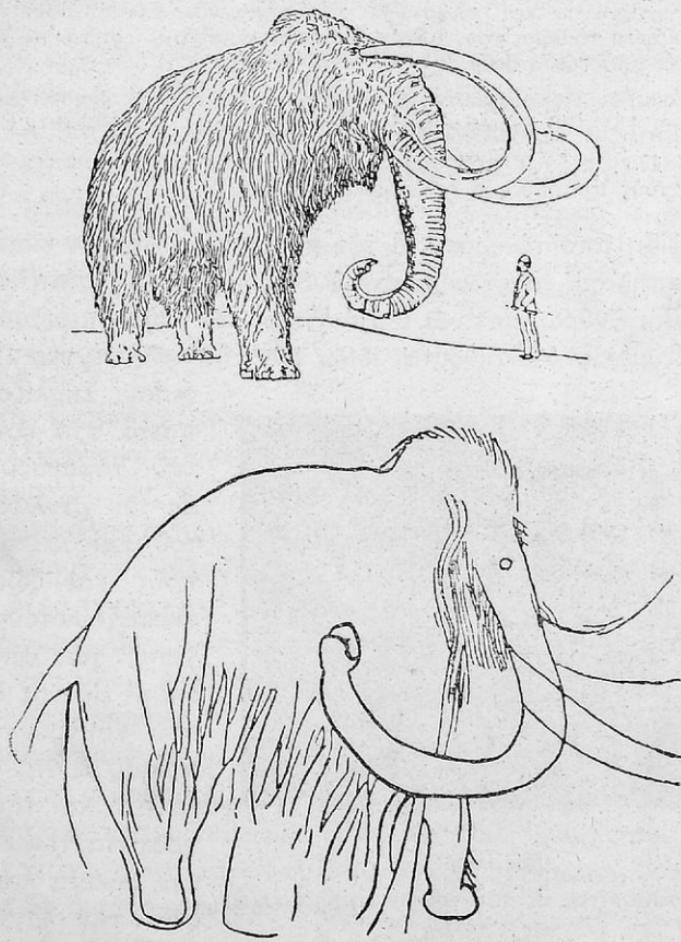
καὶ νέα εἴδη ζώων, ιδίως φυτὰ καὶ ζῷα τῶν ψυχρῶν κλιμάτων, βόνασσοι, μεγάλοι ἔλαφοι, ἵπποι, φαιαὶ ἄρκτοι καὶ ἀγριόχοιροι ἔκαμαν τὴν ἐμφάνισίν των. Τὰ χαρακτηριστικὰ ὅμως ζῷα τῆς ἐποχῆς εἶναι ὁ μαμούθ, εἰδος ύψηλοῦ ἐλέφαντος μὲ παχὺ τρίχωμα, καὶ ὁ τάραν-

δος, εἴδος ἔλαφου, ὁ ὄποιος σήμερα ζῇ εἰς τὰς πολικὰς χώρας.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς τὴν Εύρωπην ἔζησεν ἔνας τύπος ἀνθρώπου, ὁ ὄποιος ὅμοιάζει πολὺ μὲ τὸν σημερινὸν.

Ἐύρεθησαν πολλὰ λείψανά του καὶ εἰς διάφορα σημεῖα τῆς Εύρωπης, πολλάκις μὲ σωρούς ἀπὸ κόκκαλα μαμούθ καὶ ἐργα-
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

λεῖα, ὡστε ὑποθέτουν ὅτι ἦτο ἔξηπλωμένος εἰς μέγα μέρος τῆς Εύρωπης. Ἰδίως πολλὰ ἵχνη του εὑρίσκομεν εἰς τὴν Νότιον Γαλλίαν καὶ τὴν βόρειον Ἰσπανίαν.

Μαμούνδ

Ἐπάνω ὁ φυσικὸς δῆπος εὐρέη παραχωμένος εἰς τοὺς πάγους τῆς Σιβηρίας (Μουσείον Πετρουπόλεως). Κάτω ἴχνογραφία παλαιολιθικῆς ἐποχῆς εἰς τὸ τοίχον σπηλαίου τῆς Ν. Γαλλίας.

Ἐπειδὴ τὸ πρῶτον σημαντικὸν εῦρημα ἔγινε τὸ 1868, ἐνῶ κατασκεύαζαν σιδηροδρομικήν γραμμὴν εἰς τὴν περιοχὴν Κρό-
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Μανιὸν τῆς Δυτικῆς Γαλλίας, τὸν τύπον αὐτὸν τὸν ὡνόμασαν ἀνθρωπὸν εἴτε φυλὴν Κρο-μανιόν.

Ἐξωτερικόν: Εἶναι ὁ περισσότερον ἀνεπτυγμένος ἀνθρωπὸς τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων. Ἐπέρασε σχεδὸν δῆλα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ πρωτογόνου καὶ πλησιάζει τὸν σημερινὸν Εύρωπαῖον. Ἐντύπωσιν κάμνει τὸ ὄψος του, 1.80 μ. Τὸ κρανίον μακρύ, ὑψηλὸν μὲ ὥραῖον κύρτωμα πρὸς τὰ ὄπίσω.

Ἡλικία: Παραδέχονται ὅτι ἡ φυλὴ Κρομανιὸν ἔζησεν εἰς τὴν Εύρωπην 15 – 20 χιλιάδες χρόνια ἀπὸ σήμερα.

Προέλευσις: 'Υποθέτουν ὅτι ἦτοι ιδιαγενής τῆς Εύρωπης καὶ ὅτι ἀπὸ αὐτούς προῆλθεν ἡ Ἰνδοευρωπαϊκὴ φυλή.

Ἐπειδὴ ἀπὸ τὸ κρύο καὶ τὸν φόβον τῶν θηρίων κατοικοῦν εἰς τὰ σπήλαια, τοὺς ὡνόμασαν ἀνθρώπους τῶν σπηλαίων.

Οἱ νέοι ἀνθρωποι εἶναι ἔξυπνότεροι καὶ πολὺ περισσότερον πρωτεύειντες. Διακρίνονται ἴδιως διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν ἴδιοφυΐαν. Σκαλίζουν ἐπάνω στὰ κόκκαλα τοῦ ταράνδου καὶ εἰς τὸν χαυλιόδοντα τοῦ μαμούθ ἀνθρώπους καὶ ζῷα καὶ σκεπάζουν τοὺς τοίχους τῶν σπηλαίων μὲ εἰκόνας ζώων ποὺ κάμνουν ἐντύπωσιν μὲ τὴν φυσικότητα καὶ τὴν ζωηρότητά των. "Εμειναν ἀρκετὰ λείψανα ἀπὸ τὴν ἐργασίαν των αὐτὴν εἰς τὰ

Βόνασος

Σκαλισμένος εἰς τὸν τοῖχον σπηλαίου τῆς Γαλλίας.

σπήλαια τῆς νοτίου Γαλλίας καὶ τῆς βορείου Ἰσπανίας, τὰ ὅποια ἐμελέτησαν μὲ προσοχὴν οἱ ἀρχαιολόγοι καὶ ἔβγαλαν πολλὰ συμπεράσματα.

Ἐξακολουθοῦν ὄμως νὰ μεταχειρίζωνται τὴν πέτραν ἀκατέργαστον. Διὰ τοῦτο τοὺς τοποθετοῦν εἰς τὴν παλαιολιθικὴν ἐποχὴν ὅπως καὶ τοὺς Νεάντερταλ. Ἐπειδὴ πάλιν εἰς τὸ διάστημα, κατὰ τὸ ὅποιον ζούν αἱ ὄνοι φυλαί, ἡ Εύρωπη εἶναι σκεπασμένη

ἀπὸ πάγους, τοὺς ὄνομάζουν καὶ ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων.

3. Νεολιθικὴ ἐποχὴ

Η ΝΕΑ ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

Ἄργότερα οἱ πάγοι ἀποσύρονται εἰς τοὺς πόλους, ἡ Εὐρώπη ἀποκτᾷ τὸ εὔκρατον κλίμα, τὸ ὅποιον ἔχει σήμερα. Ὁ μαμούθ καὶ αἱ ἄρκτοι ἔξαφανίζονται. Τὸ λεοντάρι, ἡ λεοπάρδαλις, αἱ ὄνται μεταναστεύουν εἰς τὰ θερμότερα κλίματα, ὃ βόνασος καὶ ἄλλα συγγενῆ ζῷα τραβοῦν πρὸς τὰ βόρεια, ἡ ἀγριόγιδα καὶ τὰ ἐλάφια ἀνεβαίνουν πρὸς τὰ βουνά. Ἡ Εύρώπη ἀποκτᾷ περίπου τὸ φυτικὸν καὶ ζωικὸν βασίλειον, τὸ ὅποιον ἔχει σήμερα.

Η ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΦΥΛΗ

Εἰς τὴν Εύρώπην ἐμφανίζονται τώρα νέοι ἀνθρωποι, ὀλιγώτερον καλλιτεχνικοί ἀλλὰ μὲ πράκτικώτερον νοῦν. Ἐχούν ἀνάστημα μικρότερον, ἀλλ᾽ εἶναι εὐκίνητοι καὶ ζωηροί. Ἀνήκουν εἰς μίαν μεγάλην φυλήν, ἡ ὅποια ζῇ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτούς εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, καὶ δι᾽ αὐτὸν οἱ ιστορικοὶ τὴν ὠνόμασαν Μεσογειακὴν φυλήν.

Τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικόν της εἶναι ὅτι ἔμαθε νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ γεωργία θὰ γίνῃ ἡ βάσις νέου σημαντικοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ μεσογειακὴ φυλὴ ἐμφανίζεται περὶ τὰ 20 ἢ 15 χιλιάδες χρόνια ἀπὸ σήμερα καὶ προοδεύει ἵδιως εἰς τὰς κοιλάδας τῶν δύο μεγάλων ποταμῶν, τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Εὐφράτου. Ἀπὸ αὐτὴν κατάγονται πιθανῶς οἱ Σημῖται καὶ οἱ Αἴγαῖοι, διὰ τοὺς ὅποιούς θὰ ὁμιλήσωμεν ἀργότερα.

Οἱ νέοι ἀνθρωποι ἔμαθαν νὰ ὄργωνουν τὴν γῆν, νὰ σπείρουν τὸ σιτάρι, νὰ κάνουν ἀλεύρι καὶ ἐνδύματα ἀπὸ λινόν. Ἐχουν ἔξημερώσει τὸν σκύλον καὶ τὸν ὄνον καὶ ἔχουν κοπάδια ἀπὸ ἀγελάδας, αἴγας, πρόβατα, χοίρους. Κατασκευάζουν ἀγγεῖα ἀπὸ ἄργιλον, τὰ ὅποια ψήνουν εἰς τὴν φωτιά. Κτίζουν καλύβας.

Εἰς τὴν Εύρώπην συναντοῦν πολλὰς δυσκολίας, διότι ἡ χώρα σκεπάζεται ἀκόμη ἀπὸ ἔλη καὶ λίμνας, ποὺ εἶναι ἀπομεινάρια ἀπὸ τοὺς πάγους. Εἰς πολλὰ μέρη στήνουν τὴν κατοι-

κίαν των ἐπάνω εἰς τὰ νερὰ τῆς λίμνης κοντὰ εἰς τὴν ὅχθην.
Αὐταὶ εἶναι αἱ λιμναῖαι κατοικίαι.

Ἐκαμαν ἐπίσης μίαν ἄλλην σημαντικὴν πρόοδον. Ἐμαθαν
νὰ δουλεύουν τὴν πέτραν. Τὴν τρίβουν, δηλαδὴ τὴν ἴσιαζουν,
τὴν ἀκονίζουν, ἢ τὴν λειαίνουν ὅπως λέγουν μὲ μίαν λέξιν, τὴν
τρυποῦν ἐκεὶ ὅπου ἀπαιτεῖ ἡ χρῆσις τοῦ ἔργαλείου. Εἰς αὐτὸ
ἔδειξαν μεγάλην ἱκανότητα τόσον, ὥστε ἔχομεν ὀλόκληρον
βιομηχανίαν καὶ ὀλόκληρον πολιτισμὸν μὲ τὴν λειασμένην πέ
τραν. Τὴν περίοδον αὐτὴν οἱ ἀρχαιολόγοι τὴν ὧνόμασαν
νεολιθικὴν ἐποχήν.

4. Ἐποχὴ τοῦ μετάλλου

Η ΕΜΦΑΝΙΣΙΣ ΤΩΝ ΜΕΤΑΛΛΩΝ (5000 π. Χ.)

Πρὸς τὸ τέλος τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς αἱ διάφοροι χῶραι πα
ρουσιάζουν μεγάλας διαφοράς. Μερικαί, ὅπως ἡ Αἴγυπτος καὶ
ἡ Μεσοποταμία, ἐπροχώρησαν τόσον πολὺ, ὥστε δὲν μᾶς ἐ^πιτρέπεται πλέον νὰ ὀμιλῶμεν περὶ προϊστορίας. Ἀνεκάλυψαν
τὴν γραφὴν καὶ ἀφησαν τόσα μνημεῖα, ὥστε αἱ χῶραι αὐταὶ
μεταξὺ τοῦ 5000 – 3000 εἰσέρχονται εἰς τὴν ιστορίαν. Αἱ χῶ
ραι γύρω εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν ἀκολουθοῦν ἀργότερα,
ἐνῶ ἡ βορειοτέρα Εύρωπη μένει πολλοὺς αἰῶνας ἀκόμη καθυ
στερημένη, ἔξακολους εἴτε τὴν προϊστορικὴν ζωὴν καὶ πολὺ ἀρ
γότερα εἰσέρχεται εἰς τὴν ιστορικὴν της περίοδον.

Παραδέχονται γενικῶς ὅτι, ὅπως εἰς ὅλα τὰ εἴδη ἡ πρόοδος
καὶ οἱ νεωτερισμοὶ ἔγιναν πρώτην φορὰν εἰς τὰς χώρας τῆς
Ἀνατολῆς, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον αὐταὶ πρῶται ἔγνώρισαν
τὰ μέταλλα.

Τὰ μέταλλα εύρεθησαν μὲ τὴν ἔξτις σειράν: χρυσός, χαλκός,
ἀρείχαλκος, (ἀνάμειξις χαλκοῦ μὲ κασσίτερον), σίδηρος. Γενι
κῶς εἰς τὴν ἀρχὴν ἦσαν σπάνια καὶ τὰ ἔχρησιμοποιήσαν περισ
σότερον ὡς κοσμήματα καὶ παιγνίδια. Ἀργότερα ἤρχισαν νὰ
κατασκευάζουν ἔργαλεῖα. Ἀλλὰ ἡ χρῆσις τῶν λιθίνων ἔργα
λείων διετηρήθη πολὺν καιρὸν ἀκόμη, ὥστε κατὰ τοὺς πρώτους
αἰῶνας εύρισκομεν συγχρόνως ἔργαλεῖα λίθινα καὶ μετάλλινα.
Διὰ τοῦτο ἐνδιέπλουτα μέταλλαν τὸ ἔγνώρισαν οἱ ὅνθρωποι περὶ^{τοῦ}
τὸ 5000 π. Χ. ἵστως καὶ ἐνωρίτεροι, ἡ κυρίως ἐποχὴ τῶν μετάλλων

ἀρχίζει μόλις τὸ 2000, ὅπότε ἐγενικεύθη ἡ χρῆσις τοῦ ὄρειχαλκου.

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΟΥ (3000 π. Χ.)

Τὰ πρῶτα μέταλλα ποὺ ἐγνώρισαν οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ὁ χαλκὸς καὶ ὁ χρυσός, τὰ ὅποια ἀπαντῶνται πολλάκις πρόχειρα εἰς τὴν φύσιν. Γενικῶς πιστεύουν ὅτι τὰ πρῶτα μέταλλα εὑρέθησαν εἴτε ἐχρησιμοτοιήθησαν εἰς τὰς πρωτοδευτέρας χώρας τῆς Ἀνατολῆς. Κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους χαλκὸν ἔδιδαν ὥρισμέναι περιοχαὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἵδιως ἡ νῆσος Κύπρος, (ἡ λέξις Κύπρος σημαίνει χαλκός), ἡ Ούγγαρια, αἱ Δυτικαὶ Ἀλπεῖς, ἡ Ἰσπανία.

Εἰς τάφους, ποὺ εἶναι ἵσως ἀρχαιότεροι ἀπὸ τὸ 5000 π. Χ., εὑρέθησαν κοντὰ εἰς τὰ λίθινα ὅπλα καὶ ἐργαλεῖα, ἐγχειρίδια, μαχαίρια, βελόναι κλπ. ἀπὸ χαλκόν. Ἡ χρῆσις ὅμως τοῦ χαλκοῦ ἐγενικεύθη μόλις τὸ 3000 π. Χ.

‘Ο χαλκὸς ἔχει ἔνα πλεονέκτημα καὶ ἔνα ἐλάττωμα. Εἶναι μαλακὸς καὶ παίρνει εὔκολα τὸ σχῆμα ποὺ θέλουν νὰ τοῦ δώσουν. Αὐτὸ εύκόλυνε τὴν κατασκευὴν μεταλλίνων ἐργαλείων. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐμιμήθησαν τὸ σχῆμα τῶν λιθίνων ἐργαλείων. Τὸ ἐλάττωμα εἶναι ὅτι δὲν ἔχει μεγάλην ἀντοχὴν. Διὰ τοῦτο ἔγινε πειριωρισμένη χρῆσις χαλκοῦ εἰς τὴν προϊστορικὴν βιομηχανίαν.

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΟΡΕΙΧΑΛΚΟΥ (2500 – 2000 π. Χ.)

Σημαντικὴ πρόοδος εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ μετάλλου ἔγινεν ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ ἔμαθαν οἱ ἄνθρωποι νὰ ἀνακατώνουν τὸν χαλκὸν μὲ τὸν κασσίτερον καὶ κατασκεύασσαν κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ὄρειχαλκον, ούσιαν πολὺ στερεωτέραν. Ἀρκετὰ ἐνωρὶς ἐπέτυχαν τὴν σωστὴν ἀναλογίαν (89 μέρη χαλκός, 11 μέρη κασσίτερος). Ἡ ἐποχὴ τοῦ μετάλλου ὅπως καὶ ἡ βιομηχανία τοῦ μετάλλου ἀρχίζει, ὅπως εἴπαμεν, ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ ἀνεκάλυψαν τὸν ὄρειχαλκον. Αὐτὸ ἔγινε μεταξὺ τοῦ 3000 καὶ τοῦ 2000 π. Χ.

Εἶναι δύσκολον νὰ δρίσωμεν ποὺ ἔγινε πρώτην φορὰν ἡ ἀνάμειξις. Αἱ χώραι τῆς Ἀνατολῆς ἔχουν χαλκόν, στεροῦνται ὅμως κασσίτερον. Ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἔχομεν τὴν πληροφορίαν ὅτι

κασσίτερον ἐπρωμηθεύοντο ἀπὸ τὰς Βρεττανικὰς νήσους, τὰς ὅποιας οἱ "Ἐλληνες ὡνόμασαν Κασσιτερίδας νήσους. Αὔταί, καθὼς φαίνεται, ἐτροφοδότησαν μὲ κασσίτερον ὅλον τὸν πολιτισμένον κόσμον κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους. Ἀπὸ παλαιότερα ἀκόμη χρόνια πολλοὶ δρόμοι ἔνωναν τὸν βορρᾶν μὲ τὸν νότον. Ἡ ἀνάγκη τώρα ἔκαμεν ζωηροτέραν τὴν συγκοινωνίαν. Ὁ ὀρείχαλκος ἔγινε σημαντικώτατον εἶδος ἐμπορίου καὶ μονὰς ἀξίας, εἶδος νομίσματος δηλαδὴ διὰ τὰ ἄλλα ἐμπορεύματα.

Τὸ σκληρὸν ύλικὸν ἐπιτρέπει νὰ κατασκευάσουν νέον εἶδος ὅπλου. Ἐνῶ τὸ κύριον ὅπλον τῆς ἐποχῆς τοῦ λίθου καὶ τοῦ χαλκοῦ ἦτο τὸ ἔχειρίδιον, τώρα κατασκευάζουν ξίφος, τὸ ὅποιον γίνεται τὸ ὅπλον τῆς ἐποχῆς. Οἱ τάφοι μᾶς ἔδωσαν διαφορωτάτους τύπους ἀπὸ ξίφη. Ἡ χρῆσις τοῦ ὀρειχάλκου προάγει ἐπίσης καὶ τὴν γεωργίαν, διότι κατασκευάζουν τώρα ἄροτρα πολὺ στερεώτερα.

Ἐπίσης βοηθεῖ τὴν καλλιτεχνίαν, διότι τὰ ἔργαλεῖα κατασκευάζονται τώρα κομψότερα, ὅπως ἐπίσης ἐπιτηδεύονται περισσότερον τὰ κοσμήματα καὶ τὰ ἀγάλματα. Τὸ χρυσίζον καὶ εὐκολοδούλευτον ύλικὸν κεντῷ τὴν ὅρεξιν καὶ ξυπνᾷ τὴν καλλιτεχνικὴν διάθεσιν. Ἡ ἐποχὴ τοῦ ὀρειχάλκου σημειώνει τὴν πρώτην ἀκμὴν τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ μετάλλου.

Ἡ τέχνη τοῦ ὀρειχάλκου προοδεύει μεταξὺ τοῦ 2000 – 1000. Τὸ λαμπρότερον κέντρον τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ὀρειχάλκου είναι κατὰ τὴν δευτέραν π. Χ. χιλιετηρίδα ἥ Κρήτη, αἱ Μικῆναι καὶ γενικῶς τὰ νησιά καὶ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὅπως θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ μέρος τῆς ἐλληνικῆς ιστορίας.

Ἐφάμιλλα ὅμως κέντρα ὀρειχαλκίνου πολιτισμοῦ ὑπῆρχαν εἰς τὴν βορειοτέραν Εύρωπην (Γερμανία, Σουηδία, Δανία).

Ο ΣΙΔΗΡΟΣ

Ο σίδηρος ἐμφανίζεται μόλις περὶ τὸ 2000 π. Χ. Εἰς τὴν ἀρχὴν είναι πολὺ σπάνιος καὶ τὸν μεταχειρίζονται ὡς κόσμημα. Ἀργότερα μαυθάνουν νὰ τὸν λυώνουν, νὰ τὸν χύνουν καὶ νὰ τὸν δουλεύουν. Τὰ ὀρειχάλκινα ὅμως ὅπλα παραμένουν πολὺν καιρὸν ἀκόμη, ἀφότου ἐγνώρισαν τὸν σίδηρον καὶ ἤρχισαν νὰ τὸν μεταχειρίζωνται εἰς τὴν βιομηχανίαν.

Μὲ τὸν καιρὸν ὁ σίδηρος ἔγινε τὸ κύριον ύλικὸν τῆς βιομη-

χανίας καὶ οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὸ κοπάνισμα, τὸ ἀκόνισμα, τὸ τρύπημα τῆς πέτρας, περνοῦν εἰς τὸ σφυροκόπημα, εἰς τὸ λυώσιμο καὶ τὸ χύσιμο τοῦ σιδήρου.

Παραδέχονται γενικῶς ὅτι καὶ ἡ ἐπεξεργασία τοῦ σιδήρου ἥρχισεν εἰς τὰς προχωρημένας χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὅτι αἱ χῶραι τῆς Μεσογείου καὶ ἡ βόρειος Εὐρώπη ἀπ’ αὐτὰς ἐδίδαχθησαν. Τελευταίως ὅμως ἴσχυρίσθησαν ὅτι εἰς τὰς χώρας τῶν "Ἀλπεων καὶ τοῦ Δουνάβεως ἔγινε πρώτην φορὰν εἴτε ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν χρῆσις σιδήρου καὶ ὅτι ἀπ’ ἐκεῖ διεδόθη εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ τὴν Ἰταλίαν καθὼς καὶ βραδύτερον εἰς τὴν Γερμανίαν.

Αἱ χῶραι τοῦ προϊστορικοῦ πολιτισμοῦ εἶχαν εἰς τὴν διάθεσίν των πολλὰ μεταλλεία σιδήρου. Εἶναι βέβαιον ὅτι οἱ Δωριεῖς ὅταν περὶ τὸ 1200 π. Χ. κατέβησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐγνώριζαν τὸν σιδηρὸν καὶ εἶχαν σιδηρᾶ ὅπλα. Οἱ "Ἐλληνες ἀνέπτυξαν τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ σιδήρου καὶ ἀπὸ τοῦ 500 π. Χ. ἡ ἀθηναϊκὴ βιομηχανία ἐδωσε ἐργαλεῖα καὶ σκεύη ἀπὸ σιδηρον μὲ ἀπαράμιλλον κομψότητα, ὥστε αἱ χῶραι τῆς Μεσογείου ἐδέχθησαν τὴν ἐπίδρασίν του.

Εἰς τὴν Εὐρώπην ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Μεσογειακὴν ἐν γένει τέχνην ἀξιόλογον βιομηχανίαν σιδήρου ἀνέπτυξαν οἱ Κέλται εἰς τὸν Δούναβιν, τὸν Ρῆνον καὶ τὸν Ροδανόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΠΡΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

1. Ἡ τροφὴ

TO MAZEMA

Ἡ μεγαλυτέρα ἀνάγκη διὰ τὸν ἄνθρωπον καθὼς καὶ διὰ τὰ ζῷα εἶναι ἡ τροφὴ. Διὰ νὰ ζήσῃ ὁ ἄνθρωπος, ἔπειτε νὰ τρώγῃ καὶ νὰ φροντίζῃ νὰ μὴ φαγωθῇ. Ὁ πρωτόγονος γενικὰ εύρισκει πολὺ δύσκολα τὴν τροφήν του. Τὴν παίρνει ὅπου τύχῃ. Μαζεύει καρπούς, βγάζει ρίζας, κυνηγᾷ, ψαρεύει. Ἀργότερα ἔμαχε νὰ τρέφη ζῷα καὶ ἀκόμη ἀργότερα νὰ καλλιεργῇ τὴν γῆν.

Ὑπάρχουν τόποι εὐλογημένοι, ὅπου οἱ καρποὶ εἶναι τόσον ἀφθονοί καὶ τόσον πρόχειροι, ὥστε ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει παρὰ νὰ ἀπλώσῃ τὸ χέρι του διὰ νὰ τοὺς λάβῃ. Αὔτοὶ οἱ τόποι ὅμως εἶναι σπάνιοι, ἐνῶ εἰς χώρας ὀλιγώτερον εύνοημένας ἀπὸ τὴν φύσιν, ἴδιως εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα, ὅπου χρειάζεται περισσοτέρα τροφή, ὁ ἄνθρωπος ἔπειτε νὰ ἀγωνισθῇ διὰ νὰ ζήσῃ. Ἡτού ποχρεωμένος νὰ τρέχῃ ὅλην τὴν ήμέραν καὶ πολλάκις ἔμενε νηστικὸς ὅπως τὰ ζῷα.

Νὰ πιστεύσωμεν μερικοὺς ἀρχαιολόγους, οἱ ὄποιοι ἵσχυρίζονται ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατ' ὀρχὰς ἦτο μόνον ὀπωροφάγος; Ἄλλ' ἡ κατασκευὴ τῆς σιαγόνος καὶ τῶν ὀδόντων καθὼς καὶ τοῦ στομάχου του μᾶς πείθουν ὅτι ἔξι ἀρχῆς ἔτρωγεν ἀπ' ὅλα. Πρέπει μάλιστα τὸν παλαιότερον ἄνθρωπον νὰ τὸν φαντασθῶμεν ἀρκετὰ καταδεκτικόν. Τρώγει ἀπ' ὅλα καὶ ὅ,τι εύρισκει. Τὰ βελανίδια, τὰ δαμάσκηνα, τὰ κούμαρα, τὰ καρύδια καὶ τὰ λεπτοκάρυα, τὰ κάστανα, τὰ ἀγριοκέρασα τὰ διαφιλονικεῖ μὲ τὰ πουλιὰ καὶ τοὺς χοίρους, τοὺς χουρμάδες καὶ τὰ φιστίκια μοιράζεται μὲ τοὺς πιθήκους. Τὸν χειμῶνα ὅταν λείπουν οἱ καρποί, ἔσθάπτει μὲ ἔνα μυτερὸ ξύλο καρότα, ρεπάνια, ραφανίδες, πατά-

τες. Καὶ ὅταν λείπουν ὅλα αὐτά, περιορίζεται εἰς τὰ χόρτα. Τὰ αὐγὰ τῶν πουλιῶν καὶ τῶν ἔρπετῶν, τὰ μαλάκια τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ γλυκοῦ νεροῦ, στρείδια, μύδια, βάτραχοι καὶ σαλιάγκοι εἶναι περιζήτητοι. Δὲν περιφρωνεῖ ὅμως τοὺς ποντικούς, τὰ σκουλήκια, φωλεὰς χελιδονιῶν, ἀκρίδες, κάμπιες. Ἀκόμη καὶ σαῦρες καὶ φίδια πλουτίζουν τὸ ἐδεσματολόγιον του.

Κάποτε ἡ τύχη τοῦ στέλλει κανένα μεγαλύτερον ζῷον, τὸ ὅποιον εἴτε ἀπέθανεν ἀπὸ φυσικὸν θάνατον εἴτε ἔπεσεν ἀπὸ τὸν κρημνόν. Τότε γίνεται σωστὸ φαγοπότι, ἀπαράλλακτα ὅπως περιγράφουν οἱ περιηγηταὶ τοὺς ἄγριους, ποὺ περνοῦν δλόκληρον ἑβδομάδα μὲ τὰς γυναικας καὶ τὰ τέκνα των ἐπάνω εἰς μίαν φάλαιναν, τὴν ὅποιαν τὰ κύματα ἔρριψαν εἰς τὴν ξηράν.

Γενικὰ ἡ ζωὴ τῶν παλαιοτάτων προγόνων μας ἦτο θλιβερά. Ἡ κυριωτέρα μέριμνα εἶναι πῶς νὰ εὔρουν τροφήν, διὰ νὰ ἡσυχάσουν τὴν ἔξεγερσιν τοῦ στομάχου. Ἀκόμη δυσκολωτέρα γίνεται εἰς τὰς ψυχρὰς ἢ βροχερὰς ἡμέρας τοῦ χειμῶνος καὶ εἰς τὰς καυστικὰς τοῦ θέρους. Κακοκαρίαι καὶ ἀσθένειαι τοὺς θερίζουν ἀλύπτητα. Τὸ μόνον ποὺ τοὺς σώζει εἶναι ἡ ἀφροντισία των. Περνοῦν μὲ ἐκεῖνο ποὺ τοὺς δίδει ἡ ἡμέρα καὶ δὲν σκοτίζονται διὰ τὴν αὔριον. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ζοῦν καὶ σήμερον πολλοὶ ἄγριοι, ὅπως αὐτοὶ π. χ. ποὺ κατοικοῦν εἰς τὰ πυκνὰ δάση τῆς Σουμάτρας.

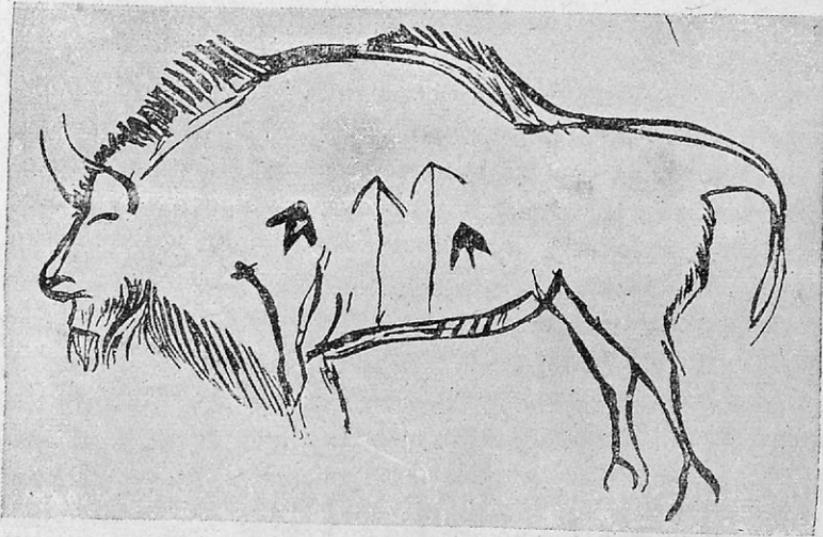
ΤΟ ΚΥΝΗΓΙ

Τὸ κυνήγι εἶναι φυσικὸν εἰς τὸν ἀνθρωπὸν ὅπως καὶ εἰς τὴν γάταν, τὸν σκύλον καὶ περισσότερον ἀκόμη εἰς τὰ ἄγρια θηρία. Τὸν παλαιότερον καιρὸν ὅμως τὸ κυνήγι δὲν ἦτο διασκέδασις, ἀλλὰ σοβαρὰ ἐνασχόλησις. Οἱ ἀνθρωποι ἐπήγαιναν εἰς τὸ κυνήγι ὅπως πηγαίνουν σήμερα εἰς τὴν ἐργασίαν. Ὁ ἀνθρωπὸς εἶναι πολὺ ἀδυνατώτερος ἀπὸ τὰ μεγάλα ζῷα. Δὲν ἔχει τὴν δύναμιν τοῦ ταύρου ἢ τοῦ βονάσου, τὴν ταχύτητα τῆς ἐλάφου, τὰ πτερὰ τῆς περιστερᾶς ἢ τοῦ ἱέρακος καὶ εἶναι κουνούπι ἐμπρὸς εἰς τὸν ἐλέφαντα, τὸν ρινόκερον καὶ τὸν μαμούθ. Ἄλλα εἶχεν ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον τὸν προώριζε νὰ γίνη βασιλεὺς τῆς γῆς, τὸ μυαλό, τὴν ἔξυπνάδα.

‘Ο ἀνθρωπὸς τοῦ Νεάντερταλ, ποὺ ἔχει ὡς μοναδικὸν ὅπλον X. Θεοδωρίδον —Α. Λαζάρου, ‘Ιστορία Α’ Γυμνασίου, ’Εκδοσ, Ε’ 2 Ψηφιοποιηθήκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὴν πέτραν εἴτε τὸ ρόπαλον, φονεύει τὰ πολὺ μικρὰ ζῷα. Δὲν ἥμπορεῖ νὰ τὰ βάλῃ μὲ τὰ μεγαλύτερα θηρία τῆς ἐποχῆς, μὲ τὴν ἄρκτον, τὴν τίγριν, ἀκόμη δλιγώτερον μὲ τὸν πελώριον μαμούθ. Μὲ τὰ ὅπλα ποὺ διαθέτει εἶναι ύποχρεωμένος νὰ τὰ προσβάλῃ ἀπὸ κοντὰ καὶ νὰ τὰ καταβάλῃ ύστερον ἀπὸ πάλην, εἰς τὴν ὅποιαν ύποκύπτει πολλάκις ὁ ἴδιος.

Ἔχει ὅμως ίκανότητας, τὰς ὅποιας δὲν ἔχομεν ἡμεῖς σήμερα. Βλέπει, ἀκούει καλύτερα καὶ ἔχει ὅσφρησιν ὀξυτέραν. Ἡμπορεῖ μὲ τὸ τρέξιμο νὰ πιάσῃ ζῷα, ὅπως βλέπομεν σήμερα εἰς τοὺς ἀγρίους τῆς Αὐστραλίας. Εἰς τὰ μέσα ποὺ τοῦ δίδει ἡ εὔκινησία

Βόνασος τρυπημένος μὲ πολλὰ βέλη
(ἀπὸ σπήλαιον τῆς N. Γαλλίας)

Ο τεχνίτης εἰκόνισε τὸν βόνασον ἐπάνω εἰς τὸν βράχον εἴτε ἀπὸ ύπερηφάνειαν, διότι τὸν εἶχε φονεύσει, εἴτε διότι νομίζει ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρέπον θὰ κατορθώσῃ νὰ τὸν φονεύσῃ εύκολα.

τοῦ σώματος ἔρχεται νὰ προστεθῇ ἡ πονηρία. Γνωρίζει πολλοὺς τρόπους νὰ ξεγελάσῃ τὰ ζῷα, νὰ προσελκύσῃ τὰ πτηνά.

Συστηματικώτερος κυνηγὸς εἶναι ὁ ἄνθρωπος τοῦ Κρομανίον. "Ἔχει τελειοποιήσει τὰ μέσα. Μεταχειρίζεται ξόβεργες, πλεμάτια, παγίδες διὰ τὰ ζῷα, τὰ ὅποια δὲν τολμᾶ νὰ προσβάλῃ ἀπ' εύθειας. Κοντὰ εἰς τὰς πτηγάς, ὅπου ἔρχονται νὰ ξεδι-

ψάσουν τὰ ἄγρια θηρία, σκάπτει λάκκους, καρφώνει μυτερούς πασσάλους εἰς τὸ βάθος καὶ τοὺς σκεπάζει μὲ χόρτα. Οἱ ἀρχαιολόγοι ἀνεκάλυψαν δλόκληρον σειράν τοιούτων παγίδων. Ἐπίστης εἰς τοὺς τοίχους τῶν σπηλαίων εύρισκομεν εἰκόνας των. Ἀργότερα πρὸς τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων ἀνεκάλυψαν τὸ τόξον, τὸ ὅποιον ἐπιτρέπει νὰ προσβάλλουν τὰ μεγάλα ζῷα ἀπὸ μακράν.

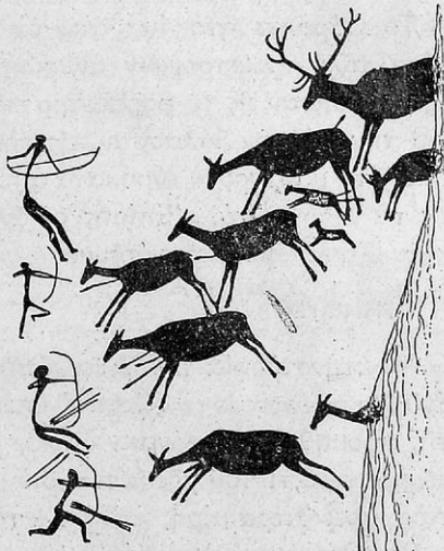
Διὰ νὰ κυνηγήσουν τὰ μεγαλύτερα ζῷα οἱ ἄνθρωποι τῶν σπηλαίων, ὁργανώνουν ὅμαδικὰς ἐπιδρομάς, αἱ ὅποιαι διαρκοῦν πολλὰς ἡμέρας. Εἰς ὥρισμένα μέρη, ἴδιως εἰς τοὺς πρόποδας κρημνῶν, ἀνεκάλυψαν δλοκλήρους σωρούς ἀπὸ κόκκαλα ἀλόγων εἴτε μαμούθ. Πῶς κατώρθωναν νὰ φονεύουν τὰ μεγάλα αὐτὰ ζῷα καὶ εἰς τόσον μεγάλον ἀριθμόν;

“Υποθέτουν ὅτι εἶχον ἐπινοήσει δλόκληρον σοφὸν σύστημα. ”Εστηναν

πασσάλους εἰς δύο σειράς καὶ περιώριζαν τοιουτοτρόπως ἔνα διάδρομον μεταξύ των, ὁ ὅποιος ἔφερεν εἰς ἔνα ἀφανῆ κρημνόν. “Υστεραὶ μὲ φωνάς, μὲ πέτρες, μὲ ἀναμμένα δαδιὰ ὑπεχρέωναν τὰ ζῷα νὰ διαβοῦν ἀπὸ τὸν διάδρομον αὐτὸν καὶ νὰ πέσουν εἰς τὸν κρημνόν. /

ΤΟ ΨΑΡΕΥΜΑ

“Οἱ ἄνθρωποι ἔμαθε πολὺ νωρὶς νὰ ψαρεύῃ. Εἰς τὴν ἀρχὴν ψαρεύει χωρὶς κανένα ἐργαλεῖον. Οἱ ἄγριοι καὶ σήμερα είναι σπουδαῖοι κολυμβηταὶ καὶ δύται. Κατορθώνουν νὰ πιάνουν τὰ ψάρια μὲ τὸ κολύμβημα, τὰ σκοτώνουν μὲ τὰ δόντια καὶ τὰ τρώγουν ὡμά.

Οἱ ἄνθρωποι τῶν σπηλαίων κυνηγοῦν ταράνδους

Τοιχογραφία εἰς σπήλαιον τῆς Ἰσπανίας.

Πολὺ ἐνωρὶς ὅμως ἐπενόησαν διάφορα ἔργαλεῖα, ραβδὶὰ μυτερὰ ἢ διχαλωτά, ἀργότερα ἀγγίστρια ἀπὸ κόκκαλο εἴτε ἀπὸ κέρατο. Διὰ νὰ τρυπήσουν τὰ μεγαλύτερα ψάρια, μεταχειρίζονται ἔνα μεγάλο ξύλο μυτερὸ (καμάκι).

Ἐπίστης πολὺ ἐνωρὶς ἔμαθεν ὁ ἄνθρωπος νὰ κατασκευάζῃ πλεμάτια βοῦρλα, ἀπὸ ἵνας δένδρων καὶ ἀπὸ κλάδους ἵτεας.

Τὸ ψάρευμα ἦτο ἔνα ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα βιοποριστικὰ μέσα τῶν προϊστορικῶν ἀνθρώπων, ἵδιως ἐκείνων, οἱ ὄποιοι ἐξηπλώθησαν εἰς τὰ βορειότερα τῆς Εὐρώπης, εἰς τὴν Βαλτικὴν καὶ τὴν Βόρειον θάλασσαν, εἰς τὴν Σκανδιναվίκην χερσόνησον, ὅπως τὸ μαρτυροῦν εύρήματα ἀπὸ παλαιοτάτας ἐγκαταστάσεις εἰς τὰ μέρη αὐτά. Ἐπίστης οἱ ἄνθρωποι τῶν λιμναίων κατοικιῶν ἔζησαν ἀπὸ τὸ ψάρευμα.

Η ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Ἡ κτηνοτροφία προῆλθεν ἀπὸ τὸ κυνήγι. Εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ ἄνθρωπος ἐφόνευε τὰ ζῶα ποὺ ἔπιανε. Δὲν εἶχεν ἀκόμη τὴν ἰδέαν τῆς προμηθείας. Ἐφόνευεν ὀλόκληρον ζῶον διὰ νὰ πάρῃ ὀλίγα κομμάτια, ὅ, τι τοῦ χρειάζεται διὰ μίαν ἥ δύο ἡμέρας, πολλάκις τὰ τρυφερώτερα μέρη, καὶ ἀφινε τὸ ὑπόλοιπον.

Μεγάλην ψυχικὴν πρόοδον σημαίνει ἡ ἀντίληψις τῆς προμηθείας, τὴν ὄποιαν ὁ ἄνθρωπος ἀπέκτησεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Εἶναι βέβαιον ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν σπηλαίων διατηροῦν ἥδη ζῶα καὶ γενικῶς ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων περνᾷ ἀπὸ τὸ κυνήγι εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, χωρίς, ἐννοεῖται, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ κυνήγι.

Ο παλαιότερος ἄνθρωπος ἔχει ἔχθρικὴν στάσιν ἀπέναντι τῶν ζώων. Βλέπει ὅτι εἶναι κίνδυνος διὰ τὴν ζωὴν του καὶ ἐννοεῖ νὰ τὰ ἔξιολοθρεύσῃ. Εἰς τὸ βάθος ὅμως ὑπάρχει συγγένεια μεταξὺ ζώων καὶ ἄνθρωπου. Αἰσθάνεται συμπάθειαν πρὸς μερικὰ ζῶα, θέλει νὰ τὰ κρατήσῃ διὰ νὰ τὰ βλέπῃ καὶ νὰ τὰ ἐπιδεικνύῃ εἰς τοὺς ἄλλους. Τὸν χειμῶνα πολλὰ ζῶα πιεζόμενα ἀπὸ τὸ κρύο καὶ τὴν πεῖναν, πλησιάζουν τὴν κατοικίαν τῶν ἀνθρώπων. Δι᾽ αὐτὸ πολλοὶ εἰπαν ὅτι ἡ πεῖνα ἔξημέρωσε τὰ ζῶα.

Ἀπὸ τὸν καιρὸν ποὺ ἔμαθαν νὰ κατασκευάζουν πελέκεις, εἶχαν τρόπον νὰ περιορίζουν τὰ ζῶα, διότι ἔκοπταν ξύλα καὶ

κατασκεύαζαν φράκτας. Ἀπὸ τὸν περιορισμὸν σιγὰ σιγὰ προῆλθεν ἡ ἔξημέρωσις καὶ ἡ κτηνοτροφία.

Τὸ πρῶτον ζῷον τὸ ὄποιον ἔξημέρωσεν ὁ ἄνθρωπος, εἶναι ὁ σκύλος. "Υστερα ἥλθαν μὲ τὴν σειρὰν τὸ πρόβατον, ἡ ἀγελάδα, ἡ κατσίκα, ὁ χοῖρος καὶ τελευταῖος ὁ ἵππος.

Χιλιάδες χρόνια περιωρίζοντο νὰ τρώγουν τὸ κρέας των ἢ νὰ κάμνουν ἐνδύματα ἀπὸ τὸ δέρμα των. Πολὺ ἀργότερα ἔμαθαν νὰ τὰ ἀρμέγουν καὶ νὰ πίνουν τὸ γάλα των ἢ νὰ κατασκεύαζουν βούτυρον ἢ τυρί.

Η ΓΕΩΡΓΙΑ

'Ο ἄνθρωπος ἀφοῦ ἔξημέρωσε τὰ ζῷα, ἤθέλησε νὰ κάμη τὸ ἴδιον μὲ τὰ φυτά. 'Η γεωργία ἐγενήθη ἀπὸ τὸ μάζευμα, ὅπως ἡ κτηνοτροφία ἀπὸ τὸ κυνήγι. Τὴν πρώτην ἰδέαν τῆς τεχνητῆς παραγωγῆς φυτῶν τὴν ἔλαβε πιθανώτατα ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ σπόρους καὶ βολβούς, τοὺς ὄποιους εἶχεν ἀποθηκεύσει καὶ αὐτοὶ ἐβλάστησαν μόνοι των.

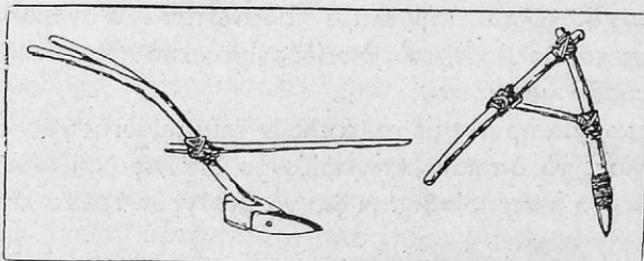
'Η γεωργία ἤρχισε μὲ τὸ ἀπλοῦν τρύπημα τῆς γῆς. Τὸ μυτερὸν ξύλον, τὸ ὄποιον μετεχειρίζοντο διὰ νὰ ἐκριζώσουν τοὺς βολβούς, τὸ μετεχειρίσθησαν διὰ νὰ ἀνοίγουν τρύπες εἴτε αὐλάκια εἰς τὸ χῶμα.

'Η πρώτη τελειοποίησις τοῦ ἐργαλείου ἔγινεν, ὅταν εἰς τὸ ἄκρον ἐπρόσθεσαν ἕνα βάρος εἴτε μετεχειρίσθησαν ράβδους διχαλωτάς, τῶν ὄποιων τὸ ἐν ἄκρον ἐβύθιζαν εἰς τὴν γῆν, ἐνῶ τὸ ἄλλο ἐχρησίμευε νὰ τὸ πατοῦν μὲ τὸ πόδι. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγινεν ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐργαλείου, τὸ ὄποιον οἱ κηπουροὶ ὀνομάζουν λισγάρι εἴτε δικέλλι καὶ ἀπλούστερον τσαπί.

'Απὸ τὰ εῖδη τῶν δημητριακῶν ἐκαλλιέργησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ λίθου κριθάρι, σιτάρι, κεχρί, ἐπίστης κουκιά, φακὲς κλπ., ἐνῶ ἡ σίκαλις, ἡ βρώμη, ἐμφανίζονται εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ δρειχάλκου. Τὰ λείψανα τῶν λιμναίων κατοικιῶν ἐπιτρέπουν νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας καθώς καὶ τὴν βαθμιαίαν μετάβασιν ἀπὸ τὸ κυνήγι εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. 'Ο ἄνθρωπος τῶν κατοικιῶν αὐτῶν γνωρίζει πολλὰ εἰδη καρπῶν, μῆλα, ἀπίδια, κεράσια, κορόμηλα, βελανίδια κλπ. 'Η καλλιέργεια ὅμως τῶν δένδρων αὐτῶν ἔγινεν ἀργότερα εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ διεπικονισμήκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

‘Ο θερισμὸς κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ λίθου γίνεται μὲ πέτρινα μαχαίρια ποὺ ἔχουν σχῆμα δρεπάνου. Τοὺς κόκκους τοὺς ἀλέθουν εἰς πέτρινα γουδιά. Ἀπὸ τὸ ἀλεύρι κάνουν ψωμάκια μὲ σχῆμα μικρῆς στρογγυλῆς γαλέτας καὶ τὰ ψήνουν ἐπάνω εἰς τὴν πυρωμένην πέτραν τῆς ἑστίας.

Μὲ τὸ πρωτόγονον αὐτὸ ἐργαλεῖον ἡ γεωργία ἥτο φυσικὰ περιωρισμένη. Τὸ ἄροτρον τὸ ἀνεκάλυψαν μόλις εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐποχῆς τοῦ ὀρειχάλκου. Τὸ παλαιὸν ἄροτρον ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα ξύλου ἀρκετὰ παχὺ καὶ μακρουλόν, ἀπὸ τὸ μέσον τοῦ ὄποιον ἔχει πρὸς τὰ κάτω μία ξυλίνη ράβδος. Εἰς τὸ ἄκρον τῆς ράβδου εἶναι δεμένη μία μυτερὴ πέτρα εἴτε καρφωμένο κέρας μυτερὸν ἐπίστης. Τὸ ἄροτρον τὸ σύρουν δύο βόδια, ἐνῶ ἡ πέτρα εἴτε τὸ κέρας σχίζει τὴν γῆν. Τὸ νέον ἐργαλεῖον εἶναι τελειότερον. Κατ’ οὐσίαν ὅμως κάμνει τὴν ἴδιαν ἐργασίαν, δηλαδὴ τρυπᾶ ἢ

Ἄροτρον καὶ λισαγάρι νεολιθικῆς ἐποχῆς

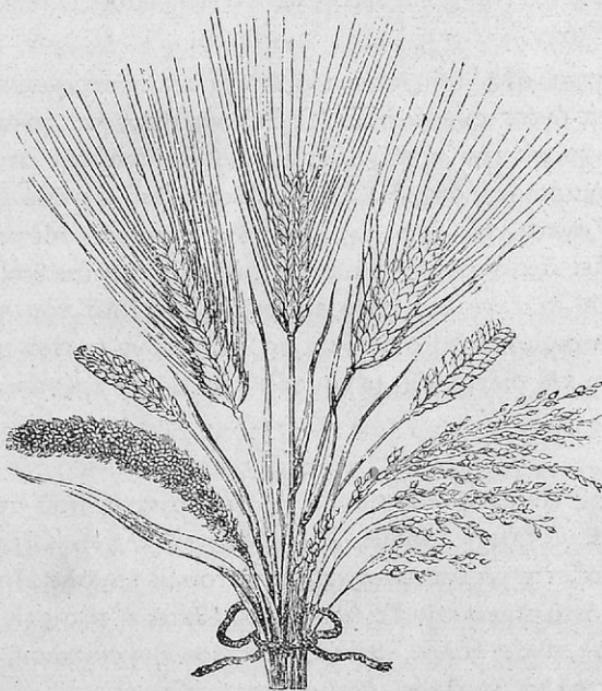
σχίζει τὴν γῆν. Ἀργότερα τὴν πέτραν ἢ τὸ κέρας θὰ τὸ ἀντικαταστήσουν μὲ σίδηρον. Μὲ τὸ ἄροτρον αὐτὸ εἰργάσθησαν οἱ ιστορικοὶ λαοὶ τῆς ἀρχαιότητος. Μόλις εἰς τὰ χρόνια τοῦ Χριστοῦ οἱ Γερμανοὶ κατεσκεύασαν ἄροτρα ποὺ ἐκινοῦντο ἐπὶ τροχῶν καὶ εἶχαν πλατύ σιδηροῦν ύννιον, τὸ ὄποιον κατώρθωσεν ὅχι μόνον νὰ σχίζῃ τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀνασηκώνῃ τοὺς βώλους.

2. Ἀρχαὶ βιομηχανίας: Ἐργαλεῖα καὶ ὅπλα

Η ΦΩΤΙΑ

Μὲ τὴν ἔξυπνάδα του μόνον ὁ ἀνθρωπος δὲν θὰ κατώρθωνεν ὅσα κατώρθωσεν εἰς τὴν τέχνην, ἀν δὲν εἶχεν εἰς τὴν διάθεσίν του τὴ φωτιά, μιὰν συναρμένωφελιμὸν καὶ επικινδυνὸν μαζί. Τὴν

σημασίαν της τὴν ἀνεγνώρισεν ὁ ἄνθρωπος εύθυνς ἐξ ἀρχῆς, ἐθεοποίησε τὴν φωτιὰ καὶ τῆς ἔδωσε μυστηριώδη ἀρχήν. Διὰ τοὺς "Ἐλληνας ἡ φωτιὰ ἦτο ἀπὸ τοὺς πολυτίμους θησαυροὺς τοῦ θεοῦ καί, ὅταν ὁ Προμηθεὺς τὴν ἔκλεψε διὰ νὰ τὴν δωρήσῃ εἰς τοὺς ἄνθρωπους, ὁ Ζεὺς τὸν ἐτιμώρησε σκληρά. Εἰς ἄλλα μέρη ἡ φωτιὰ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Οἱ Ἰνδοὶ τὴν τιμοῦν μὲ τελε-

Δημητριακὰ ἀπὸ τὰς λιμναῖς κατοικίας

τὰς καὶ ὑμνους, οἱ Πέρσαι τὴν ἐλάτρευαν ἀπὸ τὰ παλαιότερα χρόνια. Ὑπάρχουν πολλαὶ εὐκαιρίαι διὰ νὰ τὴν ἀποκτήσῃ ὁ ἄνθρωπος. Ἡ φωτιὰ καταβαίνει ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Αἱ ἀστραπαὶ καίουν τὰ ξηρὰ δάση καὶ παρέχουν θέαμα θαυμάσιον καὶ τρομακτικόν. Ἐπίσης ἀναβαίνει ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῆς γῆς ὡς λάβα καὶ ὡς φλεγόμενον ἀέριον. Πρέπει λοιπὸν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ ἀνακάλυψις καὶ ἡ χρησιμοποίησίς της ἔγινε τυχαίως καὶ εἰς πολλὰ συγχρόνως μέρη.

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἥδη ὁ ἄνθρωπος τοῦ Νεάντερταλ γνω-

ρίζει καὶ μεταχειρίζεται τὴ φωτιά, ὥστε ἔχουν δίκαιον ὅσοι λέγουν ὅτι ἡ χρῆσις τῆς φωτιᾶς διακρίνει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰ ζῶα.

Ἄφοῦ ἐγνώρισε τὰς εύργετικάς της ἴδιότητας, ἵτο φυσικὸν ὁ ἄνθρωπος νὰ θελήσῃ νὰ τὴν καλλιεργήσῃ μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν. Ἀκόμη καὶ σήμερον οἱ καθυστερημένοι λαοὶ περισσότερον φροντίζουν νὰ τὴν φυλάττουν καὶ νὰ τὴν δανείζωνται παρὰ νὰ τὴν ἀνάπτουν.

Ἀργότερα, ἀλλ᾽ ἥδη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν πάγων, εύρισκουν τρόπον νὰ ἀνάπτουν φωτιά. Ὁ ὅπλουστερος καὶ γνωστότερος τρόπος ἥτο μὲ τὴν τριβήν. Τὴν συνήθειαν αὐτὴν τὴν ἔχουν ὀκόμη σήμερον οἱ ἄγριοι. Εἴτε τρίβουν ἀπλῶς δύο ξύλα εἴτε μεταχειρίζονται τὸ ἔνα ὡς τρυπάνι ἥ πριόνι. Μὲ τὴν σπίθα ποὺ βγάζει ἀνάπτουν ξηρὰ φύλλα. Ἀργότερα ἔμαθαν νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν σπίθαν ἀπὸ πέτρες, ἰδίως ἀπὸ τὸν πυριτόλιθον (τσακμάκι). Ἡ συνήθεια νὰ ἀνάπτουν φωτιά μὲ πέτραν ἐγενικεύθη καὶ διετηρήθη μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων.

ΤΑ ΥΛΙΚΑ

Τὸ ζῶον εἶναι ἐφωδιασμένον μὲ τὰ ὅργανα ποὺ τοῦ χρειάζονται διὰ νὰ ζήσῃ (πόδια, νύχια, δόντια κλπ.). Ὁ ἄνθρωπος ὅμως χρειάζεται νὰ ἐφοδιάσῃ τὰ μέλη του μὲ ἐργαλεῖα, τὰ ὅποια λαμβάνει ἀπὸ τὴν φύσιν. Τὰ ὑλικά, ποὺ ἔθετεν ἥ φύσις εἰς τὴν διάθεσίν του, εἶναι ξύλον, πέτρα, ὅστρακα, κόκκαλον, κέρατα, χῶμα, μέταλλα (χαλκός, ὀρείχαλκος, σίδηρος).

ΤΟ ΖΥΛΟΝ

Τὰ πρῶτα ἐργαλεῖα τὰ ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ φυτικὸν βασίλειον.

Γὸ δένδρον τοῦ ἔδωσε τὸ ρόπαλον, διὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὸν ἔσαυτόν του, κλαδιὰ διὰ νὰ κατασκευάσῃ τὴν κλίνην του εἴτε τὴν καλύβην του, σανίδας διὰ νὰ κατασκευάσῃ ἐπιπλα, τὸ μυτερὸ ραβδί, μὲ τὸ ὅποιον ἔσκαψε τὴν γῆν, φλοιοὺς διὰ νὰ σκεπάσῃ τὸ σῶμα του.

Ἐπίσης ἀπὸ τὰ φυτὰ ἔλαβε τὰ πρῶτα δοχεῖα, κολοκύνθα, νεροκολοκύνθα, χονδρά καλαμία καὶ ίνδοκαρυδά εἰς τὰς θερμὰς

χώρας. "Υστερα τοῦ ἥλθεν ἡ ἵδεα νὰ κατασκευάσῃ ὅμοια δοχεῖα, ἔκαμε ποτήρια, γαβάθες, κουτάλια ἀπὸ ξύλον. "Επλεξε καλάμια, ἄχυρα, ἵτιες διὰ νὰ κάμη καλάθια καὶ πανέρια.

ΠΕΤΡΑ, ΚΟΚΚΑΛΑ, ΚΕΡΑΤΑ, ΚΟΓΧΥΛΙΑ

Τὸ ξύλον ὅμως εἶναι μαλακὸν καὶ δὲν ταιριάζει διὰ κάθε χρῆσιν. Εἰς ἄλλας περιστάσεις ὁ ἄνθρωπος ἔχρειάζετο ύλικὸν σκληρότερον. Μερικοὶ ἰσχυρίσθησαν τελευταίως ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴν πέτραν μετεχειρίσθη τὰ κογχύλια καὶ ὅτι αὐτὰ ἐπαιξαν σημαντικὸν μέρος εἰς τὴν πρωτόγονον βιομηχανίαν. Τὰ κογχύλια καὶ γενικῶς τὰ ὅστρακα ἐπρομήθευσαν εἰς τὸν πρωτόγονον ὅχι μόνον κοσμήματα καὶ νόμισμα, ἀλλὰ καὶ φτυάρια, ἀγγίστρια. Ἐχρησίμευσαν διὰ νὰ σκάπτῃ τὴν γῆν καὶ διὰ νὰ κόπτῃ τὰ δένδρα. Πολλὰ ἐργαλεῖα ἐμιμήθησαν τὸ σχῆμα των.

Τὸ κυριώτερον ὅμως ύλικόν, τὸ ὅποιον μετεχειρίσθη ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος διὰ τὰ ἐργαλεῖα του, εἶναι ἡ πέτρα. Ἡ χρῆσις της εἶναι τόσον γενική καὶ τόσον παγκόσμιος καὶ αἱ ὑπηρεσίαι της εἶναι τόσον μεγάλαι, ὥστε εἰς πολλὰ μέρη τὴν ἐθεοποίησαν καὶ τὴν ἐλάτρευσαν, ὅπως εἰς τοὺς Δελφοὺς π. χ., εἰς τὴν Μέκκαν κλπ.

Μὲ τὴν πέτραν ὥπλισε τὸ χέρι του ὁ ἄνθρωπος, εἴτε διὰ νὰ υπερασπίσῃ τὸν ἑαυτόν του εἴτε διὰ νὰ ἐπιτεθῇ. Ἡ χρῆσις της διήρκεσε πολλὰς χιλιετηρίδας καὶ ἀπετέλεσε τὴν βάσιν τῆς πρώτης σημαντικωτάτης βιομηχανίας καὶ τοῦ παλαιοτέρου πολιτισμοῦ.

Λέγοντες πέτραν ἐννοοῦμεν κυρίως τὸν πυριτόλιθον, τὴν τσακμακόπετραν, ὅπως λέγουν εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν. Αὕτη εἶναι πολὺ σκληρὰ καὶ ἔχει τὴν ἴδιότητα ὅμα τὴν κτυπήση κανεὶς εἴτε τὴν πιέση δυνατά, νὰ σχίζεται εἰς τεμάχια μὲ κοπτερὰς ἀκμὰς καὶ αἰχμάς. Τὴν θέσιν τῆς πέτρας παίρνουν εἰς ὡρισμένας περιστάσεις τὰ κόκκαλα καὶ τὰ κέρατα.

ΤΟ ΧΩΜΑ, ΑΡΧΑΙ ΑΓΓΕΙΟΠΛΑΣΤΙΚΗΣ

"Ο ἄνθρωπος πολὺ ἐνωρὶς μετεχειρίσθη τὸ χῶμα, διὰ νὰ κάμη ὅ, τι σήμερα λέγομεν οἰκιακὰ σκεύη. "Εκαμε λάσπην μὲ

χῶμα, ἵδιος μὲν χῶμα πιὸν εἶχεν ἄργιλον μέσα, καὶ τῆς ἔδωσε διάφορα σχήματα ἀπόμιμούμενος τὰ δοχεῖα ἀπὸ κολοκύνθην, ἀπὸ ξύλου εἴτε τὰ καλάθια πιὸν εἶχε κατασκευάσει ἀπὸ καλάμια, κλαδιὰ κλπ.

‘Υπῆρχεν ὅμως καὶ ἄλλος τρόπος, τὸν ὅποιον εὔρισκεν εὔκολώτερον. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἐνὸς δοχείου ἀπὸ ἴτιὰ ἢ ἀπὸ φλοιὸν ἔκαμναν ἔνα ἐπίχρισμα ἀπὸ ἄργιλον, τὸ ἔβαζαν ἐπειτα ἐπάνω εἰς δυνατὴν φλόγα. Τὸ ξύλον ἐκαίετο καὶ ἔμενεν ἔνα πήλινον ἀγγεῖον, τὸ ὅποιον εἶχε τὸ σχῆμα τοῦ τύπου πιὸν εἶχε καὶ καὶ ἔφερε τὰ ἴδια κοσμήματα, τὰ σημάδια δηλαδὴ ἀπὸ τὰ κλαδιὰ πιὸν εἶχαν κατῆ.

‘Ιδοὺ πῶς γεννῶνται αἱ ἔφευρέσεις. ‘Η καλαθοποιία ἔδωσεν ἀφορμὴν νὰ γεννηθῇ ἡ ἀγγειοπλαστική.’ Ισως μάλιστα ἔγινε τυχαίως ἢ ἐφεύρεσις, ἀπὸ κανένα καλάδι δηλαδὴ χρισμένο μὲ λάσπη, πιὸ πῆρε φωτιά, διότι τὸ εἶχαν λησμονήσει πλησίον εἰς τὴν ἑστίαν. Ψημένα ἀγγεῖα κατεσκεύασαν κατὰ τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν. Τυχαῖαι συμπτώσεις ἔκαμναν νὰ ἐφεύρουν διαρκῶς νέα μέσα διὰ νὰ τὰ τελειοποιήσουν, ἔμαθαν νὰ δίδουν διάφορα σχήματα, νὰ τὰ κοσμοῦν μὲ σχέδια ἀπ’ ἔξω, γεωμετρικὰ εἰς τὴν ἀρχήν, ἀργότερα παραστάσεις φυσικῶν ἀντικειμένων, νὰ τὰ βερνικώνουν. Ἀργότερα ἀνεκάλυψαν τὸν τροχὸν καὶ κατεσκεύασαν ἴδιαιτέρους φούρνους. Τοιουτοτρόπως ἐγεννήθη μία ἀπὸ τὰς σημαντικωτάτας τέχνας.

ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΚΑΙ ΟΠΛΑ

Τὰ παλαιότερα ἐργαλεῖα καὶ ὅπλα ἦσαν ἀπὸ ξύλα, καθὼς εἴπαμεν. ‘Υποθέτουν ὅτι ὁ παλαιολιθικὸς ἄνθρωπος μετεχειρίσθη πολὺ τὸ ξύλον, ὅπως οἱ σημερινοὶ κατὰ φύσιν λαοί, πρῶτον ὡς ράβδον ὅπως τοῦ τὸ ἔδινε κανένα σπασμένο δένδρον, ἀργότερα κατεσκεύασε ρόπαλον, κοντάρι, βέλος, σκαλιστήρι, χέρι διὰ πέλεκυν, κουπιὰ κλπ.

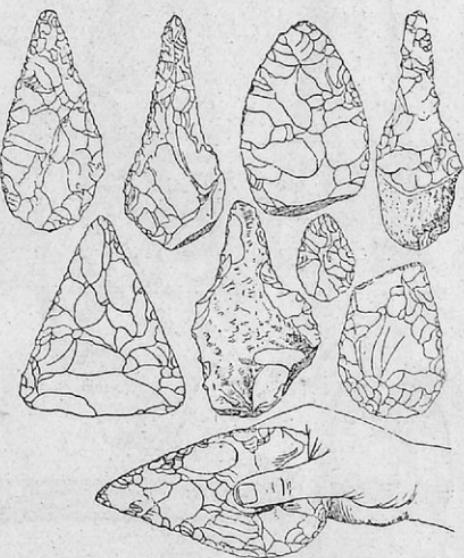
Τὸ ξύλον ἔμεινε ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα ὑλικὰ εἰς τὸν ἀνθρώπον ἔως σήμερα. Ἐπειδὴ ὅμως καταστρέφεται εὔκολα, εἰς τὰ εύρήματα τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς δὲν συναντῶμεν ξύλινα ἐργαλεῖα.

Ο ἄνθρωπος τοῦ Νεάντερταλ μεταχειρίζεται τὴν πέτραν ὅπως τὴν εύρισκει εἰς τὴν φύσιν. Εἰς αὐτὸν δὲν διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὸν πίθηκον, ὁ ὅποιος γνωρίζει νὰ ρίπτῃ πέτρες ἢ καὶ σπάζει μὲν αὐτὰς καρύδια. Πολὺν καιρὸν ἔχει κυρίως ἐνα μόνον ἐργαλεῖον προωρισμένον δι’ ὅλας τὰς χρήσεις ὅπως τὸ χέρι τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ μοναδικὸν αὐτὸν ἐργαλεῖον εἶναι μία πέτρα μυτερὴ εἰς τὴν μίαν ἄκραν, στρογγυλευμένη εἰς τὴν ἄλλην, διὰ νὰ ἐφαρμόζῃ καλὰ εἰς τὴν παλάμην. Εἶναι δηλαδὴ ἐνα εἶδος σφῆνα ἀπὸ πέτρα, μιὰ χειρόσφηνα ὅπως εἴται.

Ἄργοτερα, οἱ Κρομανιὸν ιδίως, ἔμαθαν νὰ σπάζουν κομμάτια ἀπὸ

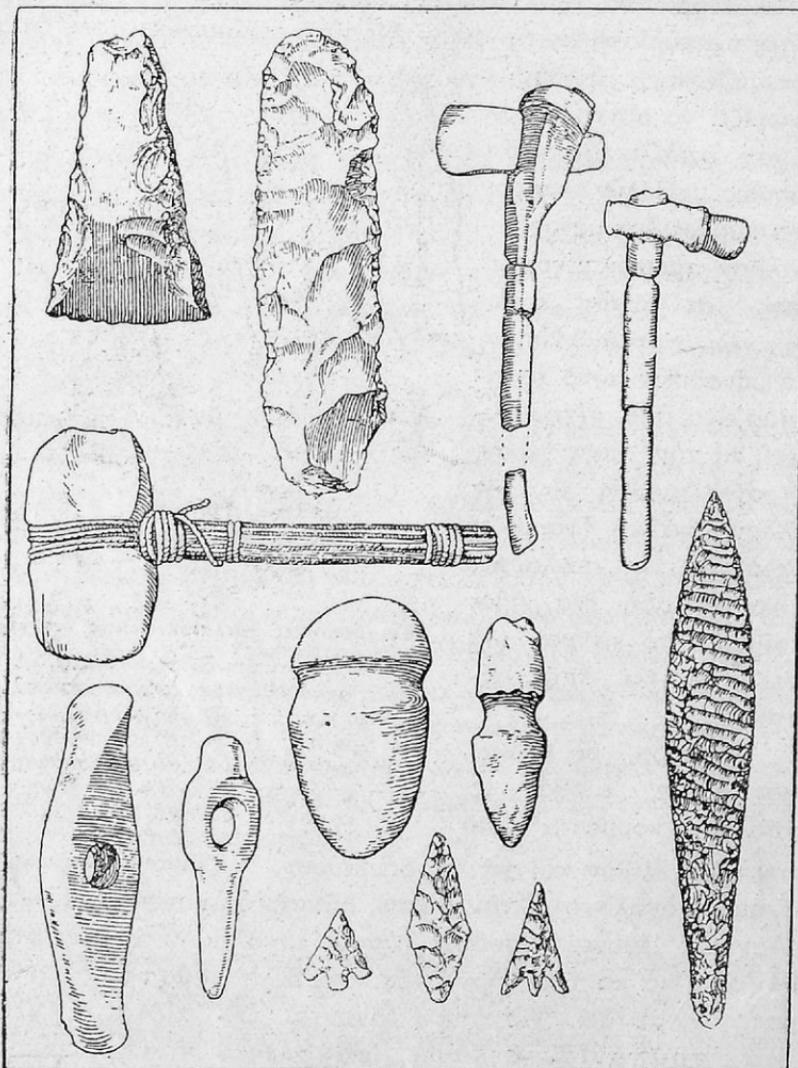
τὸν πυριτόλιθον καὶ νὰ τὰ δουλεύουν, νὰ δίνουν ὡρισμένα σχήματα ἀνάλογα μὲ τὴν χρῆσιν, διὰ τὴν ὅποιαν προορίζονται. Ἀρχικῶς ἔχομεν τέσσαρος τύπους ἐργαλείων: χειρόσφηνα αἰχμὴ (διὰ κοντάρι, ἀργότερα, διὰ βέλη), ξύστρον διὰ δέρματα, γλυφίδα. Ἀργότερα ἔρχονται μαχαίρια, ἐγχειρίδια, τρυπάνια, βελόνες, σοῦβλες κλπ. Οἱ Κρομανίὸν πρὸς τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων μεταχειρίζονται ἀντὶ πέτρας κέρατα καὶ κόκκαλα ταράνδου, τοῦ κυριωτέρου ζώου, τὸ ὅποιον κυνηγοῦν, καὶ ἐπιτυγχάνουν λεπτότερα ἐργαλεῖα.

Εἰς τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν ἀρχίζουν νὰ μεταχειρίζωνται καὶ ἄλλα εἶδη λίθου ἐκτὸς ἀπὸ τὸν πυριτόλιθον. Ἐπειδὴ αὐτὰ δὲν σχίζονται εἰς κοπτερὰς ἀκμάς, ἀναγκάζονται νὰ τὰ τρίψουν καὶ νὰ τὰ ἀκονίσουν. "Ισως μάλιστα τὸν τρόπον αὐτὸν τῆς ἐργα-
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Χειρόσφηνες παλαιολιθικῆς ἐποχῆς

Διάφοροι τύποι ἀπὸ ἐργαλεῖα, μὲ τὰ ὅποια διάφοροι παλαιότεροι ἄνθρωποι ὥπλισε τὸ χέρι του, ἐνα εἶδος ἐργαλείου δι’ ὅλας τὰς χρήσεις. Μὲ αὐτὸν ἡμποροῦσε νὰ τρυπάσῃ, νὰ σουβλίσῃ, νὰ σκάψῃ, νὰ κόψῃ, νὰ ξύσῃ. Ἀπὸ τὴν ἀνάποδη πάλι νὰ καταφέρει δυνατὸ κτύπημα.

Ἐργαλεῖα νεολιθικῆς ἐποχῆς

Από τὰ ἀριστερά πρὸς τὰ δεξιά, ἐπάνω 1) κοπίδι, 2) σκαπάνη ἀπὸ πέτρα, 3) καὶ 4) πέλεκυς καὶ σφυρὶ ἀπὸ πέτρα καὶ κέρατο (ή λαβή. Πρόσεξε τὴν διαφορετικὴν προσαρμογήν). Εἰς τὸ μέσον ἔνα δεῖγμα ἀπὸ τὸν τρόπον ποὺ δένουν οἱ Ἰνδιάνοι τῆς Ἀμερικῆς τὸν πέλεκυν εἰς τὴν λαβήν. Δεξιά δύο βαρείες ἀπὸ πέτρα. Κάτω δύο πελέκεις ἀπὸ δουλεμένη ψέτρα καὶ μὲ τοῦτο εἰς τὴν λαβήν περιτεμμέναι καὶ μέλους ἀπὸ πυριτόλιθον καὶ εἰς τὸ ἄκρον δεξιὰ μαχαίρι ἐπίστης ἀπὸ πυριτόλιθον.

σίας τὸν εἶχαν ἐφάρμόσει πρῶτον εἰς ύλικὰ ὀλιγώτερον σκληρά,
εἰς ξύλα, κόκκαλα, κέρατα, ἐλεφαντόδοντα. Ἐπειτα τὸν μετέ-

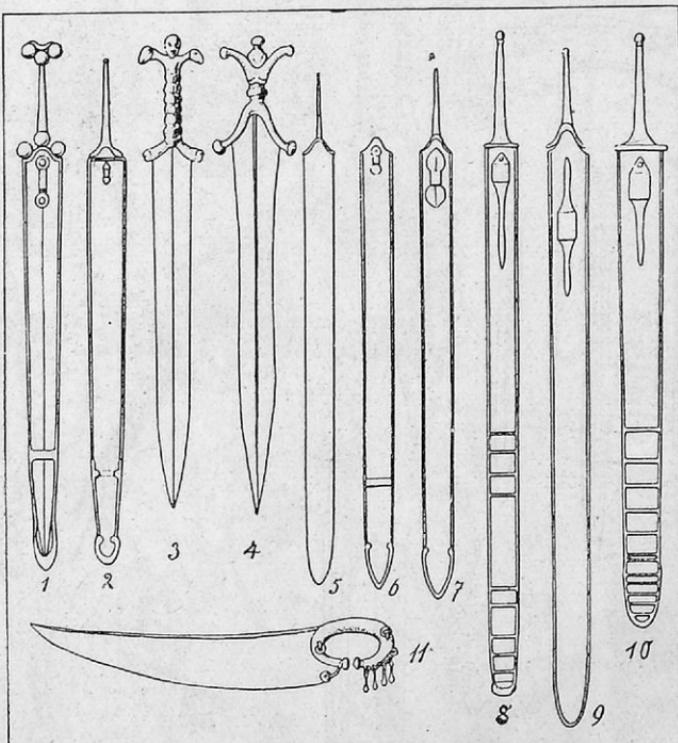

Ἐργαλεῖα τῆς ἐποχῆς τοῦ ὁρειχάλκου

Ἄπο τὰ ἀριστερά ἐπάνω δύο πελέκεις ἀπὸ χαλκόν, τρεῖς πτελέκεις
ἀπὸ ὁρείχαλκον. Εἰς τὸ μέσον τρία ξίφη, ἓνα ἐγχειρίδιον καὶ μία αἰχμὴ
βέλους. Κάτω 3 ἄγγεια, θήκη καὶ ξίφος, σάλπιγγα ἀπὸ ὁρείχαλκον.

φεραν εἰς τὴν πέτραν καὶ τέλος εἰς τὸν πυριτόλιθον, ὥστε τὸ ἀκόνισμα νὰ γίνη χαρακτηριστικὸν τῆς ἐποχῆς.

Τώρα κοντά εἰς τὰ ἐργαλεῖα τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων προβάλλει ὁ πέλεκυς, ἕνας συνδυασμὸς τῆς χειρόσφηνας καὶ τοῦ ροπάλου. Εἰς τὴν ἀρχὴν τὴν πέτραν τὴν στερεώνουν ἐπάνω εἰς τὴν λαβὴν μὲ διαφόρους τρόπους, ἀπὸ τοὺς ὅποιους ὁ ἀπλού-

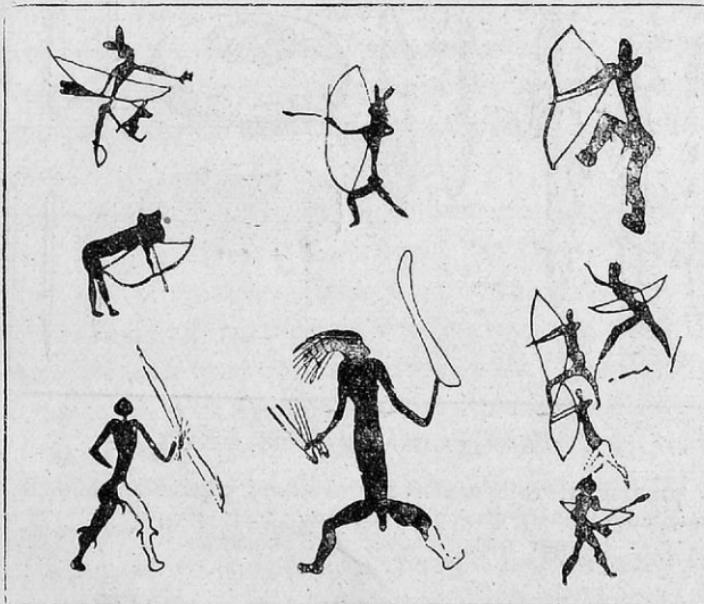
Σίφη τῆς ἐποχῆς τοῦ σιδήρου

Διάφοροι τύποι ἀπὸ ξίφη τῆς προχωρημένης τέχνης τοῦ σιδήρου εἰς τὴν Εὐρώπην, προϊόντα τῆς Κελτικῆς βιομηχανίας

στερος εἶναι τὸ δέσιμον. Ἀργότερα ἔμαθαν νὰ τρυποῦν τὴν πέτραν καὶ τὸ ξύλον νὰ τὸ περνοῦν μέσα. Τοιουτοτρόπως ὁ ἄνθρωπος ἀπέκτησεν ἓνα δυνατὸν ἐργαλεῖον καὶ ὅπλον μαζί, τὸν πέλεκυν, ὃ δόποιος ἐβοήθησε πολὺ τὴν τεχνικὴν ἀνάπτυξιν. Ἐνῶ ἔως τώρα ἔκοπτε μόνον κλωνάρια καὶ κλάδους διὰ νὰ κάμη ὅπλα καὶ καλύβην τάροια κατορθώνει, καὶ προμηθεύεται τὸ ὑλι-

κόν, διὰ νὰ κατασκευάσῃ ἀμάξια καὶ καράβια καθὼς καὶ διὰ στερεώτερα ὅπλα. Διὰ τοῦτο οἱ ἄνθρωποι ἐτίμησαν πολὺ τὸν πέλεκυν καὶ εἰς πολλὰ μέρη τὸν ἐλάτρευσαν.

Τὴν θέσιν τῆς πέτρας τὴν ἐπῆρε τὸ μέταλλον, τὸ ὄποιον ἐπροίκισε τὸν ἄνθρωπον μὲνέαν δύναμιν. Αὔτὸς ὅμως ἔγινεν ἀργὰ καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Ἡ χρῆσις τοῦ μετάλλου διὰ πρακτικούς σκοπούς ἔγινε κυρίως ἀπὸ τὴν στιγμὴν πού ὁ ἄνθρωπος ἔμαθε

Toξόται

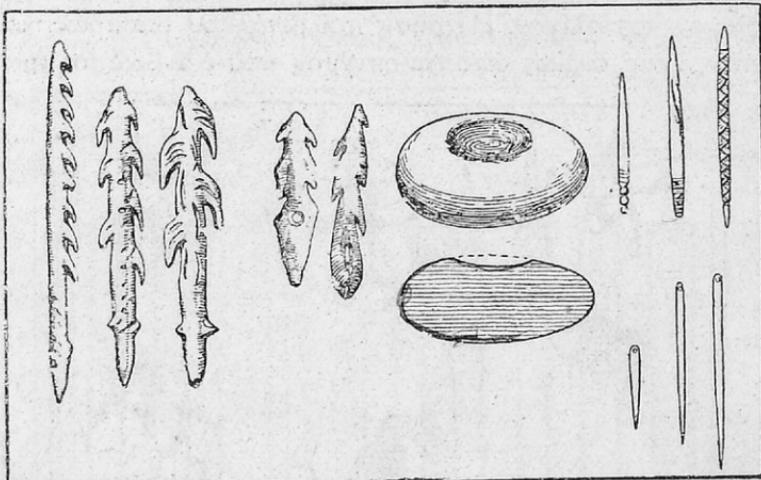
(Τοιχογραφία ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Ἰσπανίαν)

Τὸ ιχνογράφημα ἀνήκει εἰς τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων καὶ παρουσιάζει προχωρημένην τέχνην τῶν ἀνθρώπων τῶν σπηλαίων, ἡ ὄποια προσπαθεῖ νὰ ἐκφράσῃ ψυχικάς διαθέσεις. Ἡ σκηνὴ παριστάνει κυνῆγι ἢ χορὸν ἢ μαγικὴν τελετὴν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ κυνηγίου.

νὰ τὸ λυώνῃ. Ὡς πρῶτο φυσερὸ ἐχρησιμοποίησε τὸν πνεύμονα του. Δὲν ἦργησαν ὅμως νὰ κατασκευάσουν φυσερά, νὰ κτίσουν φούρνους καὶ νὰ τελειοποιήσουν τὴν τέχνην νὰ λυώνουν καὶ νὰ χύνουν τὰ μέταλλα. Παράλληλα ἀνεπτύχθη ἡ τέχνη τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν μεταλλείων, ἐργασία βαρυτάτη, τὴν ὄποιαν ἀφίνουν εἰς τοὺς αἰχμαλώτους τοῦ πολέμου καὶ εἰς τοὺς δούλους.

Τὰ ἐργαλεῖα, τὰ οἰκιακὰ σκεύη καὶ τὰ ὅπλα ἀπὸ μέταλλα

είχαν μακράν ἔξελιξιν καὶ παρουσιάζουν διαφόρους τύπους ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς, τοῦ τόπου, τοῦ μετάλλου. Ἡ μεταλλουργία ἔφθασεν εἰς τὴν μεγάλην της ἀνάπτυξιν, ὅταν ὁ ἀνθρωπός ἔγινε σιδηρουργός. Ο σίδηρος ἔφερεν ἀληθῆ ἐπανάστασιν εἰς

Ἐργαλεῖα παλαιοιλιθικῆς ἐποχῆς

Ἄπο τὰ ἀριστερά: τρία καμάκια ἀπὸ κέρας ταράνδου, δύο μὲ τρύπα διὰ λουρί, γουδὶ σκαλισμένο εἰς πέτραν, τρεῖς αἰχμαὶ καὶ τρεῖς βελόνες ἀπὸ κόκκαλο.

τὴν βιομηχανίαν, εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην καὶ εἰς τὴν συγκοινωνίαν καὶ σημειώνει τὴν μετάβασιν εἰς νέον εἶδος πολιτισμοῦ διαφορετικὸν ἀπὸ τὸν λιθικόν.

3. Κατοικία, ἐνδυμασία, κοσμήματα

ΔΕΝΔΡΑ ΚΑΙ ΣΠΗΛΑΙΑ

✓ Ο ἀνθρωπός δὲν ἔγεννήθη φέρων εἰς τὴν ράχην τὴν κατοικίαν του, ὅπως ἡ χελώνη καὶ ὁ κοχλίας, οὔτε ἐνδεδυμένος, μὲ μάρλινον ἐπενδύτην, ὅπως ἡ ἄρκτος καὶ τὸ πρόβατον, ἡ ἐφωδιασμένος μὲ ἀδιάβροχον, ὅπως τὸ βέδι καὶ τὸ ἄλογον. Περισσότερον ἀπὸ κάθε ζῷον είχεν ἀνάγκην ἀπὸφωλεὰν καὶ ἀπὸ ἐνδυμα, διὰ νὰ προφυλάξῃ τὸ σῶμα του.

Ἄπο τὰς μεγαλυτέρας ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου είναι ὁ ὕπνος. Ἀλλ' ὁ ὕπνος θέλει ἀσυχίαν καὶ ἀσφάλειαν. Τὰ προχειρότερα

καταφύγια, τὰ δποῖα προσφέρει ἡ φύσις εἰς τὸν ἄνθρωπον, είναι τὸ δένδρον, κοιλώματα μεταξὺ βράχων, δπαὶ τῆς γῆς καὶ ιδίως τὰ σπήλαια.

Τὸ δένδρον είναι ὁ πρῶτος τόπος, ὁ δποῖος ἐφιλοξένησε τὸν ἄνθρωπον. Ἐπλεκε τοὺς κλάδους μὲ τρόπον, ώστε νὰ σχηματίσῃ θέσιν δι' ὑπνον, τὴν ἐγέμιζε μὲ φύλλα καὶ βρύα καὶ ἡμποροῦσε ἀπὸ τὴν ἐναέριον κλίνην του νὰ περιφρονῇ τὰ πηδήματα τῶν θηρίων. Ἀκόμη καὶ σήμερον ὑπάρχουν ὀλόκληρα χωριὰ πρωτογόνων, τὰ δποῖα είναι κρεμασμένα εἰς τὰ δένδρα. Ἐπίσης κουφώματα δένδρων ἔχρησίμευσαν ως καταφύγιον, ἀφοῦ καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς τοὺς ἡμιπολιτισμένους χρησιμεύουν ως κατοικία.

Ἀσφαλισμέναι γωνίαι καὶ μέρη ἀπόκεντρα, ἀπόκρημνα μεταξὺ βράχων ἢ κορμῶν δένδρων, δπαὶ, τὰς δποίας εἶχαν ἀνοίξει τὰ νερὰ εἴτε οἱ σεισμοί, προσείλκυσαν τὸν ἄνθρωπον. Ἐχρειάσθη πόλλακις νὰ παλαίσῃ μὲ τὴν ἄρκτον, τὸν πάνθηρα ἢ τὴν ὕαιναν, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὸ καταφύγιον. Περιζήτητα ἵδιως ἦσαν τὰ σπήλαια. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ Κρομανιὸν ἔζησαν κανονικῶς μέσα εἰς τὰ σπήλαια. Εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν πάγων πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ὅτι τὰ σπήλαια ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς αίματηράς συμπλοκάς. Εἶδαν πολιορκίας, ὅπως τὰ φρούρια, κατακτήσεις, ἀνακτήσεις. Ἐπίσης πολὺ ἐνωρίς τὸ ἔνστικτον ὡδήγησε τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν εἴσοδον τοῦ ἄντρου του μὲ φύλλα καὶ μὲ κλάδους δένδρων ἢ καὶ πέτρες. Εἰς μέρη, ὅπου δὲν εὔρισκαν σπήλαια καὶ ἐπιέζοντο ἀπὸ τὸ κρύο, ἄνοιγαν ἔνα λάκκον εἰς τὴν γῆν, ἐμαζεύοντο ὁ ἔνας κοντὰ εἰς τὸν ἄλλον καὶ ἐκοιμῶντο κάτω ἀπὸ τὸ χιόνι καὶ τὸν πάγον.

ΚΑΛΥΒΗ ΚΑΙ ΣΚΗΝΗ

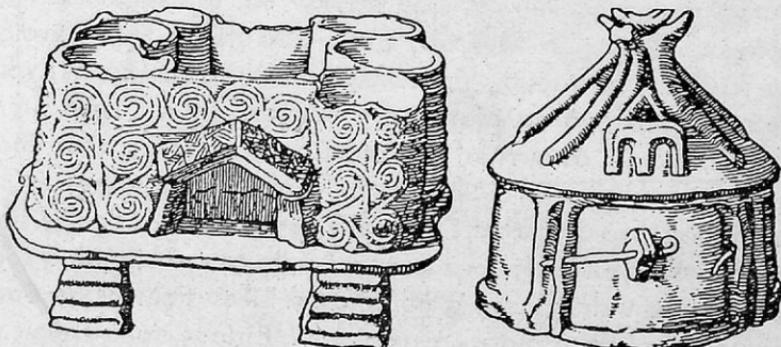
Ἡ ἀνάγκη νὰ ἀσφαλίσουν τὴν εἴσοδον τῶν σπηλαίων μὲ κλάδους ἢ κορμοὺς δένδρων, νὰ σκάπτουν τὴν γῆν, διὰ νὰ ἀποκτήσουν καταφύγιον ἐναντίον τοῦ ψύχους, καὶ ἄλλα ὅμοια ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς τὴν κατασκευὴν τεχνητῆς κατοικίας.

Διὰ νὰ προστατεύσουν τὴν φωτιὰν ποὺ ἔκαιαν εἰς ἀνοικτὸν χῶρον, ἐφρόντισαν νὰ κτίσουν ἔνα φράκτην ἀπὸ κλάδους πρὸς

τὸ μέρος, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἔπνεεν ὁ ψυχρὸς νυκτερινὸς ἄνεμος.
‘Ομοίους φράκτας μετεχειρίσθησαν, διὰ νὰ προστατεύσουν τὸ σῶμα των, ὅταν ἡσάν ὑποχρεωμένοι νὰ διανυκτερεύσουν εἰς τὸ ὑπαίθρον. Τοὺς φράκτας τοὺς ἔθεταν εἴτε κυκλικῶς εἴτε εἰς τρόπον, ὥστε νὰ σχηματίσουν τετράγωνον.

Δὲν ἔμενε παρὰ νὰ βάλουν τὴν στέγην, διὰ νὰ ἔχουν τὸν ἀπλούστερον τύπον τῆς τεχνητῆς κατοικίας, τὴν καλύβην, εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν τὴν κυκλικήν, εἰς τὴν δευτέραν τὴν τετράγωνον.

Πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι οἱ ἄνθρωποι κατεσκεύασαν καλύβας εἰς διαφόρους χώρας καὶ ἔδωσαν εἰς αὐτὰς διάφορα σχήματα ἀναλόγως τοῦ κλίματος καὶ τῶν τοπικῶν συνθηκῶν.

‘Υδρίαι μὲ σχῆμα καλύβης (νεολιθική ἐποχὴ)

Οἱ παλαιότεροι ἄνθρωποι συνήιζαν νὰ δίσουν εἰς μερικὰ ἀγγεῖα τὸ σχῆμα τῆς κατοικίας των. Δεξιὰ ἀπομίμησις κυκλικῆς καλύβης, ἀριστερὰ πιθανώτατα πασσαλωτῆς κατοικίας.

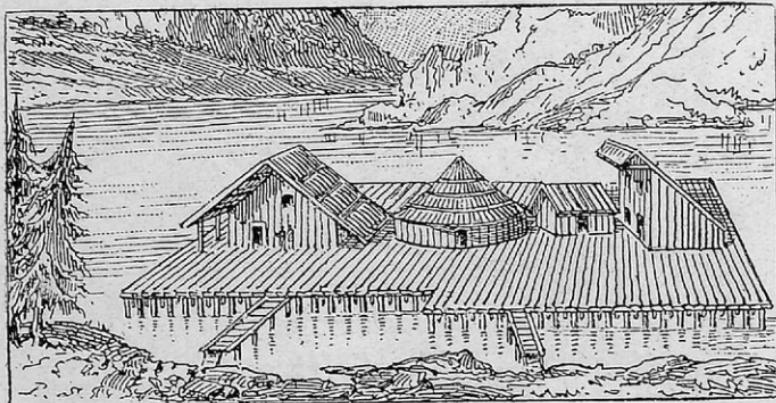
‘Η παλαιοτέρα αὐτὴ καλύβη εἶχε μίαν εἰσοδον, ἡ ὅποια ἦτο συγχρόνως τὸ μόνον ἀνοιγμά της. ‘Ο τύπος τῆς καλύβης αὐτῆς ἔξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχῃ ἕως σήμερα. Τὴν συναντῶμεν εἰς πολλοὺς κατὰ φύσιν εἴτε καθυστερημένους λαούς. Οἱ πρωτόγονοι διέσωσαν τὸ σχέδιόν της εἰς τὰς παραστάσεις, τὰς ὅποιας μᾶς ἀφησαν. ‘Επίσης ὠρισμένα ἀγγεῖα μιμοῦνται τὸν τύπον τῶν καλυβῶν.

‘Αργότερα ἔμαθαν νὰ φράττουν τὰ ἀνοιγματα μεταξὺ τῶν κλάδων μὲ λάσπη, μὲ καλάμια, μὲ χλόην καὶ ἀπέκτησαν τοιουτοτρόπως εἶδος τοίχων. ‘Η οἰκοδομικὴ τέχνη προετοι-
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

μάζεται εις τὴν προσπάθειαν αὐτήν, ἵδιως ἢ οἰκοδομὴ μὲ πλίνθους.

ΥΠΟΓΕΙΟΙ ΚΑΙ ΠΑΣΣΑΛΩΤΑΙ ΚΑΤΟΙΚΙΑΙ

Κατὰ τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν, ἵδιως εἰς τὰς ὁρεινὰς καὶ ψυχρὰς χώρας, ἥρχισαν νὰ κατασκευάζουν τεχνητὰ σπήλαια, δηλαδὴ ὑπογείους κατοικίας. Εἰς τὴν πλευρὰν ὑψώματος σκάπτουν ἔνα ὑπόγειον μὲ βάθος 2—3 μέτρα καὶ σχῆμα τετράγωνον ἢ κυκλικόν. Εἰς προχωρημένην ἐποχὴν στερεώνουν τὰ χώματα μὲ λίθους, ἵσοπεδώνουν τὸ ἔδαφος μὲ τὸ ποδοπάτημα εἴτε μὲ χῶμα ἀνακατωμένον μὲ ἄργιλον εἴτε μὲ κοπανισμένον βράχον. Τὴν εἰσοδον κλείσουν μὲ μίαν θύραν πλεκτὴν ἀπὸ κλάδους ἢ καλάμια. Εἰς μερικὰ μέρη ἔγινε συνδυασμὸς τοῦ ὑπογείου μὲ τὴν καλύβην.

Λιμναῖαι κατοικίαι (ἀναπαράστασις)

Πῶς ἦτο περίπου ἔνας συνοικισμὸς τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς εἰς τὸ ἄκρον μιᾶς λίμνης τῆς Ἐλβετίας.

Ἡ ὑπόγειος κατοικία ἦτο ἀρκετὰ διαδεδομένη. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες διετήρησαν ἀνάμνησιν ἀπὸ τοὺς Τρωγλοδύτας καὶ σήμερον δὲν ἔλειψαν ἀνθρωποι κατοικοῦντες εἰς ὑπόγεια καταφύγια.

Ἐπίσης κατὰ τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ κατασκευάζουν εἰς ώρισμένα μέρη κατοικίας ἐπὶ πασσάλων. Ἔνω ἀλλοτε ἡ κατοικία ἦτο ὑπὸ τὴν γῆν, τώρα αἰωρεῖται μεταξὺ τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ οὐρανοῦ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

“Εκαμαν διαφόρους ύποθέσεις, διὰ νὰ ἔξηγήσουν τὴν ἀρχὴν τῆς οἰκοδομικῆς αὐτῆς. “Ἐνα φαίνεται βέβαιον, ὅτι αἱ οἰκοδομαὶ ἐπὶ πασσάλων ἐμφανίζονται ἀπὸ τὸν καιρὸν ποὺ οἱ ἄνθρωποι ἀφίνουν τοὺς βράχους καὶ τὰ ὑψώματα καὶ κατεβαίνουν εἰς τὴν πεδιάδα καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν. ‘Ο κυριώτερος λόγος νὰ κτίσουν ψυλὴ τὴν κατοικίαν ἥτο ἵσως ἡ ἀνάγκη νὰ ἀποφύγουν τὴν ύγρασίαν, νὰ προφυλαχθοῦν ἀπὸ τὴν αἰφνιδιαστικὴν πλήμμυραν, ἀπὸ τὰ ζῶα καὶ τὰ ὀχληρὰ ἔντομα. Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς οἰκοδομῆς ἐπεκράτησεν ἴδιως εἰς τὴν Εύρωπην, ἡ ὁποίᾳ ἥτο σκεπασμένη ἀπὸ ἔλη, ύπολείμματα, καθὼς εἴπαμεν, τῶν παλαιῶν πάγων. Εἰς πολλὰ μέρη οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς τοῦ νέου λίθου ἔδειξαν ἴδιαιτέραν συμπάθειαν νὰ κατοικοῦν ἐπάνω

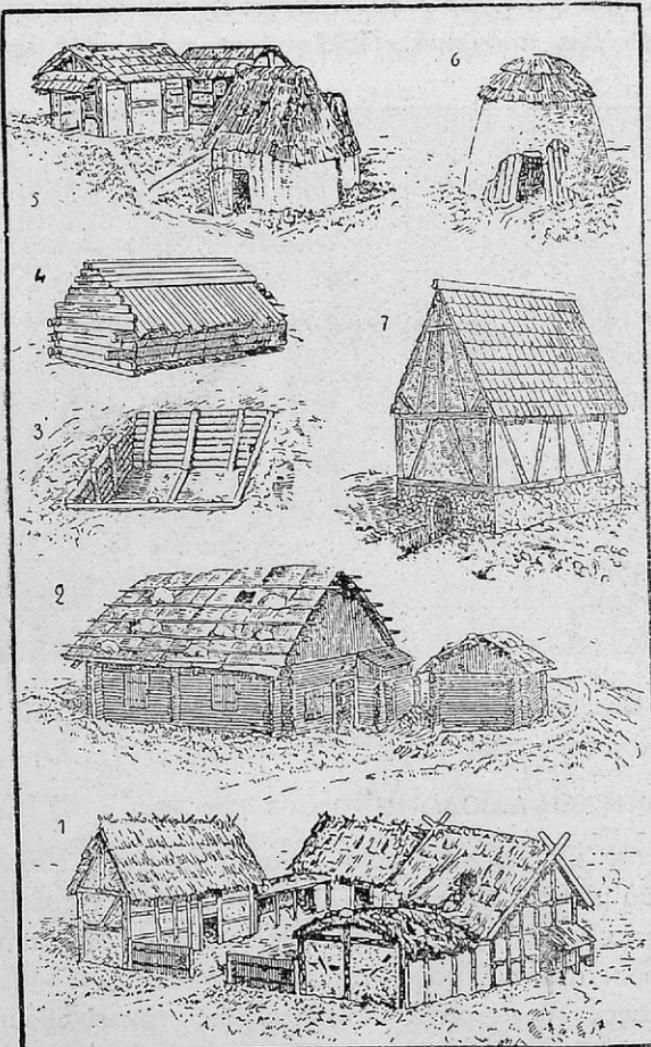

Οἰκοδομαὶ ἐπὶ πασσάλων εἰς τὴν Μανίλλην

Εἰς πολλὰς καθυστερημένας χώρας κατασκευάζουν καὶ σήμερον ἀκόμη οἰκοδομὰς ἐπὶ πασσάλων ὅπως αἱ ἀνωτέρω, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ τὴν Μανίλλην, τὴν πρωτεύουσαν τῶν Φιλιππίνων νήσων.

εἰς τὰ νερά. Καρφώνουν πασσάλους εἰς τὸν πυθμένα τῆς λίμνης εἰς μακρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν ὁχθην, κατασκευάζουν ἐπάνω μίαν ἐσχάραν καὶ ἐπάνω ἀπ’ αὐτὴν κτίζουν τὴν κατοικίαν. ‘Η πρωτομέρα εἰς τὸ βασιπολεῖτον τούτον τοὺς Περιηγηταί. ’Εκτὸς

ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ εἴδαιμεν, προφυλάττει ἀπὸ τὴν πυρκαϊὰν τῶν δασῶν, εὔκολύνει τὸ ψάρευμα καὶ τὴν ἔξαφάνισιν τῶν ἀπορριμμάτων, τὰ ὅποια εἶναι πληγὴ διὰ τὸν πρωτόγονον. Ἐνίοτε

Κατοικίαι τῆς ἐποχῆς τοῦ σιδήρου

Τύποι κατοικιῶν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ σιδήρου εἰς τὴν Εύρωπην. Αἱ ὑπ' ἀριθμὸν 1—4 εἶναι ἀρχαιότεραι, αἱ ἄλλαι (ἀριθ. 5—7) τῆς προχωρημένης ἐποχῆς (5ος π. Χ. αἰών).

κάθε ἐσχάρα ἔχει μίαν κατοικίαν, πολλάκις ὅμως ὀλόκληρα χωρία εἶναι κτισμένα ἐπάνω εἰς μίαν ἐσχάραν. Ἡ γέφυρα πρὸς Ψηφιοποιήθηκε από το Ινοτιπούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὴν ὅχθην ἥτο κατ' ἀρχὰς πολὺ μικρά, ἀργότερα ὅμως ἔλαβεν ἔκτασιν ἕως 300 μέτρα, ώστε ὁ συνοικισμὸς νὰ κεῖται ἀρκετὰ βαθειά ἐπάνω εἰς τὴν λίμνην. Ἡ μάνδρα διὰ τὰ μεγάλα ζῷα καὶ ἡ ἀποθήκη διὰ τὰ χόρτα εύρισκονται εἰς τὴν ὅχθην περιφραγμένα ἀπὸ ἔνα πρόχωμα. Πολλοὶ λαοὶ κατὰ τοὺς ἴστορικοὺς

Ντόλμεν (Γαλλία)

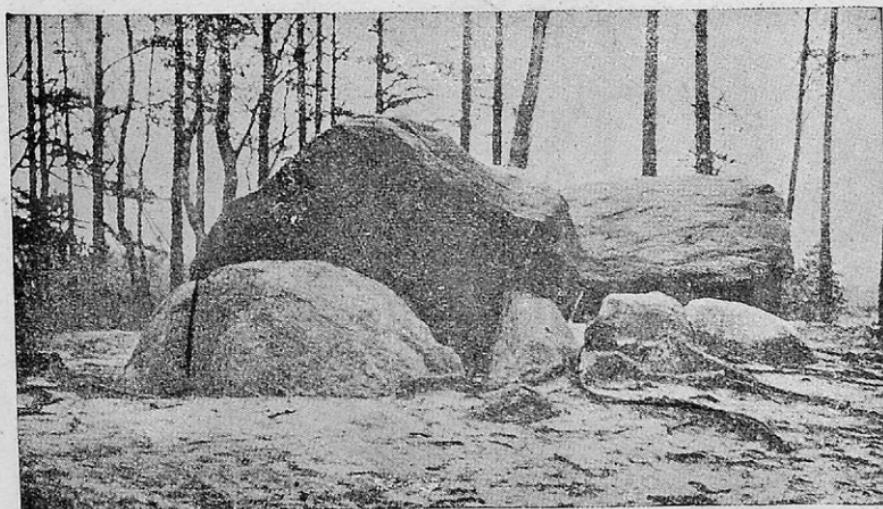
χρόνους ἔζων εἰς ὅμοιας κατοικίας ἐπὶ λιμνῶν, ὅπως οἱ Σκύθαι π. χ. καθὼς τοὺς περιγράφει ὁ Ἡρόδοτος.

ΣΥΛΟΔΟΜΗ ΚΑΙ ΛΙΘΟΔΟΜΗ

Ἄπὸ τὸν καιρὸν ποὺ κατεσκεύασαν πελέκεις εὐκολύνεται ἡ οἰκοδομὴ μὲν ξύλα. Ἀπὸ τὸ 4000 π. χ. ἔχομεν ἀποδείξεις ὅτι οἱ ἄνθρωποι κατασκευάζουν ξυλίνας κατοικίας. Ἀναπτύσσονται διάφοροι τύποι εἰς τοὺς διαφόρους τόπους.

Ἐπὶ μακρὸν ἡ πέτρα ἀποκλείεται ἀπὸ τὴν οἰκοδομὴν τῆς κατοικίας ἡ ἔχει μέρος πολὺ μικρὸν καὶ συμπληρωματικόν. Λίθους, μάλιστα ὁγκολίθους, μετεχειρίσθησαν μόνον διὰ νὰ κατασκευάσουν κατοικίας εἴτε μνημεῖα διὰ τοὺς νεκρούς. Ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι διὰ τὸν ἑαυτόν τους κατασκευάζουν ἐφημέροις καλύβας ἀπὸ κλάδους, ἄργιλον ἡ ξύλα, διὰ τοὺς νεκρούς ἔστησαν λιθίνους τάφους τόσον μεγάλους καὶ τόσον στερεούς, ως ψήφισμα τρούματος μένοις διατηρούμενοι πολιτικοί θιάσιοι.

διάφορα σημεῖα τῆς Εύρωπης ἀπὸ τὴν Σκανδιναϊκὴν χερσόνησον καὶ τὰ παράλια τῆς Βαλτικῆς καὶ τῆς Βορείου θαλάσσης καὶ ἀπὸ τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἕως τὴν Μεσόγειον ὑψοῦνται ὁγκόλιθοι ἄλλοτε εἰς γραμμὴν ὡς τάγματα γιγάντων, ἄλλοτε μεμονωμένοι ὡς κωδωνοσάσιο, οἱ ὅποιοι, ἂν δὲν εἶναι ὄλοι τάφοι, ἔχουν χωρίς ἄλλο σχέσιν μὲ τοὺς

*'Απὸ τοὺς Κυκλωπείους τάφους τῆς Εὐρώπης
(Γερμανία - 'Αννόβερον)*

νεκρούς. Οἱ Εύρωπαῖοι ὧνόμασαν τὰ μνημεῖα αὐτὰ ντόλμεν ἦ μεῖρ, δηλαδὴ τάφους γιγάντων, οἱ "Ελληνες Κυκλώπεια τείχη". Οἱ θιολωτοὶ τάφοι τῶν Μυκηνῶν καὶ αἱ πυραμίδες τῆς Αἴγυπτου ἔχουν σχέσιν μὲ αὐτά.

ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ

Παραδέχονται σήμερα ὅτι ὁ παλαιότερός μας πρόγονος περιφέρετο ἐντελῶς γυμνός. Οἱ ἀνθρωποι τοῦ Νεάντερταλ πιθανώτατα δὲν εἶχεν ἰδέαν ἐνδυμασίας.

Ἄλλὰ καὶ ἂν ὀκόμη τὸν ὑποθέσωμεν πολὺ περισσότερον τριχωτὸν ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς ἀνθρώπους, εἶναι ἀνάγκη νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ δέρμα του ἥτο ἀρκετὰ εὔαίσθητον εἰς τὸν παγωμένον ἀέρα, εἰς τὰ κεντήματα τῶν βάτων καὶ τῶν ἐντόμων.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πολλοί ίσχυρίζονται ότι ἡ ἐνδυμασία προηλθεν ἀπὸ τὸν στολισμόν. Εἶναι βέβαιον ότι ὁ ἄνθρωπος ἔχει μεγάλην ὀγκόπην εἰς τὰ κοσμήματα. Θέλει νὰ διακριθῇ μὲ κάποιον τρόπον ἀπὸ τοὺς ἄλλους, νὰ τοὺς φοβερίσῃ ἢ νὰ τοὺς κάμῃ νὰ τὸν ζηλεύσουν. Πολὺ προτοῦ φορέσῃ ἐνδύματα, βλέπομεν νὰ βάφῃ τὸ σῶμα του μὲ διάφορα χρώματα, ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ καθένα ἔχει καὶ μίαν συμβολικὴν σημασίαν, ἢ νὰ τὸ στίζῃ. Ἡ μανία τοῦ στολισμοῦ καὶ τῆς διακρίσεως προχωροῦν τόσον, ὥστε εἰς πολλὰ

Γυναικεῖς εἰς τὸν χορὸν, ἵχνογράφημα ἀπὸ σπῆλαιον τῆς Ἰσπανίας.

Αἱ γυναικεῖς χορεύουν γύρω σ' ἓνα νέον. Φοροῦν ἓνα μακρὺ φουστάνι, ἐνῶ τὸ ἐπάνω μέρος τοῦ σώματος εἶναι γυμνόν. Ὁ νέος εἶναι ὀλόγυμνος.

μέρη παραμορφώνουν διάφορα μέλη τῶν μικρῶν, στραβώνουν τὸ πόδι, κόπτουν κανένα δάκτυλον ἢ πιέζουν τὸ κρανίον.

‘Ο πρωτόγονος ρίπτει εἰς τὸν ὕμνον του καὶ περιφέρει μαζί του τὸ δέρμα τοῦ ζῷου, τὸ ὅποιον ἐφόνευσεν, ώς δεῖγμα τῆς ὑπεροχῆς του, διὰ νὰ τὸν θαυμάζουν αἱ γυναικεῖς καὶ νὰ τὸν ζηλεύουν οἱ ἄνδρες. ‘Ο Ἡρακλῆς δὲν ἔχωρίζετο ἀπὸ τὴν λεοντῆν του. *Ἀνέρωποι καὶ τετράποδοι Εγκαιδευτικές Πολιτικές*

τὸ δόποῖον περνᾷ εἰς τὸν ὄμον του ἥ δένει εἰς τὴν μέσην του, ἔχει σκοπὸν τὴν ἐπίδειξιν.

Δὲν ἥργησεν ὅμως νὰ παρατηρήσῃ ὅτι τὸ δέρμα ἥτο εὔερ-, γετικὸν διὰ τὸ σῶμα του, τὸ προφύλαττεν ἀπὸ τὰ ἀγκάθια, τοὺς θάμνους, τὰ χαλίκια καὶ ἴδιως ἀπὸ τὸ ψῦχος. Δι’ αὐτὸ πολὺ ἐνωρὶς ἀπὸ τὸ κόσμημα ἐγεννήθη τὸ ἐνδυμα. Οἱ ἀνθρωποι τῶν σπηλαίων ὡρισμένως εἶναι ἐνδεδυμένοι. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν πάγων τὸ κύριον ύλικὸν τῆς ἐνδυμασίας εἶναι τὸ δέρμα.

Στολαὶ τοῦ δρειχαλκίνου πολιτισμοῦ τῆς Β. Εὐρώπης

Αναπαράστασις, δηλαδὴ ὅπως φαντάζονται οἱ ἀρχαιολόγοι τὴν ἐνδυμασίαν τῆς ἐποχῆς συμφώνως πρὸς τὰ εύρήματα.

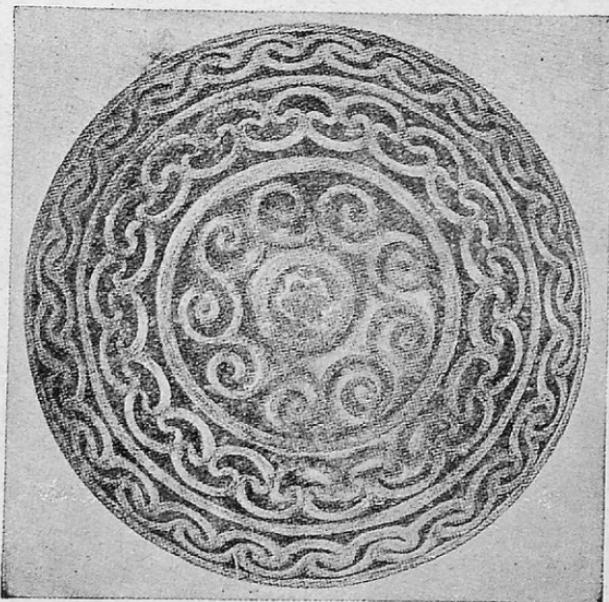
Εἰς τὴν ἀρχὴν τυλίγονται ἀπλῶς εἰς τὸ δέρμα, ἀφοῦ καθαρίσουν μ’ ἔνα ξυστρὶ τὸ κρέας καὶ τὸ αἷμα. Ἀργότερα κόπτουν τὸ δέρμα εἰς τεμάχια, διὰ νὰ τὸ ἐφαρμόσουν καλύτερα εἰς τὸ σῶμα, τὸ τρυποῦν καὶ τὸ σφίγγουν μὲ λουριά. Εύρεθησαν σακκορράφες ἀπὸ πέτρα, κόκκαλα καὶ κέρατα καθὼς καὶ βελόνες μὲ πολὺ μικράν ὁπτήν.

ΛΙΝΑ ΚΑΙ ΜΑΛΛΙΝΑ ΥΦΑΣΜΑΤΑ

Εἰς τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν προβάλλουν τὰ λινᾶ καὶ ἀργότερα Ψηφιοποιηθῆκε από το Ινοτιόύτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τὰ μάλλινα ἐνδύματα. Τὸ λινάρι τὸ ἔσπειραν εἰς τὴν ἀρχὴν διὰ τροφήν, ἀργότερα παρετήρησαν ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ τὸ κλώσουν καὶ νὰ κατασκευάσουν πανί.

Τὰ εύρήματα τῶν λιμναίων κατοικιῶν ἀποδεικνύουν πόσον ἐπιτήδειοι ἡσαν οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἰς τὸ πλέξιμον, τὸ τρύπωμα, τὸ δέσιμον. Εἶναι βεβαιωμένον ὅτι εἶχαν εῦρει

Σκέπασμα θήκης ἀπὸ δρείχαλκον

Κομψοτέχνημα τῆς ἐποχῆς τοῦ δρειχάλκου ἀπὸ τὴν [¶]B. Εύρωπην.
Χρόνοι κρητικοῦ πολιτισμοῦ (περὶ τὸ 1500 π. X.)

τὸν ἔργαλειό. Γνωρίζουν νὰ βάφουν τὰ ύφασματα κόκκινα καὶ μαῦρα. Ἐπίστης γνωρίζουν καὶ ἄλλα χρώματα. Τὸ ἴδιον ἔκαμαν ἀργότερα μὲ τὸ μαλλί. Πολὺν καιρὸν δὲν ἦσανθη τὴν ἀνάγκην τοῦ ύποδήματος. Τὸ σκληρόν του πέλμα περιφρονεῖ ἀγκάθια καὶ πέτρες. Ἀργότερα τύλιγε τὸ πόδι του μὲ δέρμα καὶ ἔμαθε νὰ τὸ δένῃ μὲ λουρί.

ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ

‘Ο ἄνθρωπος γενικὰ καὶ περισσότερον ὁ πρωτόγονος ἦτο
Ψηφιοποιηθῆκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τρελλὸς διὰ στολίδια. Κάθε γιαλυστερὸν ἢ περίεργο, πετράδι, ὄστρακα, κέρατα, τὰ μάζευε διὰ νὰ στολισθῇ.

Ἡ βαφὴ εἴτε ἡ στίξις τοῦ σώματος καθὼς καὶ ἡ γούνα τῶν ζώων ἥσαν τὰ κυριώτερα κοσμήματα τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων. Κοντὰ εἰς αὐτὰ μετεχειρίσθη χωρὶς ἄλλο ἀλυσίδες, βραχιόλια καὶ δακτυλίδια ἀπὸ κογχύλια, γυαλιστερὰ πετράδια κλπ.

Μεγαλυτέραν ἀνάπτυξιν ἔλαβε τὸ κόσμημα μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν μετάλλων. Ὁ χρυσὸς ἔγινεν ὁ βασιλεὺς τῶν μετάλλων διὰ τὸ λαμπερόν του χρῶμα. Ἱδίως ἀναπτύσσονται τὰ κρεμαστὰ στολίδια, ἡ διακόσμησις τῆς ζώνης, ἀλυσίδες ἀπὸ χρυσὸν καὶ ἥλεκτρον. Εἶναι ἀξιοθαύμαστος ἡ διακοσμητικὴ τῶν χρόνων αὐτῶν, μὲ τὰ μέσα ποὺ διέθεταν.

Κρίκοι απὸ ὀρείχαλκον

Δεῖγμα τέχνης τῆς βορειοτέρας Εύρωπης κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ὀρείχαλκου. Πιθανῶς οἱ κρίκοι ἔχρησίμευαν ὡς νομίσματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ – ΦΥΛΑΙ ΚΑΙ ΛΑΟΙ

Ο ΑΝΘΩΠΟΣ ΖΩΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ

"Ενας άρχαίος σοφὸς εἶπεν, ὁ ἀνθρωπὸς εἶναι ζῶον κοινωνικόν, δηλαδὴ ὅτι ἀγαπᾶ νὰ ζῇ μὲ ἄλλους ὁμοίους του μαζί. 'Ημεῖς σήμερα λέγομεν δλίγον διαφορετικά, ὁ ἀνθρωπὸς δὲν ἡμπορεῖ νὰ ζήσῃ μόνος του. 'Εὰν δὲν ὑπῆρχαν ὁμάδες, δὲν θὰ ὑπῆρχαν καὶ ἀνθρώποι. Μόνος του ὁ ἀνθρωπὸς δὲν θὰ ἡμποροῦσε νὰ κάμη καμμίαν πρόοδον. Δὲν θὰ εἶχε ἀνάγκην νὰ δυλιήσῃ ἢ νὰ γράψῃ, νὰ στολισθῇ ἢ νὰ ζωγραφίσῃ, νὰ κτίσῃ χωρία, πόλεις, νὰ βάλῃ νόμους. "Αν εἶναι δυνατώτερος ἀπὸ τὰ ζῶα, ἀν ἔγινε κύριος τῆς γῆς, αὐτὸ τὸ χρεωστεῖ ὅχι εἰς τὴν ἀτομικήν του δύναμιν, ἀλλὰ εἰς τὴν συμβίωσιν καὶ τὴν συνεργασίαν μὲ τοὺς ἄλλους.

Η ΠΑΛΑΙΟΤΑΤΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ἡ πρώτη, ἡ παλαιοτάτη κοινωνία, εἶναι ἡ οἰκογένεια. Αὔτὴ ἐμεγάλωσε σιγὰ σιγὰ καὶ ἔκαμε τὸ χωριό, τὴν πόλιν, τὸ κράτος.

"Η ύπόθεσις αὐτὴ δὲν συμφωνεῖ μὲ ὅσα μᾶς διδάσκουν ἡ ἱστορία καὶ αἱ παρατηρήσεις εἰς τοὺς κατὰ φύσιν λαούς. Ἀπὸ τὸν καιρὸν ποὺ ὑπάρχουν ἀνθρώποι εἰς τὴν γῆν, ὑπάρχουν μεγαλύτεραι ὁμάδες ἀνθρώπων, αἱ ὅποιαι ἀποτελοῦν μίαν ἐνότητα μὲ κοινὴν γλῶσσαν, μὲ κοινὰ συνθείας, μὲ κοινὰ συμφέροντα καὶ περιέχουν πολλὰς οἰκογενείας.

Αἱ ὁμάδες αὐταὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ 50 – 150 ἀτομα, τὰ ὅποια πιστεύουν ὅτι κατάγονται ἀπὸ ἕνα πρόγονον, ἀπὸ ἕνα κοινὸν γενάρχην. Τὸν πρόγονον αὐτὸν ἢ γενάρχην τὸν φαντάζονται συνήθως ὡς ζῶον, ἐνίστε καὶ ὡς φυτὸν ἢ καὶ πρᾶγμα,

ζωντανὸν ὅμως, ὡς βροχήν, ἀστραπήν, πιταμόν. Τὴν ὁμάδαν αὐτὴν τῶν ἀνθρώπων τὴν ὠνόμασαν πατριὰν καὶ τὸν γενάρχην τοτέμ, ποὺ εἶναι μία λέξις ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τῶν ἐρυθροδέρμων τῆς Ἀμερικῆς. Τὸ τοτέμ εἶναι ἱερόν. Δὲν ἐπιτρέπεται δηλαδὴ νὰ τὸ φονεύσουν οὕτε νὰ τὸ φάγουν ἑκτὸς ἀπὸ ώρισμένας περιστάσεις, δόποτε ἐπιβάλλεται νὰ μεταλάβουν ἀπὸ τὴν σάρκα του, διὰ νὰ ἐφοδιασθοῦν τὰ μέλη τῆς ὁμάδος μὲ τὴν ἴδιοτητά του.

Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ γένος αἰσθάνονται ἑαυτοὺς ἡνωμένους μὲ ἄλληλεγγύην καὶ ἰσότητα, ὡστε ὅχι μόνον δὲν ἐπιτρέπουν νὰ προσβάλουν ἢ νὰ φονεύσουν κανένα ἀπὸ τοὺς συντρόφους του, ἀλλὰ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἐκδικηθοῦν, ἐὰν κανεὶς ἀπ’ αὐτοὺς κακοπαθήσῃ.

Οἱ σοφοὶ παραδέχονται ὅτι ὅλοι οἱ ἀνθρώποι τὸν παλαιότερον καιρὸν ἔζησαν χωρισμένοι εἰς τοτεμικὰς ὁμάδας εἴτε πατριάς. "Οσαι πατριαὶ ἔχουν κοινὰ συμφέροντα, αἰσθάνονται συμπάθειαν ἀναμεταξύ των, ἐνώνυται διὰ κοινὴν ἄμυναν ἢ ἐπίθεσιν. Ἀπὸ τὴν ἔνωσιν αὐτὴν προῆλθαν αἱ φυλαί, ἀργότερα οἱ λαοί.

"Η πατριὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰς οἰκογενείας. Οἱ ἀνήκοντες εἰς μίαν πατριὰν ἥσαν ὑποχρεωμένοι ἵσως κατ' ἀρχὰς νὰ συνάπτουν τὰ συνοικέσια ἐντὸς αὐτῆς. Δηλαδὴ τὰ ἀγόρια νὰ παίρνουν τὰ κορίτσια ἀπὸ τὸ γένος των. Πολὺ γλήγορα ὅμως παρετήρησαν ὅτι αὐτὸν ἥτο ἀτοπὸν καὶ ἥρχισαν νὰ κάμνουν συνοικέσια μὲ ἄλλα γένη, μάλιστα ἀπὸ ώρισμένας πατριάς.

"Ολα αὐτά, συγγένεια, κοινότης αἵματος, γενάρχης κλπ. εἶναι ἔξωτερικά. Εἰς τὸ βάθος οἱ ἀνθρώποι ἡνώθησαν εἰς ὁμάδας, διότι αὐτὸν ἀσφαλίζει τὰ συμφέροντά των καὶ γενικῶς εὔκολύνει τὴν ζωήν των.

"Η πατριὰ εἶναι κυρίως ἔνας σύνδεσμος, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ ἔξασφαλίσῃ τὰς τρεῖς μεγάλας τοῦ ἀνθρώπου ἀνάγκας: τὴν ἄμυναν, τὸν πορισμὸν τῆς τροφῆς καὶ τὴν διανομήν της.

"Η τοτεμικὴ κοινωνία εἶναι μία συμμαχία ἀμυντικὴ καὶ ἐπιθετικὴ πρῶτα καὶ ἔπειτα μιὰ συνεργατικὴ ἔνωσις παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως. Εἶναι βέβαιον ὅτι τὰ μέλη τῆς πατριᾶς

καταγίνονται εἰς δύμαδικὰ κυνήγια. "Ισως πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ἐπίσης ὅτι κατὰ τὸ πρῶτα ἔτη εἴτε αἰῶνας δύμαδικὸν ἔργον ἦτο καὶ ἡ γεωργία.

Δυσκολώτερα δύμως δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν ὅτι εἰς τὴν παλαιοτέραν αὐτὴν κοινωνίαν ἐβασίλευεν ἴσοτης καὶ κοινότης περιουσίας, ὅπως ἴσχυρίσθησαν μερικοὶ σοφοί. Οἱ δυνατοί, οἱ τολμηροί, οἱ πονηροὶ εἶχαν πάντοτε ἐξαιρετικὴν θέσιν. "Υπῆρχεν ἐπίσης διαφορὰ ἐλευθέρων καὶ δούλων.

'Η κτηνοτροφία ἐξεκαθάρισε περισσότερον τὰ πράγματα. 'Ἐνῶ τὸ ζῷον, τὸ ὅποιον ἐσκότωσε κανεὶς, ἦτο τοῦ θεοῦ, τώρα ἡ ἀγελάδα, τὸ πρόβατον, ὁ χοῖρος ἔγιναν κτῆμα τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου. 'Ο χωρισμὸς τῆς ἴδιοκτησίας ἔγινε ζωηρότερος ὅταν οἱ ἀνθρωποι ἀπὸ τὸ κυνήγι ἐπέρασαν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ ἐγκατεστάθησαν μονίμως. 'Εδημιουργήθησαν τότε κτήματα καὶ κτηματίαι, ἔχοντες καὶ μὴ ἔχοντες, δεσπόται καὶ ἐργάται τῶν, οἱ δουλοπάροικοι. Δηλαδὴ τάξεις κοινωνικαί.

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Μία συνέπεια τῆς ζωῆς εἰς τὴν κοινωνίαν είναι τὸ μοίρασμα τῆς δουλειᾶς, ἡ κατανομὴ τῆς ἐργασίας ὅπως λέγουν. Εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ κάθε ἀνθρωπός ἔκαμνεν ὅλας τὰς ἐργασίας. Μὲ τὸν καιρὸν δύμως τὰς ἐμοίρασαν ἀναμεταξύ τους καὶ ὁ καθεὶς ἥρχισε νὰ κάμνῃ μίαν ἐργασίαν μόνον. Καὶ τὴν ἔκαμνε πολὺ καλύτερα. Σήμερα γνωρίζομεν πολὺ καλὰ πόσον ἐκέρδισεν ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν κατανομὴν αὐτῆν. Αὔτὸ δὲν ἔγινε πολὺ εὔκολα οὕτε πολὺ γλήγορα.

'Η πρώτη κατανομὴ τῆς ἐργασίας ἔγινεν εἰς τὴν οἰκογένειαν μεταξύ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός. 'Εδῶ τὸν χωρισμὸν τὸν ἐπέβαλλεν ἡ διαφορὰ τοῦ γένους.

"Ἐργά τοῦ ἀνδρὸς είναι ἡ ὑπεράσπισις τῆς γυναικὸς καὶ τῶν μικρῶν καὶ ἡ προμήθεια τοῦ κρέατος καθὼς καὶ ὅλων ὅσα ἀπαιτοῦνται δι' αὐτό, ὅπλων, ἐργαλείων κλπ. Ἐπίσης αὐτὸς ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παιδαγωγήσῃ τὰ ἀγόρια, διὰ γὰ γίνουν καλοὶ πολεμισταὶ καὶ καλοὶ κυνηγοί. "Οταν ἀπὸ τὸ κυνήγι ἐπέρασαν εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, αὐτὸς φροντίζει ἀπο-

κλειστικῶς διὰ τὰ ζῷα. Ἀργότερα ἡ καλλιέργεια μὲ τὸ ἄροτρον γίνεται ἐπίστης ἀνδρικὴ ἐνασχόλησις.

“Ολη ἡ ἄλλη ἔργασία μένει διὰ τὴν γυναικα. Αὔτὴ πρέπει νὰ θηλάσῃ τὰ παιδιά, τρία χρόνια περίπου κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, νὰ τὰ περιποιηθῇ, νὰ μαζεύσῃ φυτικὴν τροφήν, νὰ ἐτοιμάσῃ τὸ φαγητὸν καὶ νὰ φροντίσῃ δι’ ὅλα τὰ σχετικά, νὰ διατηρήσῃ τὴν φωτιά, νὰ κτίσῃ καλύβην, νὰ πλέξῃ καλάθια, νὰ κατασκευάσῃ ἀγγεῖα, νὰ καθαρίσῃ τὸ δέρμα. Σημαντικὸν ἔργον τῆς γυναικὸς ἦτο τὸ φύτευμα, ὅταν ἡ γεωργία περιωρίζετο εἰς τὸ λισγάρι.

‘Η οἰκογένεια τοιουτορόπως ἥρχετο εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὴν κοινότητα. ‘Η κάθε μία ἥθελε τὸ περισσότερον διὰ τὸν ἑαυτόν της. ‘Η ἀντίθεσις αὐτὴ ἐμεγάλωσε μὲ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν νομαδικὴν ζωήν. ‘Ἐκάστη οἰκογένεια εἶχε τὰ ζῷα της, τὸν διαίτερον τρόπον τῆς ζωῆς καὶ ἡ συνοχὴ τῶν διμάδων ἔχαλάρωσε.

Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ *οἰκογένεια*

“Ἐχομεν πολλοὺς λόγους νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι εἰς τὴν παλαιοτέραν, τὴν τοτεμικὴν κοινωνίαν, ἐπεκράτει ἡ μονογαμία. ‘Η οἰκογένεια ὅμως ἦτο πολὺ διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν σημερινήν. Δὲν ἴδρυετο ὅπως σήμερα μὲ τὸν γάμον, ἀλλ’ αὐτὴ προϋπῆρχε καὶ ἐντὸς αὐτῆς ἐγίνοντο οἱ γάμοι. ‘Απετελεῖτο δηλαδὴ ἀπὸ τὸν πατέρα, μητέρα, τὰ τέκνα των, τὰς νύμφας κλπ. “Οτον ἐμεγάλωνεν ὁ νίος, οἱ γονεῖς καὶ οἱ συγγενεῖς ἐφρόντιζαν νὰ τοῦ εῦρουν νύμφην καὶ μετὰ τὸν γάμον ἐξηκολούθει τὸ ζεῦγος νὰ ζῇ μαζί των, καὶ ὅταν ἀκόμη ἔκαμναν παιδιά.

‘Ο τύπος αὐτὸς τῆς οἰκογενείας ἔλαβε τὴν ὄριστικωτέραν μορφήν της μὲ τὴν κτηνοτροφίαν. Τοιουτορόπως ἐσχηματίσθη ἡ πολυμελὴς οἰκογένεια, τὴν ὅποιαν ὄνομάζουν πατριαρχικήν.

‘Η θέσις τῆς γυναικὸς ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν ἔργασίαν της, δηλαδὴ δὲν ἦτο ποτὲ καλὴ κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους. ‘Ο κυριώτερος τρόπος ἀποκτήσεως νύφης εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶναι ἡ ἀνταλλαγή. Τὴν μορφὴν αὕτην παίρνει ἵδιως εἰς τοὺς κτηνοτρόφους. ‘Η ἀξία τῆς γυναικὸς μετρεῖται μὲ ἀγελάδας, ἵππους,

καμήλους. Εἰς τοὺς καλμούχους π. χ., ἔνα λαὸν τῆς Μογγολίας, ἡ τιμὴ εἶναι ἀρκετὰ ὑψηλή. Μία γυναικά ἐστοίχιζε 15 ἄλογα, 15 ἀγελάδες. 3 καμήλους, 20 πρόβατα. Διὰ τὸν λόγον ὅμως αὐτὸν ἡ θέσις τῆς γυναικὸς ἐγίνετο ἀθλία. Ὁ σύζυγος τὴν περιφρονοῦσε καὶ τὴν ἐκακομεταχειρίζετο.

Η ΓΛΩΣΣΑ

Ἄπὸ τὰ πρῶτα προσιόντα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς εἶναι ἡ ὁμιλία. Τὰ ζῷα ἀκόμη ἔχουν μερικὰ σημεῖα, μὲ τὰ ὅποια συνεννοοῦνται. Πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ οἱ παλαιότεροί μας πρόγονοι μὲ νεύματα ἔκαμναν γνωστὰς τὰς πρόθεσεις των εἰς τοὺς ὅμοιους των. Ἡ κατασκευὴ ὅμως τοῦ ἀνθρωπίνου ἐγκεφάλου καθὼς καὶ τοῦ λάρυγγος ἐξησφάλισαν εἰς αὐτὸν τὴν δημιουργίαν ἴδιαιτέρου μέσου συνεννοήσεως, τῆς φωνῆς, τῆς γλώσσης. Οἱ φθόγγοι ἀρχικῶς ἦσαν σημεῖα εἴτε συνθήματα, ὅπως βλέπομεν εἰς πολλὰ ζῷα. Τὰ συνθήματα αὔτα ὁ ἀνθρωπός τὰ ἐπολλαπλασίασεν. Ἐπίσης μὲ διαφόρους φωνὰς ἐφανέρωνε διάφορα συναισθήματα, χαράν, λύπην, ἐνθουσιασμόν, θυμόν, ἀπειλήν. Αἱ φωναὶ ἔγιναν σταθεραὶ μὲ τὸν καιρόν, διὰ νὰ φανερώσουν τὸ ἴδιον συναίσθημα πάντοτε καὶ ἐγενικεύθησαν εἰς ὅλα τὰ μέλη τῆς ὁμάδος. Ἀπὸ τὴν ἀφορμὴν αὐτὴν ἐγεννήθη ἡ γλῶσσα, ἡ ὅποια ἐλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν καὶ ἔγινε σοφὸν ἐκφραστικὸν ὅργανον.

Οἱ ἀνθρωποὶ μιᾶς φυλῆς εἴτε μιᾶς περιοχῆς ἐδημιούργησαν ἔνα τοιοῦτον ἐκφραστικὸν ὅργανον. Τὸ ἴδιον ἔκαμαν ἄλλοι εἰς ἄλλα μέρη. Δι’ αὐτὸν ἐδημιουργήθησαν πολλαὶ γλῶσσαι, αἱ ὅποιαι ὅμως δὲν ἦσαν σταθεραί, παρὰ ἥλλαξαν μὲ τὸν καιρόν. Ἡ ἀλλαγὴ ἔγινετο γληγορώτερα, ὅταν οἱ ὁμιλοῦντες τὴν ἴδιαν γλῶσσαν ἔχωρίζοντο, μετηνάστευαν εἰς διαφόρους χώρας καὶ διεκόπτετο ἡ ἐπαφὴ μεταξύ των. Τοιουτοτρόπως ἀπὸ μίαν ἀρχικὴν γλῶσσαν προηλθαν πολλαὶ θυγατέρες ἢ ἀδελφαὶ γλῶσσαι, ὅπως εἶναι ἡ ἀρχαία ἐλληνική, ἡ λατινική, ἡ γερμανική, ἡ Ἰνδική, αἱ ὅποιαι ἔχουν πολλὰς κοινὰς ρίζας.

Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθησαν μεγάλαι οἰκογένειαι γλωσσῶν, αἱ Ἰνδοευρωπαϊκαὶ γλῶσσαι, αἱ σημιτικαὶ, αἱ τουρανικαί. Ἀναλόγως τῆς ἴδιοφυΐας τῶν ὁμιλούντων αἱ γλῶσσαι

έλαβαν μεγάλην ἀνάπτυξιν ἢ ἔμειναν καθυστερημέναι. Μερικαὶ ἀπ' αὐτάς, ὅπως ἡ ἀρχαία Ἑλληνική, ἡ λατινικὴ εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ἡ ἀγγλική, ἡ γαλλική, ἡ γερμανικὴ σήμερα, ἔφθασαν εἰς ἀξιοθαύμαστον τελειότητα καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ τεχνικώτερα κατασκευάσματα τοῦ ἀνθρώπου.

Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ

‘Ο πρωτόγονος εἶχε θρησκευτικὰς παραστάσεις. Τὶ ἀκριβῶς ὅμως ἐπίστευε δὲν γνωρίζομεν, διότι εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ περιορισθῶμεν εἰς ὅσα μᾶς παραδίδουν οἱ ἀρχαῖοι ιστορικοί, εἰς ὅσα συμπεραίνομεν ἀπὸ τὸν τρόπον ποὺ ἔθαπταν τοὺς νεκρούς των, καὶ εἰς ὅσα βλέπομεν εἰς τοὺς σημερινούς καθυστερημένους λαούς.

Εἶναι σχεδὸν βεβαιωμένον ὅτι ἐπίστευαν εἰς πνεύματα εἴτε δαίμονας καὶ εἰς τὴν ὑπαρξιν ψυχῆς. Εἰς τὴν πίστιν αὐτῶν ἔδωκεν ἀφορμὴν ὁ θάνατος καὶ τὸ ὄνειρον. Εἰς τὸν θάνατον τὸ ζωντανόν, τὸ θερμὸν κινημένον σῶμα παγώνει ἔξαφνικά. ‘Ἐτσι γεννᾶται ἡ πίστις ὅτι κάτι, τὸ δόποιον ἔδιδεν εἰς τὸ σῶμα τὴν ζωήν, ἔφυγεν. Εἰς τὸ ὄνειρον πάλιν οἱ νεκροὶ ἔρχονται ώς σκιαί, ώς εἰδωλα. ’Απ’ αὐτὰ γεννᾶται ἡ πίστις ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν νεκρῶν δὲν ἔσβησαν, ἀλλ’ ὅτι ζοῦν ἐκεῖ πλησίον, κοντὰ εἰς τοὺς ζωντανούς. ‘Η παρουσία των τοὺς γεμίζει φόβον εἴτε οἴκτον. Θέλουν νὰ τοὺς ἀπομακρύνουν ἢ νὰ τοὺς ίκανοποιήσουν θάπτοντες μαζί τὰ ἀγαπητά των πράγματα εἴτε τροφάς.

‘Απ’ αὐτὸ ἐγεννήθη δλόκληρος κόσμος δοξασιῶν, ἔθιμων, τελετῶν. ‘Η λατρεία τῶν νεκρῶν, τῶν προγόνων, τῶν ἡρώων συνδέεται μὲ τὰς δοξασίας αὐτάς. Εἰς μίαν ἀνωτέραν βαθμίδα οἱ ἀνθρωποι λατρεύουν τὰς φυσικὰς δυνάμεις, τὴν βροντήν, τὴν ἀστραπήν, τὸ φῶς, τὸν οὐρανόν.

Διὰ τὸν πρωτόγονον ἡ φύσις εἶναι γεμάτη πνεύματα. “Οσον αἱ φυλαὶ ἐνώνονται καὶ ἀποτελοῦν μεγαλυτέρας διμάδας, ἔλαττωνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν δαιμόνων. ‘Ο δαιμῶν τοῦ νικητοῦ ὑποτάσσει τὸν δαιμόνα τοῦ ἡττημένου. Γενικῶς παρατηρεῖται μία τάσις πρὸς ἐνοπόίησιν. ‘Ο δρόμος αὐτὸς φέρει εἰς τοὺς μεγάλους θεοὺς εἴτε εἰς τὸν ἥνα, εἰς τὸν Δία, ώς τὸν μοναδικὸν θεόν.

Μὲ τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις συνδέονται τελεταί, συνήθειαι, ἔθιμα. Ἀπὸ τὰς παραστάσεις τῶν σπηλαίων συμπεραίνομεν ὅτι οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων εἶχαν τὰς θρησκευτικάς των τελετάς.

Ιδίως τὰ ἔθιμα παιζουν σπουδαῖον μέρος εἰς τὴν ζωὴν τῶν πρωτογόνων. Σχεδὸν ὅλα εἶναι κανονισμένα μὲ τὴν μεγαλυτέραν αὐστηρότητα. Ὁ ἄνθρωπος εἰς τὰς πρωτογόνους κοινωνίας, ὅπως σήμερον εἰς τὰς καθυστερημένας, ζῆι περισφιγμένος ἀπὸ τὰς χειροπέδας τῶν ἔθιμων, ὡστε ἀνάπτυξις καταντᾷ νὰ σημαίνῃ βαθμιαίαν ἀπαλλαγὴν ἀπ' αὐτά.

Η ΤΕΧΝΗ

‘Αφροδίτη Βελλεντόρφ

‘Αγαλμάτιον, τὸ ὁποῖον παριστάνει τὴν ἴδαικήν γυναῖκα τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων, δηλ. ὅπως οἱ ἄνθρωποι τότε ἥθελαν νὰ εἶναι ἡ γυναῖκα. Εἰρωνικῶς τὸ ὠνόμασαν Ἀφροδίτην. Τὸ Βελλεντόρφ εἶναι τοποθεσία εἰς τὴν Αὔστριαν, ὅπου εύρεθησαν πολλὰ λείψανα παλαιοιλιθικῆς ἐποχῆς. Ἀξία προσοχῆς εἶναι ἡ ἐπιμελής ἐπεξεργασία τῶν λεπτομερειῶν ὅπως π.χ. τῆς κόμης. Εἰς τὰ σημεῖα αὐτά ὁ τεχνίνης προσπαθεῖ νὰ μιμηθῇ τὴν φύσιν.

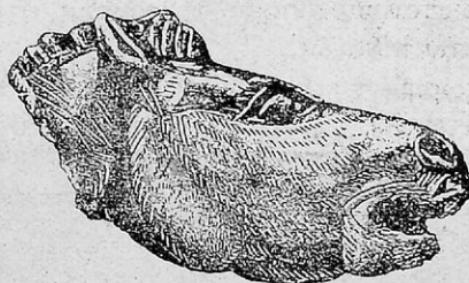
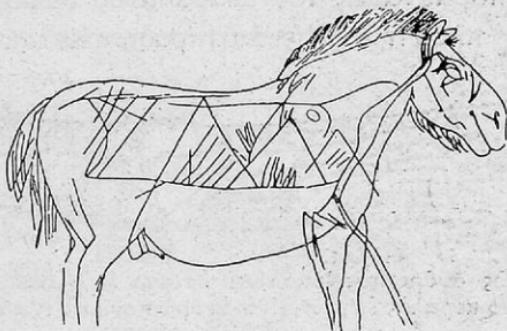
Εἶναί εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀναπτύξῃ καλλιτεχνίαν. Δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος, ὃσον χαμηλά καὶ ἀν στέκεται διανοητικῶς, νὰ μὴν ἔχῃ ὅπωσδήποτε τὴν αἰσθησιν τοῦ ὥραίου. Τὸν προσελκύουν τὰ ζωηρὰ χρώματα, αἱ ὥραιαι μορφαί, τραγουδεῖ, χορεύει.

Αἱ μορφαὶ τῆς τέχνης, τὰς ὁποίας συναντῶμεν εἰς τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, ἔχουν στενὴν σχέσιν μὲ τὸν τρόπον ποὺ προμηθεύεται τὴν τροφήν του ὁ ἄνθρωπος.

ΕΛΕΥΘΕΡΑ ΜΙΜΗΣΙΣ ΤΗΣ ΦΥΣΕΩΣ

‘Αν εἰς τὰ ἔργα τῶν Νεάντερταλ δὲν εύρισκωμεν τίποτε,

τὸ δόποιον νὰ μᾶς ἐπιτρέπῃ νὰ ὁμιλήσωμεν διὰ τέχνην, οἱ ἀνθρώποι τῶν σπηλαίων μᾶς ἀποζημιώνουν πλουσιώτατα. Εἶχαν μεγάλην καλλιτεχνικὴν ἴδιοφυῖαν, τῆς δόποιας ἀφησαν πολλὰ δείγματα. Οἱ Κρομανιὸν εἶναι κυνηγοί, προσελκύονται ἀπὸ τὴν φύσιν, τὴν βλέπουν ἐλεύθερα καὶ τὴν ἀπομι-

*Αγρια ἄλογα

Ἐξαίρετα δείγματα τῆς τέχνης τῶν ἀνθρώπων τῶν σπηλαίων.
Ἐπάνω ἰχνογραφήημα εἰς τὸν βράχον σπηλαίου τῆς Ν. Γαλλίας.
Κάτω κεφάλι σκαλιστὸ ἐπάνω εἰς κόκκαλον. Εύρεθη εἰς ἄλλο σπήλαιον
ἐπίστης τῆς Ν. Γαλλίας. Κάμουσυν ἐντύπωσιν μὲ τὴν φυσικότητα καὶ
τὴν ἔκφραστὶν των, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα ἰχνογραφήματα τῶν σπηλαίων,
ἀπὸ τὰ ὄποια ἐδώσαμεν προηγουμένως δείγματα.

μοῦνται ἐλεύθερα. Κατέγιναν εἰς διάφορα εἴδη τέχνης, ἔζωγράφισαν, ἔγλυψαν, ἐκόσμησαν τὸ σῶμα καὶ τὰ ἔργα λεῖα των.

Οἱ τοῖχοι τῶν σπηλαίων τῆς Νοτίου Γαλλίας καὶ τῆς Βορείου Ἰσπανίας διασώζουν δείγματα τῶν ἰχνογραφημάτων των. Εἰς πολλὰ μέρη ἔχομεν παραστάσεις ἐπὶ παραστάσεων,

τρία καὶ τέσσαρα στρώματα, ὥστε νὰ ἡμποροῦν οἱ ἀρχαιολόγοι νὰ παρακολουθήσουν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ζωγραφικῆς των.

Εἰκονίζουν κατὰ προτίμησιν ζῷα τῆς ἐποχῆς, αὐτὰ ποὺ κυνηγοῦν, βόνασον, ἄγριον ἵππον, τάρανδον, μαμούθ. Σπάνιαι εἶναι αἱ παραστάσεις τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

Ἡ κυρίως πλαστικὴ δὲν ἀντιπροσωπεύεται. Ἀγάλματα

‘Ο παλαιολιθικὸς ἀνθρωπὸς ἐσκάλισεν ἐπάνω εἰς ἓνα κόκκαλον ταράνδου δύο κεφαλὰς ἵππων, ἕνα ἀνθρωπὸν καὶ ἕνα φίδι.

ἀπὸ πέτραν ἢ ἀπὸ κέρατα ἢ κόκκαλα εἶναι σπάνια. Τὰ ὀλίγα εὑρεθέντα παριστάνουν τυπικὰ ἀνθρώπους, εἴτε μίαν παχεῖαν γυναικικὴν θεάν πιθανῶς.

Πολὺ προχωρημένη εἶναι ἡ γλυπτικὴ διακόσμησις τῶν

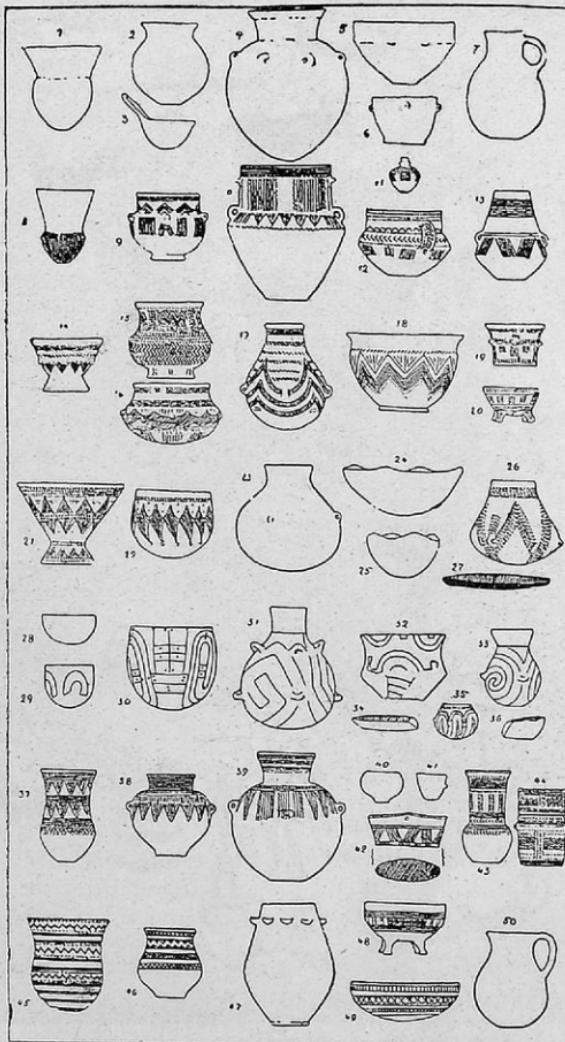
Ἀγγεῖα νεολιθικῆς ἐποχῆς, προχωρημένη τέχνη.

ἐργαλείων. ‘Ο ἀνθρωπὸς τῶν σπηλαίων ἔχαραξεν εἰς τὰ κόκκαλα τοῦ ταράνδου καὶ εἰς τὸν ὁδόντα τοῦ μαμούθ ζῷα καὶ ἀνθρώπους, ποὺ κάμνουν κατάπληξιν μὲ τὴν φυσικότητα καὶ τὴν ζωηρότητά των.

Η ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΤΩΝ ΓΕΩΡΓΩΝ

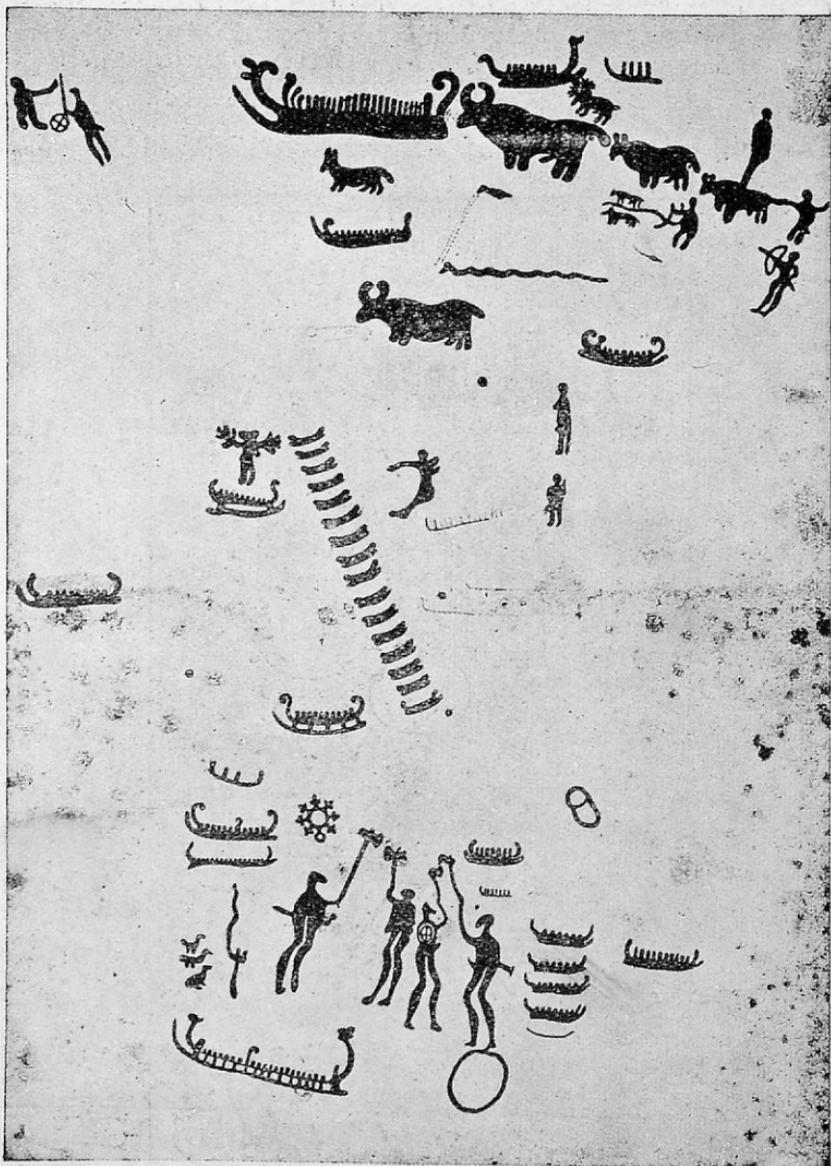
· Μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῶν γεωργῶν εἰς τὴν Εύρωπην παρακμάζει ἡ τέχνη τῶν σπηλαίων. Τὴν θέσιν της παίρνουν τὰ

γεωμετρικὰ κοσμήματα. Τὸν καθιστικὸν γεωργὸν δὲν ἔλκύει πλέον ἡ φύσις, τὸ ζωικὸν βασίλειον, ὅπως ἄλλοτε τὸν κυνηγόν. Ἐπειτα δὲν ἔχει καιρόν, διότι εἶναι ύποχρεωμένος νὰ κατασκευάζῃ πολλὰ μαζί. Ἡ τέχνη δηλαδὴ βιομηχανοποιεῖται καὶ σχηματοποιεῖται. Ἀναπαράγει δηλαδὴ τὰ ἴδια

Κυριώτεροι τύποι ἀγγείων τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς

πάντοτε στερεότυπα κοσμήματα, δὲν ἐπιμένει εἰς τὰς λεπτομερείας καὶ δὲν ἔχει μεγάλην δημιουργικήν ίκανότητα.

³Απὸ τὴν ζωὴν τῶν Βορειοευρωπαίων κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ
δρειχάλκου

Γεωμετρικὰ σχήματα βλέπομεν εἰς τὰ ἀγγεῖα τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς. Ἡ διακοσμητικὴ αὐτῶν καθὼς καὶ ὁ τρόπος τῆς κατάσκευῆς τῶν ἀγγείων εἶναι τόσον χαρακτηριστικά, ὅστε οἱ ἀρχαιολόγοι κατορθώνουν νὰ προσδιορίσουν τὴν ἐποχὴν καὶ τὴν προέλευσίν των. Τὴν ἴδιαν τάσιν ἔχει ἡ

Κάδος ἀπὸ ὀρείχαλκον μὲ παραστάσεις

Προέρχεται ἀπὸ τὴν Ν. Αύστριαν καὶ ἀνήκει εἰς τὴν προχωρημένην τέχνην τῆς ἐποχῆς τοῦ σιδήρου (Κελτικὴ τέχνη).

τέχνη καὶ ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν πέτραν καὶ τὸ χῶμα ἐπέρασεν εἰς τὸ μέταλλον. Ἀλλ᾽ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ ὀρείχαλκου ἡ Κρήτη ἔδωσεν ἀξιολογωτάτην τέχνην, ἡ ὅποια ἀπομιμεῖται τὴν φύσιν. Ἐπίσης οἱ κάτοικοι τῆς βορειοτέρας Εὐρώπης διεκρίθησαν ὡς καλλιτέχναι εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ σιδήρου.

ΦΥΛΑΙ ΚΑΙ ΛΑΟΙ

Εις τὴν παλαιοτέραν προϊστορικὴν ἐποχὴν δὲν ἡμποροῦμε νὰ διμιήσωμεν πάρα περὶ τύπων ἀνθρώπων. Δὲν ὑπάρχουν ἀκόμη φυλαὶ καὶ πολὺ ὀλιγώτερον λαοὶ εἰς τὴν σημερινὴν ἔννοιαν. Αἱ φυλαὶ διαμορφώνονται εἰς τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ σιδῆρου διαμορφώνονται ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ λαοί. Ἡ σημαντικωτέρα φυλὴ εἶναι ἡ Λευκὴ ἢ Καυκασία.

Ἡ λευκὴ φυλὴ διαιρεῖται εἰς δύο ὁμοεθνίας, εἰς τὴν Σημιτικὴν καὶ εἰς τὴν Ἰνδοευρωπαϊκὴν. Οἱ σημῖται εἶναι μελαχροινοί, ἔχουν ἀνάστημα μέτριον καὶ λεπτόν, μαῦρα καὶ σγουρὰ μαλλιά. Οἱ Ἰνδοευρωπαῖοι εἶναι ψηλοί, ἔχουν δέρμα λευκόν, ξανθὰ μαλλιά καὶ μάτια γαλανά.

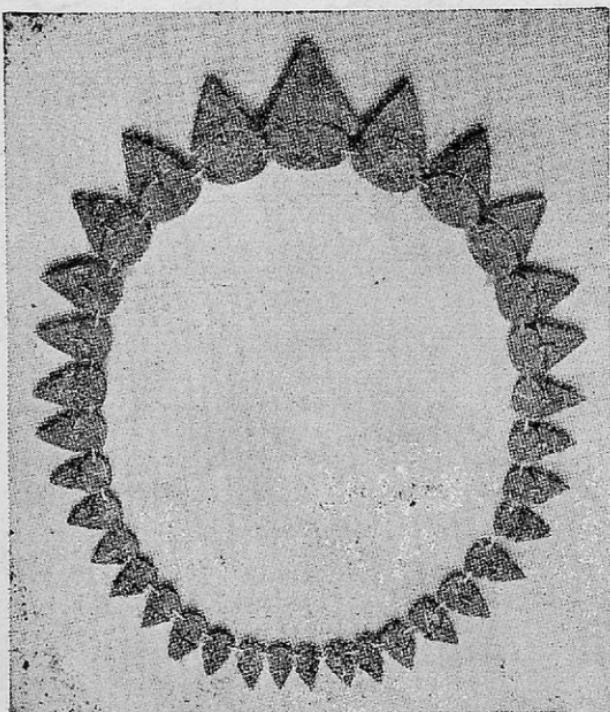
Πρῶτοι ἀπὸ τοὺς λαοὺς τῆς λευκῆς φυλῆς ἐπροώδευσαν οἱ σημῖται. Οἱ σημῖται προέρχονται ἀπὸ τὴν μεγάλην φυλὴν, ἡ ὅποια, καθὼς εἴδαμεν, ἔζη κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους εἰς τὰς χώρας τῆς Μεσογείου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν λοιπὸν τοῦ ὄρειχάλκου ἐγκατεστάθησαν μονίμως εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐσχημάτισαν κοινωνίαν καὶ κράτη. Τοιουτορόπως διεμορφώθησαν οἱ μεγάλοι λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς Αἰγύπτιοι, Βαβυλώνιοι καὶ Ἀσσύριοι, Φοίνικες, Ἐβραῖοι, Ἀραβεῖς.

Εἰς τὰ βορειότερα ὅμως τῆς Εὐρώπης ἔζη κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους μία ἄλλη δυνατὴ φυλή, ἡ λεγομένη βορεία φυλή. Ἀπ' αὐτὴν προέρχονται οἱ Ἰνδοευρωπαῖοι λαοί. Περὶ τὸ 2000 π. Χ. ἔγινε μεγάλη κίνησις τῶν λαῶν τῆς βορείας φυλῆς. Οἱ βόρειοι ἐξηπλώθησαν σχεδὸν εἰς δλην τὴν Εὐρώπην, ἔφθασαν ἕως τὰ νοτιώτερα ἄκρα αὐτῆς εἰς τὴν ‘Ἐλληνικὴν καὶ Ἰταλικὴν χερσόνησον, εἰς τὴν Ἀσίαν ἐπλημμύρησαν τὸ Ἰράν καὶ τὰς Ἰνδίας. Ἐπεκράτησαν παντοῦ διότι εἶχαν σῶμα ἰσχυρότερον, ἔγκεφαλον περισσότερον ἀνεπτυγμένον καὶ ἔφεραν δύο νέα ὅπλα, τὸν σίδηρον καὶ τὸν ἵππον. Ἀπὸ τὴν βορείαν φυλὴν κατάγονται οἱ σημαντικώτεροι λαοὶ τῆς ἴστορίας, “Ἐλληνες, Ρωμαῖοι, Κέλται, Γερμανοί, Σλαυοί, εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Μῆδοι, οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Ἰνδοί.

Τέλος εἰς τὴν ἀπωτάτην ἀνατολήν, Κίναν, Ἰαπωνίαν κτλ.

παρουσιάζεται μία άλλη πολυάριθμος φυλή, ἡ ὅποια ἔξαπλώνεται ἀπὸ τὰ Ούραλια ἕως τὸν Εἰρηνικὸν Ὀκεανόν.

Εἶναι ἄνθρωποι μὲν μικρὸν ἀνάστημα, μικρὰ καὶ ἀμυγδαλωτὰ μάτια, μὲν παρειὰς ἔξωγκωμένας καὶ χρῶμα κιτρινωπόν. Αὐτὴ εἶναι ἡ Κιτρίνη φυλή, εἰς τὴν ὅποιαν ἀνήκουν Μογγόλοι, Σῖναι, Ἰάπωνες, Τάταροι, Λάπτωνες κλπ. Οἱ ιδιαγενεῖς τῆς Ἀμερικῆς φαίνονται ὅτι κατάγονται ἀπὸ τὴν φυλὴν αὐτῆν.

‘Αλναίδα ἀπὸ πετράδια νεολιθικῆς ἐποχῆς

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΟΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΙ ΛΑΟΙ

1. Οι Αἰγύπτιοι

ΧΩΡΑ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ

Ἡ Αἴγυπτος εύρισκεται εἰς τὰ βορειοανατολικὰ τῆς Ἀφρικῆς. Εἶναι μία μεγάλη πεδιάς, τὴν ὅποιαν ποτίζει καὶ ζωγονεῖ ὁ Νεῖλος ποταμός. "Ἄν ἔλειπεν ὁ Νεῖλος, ἡ Αἴγυπτος θὰ ήτο ἔρημος, ὅπως αἱ χῶραι τῆς Ἀφρικῆς, αἱ ὅποιαι εἶναι ὀλόγυρά της. Διὰ τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμασαν τὴν Αἴγυπτον δῶρον τοῦ Νείλου καὶ οἱ κάτοικοι τὸν ἐλάτρευσαν ὡς θεόν.

Ο Νεῖλος πλημμυρεῖ κάθε χρόνον ἀπὸ τὸν ἰούνιον ἕως τὸν Νοέμβριον. Ἡ χώρα μεταβάλλεται τότε εἰς μεγάλην λίμνην, ἀπὸ τὴν ὅποιαν προβάλλουν τὰ χωριά· ὡς νῆσοι. Τὰ νερά ἀποσύρονται κατόπιν καὶ ἀφίνουν παχεῖαν λάσπην, ἡ ὅποια κάμνει πολὺ εὐφορον τὴν χώραν. Φθάνει νὰ ρίψῃ κανεὶς τὸ σιτάρι καὶ αὐτὸ φυτρώνει μόνον του. Ἀπὸ τοὺς ἀρχαϊτάτους χρόνους ἴδιωται καὶ κυβερνήσεις ἐφρόντισαν νὰ κανονίσουν τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ. "Ἐσκαψαν διώρυγας, κατεσκεύασαν ὑδατοφράκτας, διὰ νὰ διευκολύνουν τὸ πότισμα. Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι ἐκαλλιέργησαν δημητριακὰ καὶ λαχανικά, ἐφύτευσαν ὄπωροφόρα δένδρα καὶ ἐτρεφαν ποίμνια, ἀγελάδας, αἴγας, πρόβατα. Ο φοῖνιξ, ὁ λωτὸς καὶ ὁ πάπυρος ἐφύοντο μὲ μεγάλην ἀφθονίαν. Εἰς τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ ἔζων πολλὰ ψάρια καὶ εἰς τὰς ὅχθας του ἐτρέφοντο πολλὰ ὑδρόβια πτηνά, πρὸ πάντων ἀγριόπατεις.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΙΓΥΠΤΙΩΝ

Εἰς τὴν μεγάλην αὔτὴν πεδιάδα ἔζησεν ὁ ἀρχαιότερος πολι-

τισμένος λαὸς τοῦ κόσμου. Οἱ Αἰγύπτιοι ἡσαν σημῆται καὶ ἥλθαν πιθανῶς ἀπὸ τὴν Ἀσίαν προσελκυσθέντες ἀπὸ τὸν πλοῦτον τῆς χώρας. Ἡσαν μελαχροινοί, ὑψηλοί, λιγνοί μὲ δυνατούς ὄμους καὶ μεγάλην κεφαλήν.

Τὴν ιστορίαν τῆς Αἰγύπτου ἐγνώριζαν ἄλλοτε ἀπὸ τοὺς

Zῷα καὶ πτηνὰ τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου

Εἰκ. Λειτούργιον τὸ πάτωμα ἐνὸς ἀρχαίου αἰγυπτιακοῦ ἀνακτόρου, 14.000 π. Χ.

Ἐλληνας ιστορικούς, ἴδιως ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτον, ὁ ὅποιος περιγήθη τὴν Αἴγυπτον τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα. Ἄλλα κατὰ τὸν 19ον

Ιερογλυφικά

Αλέξανδρος

Βερενίκη

Κλεοπάτρα

αἰῶνα ἔγιναν πολλαὶ ἀνασκαφαί, εύρεθησαν πάμπολλα μνημεῖα, τὰ ὅποια συνήθροισαν εἰς μουσεῖα, οἱ σοφοὶ ἀνέγνωσαν τὰ ιερογλυφικὰ γράμματα καὶ διεφώτισαν πολλὰ μυστήρια τῆς ζωῆς τῶν Αἰγυπτίων.

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Οἱ Αἰγύπτιοι εἶδον μητρικὴν πόλην τὸν Σπιτούλα Φατέρους Ποντικούς, οἵ οποῖοι

ἔκαμαν κράτος. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐσχημάτισαν πολλὰ κράτη. Ἐλλ' ἐπειδὴ ἡ χώρα εἶναι πεδινὴ καὶ πλουσία, ἥτο εὔκολον ἔνα ἀπ' αὐτὰ νὰ δυναμώσῃ καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὰ ἄλλα. **5000** Αὐτὸ τὸ ἔκαμαν οἱ βασιλεῖς τῆς Μέμφιδος, ἡ ὅποια εύρισκεται εἰς τὴν Κάτω Αἴγυπτον πλησίον τοῦ σημερινοῦ Καΐρου.

Αἱ πυραμίδες καὶ ἡ μεγάλη Σφίγξ

Αἱ πυραμίδες ἔχουν ωρὴν περίπου 6.000 χρόνια. Ἡ μεγαλυτέρα εἶναι τοῦ Χέοπος (ύψος 146 μ., πλάτος 227 μ.). Χίλιοι ἀνθρωποι εἰργάσθησαν τριάντα ἔτη διὰ νὰ τὴν κατασκευάσουν. Τὸ μεγαλεῖον τοῦ τάφου αὐξάνει ἡ μεγάλη Σφίγξ, ἔνας τεράστιος λέων δηλαδὴ μὲ κεφαλὴν ἀνθρώπου σκαλισμένος εἰς ἔνα βράχον. Ἡ κεφαλή, γυρισμένη εἰς τὴν ἀνατολήν, παριστάνει τὸν θεὸν τοῦ ἡλίου ἢ τὸν Φαραὼ τὸν ἴδιον, ὁ ὅποιος φυλάττει τὴν είσοδον τοῦ τάφου του. Ἡ κεφαλὴ ἔχει μέγεθος 5 μ. Μόνον ἡ μύτη της εἶναι 2 μ.

Ἡ Αἴγυπτος ἔνωνται εἰς ἔνα κράτος περὶ τὸ 5000 π. Χ. καὶ ἡ Μέμφις γίνεται πρωτεύουσα αὐτοῦ. Οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου, οἱ ὅποιοι ὀνομάζονται Φαραώ, εἶχαν μεγάλην δύναμιν. Τὴν δύναμιν τῶν παλαιοτέρων αὐτῶν Φαραώ φανερώνουν οἱ σωζόμενοι μεγάλοι τάφοι, αἱ πυραμίδες. Τὴν περίοδον αὐτὴν τῆς αἰγυπτιακῆς ιστορίας οἱ αἰγυπτιολόγοι τὴν ὠνόμασαν ἀρχαῖον κράτος.

ΤΟ ΜΕΣΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Περὶ τὸ 2000 π. Χ. τὴν ἔξουσίαν τὴν πῆραν οἱ βασιλεῖς τῶν Θηβῶν εἰς τὴν "Ανω Αἴγυπτον. Οἱ Φαραὼ τῶν Θηβῶν ἦσαν δυνατοὶ καὶ πλούσιοι, ἐστόλισαν τὴν πρωτεύουσάν των μὲν οἰκοδομήματα μεγαλοπρεπῆ καὶ διεκρίθησαν ὡς πολεμισταί. Ἐπέρασαν τὸν ἴσθμὸν τοῦ Σουέζ καὶ ἔκαμαν πολλοὺς πολέμους εἰς τὴν Ἀσίαν. Τὸ κράτος τῶν Θηβῶν, τὸ ὅποιον ὠνόμασαν μέσον κράτος, κατεστράφη ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν ἐνὸς νομαδικοῦ λαοῦ, τῶν 'Υκσώς, οἱ ὅποιοι ἦλθαν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν καὶ ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον σχεδὸν δύο αἰῶνας.

ΤΟ ΝΕΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

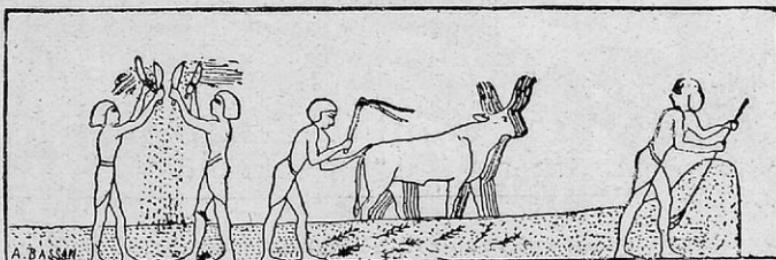
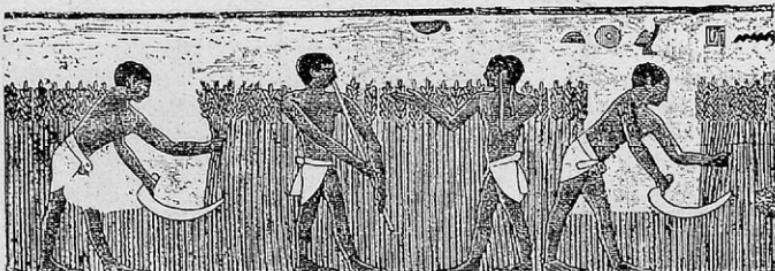
Περὶ τὸ 1580 οἱ ἥγεμόνες τῶν Θηβῶν κατώρθωσαν νὰ ἐκδιώξουν τοὺς 'Υκσώς καὶ ἰδρυσαν πάλιν τὸ κράτος των, τὸ ὅποιον ἔφθασε τότε εἰς μεγάλην λαμπρότητα. Αὐτὸν εἶναι τὸ νέον κράτος τῶν Θηβῶν. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἡ Αἴγυπτος εἶχεν ἐνδόξους βασιλεῖς, οἱ ὅποιοι ἔκαμαν μεγάλας κατακτήσεις. 'Απ' αὐτοὺς ὁ Τουτμές ὁ Γ' ἔξετεινε τὰ ὄρια τοῦ κράτους μέχρι τοῦ Εύφρατου. 'Ονομαστότατος ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τοῦ νέου κράτους εἶναι ὁ Ραμσῆς ὁ Β' (1292—1225), τὸν ὅποιον οἱ "Ελληνες ὠνόμασαν Σέσωστριν καὶ διηγήθησαν ὅτι ἦτο τολμηρὸς κατακτητὴς καὶ ὅτι ἐπροχώρησεν ἔως τὰς Ἰνδίας.

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΗΣ ΣΑ·Ι·ΔΟΣ

Περὶ τὸ 1200 π. Χ. οἱ βασιλεῖς τῶν Θηβῶν ἔχασαν τὴν ἐπιβολὴν των, διότι ἡ ἱερατικὴ τάξις ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν καὶ ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἀμὸν ἔγινε σχεδὸν ἀνεξάρτητος. 'Εμφύλιοι πόλεμοι ἀναστατώνουν τὴν χώραν καὶ τὸ 670 π. Χ. ἡ Αἴγυπτος ὑποτάσσεται εἰς τοὺς Ἀσσυρίους. 'Ολίγον ἀργότερα ὁ Ψαμμίτιχος ἰδρυσε τὸ κράτος τῆς Σάϊδος εἰς τὸ Δέλτα τοῦ Νείλου, τὸ ὅποιον ἐδόξασαν ὁ Νεκώ καὶ ὁ Ἀμασίς. Οἱ Φαραὼ δὲν ἔχουν πλέον τὴν παλαιὰν δύναμιν καὶ ἡ Αἴγυπτος ὑποτάσσεται εἰς τοὺς Πέρσας τὸ 525 π. Χ. καὶ μένει ἐπαρχία περισκὴ μέχρι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Οἱ Αἴγυπτιοι ἔκαμαν πολλὰς ἐπαναστάσεις κατὰ τῶν Περσῶν χωρὶς νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Η ΑΙΓΥΠΤΙΑΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

‘Η αίγυπτιακή κοινωνία ἔχει δύο τάξεις, τοὺς γαιοκτήμονας εὐγενεῖς καὶ τοὺς δουλοπαροίκους γεωργούς. Οἱ εὐγενεῖς εἶναι κύριοι ὅλης τῆς χώρας, οἱ γεωργοὶ ἐργάζονται ὡς δοῦλοι εἰς τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν. Ὁ βασιλεὺς εἶναι ὁ μεγαλύτερος γαιοκτήμων, ἀπόλυτος μονάρχης καὶ θεωρεῖται ὡς ἀντιπρόσωπος καὶ ἐνσάρκωσις τοῦ Θεοῦ. Ὁ

Σκηνὴ γεωργίας

Ἐπάνω καλλιέργεια καὶ θερισμός, κάτω ἀλώνισμα ἀπὸ αἰγυπτιακὰς τοιχογραφίας.

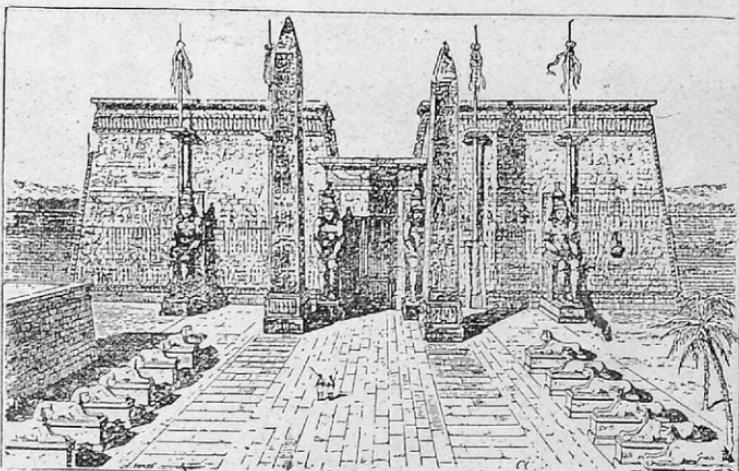
κλῆρος ἀποτελεῖ ἴδιαιτέραν τάξιν καὶ ἔχει μεγάλην ἰσχύν, ὅπως ἐπίσης ἴδιαιτέραν τάξιν ἀπετέλουν καὶ οἱ ὑπάλληλοι, οἱ λεγόμενοι γραφεῖς. Ἡ κυριωτέρα ἐνασχόλησις τοῦ λαοῦ εἶναι ἡ γεωργία. Ἐχουν δῶμας καὶ καλοὺς τεχνίτας. Ἐπιδίδονται εἰς τὴν μεταλλουργίαν καὶ ἐπεξεργάζονται τὸν γρανίτην, τὸ μάρμαρον, τὸ ἀλάβαστρον.

Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Οἱ Αἰγύπτιοι εἶναι λαὸς θρησκευτικώτατος. Λατρεύουν πολλοὺς Θεούς καὶ ἔχουν πολλὰς δεισιδαιμονίας. Τὸν παλαιότερον καιρὸν ὁ λαὸς ἐλάτρευε ζῷα, τὸν κροκόδειλον, τὴν γά-

ταν, τὸν κριόν, διάφορα ὑδρόβια πτηνὰ καὶ προπάντων τὸν ταῦρον, ὁ ὄποιος ἦτο τὸ ἱερώτερον ζῷον τῶν Αἰγυπτίων.

Ἄργοτερα οἱ Αἰγύπτιοι ἐλάτρευσαν τὰ οὐράνια σώματα, τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην κτλ. Ὁ κυριώτερος θεὸς τοῦ ἀρχαίου κράτους ἦτο ὁ ἥλιος, ὁ θεὸς Ρά, ἐνῶ εἰς τὸ μέσον κράτος ἐλάτρευσαν τὸν θεὸν τῶν Θηβῶν Ἀμόν. Οἱ δύο θεοὶ ἡνώθησαν εἰς τὸν κατ' ἔξοχὴν θεὸν τῶν Αἰγυπτίων Ἀμόν-Ρά.

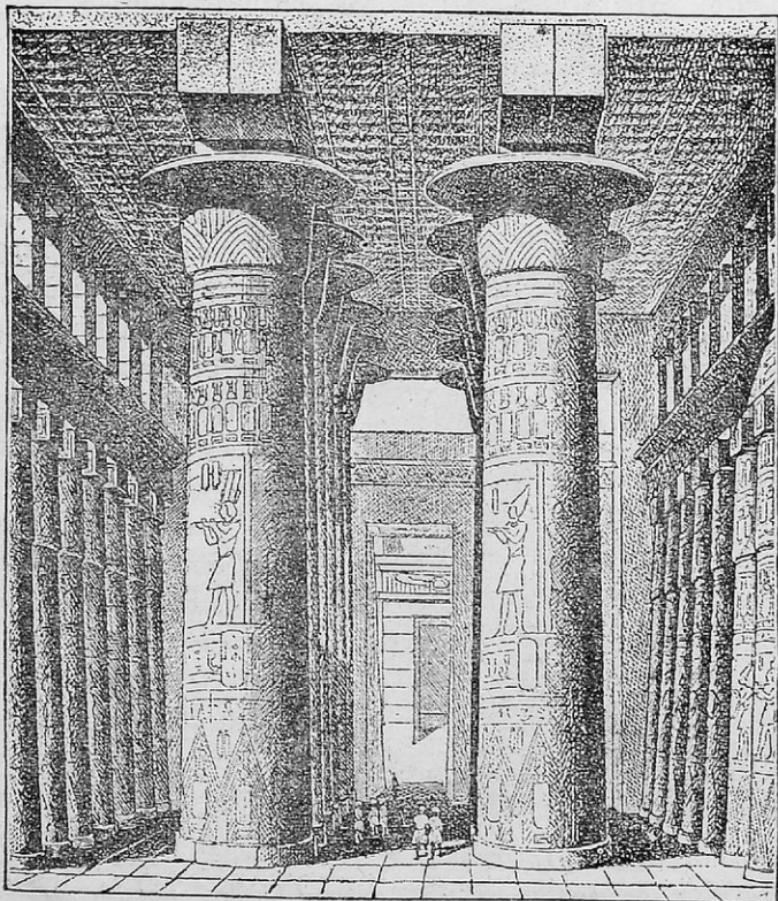
“Η πρόσωψις τοῦ ναοῦ τοῦ Δουκαδὸρ (ἀναπαράστασις)

Ἐμπρὸς ἔνα πλακόστωτον προαύλιον, ἀπὸ τὰ δυό μέρη σειραι ἀπὸ σφίγγας. Ἐμπρὸς εἰς τὴν πύλην ύψωνονται δύο ὀβελίσκοι ὑψηλοί, μονοκόματοι λίθοι ἀπὸ γρανίτην, καὶ ὅπισθ απὸ τοὺς ὀβελίσκους είναι δύο κολοσσιαῖα ἀγάλματα (κολοσσοί) τῶν βασιλέων, οἱ ὄποιοι ἔκτισαν τὸν ναόν. Ἀπὸ τὰ δύο μέρη τῆς πύλης ύψωνονται δύο τεράστιοι πύργοι, οἱ ὄποιοι ὅπως καὶ οἱ ὀβελίσκοι σκεπάζονται ἀπὸ ἀνάγλυφα ἱερογλυφικά.

Ἐπίστης ὁ λαὸς εἶχε μεγάλην εὐλόγειαν εἰς τοὺς νεκρούς. Ἐπίστευεν ὅτι ἡ ψυχή, τὸ ὅμοιώμα τοῦ ἀνθρώπου, ἔξακολουθεῖ νὰ ζῇ μετὰ τὸν θάνατον καὶ μεταβαίνει εἰς τὸ σῶμα ζῷων ἢ ἄλλων ἀνθρώπων καὶ μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις ἐπανέρχεται εἰς τὸ παλαιὸν σῶμα. Οἱ Αἰγύπτιοι δηλαδὴ ἐπίστευσαν εἰς τὴν μετεμψύχωσιν. Διὰ τοῦτο ταριχεύουν τὰ σώματα καὶ τὰ φυλάττουν μέσα εἰς στερεοὺς τάφους, διὰ νὰ τὰ εὕρῃ ἡ ψυχή, ὅταν ἐπιστρέψῃ. Αὐταὶ είναι αἱ λεγόμναι μούμιαι.

‘Ο ‘Ηρόδοτος μᾶς διηγεῖται πῶς ἐταρίχευαν τοὺς νεκρούς:

«Πρῶτος μὲν ἔνα σίδερο κυρτὸν ἀφαιροῦν τὸν ἐγκέφαλον ἀπὸ τοὺς ρώθωνας καὶ ὅσον μένει τὸν διαλύουν μὲν διαφόρους διαλυτικὰς ούσιας. Ἐπειτα μὲ ἀκονισμένον αἰθιοπικὸν λίθον σχίζουν τὰ πλευρά, ἀφαιροῦν δόλα τὰ ἐντόσθια ἀπὸ τὴν κοιλίαν, τὴν πλεύνουν μὲ οἶνον ἀπὸ φοίνικα, τὴν ραντίζουν μὲ τριμένα ἀρωματικὰ καὶ τέλος τὴν ράπτουν πάλιν, ἀφοῦ τὴν γεμίσουν μὲ σμύρναν καθαράν, μὲ κάσιαν καὶ μὲ ἄλλα ἀρωματικὰ ἑκτὸς λιθανωτοῦ. Ἐπειτα θέτουν τὸ σῶμα ἐντὸς νίτρου καὶ τὸ ἀφίνουν ἕκεī ἐβδομῆντα ἡμέρες τὸ περισσότερον. Κατόπιν πλύνουν τὸ σῶμα καὶ τὸ τυλίγουν δλόκληρον μὲ λωρίδας ἀπὸ λεπτότατον

·Υπόστυλος αἴθουσα τοῦ Καρνάκ (ἀναπαράστασις)

Μεγάλη αἴθουσα τοῦ ἀνακτόρου, ὑψους 24 μ., πλάτους 103 μ. καὶ βάθους 52 μ. Οἱ κίονες ἀποτελοῦν 15 σειρὰς καὶ εἶναι τὸ δλον 134 Τὰ κιονόκρανα παριστάνουν ἄνθη παπύρου.

λινὸν βρεγμένας μὲ γόμα, τὴν ὅποιαν χρησιμοποιοῦν πιολύ οἱ Αἰγύπτιοι ἀντὶ κόλλας. Τότε οἱ συγγενεῖς λαμβάνουν τὸ σῶμα ἀπὸ τὸν X. Θεοδωρίδου — Ηγεμονία Μάρκου Αὐτοκράτορος Βασιλευτικής Πολιτείας 5

ταριχευτήν, τὸ κλείουν εἰς ξυλίνην θήκην καὶ τὸ τοποθετοῦν ὅρθιον ἐπὶ τοῦ τοίχου εἰς τὸ ἐπιτάφιον δωμάτιον.

Μαζὶ μὲ τοὺς νεκροὺς θάπτουν ὅ,τι ἀγαπητόν εἶχαν εἰς τὴν ζωήν. Διὰ τοῦτο εἰς τοὺς αἰγυπτιακούς τάφους εύρισκομεν ὄλοκληρα θησαυροφυλάκια, τὰ ὅποια μᾶς ἐκπλήττουν μὲ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν λαμπρότητά των, ὅπως εὐρέθησαν τελευταίως εἰς τὸν τάφον τοῦ βασιλέως Τουταγχαμῶν (1350).

ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

Αμενεμέτς Γ'

’Απὸ τοὺς ἀξιολογωτέρους βασιλεῖς τοῦ μέσου κράτους. Τὸ ἀγαλμα ἀνήκει εἰς τὰ κομψότερα τῆς αἰγυπτιακῆς γλυπτικῆς.

σκευάσθησαν πολὺ βραδύτερον. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἦτο περίφημον ἔνα ἀνάκτορον πρὸς νότον τῆς Μέμφιδος, τὸ

Σώζονται πολλὰ αἰγυπτιακὰ μνημεῖα, τὰ ὅποια κινοῦν τὸν θαυμασμόν μας. Τὰ μνημεῖα αὐτὰ είναι κυρίως τάφοι, ναοὶ καὶ ἀνάκτορα, τὰ ὅποια ἔχουν κοινὸν χαρακτηριστικὸν τὰς τεραστίας διαστάσεις. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ἀρχαίου κράτους κατεσκευάσθησαν πλησίον τῆς Μέμφιδος οἱ κολοσσιαῖοι λίθινοι τάφοι τῶν βασιλέων, αἱ Πυραμίδες, αἱ ὅποιαι ύψουνται σήμερον ως ὅρη εἰς τὸ μέσον τῆς ἀμμώδους πεδιάδος βορειοδυτικῶς τοῦ Καΐρου. ’Επίσης ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα μνημεῖα είναι ἡ περίφημος Μεγάλη Σφίγξ, ἡ ὅποια εύρισκεται εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὰς πυραμίδας. ’Ανάκτορα κατε-

όποιον οἱ "Ελληνες ὡνόμασαν Λαβύρινθον. Εἶχε μῆκος 200 μ., 1500 ὑπόγεια καὶ 3000 ἵσογια δωμάτια.

Τὸ δεύτερον κέντρον τοῦ αἰγυπτιακοῦ πολιτισμοῦ εἶναι αἱ Θῆβαι. Τὰ μεγαλοπρεπῆ ἔρειπιά των σώζονται εἰς τὰς σημερινὰς θέσεις Καρνάκ καὶ Λουκσόρ. Εἶναι κυρίως λείψανα ναῶν, τῶν ὅποιών τὰ ἀνάγλυφα καὶ τὰ ἱερογλυφικὰ διηγοῦνται τὴν δόξαν τῶν μεγάλων Φαραὼν τῆς πόλεως αὐτῆς. Εἰς τὸ Καρνάκ εύρισκονται τὰ λείψανα τοῦ μεγαλύτερου ναοῦ τοῦ κόσμου. Οἱ ναοὶ καὶ τὰ μνημεῖα εἶναι κατάφορτα ἀπὸ ἐπιγραφάς, ἀνάγλυφα καὶ εἰκόνας. Ὁ ἐπισκεπτιόμενος τὰ μνημεῖα τῆς Αἰγύπτου μεταφέρεται εἰς τοὺς παναρχαίους ἐκείνους χρόνους καὶ φαντάζεται ὅτι ζῆι μέσα εἰς τὸν ἀρχαιότατον ἐκείνον πολιτισμόν. Αἱ μακραὶ ἐπιγραφαὶ ἐξιστοροῦν τὰ κατορθώματα τῶν Φαραών. Τὰ ἀνάγλυφα καὶ αἱ τοιχογραφίαι παριστάνονται τὴν ζωὴν τοῦ αἰγυπτιακοῦ λαοῦ. Εἰς αὐτὰς βλέπομεν πῶς οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι καλλιεργοῦσαν τὴν γῆν, πῶς ἐθέριζαν, πῶς διωχέτευαν τὰ ὄνδατα τοῦ Νείλου.

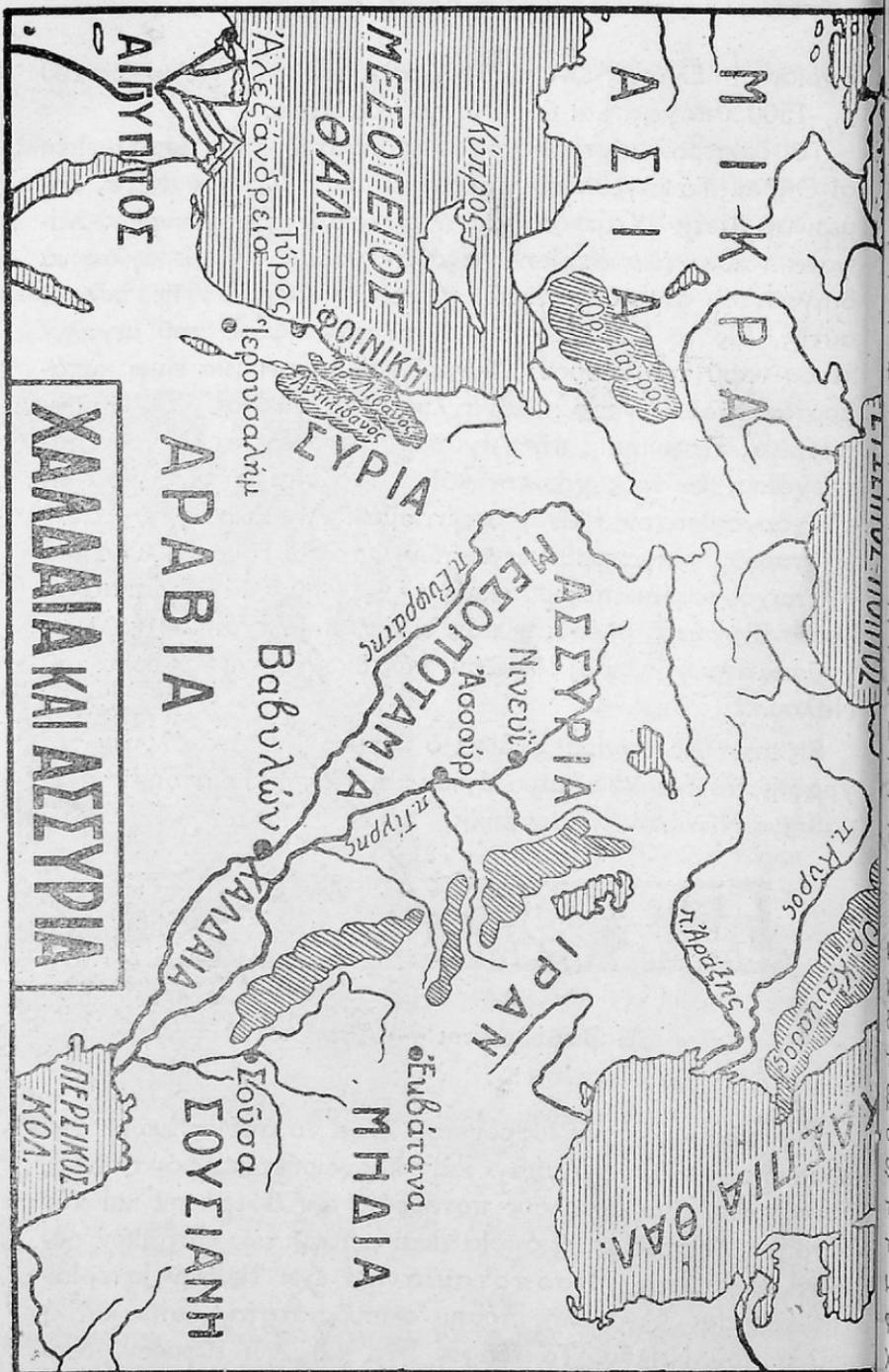
Εἰς τοὺς Αἰγυπτίους ὁφείλει ὁ κόσμος τὴν ἀνακάλυψιν τῆς γραφῆς, τὸ ἡλιακὸν ἡμερολόγιον καὶ τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς ιατρικῆς.

2. Βαβυλώνιοι — Ἀσσύριοι

Η ΜΕΣΟΠΟΤΑΜΙΑ

"Αν περάσωμεν τὸν ἰσθμὸν τοῦ Σουέζ, ὁ ὄποιος ἐνώνει τὴν Ἀφρικήν μὲ τὴν Ἀσίαν, καὶ προχωρήσωμεν ἀνατολικά, συναντῶμεν δύο μεγάλους ποταμούς, τὸν Εὐφράτην καὶ τὸν Τίγρητα. Ἡ πεδιάς, ἡ ὄποια εἶναι μεταξὺ τῶν ποταμῶν αὐτῶν, ὀνομάζεται Μεσοποταμία καὶ ἔχει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἀνατολῆς τόσην σπουδαιότητα, ὅσην καὶ ἡ κοιλάς τοῦ Νείλου. Τὸ ἐδαφος ἦτο καὶ ἐδῶ εὔφορον, ἀπὸ τὰς πλημμύρας ἴδιως τοῦ Εὐφράτου, καὶ ἡ Μεσοποταμία

ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἐθεωρήθη ἀπὸ τὰς εὐλογημένας χώρας τῆς γῆς. Εἰς τὴν χώραν αὐτὴν ἔζησαν δύο μεγάλοι λαοὶ τῆς ἀρχαιότητος, οἱ Βαβυλώνιοι εἰς τὴν νοτιωτέραν πεδιάδα τοῦ Εὐφράτου, ἡ ὅποια ὀνομάζεται Βαβυλωνία, καὶ οἱ Ἀσσύριοι εἰς τὸ βορειοανατολικὸν ὁροπέδιον, τὸ σημερινὸν Κουρδιστάν. Καὶ οἱ δύο ἥσαν σημιταὶ καὶ πιθανῶς ἥλθαν ἀπὸ τὴν Ἀραβίαν, ἡ ὅποια ἦτο πολὺ εὐφοριατέρα καὶ πολυανθρωποτέρα ἀπὸ σήμερον.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΒΑΒΥΛΩΝΙΩΝ ΚΑΙ ΑΣΣΥΡΙΩΝ

Τὴν ιστορίαν τῶν λαῶν αὐτῶν, ὅπως καὶ τῶν Αἴγυπτίων, ἐγνώριζαν ἄλλοτε ἀπὸ τὸν Ἡρόδοτον καὶ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Ἐλλὰ κατὰ τὸν τελευταῖον αἰώνα αἱ ἀνασκαφαὶ ἔφεραν εἰς φῶς σπουδαιότατα εύρηματα, τὰ ὅποια ἐπέτρεψαν νὰ μάθωμεν πολὺ ἀκριβέστερον τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν των.

Εἰς τὴν Μεσοποταμίαν ὅμως δὲν ἔχομεν μεγάλα πέτρινα οἰκοδομήματα ὅπως εἰς τὴν Αἴγυπτον. Οἱ Βαβυλώνιοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι ἔκτιζαν μὲ πλίνθους καὶ οἱ ναοὶ καὶ τὰ ἀνάκτορά των κατέρρευσαν καὶ ἐσχημάτισαν μικροὺς λόφους σκεπτασμένους μὲ χῶμα. Ἐπίσης τὰ γράμματά των, ἡ σφηνοειδὴς γραφή, ὅπως τὴν ὀνο-

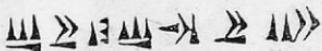
Τύπος Ἀσσυρίων

“Ἐνας ἀσσύριος βασιλεὺς καὶ ὁ πρωθυπουργός του. Οἱ Ἀσσύριοι ἥσαν ὑψηλοί, δυνατοί, μὲ κοντὸν λαιμὸν καὶ πλατεῖαν μέση, μύτη μακρουλή, μεγάλα μαῦρα μάτια, χείλη χονδρά, μαλλιὰ καὶ γένεια σγουρά, ὅπως δηλαδὴ εἶναι οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τῆς Ἀσσυρίας, οἱ Κούρδοι, οἱ ὅποιοι διετήρησαν ἐπίσης καὶ τὴν ἐνδυμασίαν των.

μάζουν, είναι πολυπλοκωτέρα και έδυσκόλευσε περισσότερον τούς άρχαιοις.

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΝ ΒΑΒΥΛΩΝΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Οι Βαβυλώνιοι ή Χαλδαῖοι ίδρυσαν εἰς πολὺ παλαιοὺς χρόνους σημαντικὴν πόλιν ἐπὶ τοῦ Εύφρατου, τὴν Βαβυλῶνα, και ἔχοντες αὐτὴν ὡς βάσιν ἔκτισαν κράτος, τὸ ὄποιον οἱ άρχαιοις οὖν ὁνομάζουν Ἀρχαῖον Βαβυλωνιακὸν κράτος. Ο ἀξιολογώτερος βασιλεὺς αὐτοῦ ἦτο διὰ τὴν νομοθεσίαν του, τὴν ὄποιαν ἔχάραξεν εἰς λιθίνην στήλην. Η στήλη αὐτὴ εύρεθη και είναι ἀπὸ τὰ περιεργότερα μνημεῖα. Άλλὰ τὸ κράτος του κατεστράφη μετὰ τὸν θάνατόν του ἀπὸ τὴν μεγάλην ἐπιδρομὴν τῶν Χιττιτῶν.

Σφηνοειδῆς γραφὴ

Τὰ γράμματα αὐτὰ σημαίνουν Ζέρξης. Τὸ ὄνομα αὐτὸν είναι τὸ πρῶτον, τὸ ὄποιον κατώρθωσαν νὰ διαβάσουν οἱ ἀσυριολόγοι.

Ἔδού μερικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Χαμμουραμπί:

"Οταν κανεὶς παρουσιασθῇ ὡς μάρτυς κατηγορίας εἰς δίκην καὶ δὲν κατορθώνῃ νὰ ἀποδείξῃ ὅσα κατέθεσε, τότε, ἂν ἡ δίκη είναι πέρι ωῆς, πρέπει νὰ θανατωθῇ, ἂν είναι διὰ σῖτον ἡ διὰ χρῆματι πρέπει νὰ ὑποστῇ τὴν ποινὴν ποὺ ὄριζεται διὰ τὴν δίκην.

"Οταν κανεὶς κλέψῃ βοῦν ἡ πρόβατον ἡ ὄνον ἡ χοῖρον ἡ πλοιον, ἂν τοῦτο ἀνήκῃ εἰς τὸν Θεόν ἡ εἰς τὸ παλάτι, πρέπει νὰ πληρώσῃ τὸ τριακονταπλάσιον. "Αν ἀνήκῃ εἰς ἀπελεύθερον, πρέπει νὰ ἀποδώσῃ τὸ δεκαπλάσιον. "Αν ὁ κλέπτης δὲν ἔχῃ νὰ πληρώσῃ, πρέπει νὰ θανατωθῇ.

"Αν κανεὶς ἀμελήσῃ νὰ στερεώσῃ τὸν ὑδατοφράκτην και γίνη ρῆγμα και ἡ περιοχὴ ἐκείνη πλημμυρήσῃ, αὐτὸς θὰ καταδικάζεται νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸν σῖτον, ὁ ὄποιος κατεστράφη ἐξ αἰτίας του. "Αν δὲν ἡμπορέσῃ νὰ τὸν ἀποκαταστήσῃ, θὰ πωλήσῃ μαζὶ μὲ τὰ ὑπάρχοντά του και οἱ ἀνθρώποι τῆς περιοχῆς ποὺ ἔζημιώθησαν θὰ μοιράζωνται τὸ προϊὸν τῆς πωλήσεως.

"Οταν κανεὶς δώσῃ εἰς τὸν κηπουρὸν ἀγρὸν διὰ νὰ τὸν κάμη κῆπον, ἂν ὁ κηπουρὸς φυτεύῃ τὸν κῆπον και τὸν περιποιῆται ἐπὶ τέσσαρα ἔτη, τὸ πέμπτον ἔτος ὁ κῆπος θὰ μοιράζεται ἐξ ἵσου εἰς δύο μέρη μεταξὺ τοῦ ιδιοκτήτου και τοῦ κηπουροῦ. Ο κηπουρὸς θὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέξῃ τὸ μερίδιόν του.

"Αν τις ἐνοικιάσῃ βοῦν ἡ ὄνον και ὁ λέων εἰς τοὺς ἀγρούς του

φονεύσῃ τὸ κτῆνος, τὴν ωμίαν θὰ ὑποστῇ ὁ ἴδιοκτήτης τοῦ κτῆνος.

«Ἄν ὁ υἱὸς κτυπήσῃ τὸν πατέρα του, θὰ τοῦ κόψουν τὰς χεῖρας».

ΑΣΣΥΡΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

’Απὸ τότε ἀκμάζει τὸ ’Ασσυριακὸν κράτος. Οἱ Ἀσσύριοι ἦσαν συγγενεῖς τῶν Βαβυλωνίων, ἵσως ἄποικοι των, οἱ διποῖοι ἔξηπλώθησαν εἰς τὴν ὁρεινὴν Ἀσσυρίαν (Κουρδιστάν), ὅπου ἀλλαξαν τρόπον ζωῆς καὶ χαρακτῆρα καὶ ἀπὸ γεωργοὶ ἔγιναν κτηνοτρόφοι, κυνηγοὶ καὶ πολεμισταί. Αἱ δύο σημαντικώτεραι πόλεις των εἶναι ἡ ’Ασσούρ καὶ ἡ Νινευί. Οἱ Ἀσσύριοι ἦσαν κατ’ ἀρχὰς ὑποτελεῖς εἰς τοὺς Βαβυλωνίους. ’Αργότερα ὅμως ἐπανεστάθησαν καὶ ἐνίκησαν τοὺς Βαβυλωνίους καὶ ἐκυρίευσαν τὴν χώραν των. Περὶ τὸ 1100 π. Χ. ὁ βασιλεὺς Τεγλατφαλαζάρ Α’ ἴδρυσεν ἐκτεταμένον κράτος, τὸ διποῖον ἔφθανεν ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Ἀρμενίας ἕως τὴν Φοινίκην καὶ τὸν Περσικὸν κόλπον. ’Αργότερα, τὸν 7ον π. Χ. αἰῶνα, σειρὰ ἀπὸ ἐπτὰ βασιλεῖς ἔξέτεινε τὸ κράτος εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ εἰς τὴν Κύπρον καὶ ὑπέταξε τὴν Αἴγυπτον. Τοιουτοτρόπως ἴδρυθη ἡ πρώτη μεγάλη αὐτοκρατορία τοῦ κόσμου.

Τὸ Ἀσσυριακὸν κράτος ἔφθασεν εἰς τὴν μεγαλυτέραν του ἀκμὴν ἐπὶ τοῦ Ἀσσουρμπανιμπάλ (667–626), τὸν διποῖον οἱ ’Ελληνες ὀνόμασαν Σαρδανάπαλον καὶ διηγήθησαν πολλὰ διὰ τὸν μυθώδη πλοῦτον καὶ διὰ τὸν τρυφηλόν του βίον. Μεγάλος πολεμιστὴς καὶ πολιτικὸς ἦτο συγχρόνως μορφωμένος καὶ φίλος τῶν τεχνῶν. ’Εκόσμησε τὴν πρωτεύουσάν του Νινευί μὲν ναοὺς καὶ ἀνάκτορα καὶ ἴδρυσε βιβλιοθήκην, εἰς τὴν διποίαν συνεκέντρωσε πολλὰ συγγράμματα χαραγμένα ἐπάνω εἰς πλίνθους. ’Απ’ αὐτοὺς κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς εὑρέθησαν 22 χιλιάδες.

ΤΟ ΝΕΟΝ ΒΑΒΥΛΩΝΙΑΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

’Αλλ’ ἡ μεγάλη δύναμις τῶν Ἀσσυρίων ἀνησύχησε τοὺς γείτονας. ’Ο βασιλεὺς τῆς Μηδίας Κυαξάρης καὶ ὁ διοικητὴς τῆς Βαβυλῶνος συνεννοήθησαν. ’Ο Κυαξάρης ἐκυρίευσε καὶ κατέστρεψε τὴν Νινευί (625), οἱ Βαβυλώνιοι ἀνέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των καὶ ἴδρυ-

σαν νέον κράτος, τὸ λεγόμενον Νέον Βαβυλωνιακὸν κράτος. Ὁ περίφημος βασιλεύς των Ναμπουκαδνετσάρ Β' ἡ Ναβουχοδονόσωρ (604–561) ἐνίκησε τὸν βασιλέα τῆς Αἴγυπτου Νέκω, κατέστρεψε τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ὑπέταξε τὴν Συρίαν καὶ τὴν Φοινίκην. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἡ Βαβυλὼν ἦτο ἡ μεγαλυτέρα πόλις τοῦ κόσμου, ὁνομαστὴ διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὰ κτίρια της. μ ‘Ο ᾶδιος ὠχύρωσε τὴν πόλιν μὲ ἵσχυρὰ τείχη καὶ τὴν ἐκόσησε μὲ ἀξιόλογα μνημεῖα, ἀπὸ τὰ ὄποια τὸ σπουδαιότερον ἦσαν τὰ περίφημα ἀνάκτορά του. Μετὰ τὸν θάνατόν του τὸ Βαβυλωνιακὸν κράτος διελύθη καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Κῦρος ἐκυρίευσε τὴν Βαβυλῶνα τὸ 539 π. Χ.

Ο ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΒΑΒΥΛΩΝΙΩΝ ΚΑΙ ΑΣΣΥΡΙΩΝ

Οἱ Βαβυλώνιοι εἶναι κυρίως γεωργοί. Διαιροῦνται καὶ αὐτοὶ εἰς κοινωνικὰς τάξεις. Κύριοι τῆς γῆς καὶ τῆς ἔξουσίας εἶναι οἱ εὐγενεῖς καὶ ἀνώτατος ἄρχων ὁ βασιλεὺς, ὁ ὄποιος θεωρεῖται ὡς θεός ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀλλὰ τὰ κυριώτερα προσόντα του εἶναι τὰ εἰρηνικὰ ἔργα. Κατασκευάζει καὶ διατηρεῖ διώρυγας, φροντίζει διὰ τὸ ἡμερολόγιον καὶ τὴν δικαίαν

‘Ο Βασιλεὺς εἰς τὸν πόλεμον
ἀσσυριακὸν ἀνάγλυφον

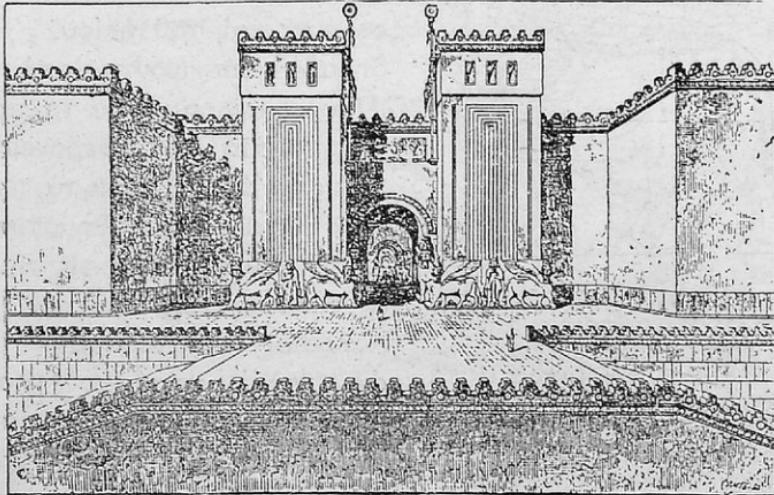
κατανομὴν τῶν φόρων, ἐπιβλέπει τοὺς ὑπαλλήλους καὶ φροντίζει, ὡστε οἱ ὑπήκοοι νὰ εύρισκουν τὸ δίκαιον των. Οἱ Βαβυλώνιοι εἶχαν ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα καὶ ἔγιναν περίφημοι

διὰ τὴν ἀγάπην των εἰς τὸ χρῆμα. Τὸ ἐμπόριον διεξάγει τὸ κράτος, οἱ εὐγενεῖς καὶ ἡ Ἱερατικὴ τάξις. Πολὺ ἐνωρίς ἐπενόησαν μετρικὸν σύστημα, νομίσματα καὶ διεκρίθησαν ὡς τραπέζιται.

Αντιθέτως οἱ Ἀσσύριοι ἦσαν πολεμισταὶ καὶ ἔγιναν ὄνομαστοὶ διὰ τὴν σκληρότητά των. Πρῶτοι κατεσκεύασαν πολεμικὰ ἄρματα καὶ πολιορκητικὰς μηχανάς. Περνοῦν τοὺς ποταμοὺς ἐπάνω εἰς ἀσκούς, λεηλατοῦν τὰς χώρας, καίουν τὰς πόλεις, φονεύουν τοὺς κατοίκους ἢ τοὺς μεταφέρουν εἰς τὴν χώραν των, διὰ νὰ τοὺς μεταχειρισθοῦν ὡς δούλους. Εἰς τὰ ἀσσυριακὰ ἀνάγλυφα βλέπομεν τοὺς βασιλεῖς νὰ τυφλώνουν τοὺς αἰχμαλώτους μὲ τὴν λόγχην. Αἱ ἐπιγραφαὶ ἀριθμοῦν μὲ ὑπέρτηφάνειαν τὰς πόλεις, ποὺ κατέστρεψαν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, ποὺ ἐφόνευαν.

Οἱ Ἀσσουραζιρμπάλ διηγεῖται τὴν ἐκστρατείαν του κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν:

«.....Μὲ μίαν ἰσχυρὰν ἔφοδον ποὺ ώμοίαζε μὲ θύελλαν ἐκτύπησα τὴν πόλιν, τὴν ἐκυρίευσα, 600 ἀπὸ τοὺς πολεμιστάς των ἔσφαξα,

Ἀσσοριακὸν Ἀνάκτορον (ἀναπαράστασις)

Η κυρία πύλη τοῦ ἀνακτόρου τοῦ βασιλέως Σαργκόν (722–705 π. Χ.) εἰς Νενεύην. Δεξιά καὶ ἀριστερά σκάλλες, ἡ πύλη μεταξύ δύο πύργων καὶ ἐμπρὸς πτερωτοὶ ταῦροι μὲ πρόσωπον ἀνθρώπου καὶ ὑψηλοὶ ἔως 4 καὶ 5 μ.

300 αἰχμαλώτους ἔρριψα εἰς τὰς φλόγας καὶ δὲν ἄφησα οὔτε ἓνα ζωντανόν..... Τὸν Χουλάτι (ἀρχηγὸν τῶν ἐπαναστατῶν) τὸν ἔγδαρα καὶ ἐτέντωσα τὸ δέρμα του εἰς τὸ τεῖχος..... Μετὰ τὴν Κιναμπού ἐκτύπησα τὴν Τέλα...

Οι ἄνθρωποι δὲν ἦλθαν νὰ πέσουν εἰς τὰ πόδια μου. Μὲ μάχην καὶ σφαγὴν ἔκαμα τὴν ἔφοδον κατὰ τῆς πόλεως καὶ τὴν ἐκυρίευσα. Τρεῖς χιλιάδας ἀπὸ τοὺς πολεμιστάς των ἑφόνευσα, πολλοὺς ἔρριψα εἰς τὰς φλόγας καὶ ἔπιασα πολλοὺς αἷχμαλώτους. Ἀπὸ ἄλλους ἔκοψα τὰ χέρια καὶ τὰ δάκτυλα, ἀπὸ ἄλλους τὴν μύτην καὶ τὰ αὐτιά, πολλοὺς ἐτύφλωσα, ἔκανα ἕνα σωρὸ ἀπὸ ζωντανούς καὶ ἕνα ὅλον ἀπὸ κεφαλία..... Τὰ παιδιά των τὰ ἔρριψα στὴ φωτιά» (ἀπὸ ἐπιγραφὴν τοῦ ἔτους 884 π. Χ.).

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Οι Βαβυλώνιοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι ἔχουν τὴν ἴδιαν θρησκείαν. Λατρεύουν κυρίως τὰ οὐράνια σώματα. Ἀνώτερος θεός των εἶναι ὁ ἥλιος, ὁ Βῆλος, εἰς τὸν ὄποιον κατασκευάζουν ὑψηλούς ναοὺς καὶ πύργους. Οἱ ἱερεῖς τῶν Χαλδαίων, οἱ λεγόμενοι Μάγοι, ἐπρόσεξαν τὴν κίνησιν τῶν ἄστρων, διότι πιστεύουν ὅτι δι' αὐτῶν ἡμποροῦν νὰ προβλέπουν τὸ μέλλον τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν. Ἐπειδὴ δὲ οὐρανὸς εἶναι πολὺ καθαρὸς εἰς τὴν χώραν των, κατώρθωσαν νὰ παρατηρήσουν μὲ ἀκρίβειαν τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν πολλῶν ἄστρων, τὰς ἐκλείψεις τῆς σελήνης καὶ τοῦ ἥλιου. Ἐνῶ δηλαδὴ κατεγίνοντο εἰς τὴν ἀστρολογίαν, εύρηκαν τὰ πρώτα στοιχεῖα τῆς ἀστρονομίας. Ἐπίσης ἀνεκάλυψαν τὰ πρώτα στοιχεῖα τῶν μαθηματικῶν.

Πτερωτὸς ταῦρος

Οἱ πτερωτοὶ ταῦροι μὲ τὰς κολλοσιαίας διαστάσεις των στέκονται ὡς φύλακες ἐμπρὸς εἰς τὰ ἀνάκτορα, ὅπως οἱ κολοσσοὶ τῶν βασιλέων τῆς Αἰγύπτου ἐμπρὸς εἰς τοὺς ναούς. Παριστάνονται τὴν βασιλικὴν δύναμιν καὶ ἔχουν τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως, ὁ ὄποιος ἔκτισε τὸ ἀνάκτορον.

τοὶ τάπητές των μὲ παραστάσεις ἀγρίων θηρίων καὶ φανταστικῶν τεράτων.

• Βαβυλώνιοι καὶ Ἀσσύριοι ἀνέπτυξαν ἀξιόλογον ἀρχιτεκτονικήν, γλυπτικήν καὶ διακοσμητικήν. Πρώ-

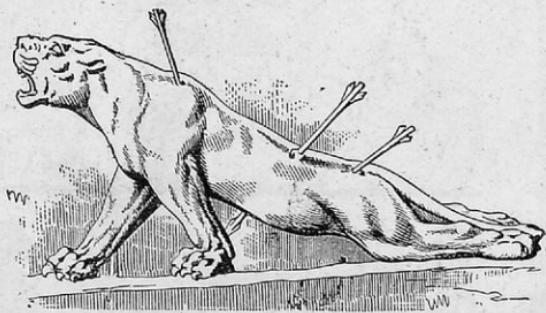
τηρήσουν μὲ ἀκρίβειαν τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν δύσιν πολλῶν ἄστρων, τὰς ἐκλείψεις τῆς σελήνης καὶ τοῦ ἥλιου. Ἐνῶ δηλαδὴ κατεγίνοντο εἰς τὴν ἀστρολογίαν, εύρηκαν τὰ πρώτα στοιχεῖα τῶν μαθηματικῶν. Ἐπίσης ἀνεκάλυψαν τὰ πρώτα στοιχεῖα τῶν μαθηματικῶν.

Διήρεσαν τὸ ἔτος εἰς μῆνας, ἐβδομάδας καὶ ἡμέρας. Οἱ Χαλδαῖοι διεκρίθησαν καὶ ὡς καλοὶ τεχνίται. Κατεσκεύαζαν λινᾶ καὶ μάλλινα ὑφάσματα. Ἐπίσης οἱ Ἀσσύριοι μὲ ὅλην τὴν ἀγριότητά των διεκρίθησαν εἰς τὰς τέχνας καὶ ἦσαν περίφημοι οἱ κεντη-

τοι κατεσκεύασσαν θόλους καὶ τόξα, ἐκόσμησαν τὰ οἰκοδομήματά των μὲ ἀνάγλυφα καὶ ἀγάλματα. Ἐπειδὴ ἡ Βαβυλωνία εἶναι χώρα ἀμμώδης, οἱ Βαβυλώνιοι μετεχειρίσθησαν πλίνθους εἰς τὰς οἰκοδομάς των καὶ οἱ Ἀσσύριοι ἔξηκοκολούθησαν νὰ κτίζουν κατὰ τὸν ὕδιον τρόπον. Διὰ τοῦτο χαρακτηριστικὸν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς των εἶναι ὅτι δὲν ἔχουν κίονας. Τὰ χαλδαιοασσυριακὰ μνημεῖα εἶναι τείχη, ἀνάκτορα καὶ ναοῖ.

Η ΒΑΒΥΛΩΝ

Τὸ σημαντικώτερον κέντρον τοῦ χαλδαιοασσυριακοῦ κόσμου εἶναι ἡ Βαβυλὼν, ἡ ὁποία εἰς τὴν ἐποχὴν ἴδιως τοῦ Ναβουχοδονόσωρ παρουσιάζεται ὡς μεγάλη κοσμόπολις. Ἀφότου μάλιστα κατεστράφησαν αἱ ἀντίπαλοι της, αἱ Θῆβαι καὶ ἡ Νινευί, εἶναι ἡ μεγαλυτέρα πόλις τοῦ κόσμου. Ὁ Ἡρόδοτος, ὁ ὁποῖος τὴν εἶδε τὸν 5ον π. Χ. αἰῶνα, τὴν περιγράφει μὲ ἐνθουσιασμόν, «Καμμιά, λέγει, ἀπὸ τὰς γνωστὰς εἰς ἔμε πόλεις δὲν εἶναι τόσον στολισμένη». Ἡ Βαβυλὼν εἶναι κτισμένη εἰς εύρυχωρον πεδιάδα καὶ σχηματίζει τετράγωνον. Ὁ Εύφρατης περνᾷ μέσα ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ τὴν χωρίζει εἰς δύο μέρη. Περιβάλλεται μὲ ἵσχυρὸν τεῖχος, τὸ ὁποῖον ἔχει πάχος 25 μ. καὶ περίμετρον 15 χιλιόμετρα. Ἐπὶ τοῦ τείχους εἶναι 150 πύργοι καὶ 100 πύλαι ὄρειχάλκιναι μὲ παραστάδας καὶ ὑπέρθυρα ἀπὸ ὄρειχαλκον. Ἀποτελεῖται τὸ περισσότερον ἀπὸ οἰκίας μὲ τρία καὶ τέσσαρα πατώματα καὶ δρόμοι εὐθεῖς διασχίζουν αὐτὴν εἰς ὅλας τὰς διευθύνσεις. Εἰς τὸ ἔνα ἀπὸ τὰ δύο τμήματα τῆς πόλεως εἶναι κτισμένος ὁ

Δέαινα

ἀνάγλυφον τῆς Νινευί—Λονδίνον, Βρεττανίκὸν Μουσείον

Εἰς τὸ ἀνάγλυφον παριστάνεται μὲ δύναμιν καὶ φυσικότητα λέαινα μὲ τρία βέλη, ἡ ὁποία καταβάλλει προσπάθειαν νὰ σηκωθῇ καὶ ὠρύεται ἀπὸ πόνον καὶ λύσσαν.

Ταὶ τὸ περισσότερον ἀπὸ οἰκίας μὲ τρία καὶ τέσσαρα πατώματα καὶ δρόμοι εὐθεῖς διασχίζουν αὐτὴν εἰς ὅλας τὰς διευθύνσεις. Εἰς τὸ ἔνα ἀπὸ τὰ δύο τμήματα τῆς πόλεως εἶναι κτισμένος ὁ

ναὸς τοῦ Βήλου μὲ τὸν ὑψηλὸν του πύργου, εἰς τὸ ἄλλο τὸ ἀνάκτορον τοῦ βασιλέως. Θριαμβευτικὴ λεωφόρος ὁδηγεῖ ἀπὸ τὸν ναὸν εἰς τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον, τοῦ ὅποιου αἱ στέγαι ἀποτελοῦν δώματα κατάφυτα ἀπὸ ἄνθη. Αὐτοὶ εἰναι οἱ περίφημοι κρεμαστοὶ κῆποι τῆς Βαβυλῶνος.

Ἡ Βαβυλὼν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶναι τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου καὶ εἰς αὐτὴν συναντῶνται τὰ καραβάνια, τὰ ὅποια συνδέουν τὰς Ἰνδίας μὲ τὴν Μεσόγειον καὶ τὸν Εὔξεινον μὲ τὸν Περσικὸν κόλπον. Μὲ τὸν πλοῦτον, τὴν πνευματικὴν της ἀνάπτυξιν κάμνει εἰς τοὺς "Ελληνας τὴν ἐντύπωσιν μυθικῆς πόλεως.

3. Οἱ Ἑβραῖοι

Η ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ

Οἱ Ἑβραῖοι εἶναι σημῆται, ὅπως οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Χαλδαῖοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι. Αἰῶνας ἔζησαν ὡς νομάδες πλανώμενοι μεταξὺ Μεσοποταμίας καὶ Αἰγύπτου. Ἀργότερα ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ ἔγιναν γεωργοί.

Οἱ Ἑβραῖοι ὅπως παριστάνονται εἰς τοὺς αἰγυπτιακὸν τάφους

Οἱ Αἰγύπτιοι τεχνίται 1900 χρόνια π. Χ. ἔζωγράφισαν εἰς τοὺς τοίχους τῶν τάφων τοὺς ἑβραίους νομάδας, οἱ ὅποιοι ἤρχοντο εἰς τὸν τόπον τους ὁδηγοῦντες τὰ ψᾶντα τῶν, κατσίκες, ζαρκάδια, γαϊδουράκια. Φοροῦν βαρειά μάλλινα ἐνδύματα, ἔχουν μακριὰ μαλλιά καὶ γένεια, τὸ μουστάκι ἔμισμένο. Αἱ γυναῖκες πτηγάίνουν χωριστά καὶ τὰς συνοδεύουν ὥπλισμένοι ἄνδρες.

Ἡ Παλαιστίνη εἶναι μικρὰ παραθαλάσσιος χώρα, ἥ ὅποια

κεῖται μεταξύ τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία μέρη. Πρὸς δυσμὰς εἶναι ἡ παραλία τῆς Μεσογείου, εἰς τὸ μέσον τὸ ὁροπέδιον τῆς Χαναὰν καὶ πρὸς ἀνατολὰς ἡ κοιλάς τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ. Ἡ Παλαιστίνη εἶναι χώρα

ἴδιορρυθμος καὶ ἐπιβλητική. Πρὸς βορρᾶν ὑψοῦται τὸ βαθύς σκιον ὄρος τοῦ Λιβάνου μὲ τὰς πελωρίας κέδρους, πρὸς νότον ἀπλώνεται ἡ ἔρημος καὶ πέραν αὐτῆς τὸ ὄρος Σινᾶ, πρὸς ἀνατολὰς ἡ κοιλάς τοῦ Ἰορδάνου μὲ τὴν Νεκρὰν θάλασσαν, ἐνῶ ἡ Χαναὰν εἶναι εὔφορος πεδιὰς μὲ γραφικὰς τοποθεσίας καὶ ἀγροὺς εἰρηνικούς. Ἡ φύσις τῆς χώρας εἶχε βαθεῖαν ἐπί-

δρασιν εἰς τοὺς κατοίκους. Οἱ Ἐβραῖοι ἔγιναν ἀνθρωποι εὐ-
κολοσυγκίνητοι, ἔχαιρον καὶ ἐλυποῦντο εὔκολα καὶ εἶχαν
δυνατὴν φαντασίαν. Αύτοὶ ἐδημιούργησαν τὴν μονοθεϊστι-
κὴν θρησκείαν, ἡ ὁποία εἶχε μεγάλην σπουδαιότητα δι’ ὅλον
τὸν κόσμον.

Η ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

Τὴν ἴστορίαν τῶν Ἐβραίων μανθάνομεν ἀπὸ τὰ ἱερὰ τῶν
βιβλία, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην.

Ἡ Π. Διαθήκη ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰ βιβλία, τὰ ὅποια

ἐγράφησαν εἰς διαφόρους ἐποχάς. Μερικὰ ἀπ’ αὐτὰ διηγοῦνται τὴν ἴστορίαν τῶν Ἐβραίων, ἄλλα περιέχουν τὴν νομοθεσίαν των καὶ ἄλλα εἴναι ὕμνοι (ψαλμοί) εἰς τὸν Θεόν, τὸν δημιουργὸν τοῦ κόσμου, τὸν ὄποιον ἐλάτρευαν οἱ Ἐβραῖοι. Τὰ βιβλία αὐτὰ εἴναι ἀπὸ τὰ παλαιότερα καὶ ἀξιολγώτερα γραπτὰ μνημεῖα τῆς ἀνθρωπότητος. Τὰ ἴστορικὰ βιβλία περιέχουν ζωη-

Φιλισταῖος πολεμιστὴς, ἀνάγλυφον αἰγυπτιακὸν

‘Ο πολεμιστὴς φορεῖ τὴν ἰδιαιτέραν περικεφαλαίαν τῶν Φιλισταίων. ‘Ομοίαν περικεφαλαίαν πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ἐφόρει ὁ περίφημος γίγας Γολιάθ. ‘Υποθέτουν ὅτι οἱ Φιλισταῖοι ἦσαν Αἰγαῖοι καὶ ὅτι ἦλθαν ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ ἔδωσαν τὸ ὄνομά των εἰς τὴν Παλαιστίνην.

ρὸς διηγήσεις, εἰς τὰς ὄποιας εἰκονίζεται ὁ βίος καὶ τὰ ἥθη τῶν μακρινῶν ἐκείνων χρόνων, ἐνῶ οἱ ψαλμοὶ διακρίνονται διὰ τὴν βαθεῖαν συγκίνησιν.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ

Από τὴν Ἀγίαν Γραφὴν μανθάνομεν ὅτι οἱ Ἐβραῖοι τὸν παλαιότερον καιρὸν ἔζησαν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν. Ἡσαν τότε νομάδες καὶ χωρισμένοι εἰς φυλάς, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ καθεμιὰ εἶχε τὸν ἀρχηγόν της. Αύτοὶ ἦσαν οἱ πατριάρχαι. Ὄνομαστότερος ἀπὸ τοὺς πατριάρχας ἦτο ὁ Ἀβραάμ, ὁ ὁποῖος ἦλθε νὰ ἐγκατασταθῇ μὲ τὴν φυλήν του εἰς τὴν Χαναάν.

Ἴδοὺ πῶς περιγράφει τὴν Χαναάν ἡ Π. Διαθήκη:

«Κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν, λέγει ὁ Μωϋσῆς εἰς τὸν λαόν του, σᾶς ὀδηγεῖ εἰς μίαν χώραν καλήν, γεμάτην ἀπὸ ρυάκια καὶ πηγάς, ποὺ σκορπίζουν τὰ νερά τους μὲ ἀφθονίαν εἰς τὰς πεδιάδας καὶ κατὰς μῆκος τῶν βουνῶν, εἰς χώραν ποὺ κάμνει ἐκλεκτὸ σιτάρι, κριθάρι, σταφύλια, ὅπου φυτρώνουν ἡ συκιά, ἡ ροδιά καὶ ἡ ἐλιά, εἰς τὴν χώραν ποὺ κάμνει τὸ λάδι καὶ τὸ μέλι, ὅπου θὰ τρώγετε τὸ ψωμί σας χωρίς νὰ φοβήσῃς τὴν πειναν τοι δὲν θὰ σᾶς λείψῃ τίποτε.....»

Μετὰ τὸν θάνατόν του οἱ Ἐβραῖοι ἔγιναν πάλιν νομάδες. Περιπλανώμενοι ἔφθασαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου τοὺς ἐκακομεταχειρίσθησαν οἱ Φαραώ. Ἀπ’ ἐκεῖ τοὺς ἐγλίτωσεν ὁ Μωυσῆς. Οἱ Ἐβραῖοι ὑστερα ἀπὸ πολλὰς πέριπλανήσεις καὶ ταλαιπωρίας ἔφθασαν εἰς τὴν Παλαιστίνην. Ὅπεταξαν εὔκόλως τοὺς μικροὺς λαούς, τοὺς ὁποίους εὐρήκαν ἐκεῖ, καὶ ἔγιναν κύριοι τῆς χώρας. Δὲν κατώρθωσαν ὅμως νὰ νικήσουν τοὺς πολεμικοὺς Φιλισταίους, οἱ ὁποῖοι κατεῖχαν τὴν παραλίαν καὶ τοὺς ἀπέκλειαν ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Διὰ τοῦτο οἱ Ἐβραῖοι εἶχαν διαρκεῖς πολέμους πρὸς τοὺς Φιλισταίους. Οἱ Φιλισταῖοι ἦσαν Αἰγαῖοι, ἀπὸ τοὺς λαούς δηλαδή, οἱ ὁποῖοι, καθὼς εἶδαμεν, ἐδημιούργησαν τὸν κρητικὸν καὶ τὸν αἰγαιακὸν πολιτισμόν. Μὲ ἄλλους λαούς τῆς Μεσογείου, τοὺς ὁποίους οἱ Αἰγύπτιοι ὠνόμασαν μὲ κοινὸν ὄνομα «ἀνθρώπους τῆς θαλάσσης», ἔκαμναν ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Αἴγυπτον. Περὶ τὸ 1200 π. Χ. ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ βορειοδυτικὰ τῆς χώρας.

Ἀπὸ τοὺς νόμους τοῦ Μωυσέως:

«Νὰ σηκώνεσαι ἐνώπιον ἐκείνων ποὺ ἔχουν ἀσπρα μαλλιά καὶ νὰ τιμῆς τὸ πρόσωπον τοῦ γέροντος.

Μὴ ζητῇς καθόλου νὰ ἐκδικηθῇς καὶ μὴ διατηρῇς ὀνάμησιν τῆς ἀδικίας.

“Οταν θερίζης τὸν ἀγρόν σου, νὰ μὴ κόψῃς τὸν καρπὸν ἔως τὴν

ρίζαν καὶ νὰ μὴ μαζέψης τὰ στάχια ποὺ θὰ πέσουν εἰς τὴν γῆν. Εἰς τὸ ἀμπέλι σου νὰ μὴ μαζέψης ὅλα τὰ σταφύλια οὔτε τὶς ρῶγες ποὺ πίπτουν εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ νὰ τὰ ἀφήσῃς διὰ τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς ἔνοις.

“Οποῖος κτυπήσῃ τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα του θὰ τιμωρηθῇ μὲ θάνατον.

Νὰ μὴ ἀδικήσῃς τὴν χήραν καὶ τὸ ὄρφανόν.

Αἱ φυλαὶ τῶν Ἐβραίων ἐξηκολούθησαν νὰ ἔχουν τοὺς ἀρχηγούς των. Εἰς σοβαρὰς ὅμως περιστάσεις ἐξέλεγαν κοις

Τύπος Φοίνικος, ἀπὸ τάχου αἰγυπτιακὸν

“Ἐχει τὸν σημιτικὸν τύπον. Εἶναι ὑψηλὸς καὶ λεπτὸς μὲ μαῦρα μαλλιά μεγάλα, μὲ μουστάκι χυρισμένο. Φορεῖ ὡς ἔνδυμα μονοκόμματον μάλλινον -φασμα τυλιγμένον μὲ τέχνη εἰς τὸ σῶμα του καὶ σκεπάζει τὴν κεφαλὴν μὲ σκοῦφον δεμένον μὲ μίαν τανίαν μακράν.

ἥρχισε νὰ διαλύεται. Τὸ 974 π. Χ. ἐχωρίσθη εἰς δύο, εἰς τὸ Βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ πρὸς βορρᾶν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Σαμάρειαν καὶ τὸ Βασίλειον τοῦ Ἰούδα μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ιερουσαλήμ. Τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραὴλ τὸ κα-

νὸν ἀρχηγόν, ὁ ὅποιος ὀνομάζετο κριτής. Περίφημοι κριταὶ εἰναι ὁ Γεδεών, ὁ Σαμψών, ὁ Σαμουήλ. Ἀργότερα ὥργάνωσαν κράτος καὶ ἐξέλεξαν βασιλέα. Ὁ ἴσχυρότερος ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῶν Ἐβραίων ἦτο ὁ Δαυΐδ, ὁ ὅποιος ἔζησεν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 11ου π. Χ. αἰῶνος καὶ ἐκτίσεν εἰς θέσιν ἐπίκαιρον νέαν πόλιν, τὴν Ιερουσαλήμ, ἥ δόποια ἔγινε τὸ κέντρον τῶν Ἐβραίων. Ὁ Δαυΐδ ἦτο ἐπίσης ἔξοχος ποιητὴς καὶ ἔκαμε τοὺς περιφήμους ψαλμούς. Ὁ υἱός του Σολομὼν ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον τοῦ πατρός του. Ἡτο βασιλεὺς μεγαλοπρεπής καὶ ἐφημίζετο ὡς δίκαιος καὶ σοφός. Κατεσκεύασε στόλον εἰς τὴν Ἐρυθρὰν καὶ ἐκτίσε τὸν περίφημον ναὸν τῆς Ιερουσαλήμ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σολομῶντος τὸ ἔβραϊκὸν κράτος

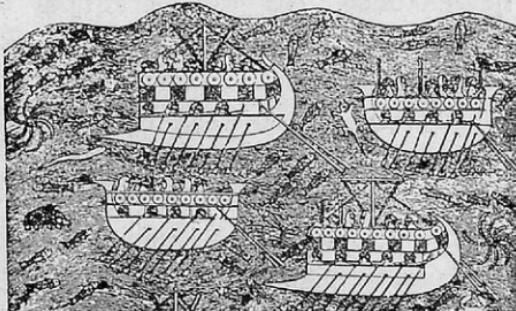
λογικόν τὸ ἔβραϊκὸν κράτος

τέστρεψαν οἱ Ἀσσύριοι τὸ 722, τὸ βασίλειον τοῦ Ἰούδα ὁ Ναβουχοδονόσωρ τὸ 587, ὁ δόποιος ἔκαυσε τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὸν ναὸν καὶ ἐπῆρε τοὺς Ἐβραίους εἰς τὴν Βαβυλῶνα. Πενήντα χρόνια ἀργότερα ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας Κύρος ἐκυρίευσε τὴν Βαβυλῶνα καὶ ἔδωσε τὴν ὅδειαν εἰς τοὺς Ἐβραίους νὰ γυρίσουν εἰς τὴν πατρίδα των καὶ νὰ κτίσουν πάλιν τὸν ναὸν (536).

4. Οἱ Φοίνικες

Η ΦΟΙΝΙΚΗ

Ἡ παραλία τῆς Συρίας μεταξὺ τοῦ ὄρους Λιβάνου καὶ τῆς θαλάσσης ὡνομάζετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα Φοινίκη. Εἰς τὴν στενὴν αὐτὴν λωρίδα τῆς γῆς ἔζη πυκνὸς πληθυσμὸς κατὰ τοὺς ἀρχαῖους χρόνους καὶ ὑπῆρχαν σημαντικαὶ πόλεις, ἡ Βύβλος, ἡ Βυρηττός, ἡ Σιδών, ἡ Τύρος. Ἡ καθεμιὰ εἶχεν ἴδιατέραν διοίκησιν καὶ ἐκυβερνῶντο εἰς τὴν ἀρχὴν ἀπὸ βασιλεῖς, ἀργότερα ἀπὸ τοὺς πλουσίους ἐμπόρους καὶ ἔγιναν σπουδαῖοι ἐμπορικοὶ λιμένες. Ἐπειδὴ τὰ ὄρη δυσκολεύουν τὴν συγκοινωνίαν μὲ τὸ ἐσωτερικόν, οἱ κάτοικοι τῆς Φοινίκης ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ναυτιλίαν, ἀφοῦ εὗρισκαν πολὺ πρόχειρον ξυλείαν εἰς τὸν Λίβανον.

Φοινικικὰ πλοῖα

ἀνάγλυφον ἀπὸ τὸ ἀνάκτορον τῆς Νινευί Τὰ πλοῖα παρουσιάζουν δύο τύπους. Τὰ μεγαλύτερα εἶναι ἀνοικτῆς θαλάσσης μὲ τὴν πρῷραν πολὺ χαμηλὴν καὶ ἐφωδιασμένην μὲ ἔμβολον, ἐνῶ ἡ πρύμνη των εἶναι πολὺ ὑψηλή. Ἐχουν κουπιά καὶ πανί. Τὰ μικρότερα εἶναι ποταμόπλοια, ὁμοιάζοντα μὲ τὰ πλοῖα τοῦ Νείλου καὶ τοῦ Εὐφράτου καὶ κινοῦνται μόνον μὲ κουπιά.

Οἱ Φοίνικες εἶναι σημῖται. Ἄλλ’ ἐνῶ οἱ ἄλλοι ὁμόφυλοί των ἔγιναν γεωργοί, αὐτοὶ ἔγιναν ναυτικοὶ καὶ ἐμποροί, διότι εἰς αὐτὸν συνετέλεσεν ἡ φύσις τῆς χώρας των.

ΘΑΛΑΣΣΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΦΟΙΝΙΚΩΝ

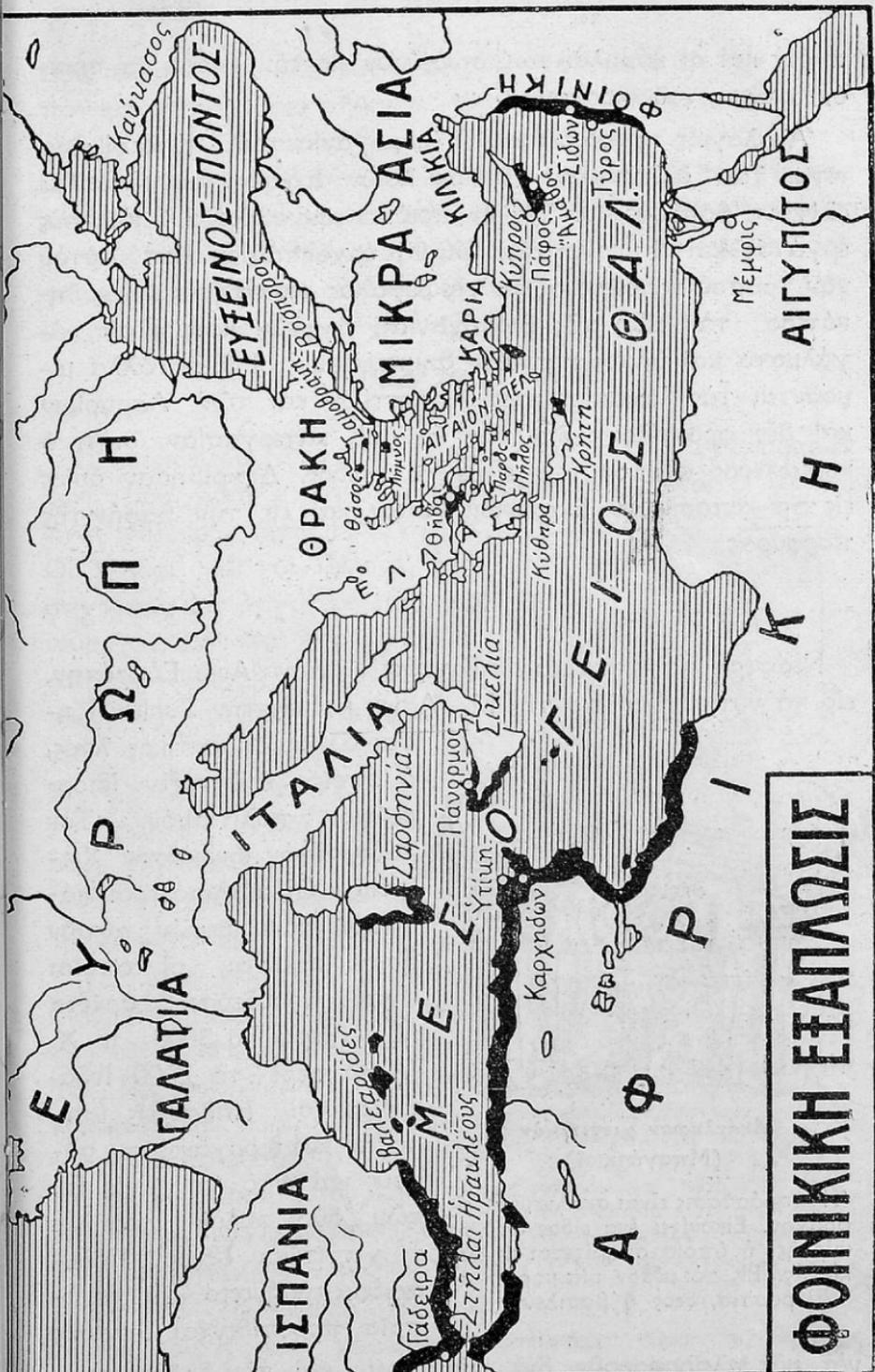
Οι Φοίνικες είναι άπό τοὺς σημαντικωτέρους ναυτικούς καὶ ἀποικιακούς λαοὺς τοῦ κόσμου. "Ἄλλοτε μάλιστα ἐπίστευαν ὅτι πρῶτοι αὐτοὶ ἐδημιούργησαν ναυτικὸν εἰς τὴν Μεσόγειον. Σήμερον ὅμως γνωρίζομεν ὅτι πολὺ ἐνωρίτερα εἶχαν ναυτικὸν οἱ Κρῆτες καὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔμαθαν τὴν ναυτικὴν τέχνην οἱ Φοίνικες.

'Η δρᾶσις τῶν Φοινίκων εἰς τὴν θάλασσαν ἀρχίζει τὸν 11ον π. Χ. αἰῶνα. Τότε ἀκμάζει ἡ Σιδών. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν οἱ Φοίνικες κυριεύουν τὴν Κύπρον, τὴν νῆσον τοῦ χαλκοῦ, ὅπου ἴδρυουν ἀποικίας, ἐπίστης τὴν Ρόδον, περνοῦν τὰ στενὰ τοῦ 'Ελλησπόντου καὶ τοῦ Βοσπόρου, ἐκμεταλλεύονται τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ φθάνουν εἰς τὰ παράλια τῆς 'Ελλάδος. 'Απ' αὐτοὺς ἐπῆραν οἱ 'Ελληνες πολλὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἔμαθαν τὴν γραφήν.

Λαμπροτέρα είναι ἡ περίοδος τῆς Τύρου. Κατ' αὐτὴν οἱ Φοίνικες προχωροῦν εἰς τὴν Δυτικὴν Μεσόγειον. 'Ιδρύουν σταθμοὺς καὶ ἀποικίας εἰς διάφορα παράλια, εἰς τὴν Σικελίαν, τὴν Γαλατίαν, τὴν Ἰσπανίαν, ὅπου πλησίον τοῦ πορθμοῦ τοῦ Γιβραλτάρ ἔκτισαν τὰ Γάδειρα. 'Η σημαντικότερα ὅμως φοινικικὴ ἀποικία είναι ἡ Καρχηδών, τὴν ὃποιαν ἔκτισαν περὶ τὸ 800 π. Χ. εἰς τὴν παραλίαν τῆς Β. 'Αφρικῆς πλησίον τῆς σημερινῆς Τύνιδος. Οἱ Φοίνικες ἐπέρροσαν τὸν πορθμὸν τοῦ Γιβραλτάρ, ἐξηλθαν εἰς τὸν Ὡκεανόν, ἐγνώρισαν τὰ παράλια τῆς Γαλατίας καὶ ἐφθασαν μέχρι τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Φοίνικες ναυτικοὶ κατὰ παραγγελίαν τοῦ Φαραὼ Νεκὼ ἔκαμαν τὸν γῦρον τῆς Αφρικῆς.

ΕΜΠΟΡΙΟΝ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

'Απὸ τὸν 10ον αἰῶνα ἥδη είναι ἀνεπτυγμένη ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Φοινίκων. Αἱ ἀποικίαι καὶ οἱ ἐμπορικοὶ σταθμοὶ των ἔκτείνονται ἀπὸ τὸν Εὔξεινον ἕως τὸ Γιβραλτάρ. 'Ἐπίστης ἔχουν συγκεντρώσει εἰς χεῖρας των τὸ ἐμπόριον τῆς ξηρᾶς. Εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἀσίας ὑπάρχουν φοίνικες ἐμποροί. Τὰ καραβάνια των συνδέουν τὰς ἀκτὰς τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου μὲ τὴν Μεσόγειον. Τὰ

ΦΟΙΝΙΚΙΚΗ ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ

πλοϊα καὶ αἱ κάμηλοι των σωρεύουν εἰς τὴν Τύρον τὰ προϊόντα ὅλου τοῦ κόσμου.

Ἄναλόγως προοδεύει καὶ ἡ βιομηχανία των. Ἐνῶ οἱ τεχνῖται τῶν ἀλλων ἀνατολικῶν λαῶν ἐργάζονται μόνον μὲ δὲ διάγονος βιοθρός, οἱ Τύριοι πρῶτοι συναδροίζουν πολλοὺς ἐργάτας καὶ δημιουργοῦν ἀληθῆ ἐργοστάσια. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον κατασκευάζουν εἰς μεγάλας ποσότητας καὶ εὐθηνότερα τὰ εἴδη τῆς βιομηχανίας, ἀγγεῖα, κοσμήματα, ἀγάλματα καὶ ὑφάσματα. Δὲν δημιουργοῦν οἱ Ἰδιοί, ἀλλὰ μιμοῦνται τὰς ἐργασίας τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Ἀσσυρίων καὶ δὲν φροντίζουν διὰ τὴν ἐπιμελῆ κατεργασίαν, διότι ὁ κυριώτερος σκοπός των εἶναι τὸ κέρδος. Διεκρίθησαν ὅμως εἰς τὴν κατασκευὴν διαφανῶν ύέλων καὶ εἰς τὴν βαφὴν τῆς πορφύρας.

5. Χιττῖται

Νεώτερα εύρήματα ἀπέδειξαν ὅτι εἰς τὸν "Ανω Εύφρατην, εἰς τὰ νοτιοανατολικὰ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ εἰς τὴν Συρίαν ἔζησεν ἀλλος σημαντικὸς λαός, ὃ ὅποιος ἀνέπτυξεν ἴδιορυθμον πολιτισμόν. Τὸν λαὸν αὐτὸν ὠνόμασαν Χιττίτας. Οἱ παλαιότεροι κάτοικοι τῶν μερῶν αὐτῶν ἦσαν σημῖται, οἱ ὅποιοι εἶχαν προοδεύσει ἀρκετὰ ἥδη περὶ τὸ 3000 π. Χ. Ἀλλὰ περὶ τὸ 2000 ἵνδοευρωπαῖοι ἐπιδρομεῖς ὑπέταξαν καὶ διοργάνωσαν αὐτοὺς καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάμιξιν τῶν δύο φυλῶν προῆλθε τὸ χιττιτικὸν ἔθνος. Πολυάριθμα εύρήματα, εἰς τὰ ὅποια προστίθενται διαρκῶς

'Ανάγλυφον χιττιτικὸν
(Μπογάζκιοι)

Ἡ παράστασις εἶναι σκαλισμένη εἰς βράχον. Εἰκονίζει ἔνα εἶδος στέγης κυρτῆς, ἡ ὅποια στηρίζεται εἰς δύο κίονας. Εἰς τὸ μέσον μία μορφὴ τεραστία, θεός ἢ βασιλεύς.

νέα, μᾶς πληροφοροῦν διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν των.

Πρωτεύουσα τοῦ ικράτους ἦτο ἡ Χέττα ἐπάνω εἰς τὸν "Αλυν ποταμόν, ὃπου είναι σήμερον τὸ χωρίον Μπογάζκιοϊ. Ἐκεῖ εύρεθησαν τὰ περισσότερα χιττιτικὰ μνημεῖα.

Φαίνεται ότι περὶ τὸ 1800 ἡ Χέττα ἔφθανεν εἰς τὴν δύναμιν τὴν Βαβυλῶνα καὶ τὰς Θήβας. Οἱ Χιττῖται ἤλθαν εἰς σχέσεις μὲ τοὺς λαούς τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ ἀπὸ τὰς ἐπιγραφάς των μανθάνομεν πολλὰ διὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους "Ελληνας, δηλαδὴ διὰ τοὺς Ἀχαιούς.

6. Μῆδοι καὶ Πέρσαι

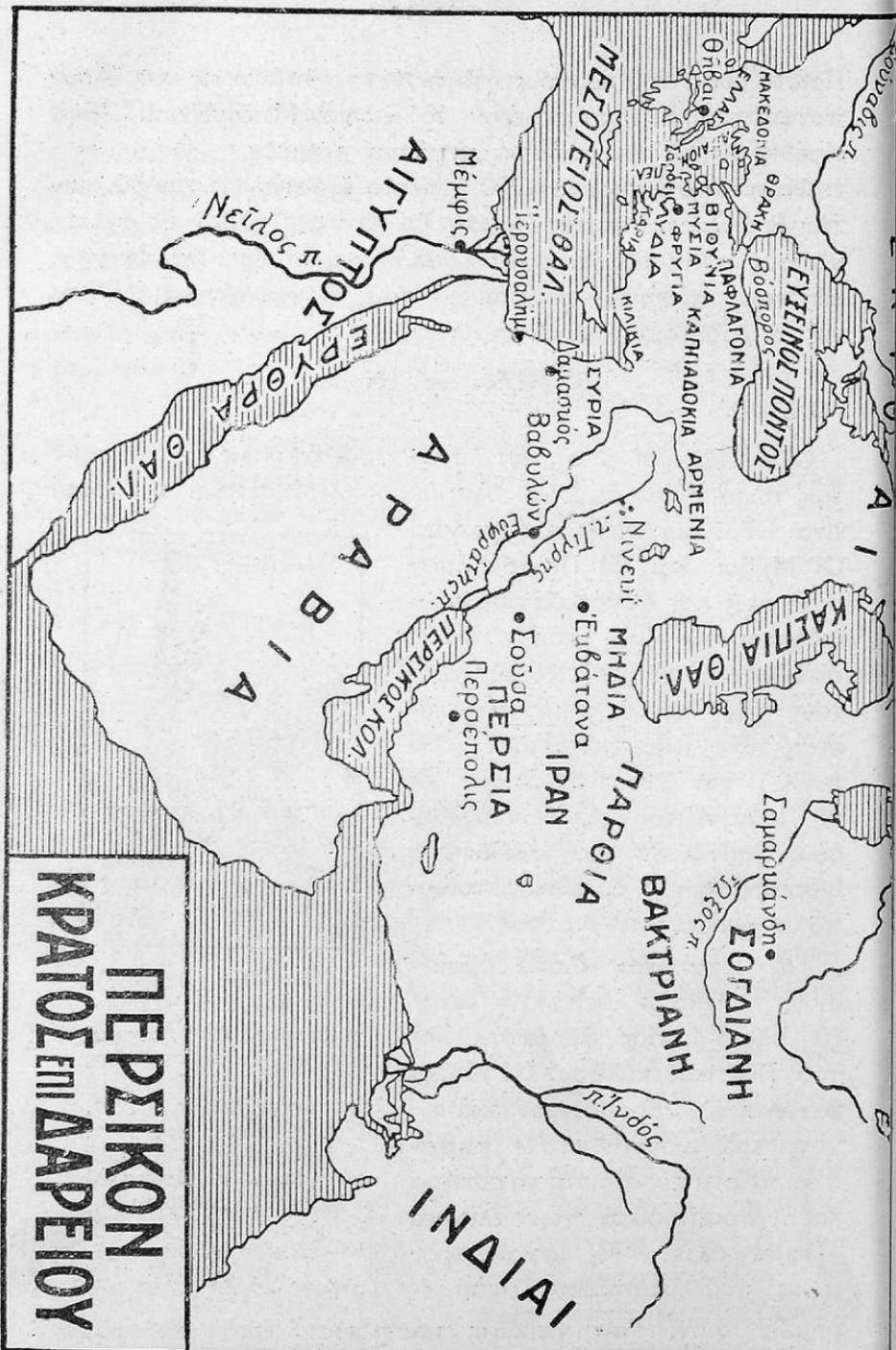
ΤΟ ΙΡΑΝ

Οἱ κυριώτεροι ἀπὸ τοὺς λαούς, τοὺς ὅποίους ἐγνωρίσαμεν ἔως τώρα, ἥσαν σημῆται. Ἀντιθέτως οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι είναι ἵνδοευρωπαϊκῆς καταγωγῆς. Οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι ἥσαν συγγενεῖς καὶ ἀργότερα συγχωνεύονται εἰς ἕνα λαόν. Ἡλθαν ἀπὸ τὴν Εύρωπην εἰς τοὺς χρόνους τῆς μεγάλης μεταναστεύσεως τῶν ἵνδοευρωπαίων (2000 π. Χ.) καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ Ἰράν. Αὔτοὶ μαζὶ μὲ τοὺς ἵνδούς ἀποτελοῦν ἔνα κλάδον τῆς ἵνδοευρωπαϊκῆς ὁμοεθνίας, τὸν ὅποιον ὀνομάζουν Ἀρίους.

Οἱ Βασιλεὺς Δαρεῖος ἀνάγλυφον ἀπὸ τὰς Ούσας 'Η διαφορὰ ἀπὸ τοὺς τύπους ποὺ ἐγνωρίσαμεν ἔως τώρα είναι ὀλοφάνερη. Τὸ πρόσωπον είναι κανονικόν, ἡ μύτη λεπτὴ καὶ ἵσια, τὰ χείλη λεπτά, μαλλιά καὶ γένεια πλούσια καὶ κυματοειδῆ. Διακρίνει δηλαδὴ κανεὶς τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἵνδοευρωπαϊκῆς φυλῆς.

Τὸ Ἰράν είναι πλατύ ὄροπέδιον, τὸ ὅποιον ἐκτείνεται μεταξὺ τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Οἱ Μῆδοι κατοικοῦσαν βορειότερον καὶ εἶχαν πρωτεύουσαν τὰ Ἐκβάτανα, οἱ Πέρσαι τὰ νοτιώτερα καὶ ἡ πρωτεύουσά των ἐλέγετο Περσέπολις. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ὄροπεδίου είναι ἔρημον, διότι τὸν χειμῶνα μαστίζεται ἀπὸ τὸ ψῦχος χος, τὸ καλοκαῖρι ἀπὸ τὴν ζέστην. Τὰ πρὸς δυσμὰς ὅμως

ΠΕΡΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ ΕΠΙ ΔΑΡΕΙΟΥ

όρεινά μέρη ἔχουν κλίμα γλυκύτατον. Ἐκεῖ βρέχει, ἡ γῆ εἶναι εὔφορος καὶ ὀνομαστὴ διὰ τὰ ὄπωροφόρα δένδρα καὶ διὰ τὰ τριαντάφυλλά της. Τὰ δημητριακὰ εὐδοκιμοῦν καὶ τὰ λειβάδια τρέφουν πολὺ καλοὺς ἵππους. Εἰς αὐτὰ τὰ μέρη κυρίως ἀνεπτύχθη ὁ περσικὸς λαός.

ΤΟ ΠΕΡΣΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

‘Ιδρυτὴς τοῦ Περσικοῦ κράτους εἶναι ὁ περίφημος βασιλεὺς Κῦρος (550—529), ὁ ὅπιος ἔζησε κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 6ου αἰῶνος. Ἀφοῦ συνήνωσεν εἰς τὴν ἔξουσίαν του Μήδους καὶ Πέρσας, προσέβαλε τὸν βασιλέα τῆς Λυδίας Κροῖσον εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν.

Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν κατοικοῦσαν διάφοροι μικροὶ λαοί, πρὸς νότον οἱ Κίλικες, πρὸς δυσμὰς οἱ Λυδοί, πρὸς βορρᾶν οἱ Φρύγες, εἰς τὸ κέντρον οἱ Καππαδόκες. Εἰς τὰ παράλια ἥσαν ἐλληνικαὶ ἀποικίαι. ‘Ο βασιλεὺς τῆς Λυδίας Κροῖσος εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην δύναμιν καὶ εἶχε συνενώσει σχεδὸν ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν εἰς τὴν ἔξουσίαν του. Ἀκόμη καὶ αἱ ἐλληνικαὶ πόλεις εἶχαν δηλώσει ύποταγήν. ‘Η πρωτεύουσά του Σάρδεις ἔγινε περίφημος διὰ τὸν πλοῦτον της.

‘Ο Κῦρος ἐνίκησε τὸν Κροῖσον, ἐκυρίευσε τὴν πρωτεύουσάν του καὶ ἐπῆρε τοὺς θησαυρούς του (546). “Ολη ἡ Μ. Ἀσία καθὼς καὶ αἱ ἐλληνικαὶ ἀποικίαι ὑπῆκουσαν εἰς τὸν Κῦρον. Κατόπιν ἐκυρίευσε τὴν Βαβυλῶνα (539), τὴν Ἀσσυρίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην. ‘Ο υἱός του Καμβύσης ἐκυρίευσε τὴν Αἴγυπτον (525).

Μετὰ τὸν Κῦρον ὁ ἰσχυρότερος βασιλεὺς τῆς Περσίας ἦτο ὁ Δαρεῖος Α' (521—485). ‘Ἐνῶ ὁ Κῦρος εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ κράτους, ὁ Δαρεῖος εἶναι ὄργανωτής του. ‘Εξέτεινε τὸ κράτος του εἰς τὴν Θράκην, ὅπου ἐνίκησε τοὺς Σκύθας καὶ ἀσφάλισε τοιουτοτρόπως τὴν κυριαρχίαν τῶν στενῶν. ‘Εχώρισε τὴν αὐτοκρατορίαν εἰς 20 περιφερείας, τὰς σατραπείας, καὶ εἰς τὴν καθεμίαν διώριζεν ἓνα διοικητήν, ἓνα σατράπην, καὶ ἐφρόντιζε διὰ τὴν καλὴν δοίκησιν τοῦ κράτους.

‘Απόδειξις εἶναι μία ἐπιστολὴ τοῦ Δαρείου πρὸς τὸν σατράπην τῆς Μ. Ἀσίας Γαδάτην:

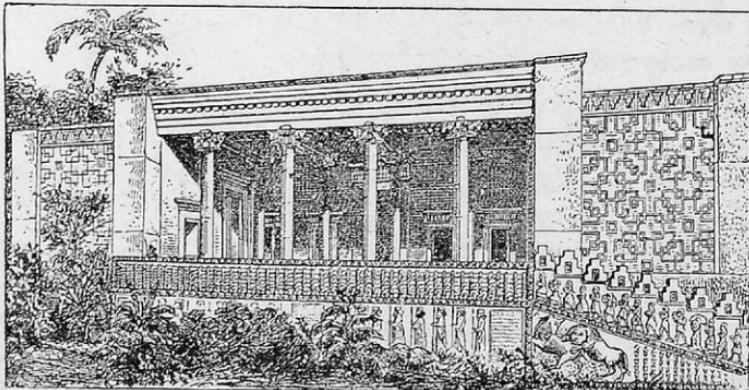
«Ο βασιλεὺς τῶν βασιλέων Δαρεῖος ὁ 'Υστάσπους πρὸς τὸν ὑπηρέτην του Γαδάτην αὐτὰ λέγει: Μανθάνω ὅτι δὲν συμφώνεσαι καθ' ὅλα μὲ τὰς ὀδηγίας μου. Χωρὶς ἄλλο φροντίζεις πολὺ διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, ἡ ὄποια μοῦ ἀνήκει, διότι μεταφυτεύεις εἰς τὴν Κάτω Ἀσίαν δένδρα, ποὺ φύονται εἰς τὸν Εύφρατην. Διὰ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ σὲ ἐπαινῶ καὶ αὐτὸ ῶστα σοῦ δώσῃ τιμητικὴν θέσιν εἰς τὸν οἶκον τοῦ βασιλέως. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὅμως παραγγυωρίζεις τὰ αἰσθήματά μου πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ, ἢν δὲν ἀλλάξῃς, ῶστα σὲ κάμω νὰ δοκιμάσῃς τὴν ὄργην μου, ἡ ὄποια ἔξιγγέρθη διὰ τὴν ἀδικίαν αὐτῆν. Ἡνάγκασες τοὺς Ἱερούς κηπουρούς τοῦ Ἀπόλλωνος νὰ σοῦ πληρώνουν φόρον καὶ τοὺς ὑποχρέωσες νὰ ἔργαζωνται εἰς ἔδαφος ὅχι ιερὸν. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι παραγγυωρίζεις τὰ αἰσθήματα τῶν προγόνων μου πρὸς τὸν θεόν, ὡς ὄποιος εἴπει εἰς τοὺς Πέρσας..... (λείπει τὸ τέλος).

(ἐπιγραφὴ)

Τοιουτορόπως ἀπέκτησε μεγάλην ἔξουσίαν καὶ, ἐπειδὴ εἰσέπραττε μεγάλα ποστὰ ἀπὸ τοὺς φόρους, εἶχε πλοῦτον καὶ δύναμιν, ὅσην δὲν εἶχε κανεὶς βασιλεὺς ἔως τότε. Διὰ τοῦτο οἱ "Ἐλληνες τὸν ὡνόμασαν Μέγαν Βασιλέα καὶ τὸ ὄνομα αὐτὸ ἔμεινεν εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Περσίας.

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ

Οι Πέρσαι ως ίνδοευρωπαῖοι διαφέρουν εἰς πολλὰ ἀπὸ

Περσικὸν ἀνάκτορον

ἀναπαράστασις μιᾶς προσόψεως τοῦ ἀνακτόρου τῶν Σούσων

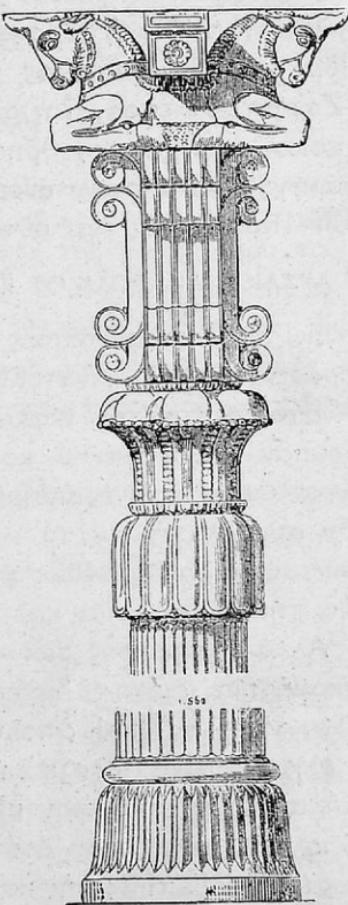
Λείψανα ἀπὸ ἄτα πολυτελῆ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων τῆς Περσίας σώζονται εἰς τὰ Σούσα, τὰ Ἐκβάτανα καὶ προπάντων εἰς τὴν Περσέσπειολιν. Κύριον χαρακτηριστικὸν τῶν είναι ἡ κομψότης καὶ ἡ ἐλαφρότης. Κίονες λεπτοὶ βαστάζουν ἐλαφρὰς στοάς, οἱ τοῖχοι είναι σκεπασμένοι μὲ πλάκας ἀπὸ πορσελάνην πολύχρωμον, οἱ κλίμακες ἔχουν ὑπόβαθρα.

τοὺς σημίτας. Ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτέρους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς,

ἰδίως ἀπὸ τοὺς Βαβυλωνίους, ἔμαθαν πολλά, τέχνην, ἐπιστημονικὰς γνώσεις καὶ τὰ οἰκονομικά. Οἱ ἴδιοι κυρίως εἶναι πολεμισταὶ καὶ περιφρονοῦν τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, τὰ δόποια ἀφίνουν εἰς τοὺς ὑπηκόους των Βαβυλωνίους καὶ Φοίνικας. Κάθε πέρσης ἀπὸ τὸ εἰκοστὸν ἔτος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ὑπηρετῇ εἰς τὸν στρατόν. Τοιουτοτρόπως σχηματίζεται ὁ πρῶτος μόνιμος ἔθνικὸς στρατός, ὁ καλύτερος, τὸν δόποιον εἶδεν ἡ Ἀνατολή. Οἱ Πέρσαι ἥσαν δραστήριοι καὶ τολμηροὶ πολεμισταί.

Ἐπίσης οἱ Πέρσαι, ὅπως ὄλοι οἱ παλαιότεροι λαοί, ἔχουν δύο κοινωνικὰς τάξεις, τοὺς γαιοκτήμονας εὐγενεῖς καὶ τοὺς δουλοπαροίκους γεωργούς. Ἡ τάξις τῶν εὐγενῶν εἶναι αὐστηρῶς χωρισμένη ἀπὸ τὸν ἄλλον λαὸν καὶ τὰ τέκνα τῶν εὐγενῶν ἀνατρέφονται εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως καὶ προορίζονται διὰ τὰς ἀνωτέρας θέσεις εἰς τὸν στρατὸν καὶ εἰς τὴν διοίκησιν. Προνομιοῦχον θέσιν ἔχουν οἱ ιερεῖς, οἱ Μάγοι ὅπως λέγονται. Ὁ βασιλεὺς εἶναι ἀπόλυτος κύριος καὶ ἀπαιτεῖ ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του νὰ τὸν προσκυνοῦν.

Οἱ Πέρσαι διαφέρουν ἰδίως εἰς τὴν θρησκείαν ἀπὸ ὄλους τοὺς λαούς, τοὺς δόποίους ἐγνωρίσα- μεν ἕως τώρα. Πιστεύουν ὅτι εἰς τὸν κόσμον βασιλεύουν δύο ἀνώταται δυνάμεις, αἱ δόποιαι εύρισκονται εἰς αἰώνιον πόλεμον. Ἀπὸ τὸ ἔνα μέρος εἶναι ὁ Ἀχουρα Μαζδά, ὁ ἀγαθὸς θεός. Κάθε καλὸν καὶ ὡφέλιμον, τὸ φῶς, ἡ φωτιά, τὸ

Κίων περσικὸς

Ἄπὸ τὰ ἀνάκτορα τῶν Σούσων. Τὸ ὑψος του φθάνει εἰς 20 μ., τὸ κιονόκρανόν του σχηματίζεται ἀπὸ τὸ ἐμπρόσθιον μέρος τοῦ σώματος δύο ταύρων καὶ ἔχει ὑψος 2 μ.

νερόν, οἱ καρποὶ τῆς γῆς προέρχονται ἀπ' αὐτόν. Ἀντιθέτως ὁ Ἄριμὰν εἶναι ὁ θεὸς τοῦ σκότους καὶ τοῦ κακοῦ καὶ ἀρχηγὸς τῶν πονηρῶν πνευμάτων.

Οἱ Πέρσαι λατρεύουν τὸ κύριον στοιχεῖον τοῦ θεοῦ, τὸ πῦρ, διὰ τοῦτο ἡ θρησκεία των ὀνομάζεται Πυρολατρία. Ἰδρυτής τῆς θρησκείας τῶν Περσῶν εἶναι ὁ Ζωροάστρης (Ζαρατούστρας, 7ος αἰών π. Χ.) καὶ τὸ ιερὸν βιβλίον, τὸ ὅποιον περιέχει τὰς θρησκευτικὰς ἀντιλήψεις καὶ τὰ ἡθικὰ παραγγέλματά των, ὀνομάζεται Ζέντ Ἀβέστα. Οὐ θεὸς τῶν Περσῶν δὲν ἔχει οὔτε ἀγάλματα οὔτε ναούς.

Ο ΑΡΧΑΙΟΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Εἰς τοὺς παλαιοτάτους χρόνους, καθὼς εἴδαμεν, ἔζησε καὶ ἐδρασεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὀλόκληρος κόσμος. Οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς πρῶτοι ἐκαλλιέργησαν συστηματικῶς τὴν γῆν, ἴδρυσαν κανονισμένην κοινωνίαν καὶ κράτος ὡργανωμένον, ἀνεκάλυψαν καὶ ἔχρησιμοποίησαν τὰ μέταλλα, εἰσήγαγον τὴν συναλλαγὴν μὲν τὰ νομίσματα, ἐπενόησαν ἔνιαῖν μετρικὸν σύστημα καὶ ἔδωσαν τὴν πρώτην ὥθησιν εἰς τὴν τέχνην, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν ἐπιστήμην.

Ἄλλὰ ἡ πρόοδός των ἐπροχώρησεν ἔως ἓνα σημεῖον καὶ ἐσταμάτησε, διότι τὰ κράτη τῆς Ἀνατολῆς ἔμειναν ἔως τὸ τέλος γεωργικὰ καὶ ἀπολυταρχικά. Οἱ ὀλίγοι προνομιοῦχοι, οἱ εὐγενεῖς, εἶχαν ὅλα τὰ κτήματα καὶ ὅλον τὸν πλοῦτον καὶ ἐπίεζαν τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ λαοῦ. Οὐ κλῆρος δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἐλευθέρων ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος καὶ ὁ βασιλεὺς ἔξουσίαζε τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν τῶν ὑπηκόων του.

Μετ' ὀλίγον ὄμως παρουσιάσθη εἰς τὴν Εὐρώπην ἄλλος λαός, ὁ ὅποιος ἐπροώδευσε πολὺ γρηγορώτερα καὶ ἐπέρασε τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, διότι ἦτο πνευματικῶς ἀνώτερος καὶ ἀνέπτυξε μίαν κοινωνικὴν τάξιν, τὴν ὅποιαν δὲν εἶχαν οἱ ἀνατολικοὶ λαοί, δηλαδὴ τὴν ἀστικὴν λεγομένην τάξιν, ἐμπόρους, βιομηχάνους, ναυτικούς, πολίτευμα δημοκρατικὸν καὶ πολιτισμὸν πολὺ ἀνώτερον. Οὐ λαὸς αὐτὸς εἶναι οἱ "Ελληνες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

✓ 17/2/37 ΕΛΛΑΣ — ΧΩΡΑ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ

Η ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΣ

‘Η ‘Ελλάς είναι τὸ νότιον τμῆμα τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, τὸ ὅποιον ἔκτείνεται εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Οἱ σθμὸς τῆς Κορίνθου χωρίζει τὴν ‘Ελλάδα εἰς δύο μέρη, εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεάν, καὶ πέραν τῆς Στερεᾶς είναι ἡ βόρειος ‘Ελλάς. Τὰ τρία αὐτὰ τμήματα ὑποδιαιροῦνται εἰς μικρότερα διαμερίσματα:

1. Πελοπόννησος: Λακωνία, Μεσσηνία, Ἀργολίς, Ἀρκαδία, Ἡλισ καὶ Ἀχαΐα.
2. Στερεὰ ‘Ελλάς: Ἀττική, Βοιωτία, Φωκίς, Λοκρίς, Αίτωλία, Ἀκαρνανία, Θεσσαλία.
3. Βόρειος ‘Ελλάς: Ἡπειρος καὶ Μακεδονία.

Ἐκτὸς τῶν μερῶν αὐτῶν οἱ “Ελληνες εἶχαν ἐγκατασταθῆ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου, εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἀργότερα ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν Σικελίαν, τὴν Κάτω Ἰταλίαν καὶ εἰς ὅλα τὰ παράλια τῆς Μεσογείου. Κυρίως ὅμως κέντρον καὶ ἐστία τοῦ ἐλληνισμοῦ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα είναι τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Εἰς τὰς χώρας, αἱ ὅποιαι βρέχονται ἀπὸ τὰ κύματα τους καὶ δροσίζονται ἀπὸ τοὺς ἀνέμους τους, ἔζησαν αἱ ἀξιολογώτεραι ἐλληνικαὶ φυλαί.

ΥΠΗΦΥΣΙΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

‘Η μικρὰ αὐτὴ χώρα παρουσιάζει μεγάλην ποικιλίαν. Ἐχει βουνά, τὰ ὅποια ἀστράπτουν εἰς τὸ λευκὸν φῶς, γραφικὰς πεδιάδας, ἔκτεταμένας καὶ πολυσχιδεῖς παραλίας, τὴν θάλασσαν μὲ τὰ γαλανὰ κύματα, ἀπὸ τὰ ὅποια προβάλλουν χαριτωμένα νησιά.

‘Η ‘Ελλάς είναι χώρα ὁρεινή. Τὰ βουνὰ σκεπάζουν τὰ ὄγ-

δοῖντα έκαποστά τοῦ ἐδάφους της. Αἱ διακλαδώσεις τῆς Πίνδου, τοῦ κεντρικοῦ κορμοῦ, ἀπλώνονται εἰς ὅλας τὰς διευθύνσεις, φθάνοντας εἰς τὴν Θάλασσαν καὶ σχηματίζουν ἐκεῖ ἀκρωτήρια καὶ χερσονήσους. Εἰς μερικὰ μέρη τὰ βουνά χαμηλώνουν καὶ ἀφίνουν μεταξύ των πεδιάδας, αἱ ὁποῖαι ποτίζονται ἀπὸ μικροὺς ποταμοὺς καὶ εἶναι κατάλληλοι διὰ καλλιέργειαν, ὅπως εἶναι ἡ πεδιάς τοῦ Εύρωτα καὶ τῆς Μεσσηνίας, τοῦ Ἀργούς εἰς τὴν Πελοπόννησον, τῆς Ἀττικῆς, τῶν Θηβῶν καὶ τοῦ Πηνειοῦ εἰς τὴν Στερεάν καὶ αἱ πεδιάδες τῆς Μακεδονίας. Εἰς αὐτὰς ἔζησαν αἱ σημαντικώτεραι Ἑλληνικαὶ φυλαὶ καὶ ἥκμασαν αἱ σπουδαιότεραι πολιτεῖαι.

Ἡ συγκοινωνία διὰ ξηρᾶς εἶναι δύσκολος, διότι τὰ βουνά ἀφίνουν στενάς μόνον διαβάσεις. Ἄλλ' οἱ "Ἐλληνες εἶχαν τὴν εὔκολίαν νὰ συγκοινωνοῦν διὰ θαλάσσης. Ἡ θάλασσα εἰσέρχεται βαθέως εἰς τὴν ξηράν, σχηματίζει κόλπους, πτορθμοὺς καὶ ἀναριθμήτους λιμένας καὶ ὄρμους ὡς νὰ προκαλῇ τοὺς κατοίκους καὶ νὰ τοὺς προτρέπῃ νὰ γίνουν ναυτικοί. Ἡ Ἑλληνικὴ θάλασσα εἶναι σκεπασμένη ἀπὸ νησιά, τὰ ὅποια χρησιμεύουν ὡς γέφυρα διὰ νὰ περάσῃ κανεὶς εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν Θράκην. Οἱ "Ἐλληνες ἀπὸ τοὺς παλαιοτάτους χρόνους ἤγαπησαν τὴν θάλασσαν καὶ ἔγιναν ἐπιτήδειοι καὶ τολμηροὶ ναυτικοί.

Ο συνδυασμὸς αὐτὸς τοῦ βουνοῦ, πεδιάδος καὶ παραλίας εἶναι τὸ ἴδιαίτερον γνώρισμα τῆς Ἑλλάδος. Κάθε Ἑλληνικὴ χώρα, ὅσον μικρὰ καὶ ἀνήσυχη, εἶχε ποιμένας, ἀγρότας καὶ ναυτικούς.

ΤΑ BOYNA – ΤΑ NEPA – Η ΘΑΛΑΣΣΑ

Τὰ βουνά τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶναι πολὺ ύψηλά. Ἡ ύψηλοτέρα κορυφή, ὁ "Ολυμπος, εἶναι 2985 μ., ὁ Παρνασσὸς 2459 μ., ἐνῷ τὰ βουνά τῆς Ἀττικῆς εἶναι μέτρια ύψώματα ἀπὸ 1000–1500 μ. Διὰ τοῦτο δὲν ἔχουν πολλὰ χιόνια οὔτε πάγους οὔτε τροφοδοτοῦν μεγάλους ποταμούς. Δὲν ἔχουν τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῶν μεγάλων βουνῶν τὴς Εύρωπης, ὅπως π.χ. τῶν "Αλπεων, ἀλλ' οὔτε τὴν δύμιχλην καὶ τὴν ἀγροτικὴν των. Ἀπ' ὅλα τὰ μέρη εἶναι προσιτὰ εἰς τὸν ἄνθρωπον. Εἰς τοὺς κόλπους των ἀνοίγουν χλοεραὶ καὶ εὔθυμοι κοιλά-

δεις, τὰς ὄποιας δροσίζουν αἱ πηγαὶ καὶ σκιάζουν αἱ δρῦς καὶ αἱ πίτυς. Ἀπ' ὅλα τὰ μέρη διασχίζονται ἀπὸ δρόμους. Ἄλλοι οἱ δρόμοι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἦσαν στενωποὶ καὶ δὲν διετηροῦντο καλά.

Οἱ ποταμοὶ τῆς Ἑλλάδος εἶναι μικροί, ἀλλὰ ὁρμητικοί. Σκάπτουν βαθείας φάραγγας, αἱ ὄποιαι δυσκολεύουν τὴν συγκοινωνίαν, καὶ τὸν χειμῶνα συνήθως πλημμυροῦν. Καταβιθάζουν πολλὴν λάσπην καὶ σχηματίζουν ἔλη καὶ προσχώσεις, αἱ ὄποιαι κλείουν τοὺς λιμένας. Τέλος εἶναι θολοὶ καὶ τὸ νερόν των δὲν πίνεται. Κανένας σχεδὸν δὲν εἶναι πλωτός. Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους οἱ ποταμοὶ τῆς Ἑλλάδος δὲν ἦσαν ὡφέλιμοι εἰς τοὺς κατοίκους ὅσον οἱ ποταμοὶ ἄλλων χωρῶν καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐκτίσθησαν μεγάλαι πόλεις πλησίον αὐτῶν.

Ἀντιθέτως εἰς χώραν θερμὴν ὅπως ἡ Ἑλλὰς μεγάλην ἀξίαν ἔχουν αἱ πηγαί. Οἱ ἀρχαῖοι ἐθεώρησαν αὐτὰς ὡς δῶρον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς ἔξυμνησαν. Αἱ πηγαὶ συνήθως ἔδωσαν ἀφορμὴν νὰ κτισθοῦν πόλεις καὶ μὲ αὐτὰς συνδέονται ἀξιοσέβαστοι, παραδόσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Οἱ πτερωτὸς Πήγασος μὲ τὸ κτύπημα τοῦ ποδὸς ἀνοίγει τὴν πηγὴν τῶν Μυκηνῶν καὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου. Τὸ νερὸν τῆς πηγῆς δροσίζει τὸν διαβάτην, διατηρεῖ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων καὶ δίδει Ἱερότητα εἰς τὸν τόπον. Ἐκεῖ κατοικοῦν αἱ νύμφαι, ἀγαπηταὶ εἰς ὅλους τοὺς Ἑλληνας.

Ἡ θάλασσα ἐναγκαλίζεται μὲ φιλοστοργίαν τὴν Ἑλλάδα, εἰσέρχεται βαθύτατα εἰς τὴν γῆν καὶ δημιουργεῖ στενὴν ἐνότητα ἔηρᾶς καὶ ὕδατος. Ἀφ' ἑτέρου ἡ παραλία μὲ τὰς πολλὰς πτυχώσεις της καὶ μὲ τὰς παρακειμένας νήσους προσφέρει ἀσφαλές καταφύγιον εἰς τοὺς ναυτικούς.

Πολὺ εὔνοϊκωτέρους ὄρους ἀπὸ τὸ Ἰόνιον πέλαγος παρουσιάζει τὸ Αἴγαιον, διότι οἱ ἄνεμοι πνέουν ἐδῶ μὲ μεγάλην κανονικότητα. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Αἴγαίου ἰδρύθησαν αἱ σημαντικώτεραι πόλεις καὶ ἀνεπτύχθη ὁ ναυτικὸς βίος καὶ ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς. Τὸ Αἴγαιον κυρίως εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ θάλασσα.

Η ΦΥΤΕΙΑ

“Οπως ἡ κατασκευὴ τοῦ ἐδάφους, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ

φυτεία τῆς Ἑλλάδος παρουσιάζει μεγάλην ποικιλίαν. Ἡ ἀνατολικὴ Ἑλλὰς ἔχει διάφορα δένδρα καὶ φυτὰ ἀπὸ τὴν δυτικήν. Ἡ Ἑλλὰς ἦτο πολὺ πρασινωτέρα κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Οἱ συγγραφεῖς ἀναφέρουν δάση, τῶν ὅποιων οὔτε ἵχνος σώζεται σήμερον. Ἐπίσης οἱ προταμοὶ εἶχαν περισσότερον νερὸν καὶ διετήρουν περισσοτέραν χλόην εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ τοὺς λειμῶνας. Ὅτι ἡράκλης δένδρα διέφεραν ἀναλόγως τοῦ τόπου καὶ τοῦ ὕψους. Εἰς τὰς πεδιάδας κατὰ μῆκος τῶν ρευμάτων ἐφύοντο αἱ λεῦκαι, τὰς ὅποιας ὁ Ἡρακλῆς πρῶτος, καθὼς ἔλεγεν ὁ μῦθος, ἐφερεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰς βορινὰς χώρας. Ἀλλὰ τὸ χαρακτηριστικὸν δένδρον τῆς Ἑλληνικῆς ἔξοχῆς εἶναι ἡ πλάτανος. Ἡ πλουσία σκιά της τὴν κάμνει τὸ ἐκλεκτὸν δένδρον τῶν περιπάτων. Ἡ ἀγορὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὁ τόπος, ὅπου ἐγυμνάζοντο οἱ νέοι τῆς Σπάρτης, ἐσκιάζετο ἀπὸ πλατάνους.

Εἰς τὰ βουνὰ βασιλεύει ἡ δρῦς, ἡ ὀξυά, εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη ἡ ἐλάτη καὶ σχεδὸν ἡ πεύκη. Τὸ Ἑλληνικὸν δάσος δὲν εἶναι σκοτεινὸν καὶ μυστηριῶδες, ὅπως τὰ δάση τῆς βορείου Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς. Εἶναι ἥμερος καὶ φαιδρὰ μὲ τὸν βόμβον τῶν ἐντόμων καὶ μὲ τὸ ἄσμα τῶν πτηνῶν καὶ ἐμψυχώνονται ἀπὸ τὴν διαρκῆ παρουσίαν τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἥρωες τὰ ἐκαθάρισαν ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία, ἀπὸ τοὺς λέοντας καὶ τοὺς πάνθηρας, καὶ μόνον τὰ ἐπισκέπτεται ἐνίοτε ἡ ἄρκτος.

ΤΟ ΚΛΙΜΑ

Σήμερον τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι πολὺ θερμὸν. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ὅταν ἡ χώρα εἶχε τὰ δάση καὶ τὰ νερὰ της, ἦτο πολὺ δροσερώτερον. Ἐβρεχε περισσότερον καὶ ἔχιονιζε εἰς μέρη, εἰς τὰ ὅποια σήμερον δὲν χιονίζει. Οἱ ἀρχαῖοι ἔξυμνησαν τὴν χώραν τῶν διὰ τὸ γλυκύ της κλίμα.

Ἀσύγκριτον χάριν προσδίδει εἰς τὴν χώραν τὸ ἀφθονον φῶς καὶ ὁ αἰωνίως διαυγής ἀήρ. Ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαίρας αὐτῆς τὰ πράγματα διακρίνονται ἔως τὴν τελευταίαν λεπτομέρειαν. Ὁ νοῦς καὶ ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ ἀνθρώπου συνηθίζουν εἰς τὴν ἀκρίβειαν, εἰς τὸ φωτεινὸν καὶ καθαρόν. Οἱ ποιηταὶ τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐπλασαν φαντάσματα καὶ σκοτεινοὺς ἥ-

ρωας, ὅπως οἱ ποιηταὶ τῶν βορείων λαῶν. Ἡ Ἑλληνικὴ θρησκεία δὲν γνωρίζει κανένα μαῦρον ἢ κακοποιὸν δαίμονα.

Η ΦΥΛΗ

Οἱ "Ἑλλῆνες ἀνήκουν εἰς τὴν ἴνδοευρωπαϊκὴν ὁμοεθνίαν καὶ εἴναι συγγενεῖς τῶν μεγαλυτέρων λαῶν τοῦ κόσμου, τῶν Ρωμαίων, τῶν Γερμανῶν, τῶν "Αγγλων, τῶν Γάλλων, τῶν Ρώσσων κτλ. Ἡσαν ὅπως ἐκεῖνοι ὑψηλοί, ξανθοί, μὲν γαλανὰ μάτια. Αἱ γραμμαὶ τοῦ προσώπου των ἥσαν κανονικαί, ἡ μύτη εὐθεῖα, τὸ μέτωπον πλατύ. Εἶχαν ἄφθονα μαλλιά, τὰ ὅποια ἄλλοτε ἥσαν κοντὰ καὶ ἐσχημάτιζαν βοστρύχους ἐπάνω εἰς τὸ μέτωπον, ἄλλοτε μακρὰ καὶ λεῖα καὶ κατέβαιναν εἰς τοὺς ὄμοις. Τὸ σῶμα των ἥτο δυνατόν, οἱ μῆραι τῶν βραχιόνων καὶ τῶν κνημῶν ἀνεπτυγμένοι καὶ δυνατοί. "Ολα αὐτὰ τὰ βλέπομεν εἰς τὰ ἀγάλματα καὶ εἰς τὰς εἰκόνας, τὰς ὅποιας μᾶς ἄφησαν οἱ ἀρχαῖοι. Εἶχαν πνεῦμα ἔξυπνον καὶ ἐφευρετικὸν καὶ μεγάλην ἀγάπην εἰς κάθε τι ὠραῖον καὶ λεπτόν.

Ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος δὲν ἦτο ποτὲ ὑπερβολικὰ πλούσιον, οἱ κάτοικοι ἥσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐργάζωνται πολύ. Ἡ ἐργασία ἔκαμε τοὺς ἀρχαίους δραστηρίους καὶ ἐπινοητικοὺς καὶ εἰς τὰ θαλασσινὰ ταξίδια τολμηροὺς καὶ ἀποφασιστικούς. Ἡ ζωὴ εἰς τὸ ὑπαιθρον καὶ εἰς τὸν ἀνοικτὸν ἀέρα τοῦ βουνοῦ ἔπλασε τὸ σῶμα των εὔκινητον καὶ ἀθλητικὸν καὶ ἔγεννησεν εἰς τὴν ψυχὴν των τὴν ἀγάπην εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἐλευθερίαν. Τέλος τὸ ἔξαίρετον κλῖμα τοὺς ἔκαμε νὰ εἴναι εὐαίσθητοι καὶ νὰ ἀγαποῦν τὰ ὠραῖα πράγματα.

ΠΗΓΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

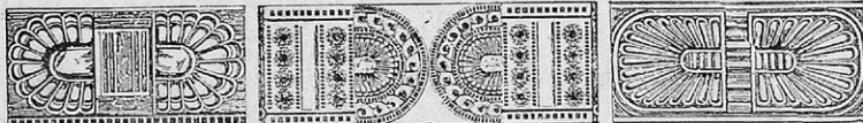
Τὴν ἱστορίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων γνωρίζομεν πολὺ καλύτερα ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν, διότι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔζησαν ἀξιόλογοι ἱστορικοί, οἱ ὅποιοι ἔξιστόρησαν λεπτομερῶς τὰ γεγονότα. Ἐκτὸς τῶν ἱστοριῶν μᾶς ἔμειναν πλῆθος ἄλλα συγγράμματα, ποιήματα, ρητορικοὶ λόγοι, ἐπιστημονικὰ ἔργα, τὰ ὅποια μᾶς πιληροφοροῦν διὰ τὴν ζωὴν, διὰ τὰς ἰδέας καὶ γενικῶς διὰ τὸν πολιτισμὸν των.

Τάς πληροφορίας αύτάς τάς συμπληρώνουν αἱ ἐπιγραφαὶ. Κυβερνήσεις καὶ ἴδιῶται δηλαδὴ ἔχάρατταν ἐπάνω εἰς λίθους νόμους, ψηφίσματα, συνθήκας κτλ.

Τέλος ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους "Ελληνας ἐσώθησαν μνημεῖα καὶ ἔργα τέχνης, ὅσα ἀπὸ κανένα λαόν, ναοί, ἀνάκτορα, τάφοι, ἀγάλματα, ἀγγεῖα, ὅπλα καὶ ὄλλα χειροτεχνήματα. Πολλὰ ἀπὸ τὰ μνημεῖα αὐτὰ μένουν ἀκόμη ὅρθια καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὸ ἔδαφος. Πολλὰ ὅμως ἐπεσαν, ἐτάφησαν ἐντὸς τῆς γῆς καὶ ἔμειναν αἰῶνας. 'Αλλ' αἱ ἀνασκαφαὶ τὰ ἔφεραν εἰς φῶς καὶ οἱ ἀρχαιολόγοι κατώρθωσαν νὰ ἀντλήσουν ἀπὸ αὐτὰ πιο λυτίμους πληροφορίας.

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

'Η 'Ελλὰς εἶναι μικρὰ χώρα, ὀλλ' ἔχει μεγάλην ἱστορίαν, διότι εἰς αὐτὴν ἔζησεν ἔνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιοτέρους λαοὺς τῆς γῆς. Οἱ "Ελληνες ἔκαμαν τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀνωτέρου πολιτισμοῦ. Δὲν γνωρίζομεν εἰς ποῖον σημείον θὰ ᾏτο σήμερον ὁ πολιτισμός, ὃν δὲν ὑπῆρχαν οἱ "Ελληνες. Οἱ εὔρωπαῖοι σοφοὶ λέγουν ὅτι ἔγινε τότε θαῦμα εἰς τὴν 'Ελλάδα. "Ολοὶ οἱ μεγάλοι λαοὶ ὡφελήθησαν ἀπὸ τοὺς "Ελληνας. Οἱ σοφοὶ, οἱ ποιηταί, οἱ ρήτορες, οἱ καλλιτέχναι των αὐτοὺς ἔλαβαν ὡς παράδειγμα. Διὰ τοῦτο ὅλοι οἱ ἀνεπτυγμένοι λαοὶ θεωροῦν τοὺς "Ελληνας ὡς διδασκάλους των καὶ μελετοῦν μὲ ἀγάπην τὴν ἱστορίαν των. Εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Εὐρώπης διδάσκεται ἡ ἔλληνικὴ ἱστορία καὶ τὰ παιδιὰ γνωρίζουν πολὺ καλὰ τὴν ζωήν, τὰ βιβλία καὶ τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων.

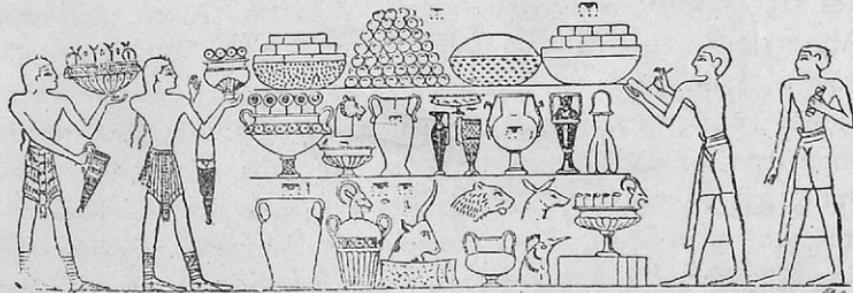
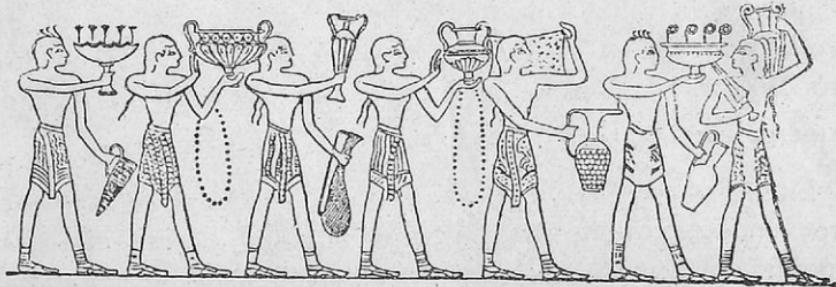

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟ-ΙΣΤΟΡΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Η ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ' | *Nai*

Τὰ βιβλία καὶ τὰ ἄλλα γραπτὰ μνημεῖα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων δὲν μᾶς πληροφοροῦν διὰ τὴν πολὺ παλαιάν ιστορίαν τῆς Ἑλλάδος, διότι εἶναι σχετικῶς νεώτερα. Αἱ πληρο-

Oι Κρῆτες εἰς τὴν Αἴγυπτον

Παράστασις ἀπὸ τάφου αἴγυπτιακὸν τῶν Θηβῶν περίπου 1400 π. Χ.

Περὶ τὸ 1500 π. χ. ὑπῆρχε ἐπικοινωνία μεταξὺ Κρήτης καὶ Αἴγυπτου. Εἰς τὴν ἀνωτέρω εἰκόνα βλέπομεν τοὺς Κρῆτας γὰ φέρουν δῶρα εἰς τὸν Φαραώ. Διακρίνομεν καθαρὰ τοὺς Κρῆτας ἀπὸ τὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος, τὴν ἐνδυμασίαν καὶ τὰ ἀγγεῖα, τὰ δόποια κρετοῦν.

φορίαι, τὰς δόποιας μᾶς δίνουν, φθάνουν τὸ πολὺ ἔως τὸ 1000 π. χ. καὶ ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ κυρίως ιστορία διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐποχὴ πρὸ τοῦ 1000 εἶναι οἱ προϊστορικοὶ χρόνοι τῆς Ἑλλάδος.

Οι ίδιοι οι "Ελληνες είχαν λησμονήσει τὴν παλαιοτέραν ιστορίαν των καὶ διηγοῦντο μερικούς μύθους, ἀπὸ τοὺς δόποις περιφημότεροι ἥσαν ὁ μῦθος τοῦ Τρωικοῦ πολέμου, ἢ Ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία κτλ. Ἐπίσης είχαν διατηρήσει τὴν ἀνάμνησιν ὅτι πρὸ αὐτῶν εἰς τὴν χώραν των ἔζησεν ἔνας ἄλλος λαός, οἱ Πελασγοί.

Ἄλλὰ τὰ τελευταῖα χρόνια ἔγιναν σημαντικαὶ ἀνασκαφαί, ἀπὸ τὰς ὅποιας ἐμάθαμεν πολλὰ διὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους τῆς Ἑλλάδος. Αἱ ἀνασκαφαὶ ἔδειξαν ὅτι ὑπῆρχαν ἄνθρωποι εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν νεολιθικὴν ἐποχὴν. Ἀργότερα εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου ἔζησεν ἔνας λαὸς ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένς, τὸν ὃποῖον οἱ ἀρχαιολόγοι ὀνομάζουν Αἰγαίους ἢ Κρήτας. Τέλος περὶ τὸ 2000 π. Χ. ἦλθαν οἱ πρῶτοι "Ελληνες, δηλαδὴ οἱ Ἀχαιοί.

ΑΙΓΑΙΟΙ ΚΑΙ ΑΙΓΑΙΑΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Εἰς πολὺ παλαιοὺς χρόνους, ἵσως ἀπὸ τὸ 4000 π. Χ., εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου ἔζησε μία φυλὴ εὐφυής καὶ ζωηρά, ἡ ὃποίᾳ ἀνέπτυξεν ὀξιόλογον πολιτισμὸν καὶ εἶχε πολλὰς σχέσεις μὲ τοὺς λαούς τῆς Ἀνατολῆς, τοὺς Αἴγυπτίους, τοὺς Φοίνικας καὶ Μικρασιάτας. Τὸν λαὸν αὐτὸν οἱ ιστορικοὶ τὸν ὠνόμασαν Αἰγαίους καὶ τὸν πολιτισμὸν των Αἰγαιακὸν πολιτισμόν. "Οπως συμπεραίνουν ἀπὸ τὸ κρανίον καὶ τὰς τοιχογραφίας, αἱ ὃποιαι ἐσώθησαν εἰς τὴν Κρήτην, οἱ Αἰγαῖοι δὲν εἶναι οὔτε ἴνδοευρωπαῖοι οὔτε σημῆται, ἀλλ' ἀνήκουν εἰς ἴδιαίτερον κλάδον τῆς λευκῆς φυλῆς, ὁ ὃποῖος κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἔζησεν εἰς τὰς χώρας τῆς Μεσογείου, καὶ διὰ τοῦτο τὸν ὀνομάζουν Μεσογειακὴν φυλήν.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Περὶ τὸ 2000 π. Χ. κέντρον τοῦ Αἰγαιακοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἡ Κρήτη. Ἡ ἔξαιρετικὴ τῆς θέσις ὀσφαλίζει εἰς αὐτὴν τὴν κυριαρχίαν εἰς τὸν αἰγαιακὸν κόσμον. Ἡ Κρήτη κεῖται σχεδὸν εἰς τὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου, εἰς τὸ μέσον τῆς κυανῆς θαλάσσης, ὅπως λέγει ὁ "Ομηρος. Εύρισκεται σχεδὸν εἰς ἴσην ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν Τροίαν καὶ

τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νείλου, ἀπὸ τὸν Ἀργολικὸν καὶ τὴν Κυρηναϊκήν, τὴν Κύπρον καὶ τὴν Σικελίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν. "Οταν ὁ ὁρείχαλκος ἔγινεν ἀπαραίτητος διὰ τὴν βιομηχανίαν, οἱ ἐμπόροι τῆς ἀνατολῆς ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ πλεύσουν εἰς τὰς χώρας τῆς Δύσεως, εἰς τὴν Ἀδριατικήν, εἰς τὰ παράλια τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Ἰσπανίας διὰ νὰ προμηθευθοῦν καστίτερον, ἐπειδὴ ἡ χώρα των δὲν παράγει τὸ μέταλλον αὐτό. Ἡ Κρήτη τότε ἔγινε διάμεσος σταθμὸς μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως. Οἱ Κρήτες ἐτελειοποίησαν τὴν τέχνην τῆς κατασκευῆς τοῦ ὁρειχάλκου καὶ ἐπροώδευσαν εἰς ὅλας τὰς τέχνας.

ΘΑΛΑΣΣΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ

Ο αἰώνων τοῦ ὁρειχάλκου εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς τῆς Κρήτης. Οἱ

Κρήτες εἶναι ὁ πρῶτος λαός, ὁ ὅποιος ἀνέπιτυξε σημαντικῶς τὴν ναυτιλίαν. Πολὺ πρὸ τῶν Φοινίκων ἦσαν οἱ κατ' ἔξοχὴν ναυτικοὶ καὶ διέσχιζαν τὴν Μεσόγειον εἰς ὄλας τὰς διευθύνσεις ἐπάνω εἰς τὰ στενὰ καὶ μακρούλα πιλοῖα

Ο πρῆγκιψ μὲ τὰ κρῖνα, χρωματισμένον ἀνάγλυφον ἀπὸ τὸ ἀνάκτορον τῆς Κνωσσοῦ. Μουσεῖον Ἡρακλείου.

Ο νεαρὸς πρῆγκιψ προχωρεῖ ἀνάμεσα ἀπὸ κρίνα καὶ θάμνους, τὸ στῆθος ἐπίστης στολίζεται μὲ περιδέραιον ἀπὸ κρίνα. Εἰς τὴν κεφαλήν του φορεῖ στεφάνη ἀπὸ τὰ ἴδια λουλούδια καὶ στέμμα ἀπὸ μεγάλα πτερά.

των μὲ τὴν καμπυλωτὴν πρύμνην. Τὸν 14ον π. Χ. αἰῶνα ὁ βασιλεὺς τῆς Αἴγυπτου Τουτμὲς Γ' θέλει νὰ μεταφέρῃ ξυλείσιν ἀπὸ τὸ Λίβανον καὶ ἀναθέτει τοῦτο εἰς τοὺς Κρῆτας καὶ ὅχι εἰς τοὺς Φοίνικας, τὸ ὄποιον σημαίνει ὅτι εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ Φοίνικες δὲν εἶχαν πλοῖα. Οἱ Κρῆτες εἶναι οἱ πρῶτοι ναυτικοὶ τῆς Μεσογείου καὶ διδάσκαλοι τῶν Φοινίκων καὶ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ ναυτικά. Οἱ Φαραὼ ἀνοιξαν τὰς ἀγορὰς τῆς χώρας των εἰς τοὺς ἐπιτηδείους αὐτοὺς ἐμπόρους.

Οἱ βασιλεῖς τῆς Κρήτης διωργάνωσαν πολεμικὸν στόλον

Κυρίαι τῆς αὐλῆς, τοιχογραφία ἀπὸ τὸ ἀνάκτορον τῆς Κνωσσοῦ, 1500 π. Χ. περίπου Μουσείον Ἡρακλείου.

καὶ ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ Κρήτη περὶ τὸ 1600—1200 π. Χ. ἔγινε τὸ κέντρον ἰσχυροῦ ναυτικοῦ κράτους, τὸ ὄποιον ἔξουσίασε τὰς νήσους τοῦ Αἴγαίου καὶ τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Ἀττικῆς. Κυρίαρχοι εἰς τὴν θάλασσαν μὲ τὸν στόλον των οἱ Κρῆτες δὲν ὅχυρώνουν τὰς πόλεις. Ἀνάμνησιν τῆς δυνάμεως τῶν βασιλέων τῆς Κρήτης διετήρησαν οἱ "Ελληνες εἰς τοὺς μύθους τοῦ Μίνωος καὶ τοῦ Μινωταύρου. Πρωτεύουσα τοῦ κρητικοῦ κράτους ἦτο ἡ Κνωσσός, εἰς τὸ μέσον τῆς βορείου παραλίας πλησίον τοῦ σημερινοῦ Ἡρακλείου. Ἀργότερα ἥκμασεν ἡ Φαιστός, εἰς τὸ ἀντίθετον ἄκρον τῆς νήσου, ὀνομαστὴ εἰς τοὺς Ἑλληνικοὺς χρόνους, ἀπὸ τὴν ὄποιαν τὰ κυανόπτρωρα καράβια ἀρμενίζουν πρὸς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰ

σπρώχνουν οι ἄνεμοι καὶ τὰ κύματα, ὅπως ψάλλει
ὁ "Ομηρος".

"Ολα αὐτὰ τὰ ἐμάθαμεν ἀπὸ τὰς ἀνασκαφάς. Ἀπὸ τὸ
1900 ἄγγλοι σοφοὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀρχαιολόγου
"Ιβανς καὶ ἀργότερα Ἰταλοὶ ἀνεκάλυψαν εἰς τὴν Κρήτην
όλοκληρον κόσμον ἄγνωστον ἔως τότε. Τὰ σημαντικώτερα
μνημεῖα εὑρέθησαν εἰς τὴν Κνωσσὸν καὶ Φαιστόν.

24/23 Σεπτεμβρίου
Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν τῶν βασιλέων τῆς Κρήτης
μαρτυροῦν τὰ μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα, μὲ τὰ ὅποια εἶχαν
κοσμήσει τὴν πρωτεύουσάν των. Ἀπὸ τὰ ἑρείπια, τὰ ὅποια
ἐσώθησαν, σχηματίζομεν ἴδεαν τοῦ σχεδίου των. Τὸ κρητι-
κὸν ἀνάκτορον εἶναι κτίριον μὲ πολλὰ πατώματα, ἔχει λε-
πτοὺς τοίχους, μίαν εύρυτάτην τετράγωνον αὐλὴν εἰς τὸ
μέσον, ἄλλας μικρότερας εἰς διάφορα μέρη, στοάς, αἱ ὅποιαι
ἔχουν σκοπὸν νὰ ἐμποδίζουν τὸν ἥλιον καὶ νὰ διευκολύνουν
τὴν εἰσόδον εἰς τὴν θαλασσινὴν αὔραν. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι
ἐγεννήθη εἰς θερμὴν χώραν καὶ εἶναι προσηρμοσμένον μὲ τὸ
κλῖμα τοῦ τόπου. Ἀνάμνησιν τῶν πολυπλόκων αὐτῶν ἀνα-
κτόρων τῆς Κρήτης διετήρησαν οἱ "Ἐλληνες εἰς τὸν μῆδον
τοῦ λαβυρίνθου καὶ τοῦ Μινωταύρου.

Οἱ τοῖχοι τῶν ἀνακτόρων εἶναι σκεπασμένοι ἀπὸ τοιχο-
γραφίας, εἰς τὰς ὅποιας οἱ καλλιτέχναι παρέστησαν μὲ με-
γάλην χάριν καὶ ἐλευθέραν φαντασίαν ποικιλώτατα θέματα,
θρησκευτικὰς τελετάς, χορούς, ἀγῶνας, σκηνὰς κυνηγίου ἢ
ἀλιείας, εἴτε σκηνὰς ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς αὐλῆς. Οἱ κρῆτες τεχ-
νῖται διακρίνονται ἴδιως εἰς τὴν παράστασιν ὑδροβίων φυ-
τῶν καὶ ζώων. Γενικῶς αἱ παραστάσεις των ἔχουν μεγάλην
κίνησιν καὶ φυσικότητα.

Ομοίας εἰκόνας βλέπομεν ἐπάνω εἰς τὰ κρητικὰ ἀγγεῖα,
τὰ ὅποια παρουσιάζουν ἀξιοθαύμαστον διὰ τοὺς χρόνους
ἐκείνους τελειότητα. Κρῖνοι καὶ πάπυροι καὶ ὑδρόβια φυτὰ
ἀνθίζουν μὲ τὰ ζωηρότατα χρώματά των ἐπάνω εἰς τὰ ἀγ-
γεῖα.

Τέλος ἡ γλυπτικὴ τοῦ λίθου, ἡ ἐπεξεργασία σφρα-
γιδολίθων, χρυσοκόλλητα καὶ σμαλτοκέντητα ὅπλα καὶ

σκεύη ἀπὸ χρυσὸν καὶ ἄργυρον κοσμημένα μὲν μεγάλην φυσικότητα μαρτυροῦν πόσον ἀνεπτυγμένη ἦτο ἡ τέχνη τῆς Κρήτης κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους.

Οἱ Κρῆτες εἶχαν εἶδος γραφῆς, τὴν ὅποιαν οἱ ἀρχαιολόγοι δὲν κατώρθωσαν ἀκόμη νὰ ἀναγνῶσουν. Πρὸς τὸ παρὸν τὴν χρονολογίαν τῆς κρητικῆς ἱστορίας καὶ ἄλλας πληροφορίας μανδάνομεν ἀπὸ ἐπιγραφὰς ἄλλων λαῶν, ἴδιως τῶν Αἰγαπίων, τῶν Χιττιτῶν κ. ἄ.

Οἱ Κρῆτες, ὅπως παρουσιάζονται εἰς τὰς τοιχογραφίας καὶ εἰς ἄλλας παραστάσεις, εἴναι ἀνθρωποί λεπτοί, μὲν ἀνάστημα μέτριον, μὲν μαῦρα καὶ σγουρὰ μαλλιά, μὲν ζωηρὰ καὶ δραστήρια χαρακτηριστικά. Φοροῦν ἔλαφρὰ ἐνδύματα καὶ σφίγγουν τὴν μέσην των μὲν ζώνην, ἡ ὅποια δίδει περισσότερον εὐκινησίαν εἰς τὸ σῶμα. Ἐντύπωσιν ἴδιως κάμνει τὸ ἐκφραστικὸν πρόσωπον, οἱ ἀμυγδαλωτοὶ ὄφιδαλμοὶ καὶ περισσότερον ἀκόμη ἡ ἐνδυμασία καὶ τὸ κτένισμα τῶν γυναικῶν, αἱ ὅποιαι τοιουτοτρόπως παρουσιάζουν ὁμοιότητα μὲ τὰς σημερινὰς γυναικας. "Ολα τὰ εύρήματα μαρτυροῦν ὅτι ἔχομεν λαὸν εὔθυμον, ὃ ὅποιος εὐχαριστεῖται ἀπὸ τὴν καλὴν ζωὴν καὶ τὰ ὥραια πράγματα, τὴν ἀνετον κατοικίαν, τὴν κοσμιμικὴν ζωὴν, τὰς συναναστροφάς. Ἐπιδίδονται μὲν μεγάλην εὐχαρίστησιν εἰς τὰς διασκεδάσεις καὶ τοὺς χοροὺς καὶ ἥσαν περίφημοι οἱ χοροὶ τῶν κνωσσίων γυναικῶν. "Ενα τοιοῦτον χορὸν περιγράφει ὁ "Ομηρος":

Παλληκάρια καὶ πολύπροικες παρθένες χόρευαν ἐκεῖ καὶ γύριζαν πιασμένοι χέρι χέρι. Τὰ κορίτσια φοροῦσαν ἐνδύματα λινᾶ, λεπτά, τὰ παλληκάρια καλούφασμένους χιτῶνες, λαμπερούς σὰν τὸ λάδι. Ἐκείνες κρατοῦσαν στεφάνια λαμπρά, ἐκείνοι χρυσᾶ μαχαίρια κρεμασμένα ἀπὸ ἀστέμενια λουριά. Οἱ νέοι ἔκαμναν ἄλλοτε γύρους ἔλαφρὰ μὲ τὰ γυμνασμένα πόδια, ἄλλοτε πάλιν ἔτρεχαν γραμμῇ ὃ ἔνας πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλον. Γύρω εἶχε μαζευθῆ κόσμος πολὺς καὶ σεριάνιζε τὸν ἀσύγκριτο χορὸ καὶ εἰς τὴν μέσην ἔξοχος μουσικὸς ἔπαιξε τὴν κιθάρα καὶ τραγουδοῦσε. Καὶ δυὸ διαλεχτοὶ στριφογύριζαν καὶ πηδοῦσαν, μόλις ὁ μουσικὸς ἀρχιζε τὸ τραγοῦδι.

'Αλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἀγαποῦν μὲν πάθος οἱ Κρῆτες, εἴναι οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ σωματικαὶ ἀσκήσεις καὶ εἴναι πιθανὸν ὅτι ἀπ' αὐτοὺς οἱ "Ελληνες ἐκληρονόμησαν τὴν ἀγάπην εἰς τὴν γυμναστικήν.'

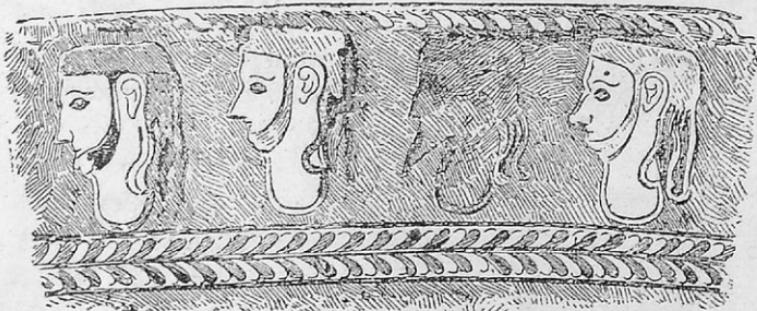
'Αγγεῖα κρητικά

Εἰς τὴν ἀνωτέρω συλλογὴν βλέπομεν τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν κρητικῶν ἄγγείων. Τὸ πρῶτον ἔχει ἀκόμη σχέδια ἀπλᾶ. Τὸ δεύτερον εἶναι τοῦ ἴδιου ρυθμοῦ, ἀλλὰ μὲ σχέδια περισσότερον ἀνεπτυγμένα. Τὸ τρίτον παρουσιάζει τὴν ἀκμὴν τῆς κοσμήσεως μὲ ἄνθη καὶ φυτά. Εἰς τὸ τέταρτον βλέπομεν ζωγραφισμένον ἔνα πολύποδα. Τὸ πέμπτον εἶναι πίθος ὕψους 1.20 μ., ἐπὶ τοῦ ὅποιου εἰκονίζονται κρίνοι μὲ ἔξαιρετικὴν τέχνην. Τὸ τελευταῖον εἶναι ἔνα πολύχρωμον κομψοτέχνημα. Τὰ περισσότερα εἶναι τῆς Κυνωσσοῦ καὶ Νερούσιου θεραπευτικού Μουσείου Εκπρόσωπος Πολιτικής.

ΟΙ ΑΧΑΙΟΙ

Περί τὸ 2000 π. Χ. ἔφθασαν οἱ πρῶτοι "Ελληνες εἰς τὴν Ἑλλάδα, δηλ. οἱ Ἀχαιοί. Ἡσαν ἀπὸ τὴν πρωτοπορίαν τῆς μεγάλης μεταναστεύσεως τῶν Ἰνδοευρωπαϊκῶν λαῶν, η δοπία ἐτάραξε τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Εύρωπην κατὰ τοὺς χρόνους αὐτούς.

2000 Εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Μῆδοι καὶ Πέρσαι καταλαμβάνουν τὸ Ἰράν, οἱ Ἰνδοὶ προχωροῦν νοτιώτερον εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ οἱ Χιττῖται κυριεύουν τὴν Βαθυλῶνα (1925). Οἱ πρόγονοι τῶν σημερινῶν Εύρωπαίων εἰσδύουν εἰς τὰ πυκνὰ δάση τῆς Κεντρικῆς Εύρωπης, οἱ πρῶτοι Λατīνοι κατέρχονται εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ οἱ Ἀχαιοὶ φθάνουν εἰς τὴν Βαλκανικήν, προχωροῦν διαρκῶς νοτιώτερον καὶ καταλαμβάνουν τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Ἰνδοευρωπαϊκὴ φυλὴ κάμνει τὴν ἐμφάνισίν της εἰς τὴν ἱστορίαν.

*Tύποι Ἀχαιῶν
παράστασις ἐπὶ μυκηναϊκοῦ ἀγγείου*

Εἰς τὸ ἄτεχνον αὐτὸν σχεδιάγραμμα διακρίνομεν τὴν κανονικότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ τύπου. Τὸ πρόσωπον τριγυρίζεται ἀπὸ γενειάδα, τὰ μαλλιά διφέρονται κατεβαίνουν ὅπιστα ἀπὸ τὴν κεφαλήν.

'Ισχυρότεροί σωματικῶς καὶ καλύτερα ὠπλισμένοι οἱ Ἀχαιοὶ ἐκτοπίζουν εὔκόλως τοὺς ἐντοπίους καὶ κυριαρχοῦν ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν ἕως τὴν Πελοπόννησον. Εἶναι πιθανὸν ὅτι αὐτοὶ ἔφεραν πρῶτοι τὸν ἵππον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐτολέμουν μὲ πολεμικὰ ὄρματα. Εἶχαν τὴν καλὴν τύχιν νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐντὸς τῆς περιοχῆς τοῦ κρητικοῦ

πολιτισμοῦ, διότι ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ νοτιωτέρα Ἑλλὰς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν εύρισκοντο ύπό τὴν ἐπίδρασιν τῆς Κρήτης. Οἱ Ἀχαιοὶ ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Κρῆτας, ἐσυγχισαν τὸν πολιτισμὸν των καὶ εἰς πολλὰ μέρη τοὺς ἐπέρασαν. Ὁ ἀχαϊκὸς πολιτισμὸς εἶναι συνέχεια καὶ συμπλήρωσις τοῦ κρητικοῦ.

ΘΑΛΑΣΣΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΧΑΙΩΝ

Οἱ Ἀχαιοὶ δυνατοὶ κατ’ ἀρχὰς εἰς τὴν ξηράν, δὲν ἄργησαν νὰ γίνουν ναυτικοί. Ἀπέκτησαν πολεμικὸν ναυτικὸν καὶ περὶ τὸ 1400 π. Χ. ἥλθαν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς Κρῆτας. Εἰς τὴν πάλην αὐτὴν ἐπεκράτησαν οἱ Ἀχαιοί, ἐνίκησαν τὸν κρητικὸν στόλον καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Κρήτην. Τὰ ἀνάκτορα τῆς Κρήτης φέρουν τὰ ἵχνη πυρκαϊᾶς καὶ βιαίας καταστροφῆς. Ἀπὸ τότε οἱ Ἀχαιοὶ κυριαρχοῦν εἰς τὸ Αἴγαῖον καὶ ἀρχίζουν ζωηροτάτην δρᾶσιν. Ἐπιχειροῦν διαρκῶς πειρατικὰς ἐπιδρομὰς καὶ ἀνησυχοῦν ἀκόμη καὶ τὰ παράλια τῆς Αἰγύπτου.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀρχίζει ἡ ἀποικιακὴ ἐξάπλωσις τῶν Ἀχαιῶν, δηλαδὴ ἡ ἀρχαιοτέρα ἀποικιακὴ ἐξάπλωσις τῶν Ἑλλήνων. Καταλαμβάνουν τὰς νήσους τοῦ Αἴγαίου καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας (περὶ τὸ 1300), ἡ ὅποια ἀρχίζει νὰ γίνεται χώρα Ἑλληνική. Ἐπίσης κατέλαβον τὴν Κύπρον καὶ μετέδωσαν τὴν διάλεκτόν των. Τέλος διέπλευσαν τὸ Ιόνιον πέλαγος, ἔφθασαν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐντὸς τοῦ κόλπου τοῦ Τάραντος ἔστησαν τὰς πρώτας Ἑλληνικὰς ἐγκαταστάσεις.

ΑΚΜΗ ΤΩΝ ΜΥΚΗΝΩΝ

Οἱ Ἀχαιοὶ ἴδρυσαν διάφορα κράτη. Τὸ σημαντικώτερον ἀπὸ αὐτὰ ἦτο τὸ κράτος τῶν Μυκηνῶν. Οἱ βασιλεῖς τοῦ κράτους αὐτοῦ ἔγιναν ἰσχυρότατοι καὶ ἡ πρωτεύουσά των, ἡ Τίρυνς κατ’ ἀρχάς, κυρίως ὅμως αἱ Μυκῆναι ἀργότερα, ἀπέκτησαν μέγα ὄνομα.

Αἱ Μυκῆναι χρεωστοῦν τὴν λαμπρότητά των εἰς τὴν ἐπίκαιρον θέσιν των. Ἡ πόλις κειμένη ἐπάνω εἰς λόφον φυσικὰ ὄχυρόν, τριγυρισμένη μὲ ἰσχυρὸν τεῖχος, δεσπόζει τὴν Ἀρ-

γολικήν πεδιάδα καὶ τὸν ἐμπορικὸν δρόμον, ὁ ὅποιος συνδέει τὸν Ἀργολικὸν κόλπον μὲ τὸν Κορινθιακὸν. Οἱ ἄρχοντες τῶν Μυκηνῶν, ἀσφαλεῖς εἰς τὸ φρούριόν των, ἐκμεταλλεύονται τὰ εἰσοδήματα τῆς μεγάλης πεδιάδος καὶ φορολογοῦν τοὺς ἐμπόρους, οἱ ὅποιοι προτιμοῦν νὰ μεταφέρουν διὰ τῆς ξηρᾶς τὰ ἐμπορεύματά των μεταξὺ τοῦ Ἀργολικοῦ καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Ἐπιδίδονται συγχρόνως εἰς πειρατικὰς ἐπιδρομὰς καὶ θησαυρίζουν τοιουτοτρόπως μεγάλα πλούτη εἰς τὴν πρωτεύουσάν των. Ο "Ομηρος ὀνομάζει τὰς Μυκήνας πολύχρυσος Μυκήνη καὶ τὰ εὔρήματα τῶν μυκηναϊκῶν τάφων ἐδικαίωσαν τὴν ὀνομασίαν αὐτήν.

ΜΥΚΗΝΑΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Ο πολιτισμὸς τῶν Ἀχαιῶν ὡνομάσθη μυκηναϊκός, διότι τὸ σημαντικώτερον κέντρον του ἦσαν αἱ Μυκῆναι. Εἶχεν ὅμως καὶ ἄλλας ἑστίας, εἰς τὴν Λακωνικήν, εἰς τὴν Ἀττικήν, εἰς τὴν Βοιωτίαν κ.ἄ., ὅπως μαρτυροῦν λείψανα ἀκροπόλεων καὶ θολωτῶν τάφων.

Οἱ βασιλεῖς τῶν Ἀχαιῶν ἐπειδὴ εἶναι ὀλιγώτερον ἀσφαλεῖς εἰς τὴν ἥπειρον παρὰ οἱ Κρῆτες εἰς τὴν νῆσον των, ἐκλέγουν ύψηλὰ καὶ ἀπρόσιτα μέρη, διὰ νὰ κτίσουν τὴν κατοικίαν των καὶ τὴν ὁχυρώνουν μὲ ίσχυρὰ τείχη. Τὰ ἀνάκτορά των δηλαδὴ εἶναι ὁχυραὶ ἀκροπόλεις. Τὰ τείχη τῶν ὀκροπόλεων αὐτῶν εἶναι κτισμένα μὲ πελωρίους δγκολίθους χωρὶς ἀμμοκοναν. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔχουν μῆκος 9 μ., πάχος 6 μ. καὶ ζυγίζουν 90 χιλ. ὀκάδας, ὅσον δηλαδὴ μεγάλη σιδηροδρομικὴ ἄμαξα. Οἱ "Ελληνες τῶν ιστορικῶν χρόνων ἐπειδὴ ἐδυσκολεύοντο νὰ ἔξιγήσουν τὴν προέλευσιν τῶν ὁχυρωμάτων αὐτῶν, ὑπέθεσαν ὅτι τὸν παλαιότερον κατέβον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔζησαν πελώριοι ἄνθρωποι, οἱ Κύκλωπες, οἱ ὅποιοι ἔκτισαν τὰ τείχη αὐτά. Διὰ τοῦτο τὰ ὡνόμαζον κυκλώπεια τείχη.

Εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἀκροπόλεως ὑψοῦται τὸ ἀνάκτορον τοῦ ἡγεμόνος. Ἄλλὰ τὸ μυκηναϊκὸν ἀνάκτορον διαφέρει ἐντελῶς ἀπὸ τὸ κρητικόν. Εἶναι βαρὺ καὶ μονώροφον καὶ ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ ἓνα μεγάλον ὄρθογώνιον δωμάτιον,

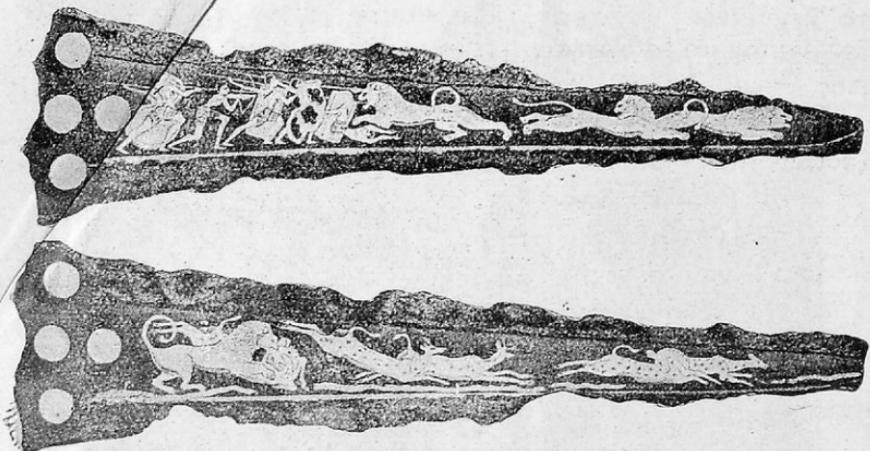
τὸ λεγόμενον μέγαρον. Τὸν τύπον αὐτὸν τῇ κατοικίᾳ ἔφεραν μαζί τῶν οἱ Ἀχαιοὶ ἀπὸ τὰς βορειοτέρας γώρας. Οἱ

. Η Πύλη τῶν λεόντων

‘Η περίφημος εἰσοδος τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν. Φαίνονται τὰ πελώρια τείχη. ‘Η πύλη ἔχει ὑψος καὶ πλάτος 3 μέτρα. ‘Η πέτρα, ἡ ὁποία τὴν σκεπάζει, ἔχει μῆκος 4 1)2 μ., ὑψος 1 μ. καὶ πλάτος 2 μ. ’Επάνω ἀπὸ τὴν πύλην είναι δύο λεοντάρια σκαλισμένα εἰς τὴν πέτραν καὶ στέκονται τὸ ἔνα ἀντίκρυ στὸ ἄλλο ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἐνὸς κίονος. Λείπουν οἱ κεφαλαί των, αἱ ὅποιαι πιθανῶς ἦσαν ἀπὸ όρείχαλκον ἐπιχρυσωμένον.

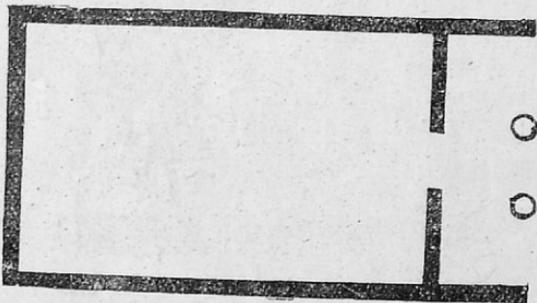
ἀρχοντες τῶν Ἀχαιῶν, τραχεῖς πολεμισταὶ κατ’ ἀρχὰς, ἔγι- ναν μὲ τὸν καιρὸν θαυμασταὶ τοῦ κρητικοῦ πολιτισμοῦ καὶ

Μυκηναϊκὰ ἐγχειρίδια

Αρχαιολογικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν

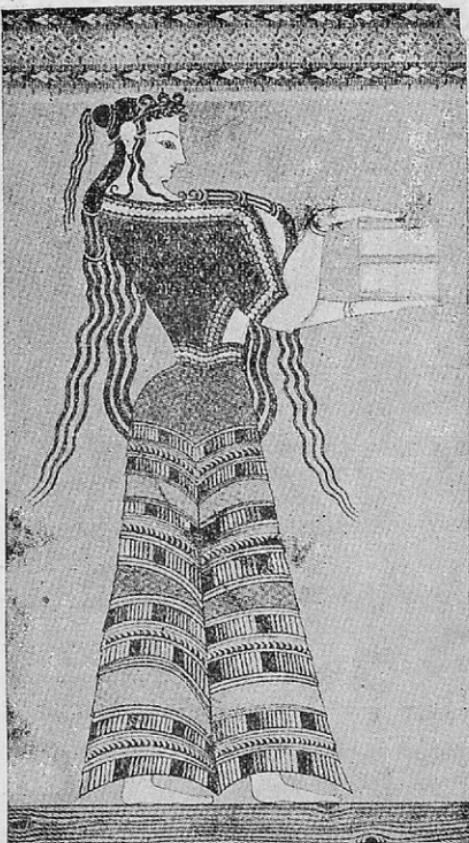
Εύρέθησαν εἰς τοὺς τάφους τῶν Μυκηνῶν. Εἶναι ἀπὸ ὄρείχαλκου μὲ σκαλίσματα ἀπὸ χρυσὸν καὶ ἄργυρον. Εἰς τὴν μίαν ὅψιν εἰκονίζονται νέοι ωπλισμένοι πού κυνηγοῦν λεοντάρια, εἰς τὴν ἄλλην ἔνα λεοντάρι κυνηγεῖ ζαρκάδια. Αἱ παραστάσεις κάμινουν ἐν τύπωσιν μὲ τὴν ωηρότητά των.

Σχέδιον μυκηναϊκοῦ μεγάρου

Ἡ μυκηναϊκὴ κατοικία ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα στενόμακρον δωμάτιον, τοῦ ὃποίου ἡ στέγη καὶ οἱ δύο πλάγιοι τοῖχοι ἐκτείνονται ἐμπρὸς καὶ σχηματίζουν στοάν, ἡ ὃποία στηρίζεται εἰς δύο στύλους. Αὐτὴ εἶναι ἡ αἰδίουσσα, δηλαδὴ τὸ φωτεινὸν μέρος τῆς οἰκίας. Ἀπὸ ἐδῶ εἰσέρχεται κανεὶς εἰς τὸ κύριον δωμάτιον, τὸ μέγαρον, τὸ ὃποῖον στηρίζεται εἰς τέσσαρας στύλους καὶ ἔχει εἰς τὸ μέσον τὴν ἐστίαν. Εἰς τὴν στέγην καὶ ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐστίαν ἥτο μία τρύπα, ἀπὸ τὴν ὃποίαν ἔβγαινεν ὁ καπνός. Τὸ μέγαρον δὲν ἔχει παράθυρα καὶ φωτίζεται ἀπὸ τὴν θύραν καὶ ἀπὸ τὸ ἀνοιγμα τῆς στέγης. Εἶναι οἰκοδόμημα τῶν ψυχρῶν κλιμάτων, τοῦ δποίου τὸν τύπον ἔφεραν οἱ Ἀχαιοὶ καθὼς καὶ τὴν ἐνδυμασίαν των ἀπὸ τὴν βορινὴν πατρίδα των. Ἐχει ὅμως μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ιστορίαν τῆς ἐλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, διότι ἀπ' αὐτὸν ἀνεπτύχθη τὸ σχέδιον τοῦ ἐλληνικοῦ ναοῦ.

ἐκόσμησαν τὸ ἐσωτερκὸν τοῦ ἀνακτόρου τῶν μὲν τιχογραφίας ὅπως οἱ βασιλεῖς τῆς Κνωσσοῦ. Ἀξιολογώτατον μνημεῖον τῶν μυκηγαϊκῶν χρόνων εἶναι οἱ τάφοι. Οἱ βασιλεῖς δηλαδὴ τῶν Ἀχαιῶν ἡθέλησαν νὰ συνεχίσουν τὴν εὐδαιμονίαν τῶν μετὰ τὸν θάνατον. Διὰ τοῦτο τοὺς ἑταρίχευαν ὅπως εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔθεταν εἰς τὴν κεφαλήν τῶν τὸ στέμμα, ἐσκέπαζαν τὸ πρόσωπον μὲν προσωπίδα ἀπὸ λεπτὴν πλάκα χρυσοῦ καὶ ἔθαπταν μαζὶ ὅ, τι ἀγαπητὸν εἶχαν εἰς τὴν ζωήν, ὅπλα χρυσᾶ πολυποίκιλτα, χρυσᾶ κοσμήματα, ἀγγεῖα κτλ. Κατ' ἀρχὰς κατεσκεύασαν τάφους σκαλισμένους εἰς τὸν βράχον πλησίον τοῦ ἀνακτόρου. Ἀργότερα ἔκτισαν εύρυχώρους τοιχογραφία τοῦ ἀνακτόρου τῆς Τίρυνθος, Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν. Θολωτοὺς τάφους, ἐνίοτε μὲ δύο θαλάττους εἰδος ύπογείων πυραμίδων. Αἰώνας ἐκοιμήθησαν οἱ βασιλεῖς τῶν Ἀχαιῶν ἥσυχοι εἰς τοὺς τάφους τῶν, εἰς τὸ μέσον τοῦ πολυτελοῦς θησαυροῦ τῶν, ἔως ὅτου ἡ σκαπάνη τοῦ Σλῆμαν ἐτάραξε τὸν ὑπνὸν τῶν.

‘Η κυρία μὲ τὴν πυξίδα

Τίρυνθος, Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν.

‘Απὸ τὰς μεγάλας παραστάσεις, αἱ ὅποιαὶ ἐστόλιζαν τοὺς τοίχους τοῦ ἀνακτόρου. Ἡ κυρία φορεῖ τὰ ἐπίσημα ἐνδύματά της καὶ κρατεῖ ἐλεφαντίνην πυξίδα. Ἡ ἐνδύμασία καὶ ἡ στάσις τῆς ἐνθυμίζουν κυρίας τῆς ἐποχῆς μας. Τὰ ωραία χρώματα ἔδιδαν ἐξαιρετικὴν κίνησιν εἰς τὸ πρωτότυπον.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

‘Ο Γερανὸς ἀρχαιολόγος Σλῆμαν εἶναι ὁ πρῶτος, ὁ διποῖος εὖτε τὴν ἔμπνευσιν νὰ σκάψῃ ὀνομαστὰς τοποθεσίας τοῦ ταλαιοτέρου πολιτισμοῦ τῆς ‘Ελλάδος. Κατ’ ἀρχὰς ἦτο ἐμπορος, ἀλλ’ εἶχε διαβάσει μὲν ἀγάπην τὸν “Ομηρον καὶ ἡθέλησε νὰ εύρῃ τὰ ἵχνη τῶν ὁμηρικῶν ἡρώων. Τὸ 1876 ἔκαμεν ἀνασκαφὰς εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Μυκηνῶν καὶ ἀνεκάλυψε παλαιοτάτους τάφους, γεμάτους ἀπὸ ἀντικείμενα μεγάλης ἀρχαιολογικῆς ἀξίας. Ο Σλῆμαν ἀνεκάλυψεν ἐπίσης σπουδαῖα εύρήματα εἰς τὴν Τροίαν. Τοιουτορόπως ἔδωσε τὴν πρώτην ὠθησιν εἰς τὰς ἀνασκαφὰς, αἱ ὅποιαι ἔφεραν εἰς τὸ φῶς τὴν προϊστορικὴν ‘Ελλάδα.

Οἱ “Ελληνες τῶν ἴστορικῶν χρόνων δὲν ἔλησμόνησαν ὅλωσδιόλου τὴν δόξαν τῶν Μυκηνῶν. Διηγοῦντο πολλὰ διὰ τὸν πλοῦτον καὶ διὰ τὴν δύναμιν τῶν βασιλέων. Ο βασιλεὺς τῶν Μυκηνῶν Ἀγαμέμνων εἶναι ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Τροίας καὶ γενικῶς μὲ τοὺς χρόνους αὐτούς συνδέονται οἱ κυριώτεροι μῦθοι τῶν ‘Ελλήνων.

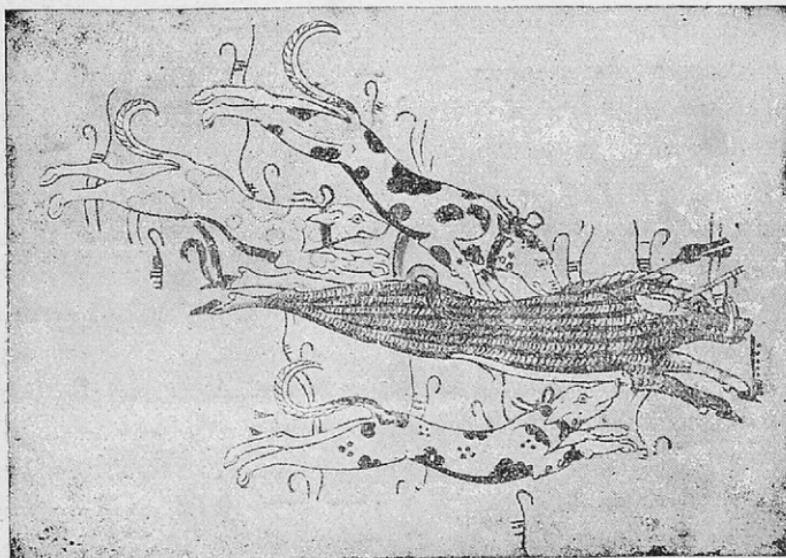
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΔΩΡΙΕΩΝ

Αἴφνης δῆμος ἐπῆλθε τρομερὰ καταστροφή. Περὶ τὸ 1100 ἥρχισαν νὰ καταβαίνουν εἰς τὴν ‘Ελλάδα οἱ Δωριεῖς. Δυνατώτεροι σωματικῶς καὶ ὠπλισμένοι μὲ σιδηρᾶ ὅπλα, ἐνί-
1100 κησαν τοὺς Ἀχαιούς, ἐκυρίευσαν τὰς ὁχυρὰς ἀκροπόλεις, ἐφόνευσαν τοὺς βασιλεῖς καὶ διήρπασαν τοὺς θησαυρούς των.

Οἱ Δωριεῖς ὑπέταξαν τὴν Θεσσαλίαν, ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐπέρσαν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐκυρίευσαν τὴν Κόρινθον, τὸ Ἀργος, τὴν Λακωνικήν, τὴν Μεσσηνίαν κτλ. Εἰς τὴν Λακωνικήν ἐγκατεστάθη ἡ ἰσχυροτάτη δωρικὴ φυλὴ οἱ Λάκωνες ἢ Σπαρτιάται, οἱ ὅποιοι ἔγιναν ὀνομαστοὶ εἰς τοὺς ἴστορικοὺς χρόνους.

Ἡ ὁρμητικὴ αὐτὴ ἐπιδρομὴ ἀνεστάτωσε τὴν ‘Ελλάδα. Ο μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς κατεστράφη. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους ἐγκατέλειψαν τὴν χώραν καὶ ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς νέας ἀναστατώσεις. Αἱ νῆσοι ἦσαν ἀνάστατοι, αἱ ἥπειροι ἐπίσης, λέγει μία ἐπιγραφὴ τοῦ Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

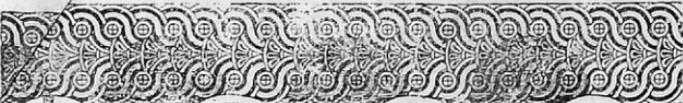
Φαραὼ Ραμσῆ Γ'. Τὸ κύριον ρεῦματῶν φυγάδων διηγύνθη πρὸς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, τὰ ὄποια ἀπὸ ἐτῶν κατέχαν οἱ Ἀχαιοί. "Οοοι ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους ἔμειναν εἰς τὰς κατακτηθείσας ἀπὸ τοὺς Δωριεῖς χώρας ἔγιναν δουλοὶ πάροικοι, εἴτε εἴλωτες ὅπως τοὺς ἔλεγαν εἰς τὴν Σπάρτην.

Κυνήγι αγριοχοίρου

τοιχογραφία Τίρυνθος, Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν

Οἱ μεταγενέστεροι "Ελληνες διετήρησαν ζωηρὰν ἀνάμνησιν τῆς δωρικῆς μεταναστεύσεως. Αἱ λεπτομέρειαι ὅμως τῶν γεγονότων ἐλησμονήθησαν καὶ οἱ Δωριεῖς ἐπλασάν τὴν παράδοσιν ὅτι ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Δωριέων ἦτο ἐπιστροφὴ εἴτε κάθοδος, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἡρακλέους, τοὺς ὄποίους εἶχεν ἐκδιώξει ὁ Εύρυσθεὺς ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

ΟΙ ΟΜΗΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ (Θος καὶ 8ος π. Χ. αἰών)

Η ΕΛΛΑΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΔΩΡΙΚΗΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙΝ

Ἡ δωρικὴ μετανάστευσις ἔφερε μεγάλην μεταβολὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ χώρα ἥλλαξε κυριάρχους, διότι οἱ Δωριεῖς ἐπεκράτησαν σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ μέρη. Θεσσαλία, Στερεὰ Ἑλλὰς καὶ Πελοπόννησος ἔγιναν δωρικαί. Μόνον ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ Εύβοια δὲν ὑπέκυψαν εἰς τοὺς κατακτητάς. Σημαντικὸν μέρος τῶν παλαιῶν κατοίκων κατέφυγεν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Τοιουτορόπως ἡ Ἑλλὰς ἐλαβε τὴν ὄριστικήν της μορφήν, τὴν ὅποιαν βλέπομεν εἰς τοὺς ιστορικοὺς χρόνους. Αἱ διάφοροι φυλαὶ ἐγκατεστάθησαν ὄριστικῶς καὶ ἥρχισαν νὰ διαμορφώνονται τὰ κράτη.

Ἄλλ' ὁ κρητομυκηναϊκὸς πολιτισμὸς ἐδέχθη δυνατὸν κτύπημα, ἡ πρόοδος τῆς χώρας ἐσταμάτησε καὶ ἡ τέχνη ὠπισθοδρόμησεν. Ἀντὶ τῶν κομψῶν κρητομυκηναϊκῶν ἀγγείων μὲ τὰς φυσικωτάτας παραστάσεις ἔχομεν τώρα μεγάλα χονδροειδῆ ἀγγεῖα, τὰ ὅποια φέρουν ὡς κοσμήματα ἀπλᾶ γεωμετρικὰ σχέδια (γραμμάς, κύκλους κτλ.) ἡ παραστάσεις πολὺ ἀτέχνους. Ἐν τούτοις ὁ ἀχαϊκὸς πολιτισμὸς δὲν κατεστράφη τελείως, διότι διετηρήθη εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπου κατέφυγαν οἱ Ἀχαιοί. Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἔμειναν ἀρκετὰ στοιχεῖα, ὥστε νὰ χρησιμεύσουν ὡς ἀφορμὴ διὰ τὴν ἀναγέννησιν τοῦ μεταγενεστέρου ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

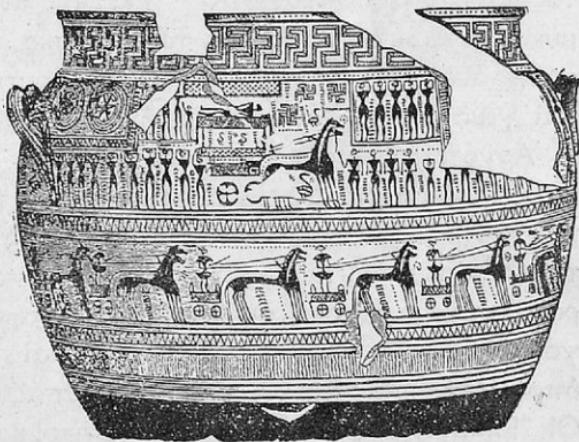
Ἡ κυριαρχία ὅμως τῆς θαλάσσης ἔφυγεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων καὶ περιῆλθεν εἰς τοὺς Φοίνικας. Διὰ τοῦτο οἱ Ἑλληνες ἀργότερα ἐνόμισαν ὅτι οἱ Φοίνικες ἦσαν οἱ πρῶτοι ναυτικοὶ τῆς Μεσογείου καὶ ὅτι ἥλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ θαλάσσης ἵτο φοινικικόν.

Μετὰ τὴν δωρικὴν μετανάστευσιν ἐπὶ δύο ἔως τρεῖς αἰῶνας ἡ Ἑλλὰς εἶναι χώρα γεωργική. Ἐχει δύο κοινωνικὰς τάξεις μόνον, ὅπως αἱ χῶραι τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἡ οἰκονομική πηφιστοποιηθῆκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

κή της ζωής εύρισκεται εἰς πρωτόγονον κατάστασιν. Δὲν ἔχει τεχνίτας, δὲν ἔχει ἀνεπτυγμένη βιομηχανίαν, ἐμπόριον, σημαντικήν ναυτιλίαν οὔτε μεγάλας πόλεις. Τούς δύο πρώτους αἰῶνας τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας μετὰ τὴν δωρικήν μετανάστευσιν, δηλαδὴ τὸν 9ον καὶ τὸν 8ον π. Χ. αἰῶνα, ὀνομάζουν Ὀμηρικούς χρόνους, διότι τὰς πληροφορίας μᾶς διὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀντλοῦμεν ἀπὸ τὰ ὅμηρικὰ ποιήματα.

Γεωμετρικὸν ἄγγεῖον

Ἀγγεῖον Διπύλου

Παρίσιοι, Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη Ἀθῆναι, Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον Φαίνεται πολὺ καθαρὰ ἡ μεγάλη διαφορὰ ἀπὸ τὰ κρητικὰ ἀγγεῖα. Τὸ ἀγγεῖον ἀριστερὰ ἔχει ὡς κοσμήματα πολὺ ἀπλᾶς γραμμᾶς καὶ κάπου κάπου σχέδια κάπως πολυπλοκώτερα ἢ πτηνὰ πολὺ ἄτεχνα. Δεξιὰ εἶναι ἔνα ἀπὸ τὰ ἀγγεῖα, πού εὑρέθησαν εἰς τὸ Δίπυλον. Καὶ εἰς τὰ ἀγγεῖα τοῦ Διπύλου τὰ σχέδια είναι πάλιν ἀπλᾶ γεωμετρικά, ἀλλὰ μεταξύ αὐτῶν βλέπομεν ἴχνογραφήματα ἀδέξια, πού θέλουν νὰ παραστήσουν σκηνὰς ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴν. Εἰς τὸ ἀνωτέρω ἀγγεῖον παριστάνεται κηδείσ. Εἰς τὸ μέσον βλέπομεν ἔνα ἀμάξι μὲ δύο ἄλογα καὶ ἐπάνω τὸν νεκρόν. Οἱ ἄνθρωποι πού συνοδεύουν τὴν κηδείαν ἔχουν σηκωμένα τὰ χέρια καὶ κρατοῦν τὸ κεφάλι, τὸ ὅποιον σημαίνει ὅτι κλαίουν. Οἱ τεχνίτης ἐγέμισε τὰ κενὰ μὲ διάφορα σχέδια καὶ πουλιά.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΙΣ ΤΗΝ Μ. ΑΣΙΑΝ

Ἡ ἀκμαιότερά καὶ ἡ πλέον ἀνεπτυγμένη χώρα τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν δωρικήν μετανάστευσιν εἶναι ἡ Μ. Ἀσία. Ἐκεī κατέφυγαν οἱ ἀπόγονοι τῶν Ἀχαιῶν καί, ἐπειδὴ ἐγκατεστάθησαν εἰς χώραν εὐφορούν καὶ εἰς κλῖμα πολὺ καλόν, ἐξηκολούθησαν νὰ προοδεύουν. Οἱ ἀκμαιότερος κλάδος τῶν Ἀχαιῶν, οἱ ὅποιοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, X. Θεοδωρίδην Α. Λαζαρίου, Ἰστορία Α' Γυμνασίου, Ἐκδοσ. Ε' 8.

ώνομάσθησαν ἀργότερα "Ιωνες. Οἱ μικρασιᾶται "Ελλῆνες ἥσαν τιλησιέστερον εἰς τοὺς παλαιοὺς ἀνεπτυγμένους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, τοὺς Φοίνικας, τοὺς Αἴγυπτίους, τοὺς Χαλδαίους, καὶ ἔμαθον ἀπ' αὐτοὺς πολλά.

Οἱ "Ελλῆνες τῆς Μ. Ἀσίας ἐξηκολούθησαν νὰ ζοῦν ὅπως εἰς τὴν παλαιὰν πατρίδα των. Ἡσαν κυρίως γεωργοὶ καὶ εἶχαν εἰς τὴν ἀρχὴν βασιλεῖς, οἱ ὅποιοι ἐκυβέρνησαν τὸ κράτος μαζὶ μὲ τοὺς εὐγενεῖς. Ἐκτιζαν ἀνάκτορα ὅμοια μὲ τὰ μυκηναϊκά, κατεγίνοντο εἰς τὰ πολεμικά, ἐθεώρουν τὴν πολεμικὴν ἀνδρείαν ως τὸ μεγαλύτερον προτέρημα, ἥσαν εὔθυμοι καὶ γεμᾶτοι διάθεσιν καὶ ὅρμήν.

Ἀργότερα οἱ μικρασιᾶται "Ελλῆνες ἤρχισαν νὰ ἐπιδίδωνται εἰς τὴν ναυτιλίαν. Κατ' ἀρχὰς εἶχαν πλοῖα ἀτελῆ καὶ συνήντησαν πολλὰς δυσκολίας. Σιγὰ σιγὰ ὅμως ἐτελειοποίησαν τὴν ναυτικὴν τέχνην καὶ ἐπλεαν διαρκῶς μακρύτερα. Δὲν τοὺς ἐτρόμαζαν πλέον τὰ παραμύθια, τὰ ὅποια διηγοῦντο διὰ τὰς μακρινὰς θαλάσσας καὶ διὰ τὰ τέρατα, τὰ ὅποια καταστρέφουν τὰ πλοῖα καὶ ἀρπάζουν τοὺς ἀνθρώπους. Οἱ "Ελλῆνες ἔγιναν σπουδαῖοι ναυτικοὶ καὶ ἤρχισαν νὰ συναγωνίζωνται τοὺς Φοίνικας.

Οἱ ἄποικοι δὲν ἐλησμόνησαν τὴν παλαιάν των πατρίδα. Ἡξευραν ὅτι οἱ πρόγονοί των εἶχαν ζήσει εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ οἱ βασιλεῖς των ἥσαν ὑπερήφανοι, διότι κατάγοντα ἀπὸ τὰς βασιλικὰς οἰκογενείας τῶν ἡρωικῶν χρόνων, ἀπ τὸν Θησέα, τὸν Ἀγαμέμνονα, τὸν Ἀχιλλέα καὶ τοὺς ἄλλου ἡρωας τοῦ Τρωικοῦ πολέμου, καὶ διηγοῦντο πολλοὺς μύθους διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὰ κατορθώματα τῶν προγόνων των. Εἰς τὰ συμπόσιά των οἱ μουσικοί, τοὺς ὅποιούς ὠνόμαζαν ἀοιδούς, ἔψαλλαν τὰ κατορθώματα καὶ τὰ παθήματα τῶν μυθικῶν ἐκείνων ἡρώων, διότι ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα των ἦτο τιμὴ καὶ δόξα διὰ τοὺς ἀπογόνους.

W

ΤΑ ΟΜΗΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Ἄπ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους σώζονται δύο σπουδαῖα ποιήματα, ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσσεια, τὰ ὅποια ἔκαμεν ὁ ποιητὴς **Ομηρος**. Πότε ἔζησε καὶ τὶ ἦτο ὁ "Ομηρος δὲν γνωρίζομεν. Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγαν ὅτι ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην ἢ τὴν Χίον

καὶ ἔζησε τὸν 9ον ἢ τὸν 8ον αἰῶνα. Ἀλλὰ τὰ ποιήματά του εἶναι τόσον ώραῖα, ὡστε ἀποροῦμεν πῶς ἡ ποιητικὴ τέχνη εἶχε φθάσει τότε εἰς τόσην τελειότητα.

‘Η Ἰλιάς μᾶς διηγεῖται τὸν Τρωικὸν πόλεμον. Ἀρχίζει ἀπὸ τὸ σημεῖον, ὅπου ὁ Ἀχιλλεὺς φιλονικεῖ μὲ τὸν Ἀγαμέμνονα καὶ δὲν λαμβάνει μέρος εἰς τὸν πόλεμον. Ἀλλὰ μὲ τὸ κεντρικὸν αὐτὸν ἐπεισόδιον πλέκονται πολλαὶ ἄλλαι διηγήσεις.

‘Η Ὁδύσσεια περιγράφει τὰς περιπλανήσεις τοῦ Ὁδυσσέως. Ο πονηρὸς βασιλεὺς τῆς Ἱθάκης ἀφοῦ ἐπολέμησε δέκα χρόνια εἰς τὴν Τροίαν καὶ ἀφοῦ τέλος μὲ τὴν πανουργίαν του ἐκυρίευσε τὴν πόλιν τοῦ Πριάμου, πλανᾶται ἄλλα δέκα χρόνια εἰς τὴν Θάλασσαν προσπάθων νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπου τὸν περιμένει ἡ πιστή του σύζυγος Πηνελόπη.

Τὰ ποιήματα τοῦ Ὄμηρου εἶναι τὰ ἀρχαιότερα ἑλληνικὰ λογοτεχνήματα, ἀπὸ ὅσα ἐσώθησαν. Ἐχουν μεγάλην ποιητικὴν ἀξίαν καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ θαυμασιώτερα δημιουργήματα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, εἰς τὰ ὅποια μὲ πρωτοφανῆ παρατηρητικότητα καὶ ζωηρότητα περιγράφονται οἱ ἀνθρώποι καὶ τὰ ἥθη τῶν μακρινῶν ἐκείνων χρόνων

Η ΖΩΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΟΜΗΡΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα εἶναι μυθικαὶ διηγήσεις, αἱ ὅποιαι δὲν ἔχουν ἀμεσον σχέσιν μὲ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα. Ἀλλ’ αἱ ζωηραὶ καὶ λεπτομερεῖς περιγραφαὶ ἀναπαριστάνουν τὴν ζωὴν καὶ τὰ ἥθη τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς τοῦ ποιητοῦ.

Εἰς τὴν Ἰλιάδα· οἱ “Ἐλληνες μᾶς ἐμφανίζονται ως νέοι καὶ γεμάτοι ὀρμήν. Ἀγαποῦν τὴν ζωὴν, λατρεύουν τὰ ώραῖα πράγματα καὶ θυσιάζονται διὰ τὴν τιμήν. Εἶναι ὅμως ἀκόμη τραχεῖς καὶ δὲν ἀντοροῦν νὰ ἔχουσιάσουν τὰ πάθη των. ‘Ο

“Ομηρος, ἀρχαία προτομή. Ο ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὁδυσσείας ὅπως τὸν ἐφαντάζοντο οἱ “Ἐλληνες ἀργότερα.

Αχιλλεὺς π. χ. ἀφίνει ἄταφον τὸν ἔχθρόν του "Εκτορα, διὰ νὰ τὸν ἔξευτελίσῃ περισσότερον. Εἰς τὴν Ὀδύσσειαν οἱ ἄνθρωποι ἔγιναν ἡμερώτεροι. Γνωρίζουν πιολύ περισσότερα πράγματα ἀπὸ τοὺς ἥρωας τοῦ Τρωικοῦ πολέμου. Ἡ ζωὴ καὶ οἱ τρόποι τῶν εἶναι λεπτότεροι.

Ἡ ὁμηρικὴ κοινωνία δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν γεωργικὴν κοινωνίαν, τὴν ὅποιαν συναντῶμεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ιστορίας ὅλων τῶν λαῶν.

Ο Αχιλλεύς, ἀπὸ ἐρυθρόμορφου ἀγγεῖον τοῦ 5ου π. χ. αἰῶνος

"Ἔχει δύο κοινωνικὰς τάξεις, τοὺς εὐ γενεῖς τοὺς λεγομένους ἀρίστους, καὶ τὸν λαόν, δηλαδὴ τοὺς δουλοπαροίκους γεωργούς. Ἡ κτηνοτροφία καὶ ἡ γεωργία εἶναι κύρια μέσα τῆς ζωῆς. Ἡ τέχνη εἶναι ὀλίγον ἀνεπτυγμένη. "Ο, τι ἔκαστος χρειάζεται, ἐνδύματα, κατοικίαν, ὄπλα, κατασκευάζει ὁ ἴδιος.

"Ολα τὰ Ἑλληνικὰ κράτη κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους ἔχουν κληρονομικοὺς βασιλεῖς (πατρικαὶ βασιλεῖαι). Ἄλλ' ἡ ἔξουσία των ἔχει περιορισθῆ πολὺ ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς. Τὴν χώραν κυβερνοῦν ὁ βασιλεὺς

καὶ οἱ εὐγενεῖς, οἱ ὅποιοι καταγίνονται εἰς τὰ πολεμικά. Ἡ πολεμικὴ ἀνδρεία θεωρεῖται ἡ μεγαλυτέρα ἀρετή. Κατέρχονται εἰς τὸν πόλεμον βαρέως ὠπλισμένοι καὶ ἔξακολουθοῦν νὰ πολεμοῦν μὲν ἄρματα ὅπως οἱ Ἀχαιοί. Ἄλλα τὰ ὀρειχάλκινα ὄπλα ἀντικατεστάθησαν ἀπὸ τὰ σιδηρᾶ. Οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς κατασκευάζουν ἀνέτους κατοικίας, αἱ ὅποιαι ἐνθυμίζουν τὰ μέγαρα τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Τίρυνθος.

‘Η παλαιοτάτη αύτή ἐποχὴ ἔχαρισεν εἰς τὴν ‘Ελλάδα τὰ δύο ποιήματα τοῦ ‘Ομήρου, τὰ δόποια ἔλαβαν σπουδαιοτάτην θέσιν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ εἶχαν μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὴν ἀνάπτυξίν του. Οἱ ποιηταὶ καὶ λογογράφοι ἐθεώρησαν τὸν “Ομηρον πρότυπον, οἱ γλύπται κα

“Ο πολεμιστὴς ἀποχαιρετᾷ τὴν γυναικα του, ἀπὸ ἕνα εἰκονογραφημένον ἀγγεῖον τοῦ Δούριδος (Βιέννη)

‘Η σκηνὴ παριστάνει ἔνα δόμητρικὸν πολεμιστήν, ὁ δόποιος εἶναι ἔτοιμος· ἐναχωρήσῃ διὰ τὸν πόλεμον. ‘Η γυναικα του ἀπὸ ἕνα μικρὸν ἀγγεῖον ποὺ κρατεῖ χύνει κρασὶ εἰς τὴν γῆν, κάμνει δηλαδὴ σπονδήν.

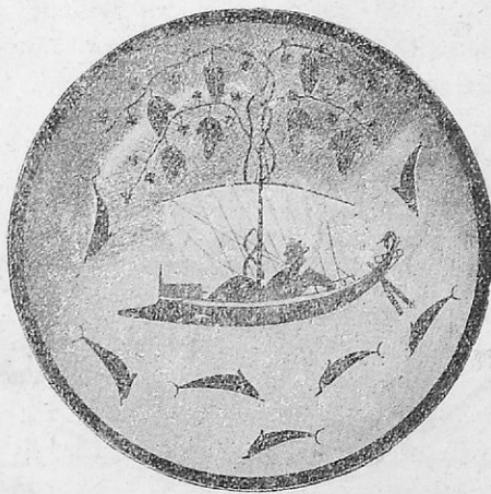
Ζωγράφοι αύτὸν εἶχαν ἀκένωτον πηγὴν ἐμπνεύσεως. Ἀλλὰ καὶ ἡ θρησκεία καὶ ὁ κόσμος τῶν θεῶν καὶ ἥρωών ἔλαβαν ἀπὸ τὸν “Ομηρον τὴν ὄριστικήν των διαμόρφωσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η' Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΠΟΙΚΙΩΝ

ΘΑΛΑΣΣΟΠΛΟΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Εἰς τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα βλέπομεν ὅτι οἱ εὐγενεῖς τῶν Ἑλλήνων δὲν εἶναι μόνον γαιοκτήμονες, ἀλλὰ συγχρόνως πολεμισταί, πειραταὶ καὶ ἔμποροι. Δεικύουν ἀγάπην εἰς τὰ θαλασσινὰ ταξίδια καὶ τὰς περιπετείας. Ἡ ὄρμὴ πρὸς τὴν θάλασσαν αὐξάνει διαρκῶς καὶ οἱ "Ἑλληνες κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ζου καὶ τοῦ θου αἰῶνος γίνονται ἀξιολογώτατοι ναυτικοί.

"Ο Διόνυσος ταξιδεύει. ἀπὸ ἔνα εἰκονογραφημένον ἀγγεῖον τοῦ Ἐξηκία τοῦ 540 π. Χ. περίπου—Μόναχον, Παλαιὰ Πινακοθήκη. Ἡ ἀγάπη εἰς τὰ ταξίδια ἔκαμε τοὺς ἀρχαίους "Ἑλληνας νὰ φαντασθοῦν ὅτι καὶ οἱ θεοί των ταξιδεύουν διαρκῶς. Ἡ χαριτωμένη αὐτὴ παράστασις μᾶς δίδει μίαν ίδεαν διὰ τὰ καράβια, μὲ τὰ ὅποια διέσχισαν οἱ "Ἑλληνες τὴν Μεσόγειον, διὰ νὰ ζητήσουν χώρας πρὸς ἀποικισμόν.

Ἀντιπόλους εἰς τὴν θάλασσαν ἔχουν τοὺς Φοίνικας. Ἄλλ· ἐνῶ οἱ Φοίνικες εἶναι κυρίως πονηροὶ ἔμποροι, ταξιδεύουν διὰ τὸ κέρδος μόνον καὶ ἀποκρύπτουν ἐπιμελῶς τοὺς δρόμους καὶ τὰς χώρας, τὰς ὅποιας ἀνακαλύπτουν, οἱ "Ἑλληνες συν-

δυάζουν τὸ κέρδος μὲ τὴν περιέργειαν καὶ τὴν φιλομάθειαν καὶ διηγοῦνται περισσότερα ἀπὸ ὅσα εἰδαν. Διὰ τοῦτο αὐτοὶ εἶναι κυρίως οἱ πρῶτοι ἔξερευνηταὶ τῆς ἀρχαιότητος. Δὲν ἔμεινε γωνία τῆς Μεσογείου ἢ πτυχὴ τῆς παραλίας, τὴν δποίαν δὲν ἔξηρεύνησαν καὶ δὲν διεφώτισαν. Τὸ σκότος τοῦ μυστηρίου διασκορπίζεται, τὰ θαλάσσια τέρατα, ἡ Σκύλλα, ἡ Χάρυβδις, αἱ "Αρπυιαι, τὰ ὄποια οἱ "Ελληνες ἐπίστευαν ὅτι παραμόνευαν τὰ εὑθραυστα σκάφη τῶν θαλασσοπόρων ἀπὸ τοὺς βράχους των, ἀπεδείχθησαν ὅτι ἦσαν γεννήματα τῆς φαντασίας.

Εἰς τὸν συναγωνισμὸν μὲ τοὺς Φοίνικας ἐπικρατοῦν οἱ "Ελληνες. Τότε γίνεται κάτι ἀξιοθαύμαστον. Οἱ "Ελληνες κινοῦνται πρὸς τὸ ἔξωτερικόν. "Ολοι ἔχουν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ταξιδεύσουν, νὰ γνωρίσουν ξένας χώρας, νὰ πλουτήσουν ἀπὸ τολμηρὰς ἐπιχειρήσεις ἢ νὰ εὕρουν ἄλλον τόπον πλουσιώτερον καὶ εύτυχέστερον διὰ νὰ ζήσουν.

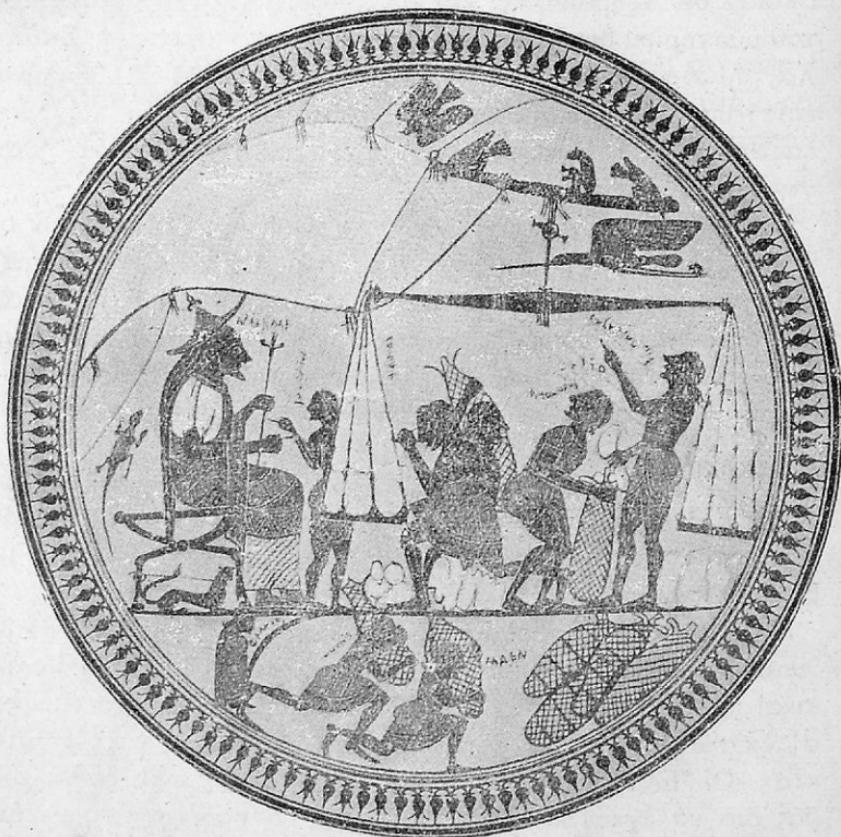
ΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΙ

Οἱ "Ελληνες εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἀποικιακὸς λαὸς τῆς ἀρχαιότητος. Ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ Εὔξείνου Πόντου ἔως τὸ Γιβραλτάρ ἐγέμισαν τὰς παραλίας μὲ τὰς ἀποικίας των.

Αἴτια τοῦ ἀποικισμοῦ ἦσαν κατ' ἀρχὰς ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἡ ἀνεπάρκεια τῆς γῆς καὶ συγχρόνως αἱ πολιτικαὶ ταραχαί. Οἱ ιστορικὸς Θουκυδίδης γράφει συντόμως: οἱ ἐκ τῶν στάσεων ἐκπίπτοντες ἔκτιζον τὰς ἀποικίας. Οἱ "Ελληνες μετέβησαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὰς ξένας χώρας διὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν μονίμως, νὰ καλλιεργήσουν τὴν γῆν καὶ νὰ σχηματίσουν νέαν πατρίδα. Αἱ παλαιότεραι λοιπὸν ἀποικίαι ἦσαν ἀποικίαι ἐγκαταστάσεως. Ἀργότερα, ὅταν ἀνεπτύχθη τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία, οἱ "Ελληνες διευθύνονται εἰς τοὺς τόπους τῆς μεγάλης παραγωγῆς, εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Νότιον Ρωσσίαν, αἱ ὄποιαι παράγουν σιτηρά, εἰς τὸν Καύκασον, ὃ δόποιος δίδει ξυλείαν, καὶ ἴδρυουν εἰς τὰ παράλια τῶν χωρῶν αὐτῶν ἐμπορικοὺς σταθμούς. Αὔται εἶναι αἱ ἀποικίαι ἐκμεταλλεύσεως.

Τὸ κράτος ὑποστηρίζει τοὺς κατοίκους καὶ δίδει τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐπιχειρήσεως, τὸν λεγόμενον οἰκιστήν, ὃ ὄποιος

ἀνήκει συνήθως εἰς τὰς ἀρχαιοτέρας οἰκογενείας. Ἡ ἀναχώρησις γίνεται ἔπειτα ἀπὸ ἱεροτελεστίαν καὶ μὲν μεγάλην πομπὴν. Οἱ ἀποικοι παίρνουν ἀπὸ τὸν ναὸν τῆς Ἐστίας τὸ ἵερὸν πῦρ, τὸ ὅποιον τοποθετοῦν εἰς τὸν ναόν, τὸν ὅποιον κτί-

“Ο βασιλεὺς Ἀρκεσίλας φορτώνει σίλφιον, ἀπὸ ἄγγειον τῆς Λακωνικῆς τοῦ 560 π. Χ. περίου--Παρίσιοι, Νομισματικὸν Μουσεῖον

” Ἀρχαϊκὴ παράστασις, ἵσως γελοιογραφία. Ο βασιλεὺς τῆς Κυρήνης Ἀρκεσίλας, ὁ ὄποιος ἦτο περίφημος διὰ τὰ πλούτη καὶ τὴν φυλαργυρίαν του, μὲ περίεργον ἐνδυμασίαν κάθεται εἰς τὸ πλοίον καὶ ἐπιβλέπει τὸ ζύγισμα καὶ τὴν φόρτωσιν τοῦ σιλφίου. Κάτω είναι ἡ ἀποδήμη τοῦ πλοίου μὲ τὸν φύλακα εἰς τὴν θύραν.

ζουν εἰς τὴν νέαν πατρίδα των. Ἡ ἀποικία τυπικῶς είναι ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὴν μητρόπολιν, κατ’ οὓσίαν ὅμως ὑπάρχουν πολλοὶ δεσμοὶ μεταξὺ ἀποικίας καὶ μητροπόλεως, ἡ κοινὴ θρησκεία, ἡ κοινὴ γλῶσσα, τὰ ἔθιμα, οἱ νόμοι κτλ.

Οἱ ἄποικοι σέβονται τὴν μητρόπολιν, λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς ἑορτάς της, ἃν κινδυνεύουν ζητοῦν τὴν συνδρομήν της, ἢ τὴν βοηθοῦν, ὅταν αὐτὴ εύρισκεται εἰς κίνδυνον. Ἐνίστε ὅμως ἔρχονται εἰς ρῆξιν καὶ αίματηρούς πολέμους. Ἀλλὰ πόλεμος ἀποικίας καὶ μητροπόλεως θεωρεῖται μεγάλη ἀσέβεια.

ΑΠΟΙΚΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ, ΘΡΑΚΗΣ ΚΑΙ ΕΥΖΕΙΝΟΥ

Τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης προσείλκυσαν ἐνωρὶς τοὺς "Ἐλληνας διὰ τὴν ναυπηγήσιμον ξυλείαν καὶ τὰ μεταλλεῖα των. Αἱ δύο πόλεις τῆς Εύβοίας Χαλκὶς καὶ Ἐρέτρια ἴδρυσαν πολλὰς ἀποικίας εἰς τὴν Χαλκιδικὴν χερσόνησον, ἡ ὅποια ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν Χαλκίδα. Ἡ σημαντικωτέρα τῶν χαλκιδικῶν ἀποικιῶν ἦτο ἡ "Ολυνθος. Οἱ Κορίνθιοι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ βου αἰῶνος ἴδρυσαν τὴν Ποτείδαιαν. Ἐπίστης πολλαὶ ἀποικίαι ἴδρυθησαν εἰς τὴν παραλίαν τῆς Θράκης.

Ἀπὸ τοὺς παλαιοτάτους χρόνους οἱ "Ἐλληνες προσπαθοῦν νὰ εἰσδύσουν εἰς τὰ στενὰ τῆς Προποντίδος καὶ εἰς τὴν ὁμιχλώδη θάλασσαν, ἡ ὅποια κρύπτεται ἐκεῖθεν τῶν στενῶν. Ἀνάμνησιν τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν διετήρησαν οἱ μῦθοι τῆς Ἀργοναυτικῆς ἐκοτρατείας καὶ τῶν Συμπληγάδων.

Κατὰ τοὺς ἱστορικους χρόνους, ὅταν κατενόησαν τὴν σημασίαν τῶν πορθμῶν, Λέσβιοι ἴδρυσαν τὴν Σηστὸν ἐπὶ τῆς Εύρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Ἐλλησπόντου, Μιλήσιοι τὴν "Αβυδον ἐπὶ τῆς Ἀσιατικῆς. Πέραν τοῦ στενοῦ οἱ Μιλήσιοι τὸ 675 π. Χ. τὴν Κύζικον καὶ ὄρμώμενοι ἀπ' ἐκεῖ ἴδρυουν σειρὰν ἀποικιῶν εἰς τὴν ἀσιατικὴν παραλίαν τῆς Προποντίδος. Οἱ Μεγαρεῖς ἴδρυουν ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας τοῦ Βοσπόρου τὴν Χαλκηδόνα καὶ ὄλιγον ἀργότερα τὸ Βυζάντιον ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς.

Οἱ ἀποικισμὸς τοῦ Εὔξείνου εἶναι σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἔργον τῆς Μιλήτου. Περὶ τὸ 630 π. Χ. ἴδρυουν τὴν Σινώπην εἰς θέσιν ἐπικαιροτάτην, εἰς τὴν ὅποιαν καταλήγει ἡ ἐμπορικὴ ὁδός, ἡ ὅποια φέρει διάμέσου τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὴν Μεσοποταμίαν. Ἡ ἀποικία αὐτὴ ἀκμάζει τόσον πολύ, ὥστε ἀποικίζει ὅλην τὴν παραλίαν μέχρι τῆς Κολχίδος. Ἡ Ἀμισσὸς καὶ ἡ Τραπεζοῦς εἶναι αἱ σημαντικώτεραι πόλεις εἰς

τὸ σημεῖον τοῦτο. Σχεδὸν συγχρόνως μὲ τὴν Σινώπην καὶ εἰς θέσιν ἐπίσης ἐπίκαιρον οἱ Μιλήσιοι ίδρυουν τὸν "Ιστρον ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας τοῦ Εὔξείνου, δὲ λίγον νοτιώτερον ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Δουνάβεως, ὁ ὅποιος ὡνομάζετο τότε "Ιστρος, καὶ ἐκμεταλλεύονται τοὺς δρόμους, οἱ ὅποιοι διὰ μέσου τῆς κοιλάδος τοῦ ποταμοῦ ὁδηγοῦν εἰς τὴν κεντρικὴν Εύρωπην.

Αἱ ἀκταὶ τῆς νοτίου Ρωσσίας, τὰς ὅποιας κατοικοῦν οἱ ἀτίθασοι Σκύθαι, ἔλκύουν τοὺς Μιλησίους μὲ τὸν πλοῦτον τῶν σιτηρῶν. Σημαντικωτέρα ἀποικία εἰς τὸ μέρος αὐτὸς εἰναι ἡ Ὀλβία. Εἰς τὸ βάθος τῆς Μαιώτιδος λίμνης ('Αζοφικὴ Θάλασσα) ίδρυονται τὸ Παντικάπαιον καὶ ἡ Φαναγορία καὶ ἡ Τάναις εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ὄμωνύμου ποταμοῦ, τοῦ σημερινοῦ Δών, τὸ βορειότερον σημεῖον τῆς ἑλληνικῆς ἔξαπλώσεως.

Νόμισμα Χαλκίδος

Αἱ ἀποικίαι τοῦ Εὔξείνου εἰναι κυρίως σταθμοὶ ἐμεταλλεύσεως καὶ μένουν πάντοτε ἐκτὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου ὡς τελευταῖοι φρουροὶ κρυμμένοι εἰς τὴν ὄμιχλην τοῦ βορρᾶ.

ΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΤΗΣ ΑΦΡΙΚΗΣ

Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Ἀχαιῶν ἔγιναν αἵτια νὰ κλεισθῇ ἡ Αἴγυπτος εἰς τοὺς ξένους. Ἀλλὰ μετὰ πολλὰς ἀποπείρας οἱ Μιλήσιοι ἐπιτυγχάνουν νὰ ἀνανεώσουν τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν χώραν τοῦ Φαραὼ. Ὁ Ψαμμήτιχος ἐπιτρέπει νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Ναύκρατιν, ἥ ὅποια ἀνοίγεται εἰς ὅλους τοὺς "Ἐλληνας, γίνεται δηλαδὴ ἥ μόνη διεθνῆς ἑλληνικὴ ἀποικία, σπουδαιοτάτη ἀγορὰ καὶ κέντρον ἐμπορίου καὶ βιομηχανίας τῶν 'Ἐλλήνων.

Δωριεῖς ἀπὸ τὴν νῆσον Θήραν ίδρυουν τὸ 631 π. Χ. εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν σημερινὴν Τρίπολιν τὴν Κυρήνην, ἥ ὅποια ἔγινε πρότυπον γεωργικῆς ἀποικίας. Τὸ παχὺ ἔδαφός της, τὸ ὅποιον ἐπότιζαν περιοδικαὶ βροχαί, παρῆγεν ἄφθονον κριθήν, σῖτον καὶ σίλφιον, ἕνα εἰδος ἰαματικοῦ φυτοῦ, τοῦ ὅποιου ἔγινετο μεγάλη ἔξαγωγή, ἐνῶ οἱ λόφοι της ἐκαλύπτοντο ἀπὸ ἀμπέλους καὶ καρποφόρα δέν-

δρα καὶ τὰ πλούσια λειβάδια της ἔτρεφαν μεγάλα ζῶα καὶ
ἰδίως ἵππους. Οἱ ἡγεμόνες τῆς Κυρήνης ἦσαν ὀνομαστοὶ διὰ
τοὺς ἵππους των, πολλάκις ἐνίκησαν εἰς τοὺς Δελφοὺς καὶ
τὴν Ὀλυμπίαν καὶ ὁ ποιητὴς Πίνδαρος ἔξυμνησε τὸν βασιλέα
Ἀρκεσίλαυν διὰ τὴν νίκην του.

ΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΣΙΚΕΛΙΑΣ

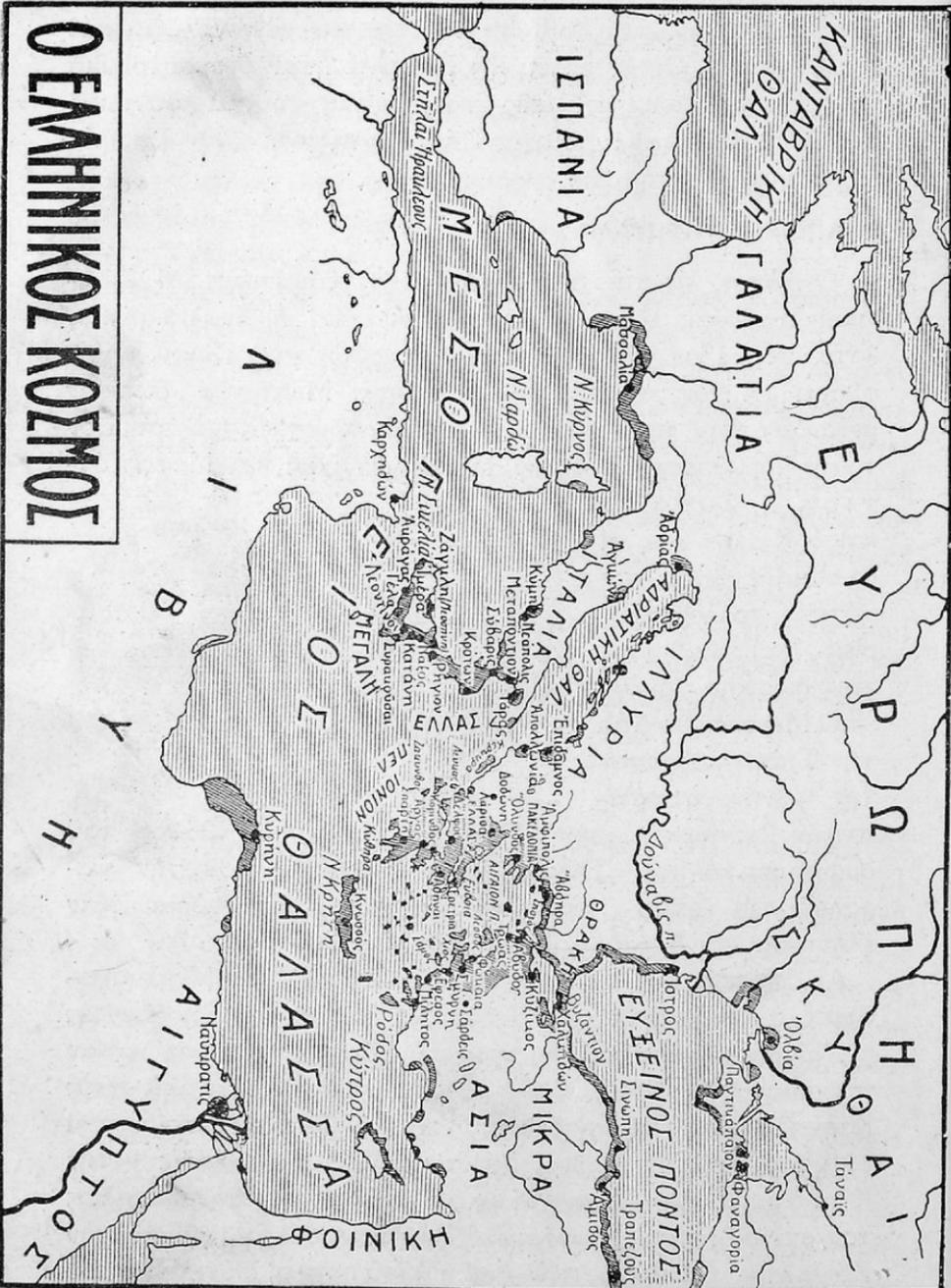
Ο τόπος, εἰς τὸν ὅποιον ἥκμασαν ἔξαιρετικῶς αἱ Ἑλλη-
νικαὶ ἀποικίαι, εἶναι ἡ Κάτω Ἰταλία καὶ ἡ Σικελία. Ἡδη
κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα οἱ Ἀχαιοί, καθὼς γνωρίζομεν, εἶχαν
φθάσει εἰς τὸν κόλπον τοῦ Τάραντος. Μετὰ τὴν δωρικὴν
μετανάστευσιν περὶ τὸ τέλος τοῦ 8ου αἰῶνος εἰς τὸ σημεῖον
τοῦτο ἴδρυθησαν τρεῖς σημαντικαὶ ἀποικίαι, τὸ Μεταπόν-
τιον, ἡ Σύβαρις
καὶ ὁ Κρότων, αἱ
ὅποιαι ἐδέχθησαν ἀρ-
γότερα πολλοὺς Δω-
ριεῖς καὶ ώμίλησαν
τὴν δωρικὴν διάλε-
κτον. Μετανάσται ἀπὸ
τὴν Σπάρτην ἔκτισαν
τὴν μόνην σπαρτι-
ατικὴν ἀποικίαν, τὸν Τάραντα εἰς τὸ βάθος τοῦ
δμωνύμου κόλπου. Ἐλληνικαὶ ἀποικίαι ἐσκέπασαν τὴν πα-
ραλίαν τῆς νοτίου Ἰταλίας καὶ ἔδωσαν εἰς τὴν χώραν ὅψιν
Ἐλληνικὴν καὶ δι' αὐτὸνομάσθη Μεγάλη Ἐλλάς.

Αἱ ἀποικίαι τῆς Σικελίας ἴδρυθησαν ἀργότερα. Μετὰ σφο-
δοὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς ἐντοπίους καὶ τοὺς Καρχηδονίους
οἱ Ἐλληνες ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν ἀνατολικὴν καὶ νοτίαν
παραλίαν τῆς νήσου, ἐνῶ ἡ βορειοδυτικὴ ἔμεινεν εἰς τοὺς
Καρχηδονίους. Πρῶτοι ἐφθασαν οἱ Χαλκιδεῖς, οἱ ὅποιοι περὶ
τὰ μέσα τοῦ 7ου αἰῶνος ἔκτισαν τὴν Νάξον, κατόπιν τὴν
Κατάνην, τοὺς Λεοντίνους καὶ εἰς τὰς δύο παραλίας
τοῦ στενοῦ μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Σικελίας τὸ Ρήγιον καὶ τὴν
Ζάγκλην, ἡ ὅποια μετωνομάσθη Μεσσηνίη, διότι ἀργότερα
ἐδέχθη Μεσσηνίους φυγάδας. Ἐπειτα ἀπὸ 40 χρόνια ἦλθαν
οἱ Κορίνθιοι, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἴδρυσει σπουδαιοτάτην ἀποι-

Νόμισμα Συβαριτῶν

Ο ΕΛΗΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

κίαν εἰς τὴν νῆσον Κέρκυραν. Τὸ 730 π. Χ. ίδρύουν τὰς Συρακούσας, αἱ ὄποιαι ἀπέβησαν ἡ σημαντικωτάτη πόλις τῆς Δυτικῆς Μεσογείου. Ρόδιοι καὶ Κρήτες ίδρυουν ἀργότερα τὴν Γέλαν, ἡ ὄποια κτίζει τὸν Ἀκράγαντα, τὴν δευτέραν μετὰ τῆς Συρακούσας πόλιν τῆς Σικελίας, καὶ τέλος οἱ Χαλκιδεῖς ίδρυουν τὴν Ἰμέραν. Αἱ ἀποικίαι τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας ήσαν πρωτισμέναι ἐκ τῆς φύσεως τῆς χώρας νὰ γίνουν κατ' ἔξοχὴν ἀποικίαι ἔγκαταστάσεως.

ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Ἐκεῖθεν τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι εἶναι σποραδικαὶ καὶ χάνονται εἰς τὸ μέσον τοῦ ἀπεράντου βαρβαρικοῦ κόσμου, ὅπως αἱ ἀποικία τοῦ Εὔξείνου, καὶ εἶναι σταθμοὶ ἐμπορικοί, ἀποικίαι ἐκμεταλλεύσεως.

Περὶ τὸ 600 π. Χ. οἱ Φωκαεῖς τῆς Μ. Ἀσίας ἰδρυσαν τὴν Μασσαλίαν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ροδανοῦ ποταμοῦ. Οἱ Ἑλληνες ἐφθασαν τοιουτοτρόπως εἰς τὸ τέρμα τῆς

Μεσογείου, εἰς τὰς Ἡρακλείους στήλας, ὅπως ἔλεγαν τὸν πορθμὸν τοῦ Γιβραλτάρ. Ἐκεῖθεν τοῦ πορθμοῦ ἐκτείνεται ὁ ὥκεανός, ὁχανής, χωρὶς νήσους, μυστηριώδης. Οἱ ναυτικοὶ τῆς Μασσαλίας δὲν ὑποχωροῦν πρὸ τῆς τολμηρᾶς ἐπιχειρήσεως νὰ ἔξερευνήσουν τὸν ὥκεανόν. Ο Εύθυμος ἀκολουθεῖ τὴν παραλίαν τῆς Ἀφρικῆς καὶ φθάνει εἰς τὴν Σενεγάλην, ὁ Πυθαράς, ὁ μεγαλύτερος ἐλλην ἔξερευνητής, ἔξιχνιάζει τὰς χώρας, αἱ ὄποιαι κρύπτονται εἰς τὴν ὁμίχλην καὶ τὰ ρίγη τῶν βορείων θαλασσῶν.

V

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Οχε

ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ

Οι άρχαίοι "Ελληνες δὲν κατώρθωσαν νὰ ἔνωθοῦν εἰς ἓνα κράτος, ἀλλ' ἔμειναν ἕως τὸ τέλος χωρισμένοι εἰς μικρὰς πολιτείας καὶ ζήτημα τιμῆς ἐθεώρουν νὰ διατηρήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Οἱ κυριώτεροι λόγοι τοῦ χωρισμοῦ αὐτοῦ εἶναι:

1. Εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ὑπῆρχε μία ἀρκετὰ ἐκτεταμένη πεδινὴ χώρα, ἡ ὅποια νὰ ἀποκτήσῃ τόσην δύναμιν, ὥστε νὰ ἔνωσῃ ὅλον τὸ ἔθνος εἰς ἓνα κράτος. Ἀντιθέτως τὰ ὅρη, ἡ θάλασσα καὶ αἱ φόραγγες τῶν ποταμῶν χωρίζουν τὴν Ἑλλάδα εἰς πολλὰ διαμερίσματα, ἀποκλεισμένα τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἡ γεωγραφικὴ αὐτὴ διάσπασις εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν πολιτικὴν διάσπασιν.

2. Οἱ "Ελληνες εἶχαν τὸ σύστημα τῆς προσωπικῆς διοικήσεως, συνήθιζαν δηλαδὴ νὰ διαχειρίζωνται οἱ ἕδιοι τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους καὶ ὅχι μὲ ἀντιπροσώπους (δηλ. βουλευτάς, πληρεξουσίους κτλ.) ὅπως σήμερον. Ἀλλὰ μὲ αὐτὸ τὸ σύστημα δὲν εἶναι εὔκολον νὰ διοικηθῇ τὸ κράτος, ὅταν ἔχῃ μεγαλυτέραν ἔκτασιν.

Δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡ Ἑλλὰς ἔμεινε διηρημένη εἰς πολυάριθμα κράτη, τὰ περισσότερα πολὺ μικρὰ καὶ ἀδύνατα καὶ ὀλίγα μόνον ὅπωσδήποτε ἐκτεταμένα καὶ ἴσχυρά.

Η ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΕΛΛΑΣ

Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους οἱ "Ελληνες τῆς Μ. Ἀσίας παρουσιάζουν διαφορὰν εἰς τὴν διάλεκτον καὶ εἰς τὰ ἔθιμα καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον διεκρίνοντο εἰς τρεῖς φυλάς, τοὺς Αἰολεῖς, τοὺς "Ιωνας καὶ τοὺς Δωριεῖς.

Οἱ Αἰολεῖς κατεῖχαν τὴν μικρασιατικὴν παραλίαν ἀπὸ

τοῦ Ἐλλησπόντου μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης. Ἀπὸ τὰς νήσους ἀνῆκεν εἰς αὐτοὺς ἡ Τένεδος καὶ ἡ Λέσβος, ἐπὶ τῆς ὁποίας εὑρίσκετο ἡ σημαντικωτέρα αἰολικὴ πόλις Μυτιλήνη.

Οἱ Ἰωνεῖς εἶχαν ἐγκατασταθῆ ἐις τὸ μέσον τῆς παραλίας, δηλαδὴ εἰς τὰ παράλια τῆς Λυδίας καὶ τῆς Καρίας ἀπὸ τοῦ κόλπου τῆς Σμύρνης μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Μαιάνδρου ποταμοῦ, εἰς χώραν εὔφορον καὶ μὲ λαμπρότατον οὐρανόν, ἡ ὁποία ὠνομάσθη Ἰωνία. Ἀπὸ τὰς νήσους ἀνῆκον εἰς αὐτοὺς ἡ Χίος, ἡ Σάμος καὶ αἱ Κυκλαδεῖς. Οἱ Ἰωνεῖς ἦσαν ἡ πολυπληθεστέρα καὶ ἀκμαιοτέρα ἑλληνικὴ φυλὴ τῆς Μ. Ἀσίας. Περὶ τὸ 700 π. Χ. ἡ Ἰωνία ἀριθμεῖ 12 πόλεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας σημαντικώτεραι εἶναι ἡ Μίλητος, ἡ Φώκαια, ἡ Ἔφεσος καὶ ἡ Χίος. Αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις προοδεύουν γρήγορα καὶ ἐνώνυνται εἰς ὅμοσπονδίαν, τῆς ὁποίας κέντρον εἶναι ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Μυκάλης, τὸ λεγόμενον Πανιώνιον.

Νοτίως τῆς Ἰωνίας δωριεῖς ἄποικοι ἰδρύουν τὰς δωρικὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι κατ' ἀρχὰς 6, ἀργότερα ὅμως περιορίζονται εἰς 5, διότι ἡ σημαντικωτέρα ἀπὸ αὐτὰς Ἀλικαρνασσὸς δέχεται τὴν Ἰωνικὴν ἐπίδρασιν καὶ δμιλεῖ τὴν Ἰωνικὴν διάλεκτον. Οἱ Δωριεῖς κατέχουν ἐπίσης τὴν νῆσον Ρόδον, τὴν Κῶ καὶ ἄλλας μικροτέρας, ἐνῶ εἰς προγενεστέραν ἐποχὴν εἶχαν καταλάβει τὴν Κρήτην καὶ τὰ Κύθηρα. Ἡ δωρικὴ ἔξαπολις ἐνώνεται ἐπίσης εἰς ὅμοσπονδίαν, τῆς ὁποίας κέντρον ἦτο ὁ ναὸς τοῦ Τριοπίου Ἀπόλλωνος.

Οἱ Ἑλληνες τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἴδιως οἱ Ἰωνεῖς ἀναπτύσσονται ἐνωρίτερον ἀπὸ τοὺς Ἐλληνας τῆς κυρίως Ἐλλάδος. Αὔτοὶ πρῶτοι δημιουργοῦν ναυτικόν, ἐμπόριον, ἔχουν μεγάλας καὶ πλουσίας πόλεις καὶ ἀναπτύσσουν τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα. ✓

Η ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὸ μεγαλύτερόν της μέρος εἶναι γεωργικὴ καὶ ἀριστοκρατικὴ καὶ δι' αὐτὸ μένει ὀπίσω πολιτικῶς καὶ πνευματικῶς. Ἡ παραλία της εἰς τὰ περισσότε-

ρα μέρη δὲν ἔχει καλοὺς λιμένας καὶ δὲν εύνοεῖ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ναυτιλίας. Ἐξαίρεσιν κάμνουν δύο πόλεις μόνον, ἡ Κόρινθος καὶ ἡ Σικυών. Τὰ σημαντικώτερα διαμερίσματα τῆς Πελοποννήσου εἶναι ἡ Ἀργολίς, ἡ Μεσσηνία καὶ ἡ Λακωνική.

Όνομαστὴ διὰ τὴν εὐφορίαν της ἡ Ἀργολίς, τὸ πολύπυρον καὶ ἱππόβοτον "Ἀργος", ὅπως λέγει ὁ "Ομηρος, εἶδεν ἐνδόξους ἡμέρας κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Ἀχαιῶν. Μετὰ τὴν δωρικὴν κατάκτησιν οἱ παλαιοὶ κάτοικοι, οἱ Ἀχαιοί, ὑπεδουλώθησαν ὀνομασθέντες γυμνῆται. Ἄλλὰ ἡ διάκρισις μεταξὺ κατακτητῶν καὶ ὑποτελῶν δὲν διετηρήθη ἕως τὸ τέλος, διότι εἰς πολλὰ μέρη ἐπεκράτησε τὸ ἀχαϊκὸν στοιχεῖον, ἐπειδὴ ἦτο πολυπληθέστερον. Οἱ Δωριεῖς παρέ-

Νόμισμα Ἀργους

μειναν γαιοκτήμονες καὶ ἐκυβέρνησαν τὴν χώραν. Ἄλλοι οἱ ἀπόγονοι τῶν Ἀχαιῶν δὲν ὀνέχονται τὴν κυριαρχίαν των καὶ ἔξεγειρονται, δσάκις δίδεται εὐκαιρία. Τὸν 5ον αἰώνα π. Χ. στασιάζουν ἐπανειλημμένως καὶ προσπαθοῦν νὰ ἔγκαταστήσουν τὴν δημοκρατίαν. Τὸ "Ἀργος" διετήρησε πάντοτε λείψανα ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων καὶ ἀνέδειξε μερικοὺς ἀπὸ τοὺς ἀξιολογωτέρους καλλιτέχνας τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Μεσσηνία δὲν κατώρθωσε νὰ ἀναπτυχθῇ ὄμαλῶς, διότι οἱ Σπαρτιᾶται, ἐπειδὴ ἐβλεπαν τὸν κίνδυνον νὰ ἐπικρατήσουν οἱ πολυπληθέστεροι Ἀχαιοί κάτοικοι τῆς χώρας, τοὺς ἐπολέμησαν μὲ πεῖσμα καὶ κατώρθωσαν νὰ τοὺς ὑποδουλώσουν.

Εἰς τὴν Λακωνικὴν ἀνεπτύχθη τὸ ἰσχυρότερον κράτος τῆς Πελοποννήσου, ἡ Σπάρτη, περὶ τῆς ὁποίας θὰ ὀμιλήσωμεν ἴδιαιτέρως.

Αἱ δυτικώτεραι χῶραι τῆς Πελοποννήσου, ἡ Ἀχαΐα καὶ Ἡλις, μένουν ἀργοτικκὶ καὶ καθυστερημέναι καὶ οἱ κάτοικοί των εἶναι κονιόποδες γεωργοὶ καὶ κατοικοῦν εἰς μικρὰ χωρία. Μόλις μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους, δηλαδὴ τὸν 5ον π. Χ. αἰώνα, δημιουργεῖται ἀξία λόγου πόλις, ἡ

‘Ηλις. Ἀλλὰ πολλοὶ εὐγενεῖς τῶν Ἡλείων καυχῶνται ὅτι δὲν ἐπάτησαν εἰς τὴν πόλιν. Ἐξαιρέτικὴν σημασίαν εἰς τὴν χώραν των δίδει τὸ μέγα προσκύνημα τῶν Ἑλλήνων, ἥτις Ὀλυμπία.

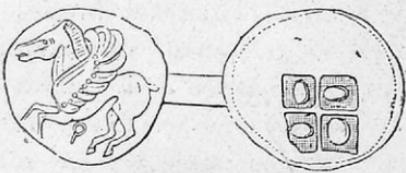
Ἡ Ἀρκαδία, ὑψηλὸν καὶ ἀπόκεντρον ὄροπέδιον εἰς τὸ μέσον τῆς χερσονήσου, χωρὶς πρόσοψιν εἰς τὴν θάλασσαν, μένει μία ἀπὸ τὰς καθυστερημένας χώρας τῆς Ἑλλάδος. Μέ-

χρι τέλους δὲν κατώρθωσε νὰ ἀποκτήσῃ πολιτικὴν ἐνότητα, αἱ πόλεις της Τεγέα καὶ Μαντίνεια, εἶναι ἀσήμαντοι, φιλονικοῦν καὶ προκαλοῦν τὴν ἐπέμβασιν τῶν ξένων. Καὶ αἱ τρεῖς αὐ-

ταὶ χῶραι (δηλαδὴ Ἀχαΐα, Ἡλις καὶ Ἀρκαδία) δὲν ἔλαβαν σημαντικὸν μέρος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους καὶ δὲν ἔκαμαν τίποτε σημαντικὸν εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας.

Ἡ Κόρινθος, ἡ περίφημος πόλις τοῦ ἴσθμου, χρεωστεῖ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν εἰς τὴν ἔξαιρετικὴν της τοποθεσίαν, διότι εύρισκεται εἰς τὴν διασταύρωσιν τῶν δρόμων τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης. Εἶναι κτισμένη εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν θάλασσαν εἰς τοὺς πρόποδας ἀποτόμου λόφου, ἐπὶ τοῦ ὅποιου εύρισκεται ἡ ἀκρόπολις, ὁ περίφημος Ἀκροκόρινθος. Ἐχει δύο τεχνητοὺς λιμένας, τὸ Λέχαιον εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, τὰς Κεχρεὰς εἰς τὸν Σαρωνικὸν. Ἡ ἀπόστασις μεταξὺ αὐτῶν εἶναι τόσον μικρά, ὥστε οἱ ναυτικοὶ συνεχίζουν τὸ ταξίδι των διὰ τῆς Κορίνθου. Διὰ νὰ ἀποφύγουν δηλαδὴ τὸν γῦρον τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἵδιως τὸν ἐπικίνδυνον Μαλέαν, ἐκφορτώνουν εἰς τὸν ἔνα ἀπὸ τοὺς δύο λιμένας τὰ ἐμπορεύματά των καὶ τὰ μεταφέρουν εἰς τὴν ἄλλην θάλασσαν διὰ τοῦ ἴσθμου. Ὁ περίφημος τύραννος Περίανδρος ἐσκέφθη μάλιστα νὰ κατασκευάσῃ διώρυγα, διὰ νὰ ἐνώσῃ τὰς δύο θαλάσσας. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὸ δὲν ἦτο εὔκολον διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, κατεσκεύασαν ἔνα ξύλινον δρόμον, τὴν δίολκον, διὰ τῆς ὅποιας ἐσυραν τὰ πλοιαὶ ἀπὸ τὴν μίαν εἰς τὴν ἄλλην θάλασσαν.

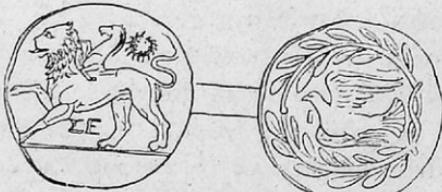
Τὴν πόλιν κυβερνᾶ μία δυνατή οἰκογένεια ἐφοπλιστῶν καὶ ἐμπόρων, οἱ **Βακχιάδαι**. Ἄλλ' ἔχουν ἀντίπαλον τὸν κατώτερον λαὸν καὶ ἴδιως τὸν ὄχλον τοῦ λιμένος. Συμβαίνουν πολιτικαὶ ταραχαί, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπωφελεῖται ὁ **Κύψελος** καὶ γίνεται τύραννος (365 π. Χ.) Οὐίός του **Περίανδρος** ἐκυβέρνησε 44 ἔτη, ἀπέκτησε μεγάλην φήμην καὶ ἡ Κόρινθος ἐπ' αὐτοῦ εἶδε λαμπρὰς ἡμέρας. Πλουσία ἀπὸ τὸ ἐμπόριον, δυνατὴ μὲ τὸν στόλον καὶ τὰς ἀποικίας της, στολισμένη μὲ κτίρια μεγάλα καὶ μὲ ἔργα τέχνης παρουσιάζεται κατὰ τὸν βον αἰῶνα ὡς μεγάλη κοσμόπολις, ὡς τόπος πολυτε-

Nόμισμα Κορίνθου

λείας καὶ διασκεδάσεων. Τὰ κομψὰ ἀγγεῖα της, τὰ ἀρώματα, τὰ περίφημα ἀπὸ ὀρείχαλκον κάτοπτρά της καὶ ἄλλα εἴδη πολυτελείας εἶναι περιζήτητα καὶ φθάνουν ἕως τὰ τελευταῖα ἄκρα τῆς Μεσογείου. Τὸν 5ον αἰῶνα δὲν ἔχει πλέον τυράννους καὶ κυβερνᾶται ἀπὸ πλουσίους ἐμπόρους καὶ ναυτικούς.

Ἡ Σικυών, ἡ δευτέρα ἐμπορικὴ καὶ ναυτικὴ πόλις τῆς Πελοποννήσου, εἶναι μικρογραφία τῆς Κορίνθου. Ἐχει καὶ αὐτὴ τοὺς τυράννους της, τοὺς **Ορθαγορίδας**, καὶ ἀκμάζει ἐπ' αὐτῶν κατὰ τὸν βον π. Χ. αἰῶνα. Τὴν ἀριστοκρατίαν ἀποτελοῦν οἱ κατακτηταὶ Δωριεῖς, τὴν δημοκρατικὴν τάξιν οἱ ἀπόγονοι τῶν **Αχαιῶν**. Ἡ Σικυών κατὰ τοὺς κα-

Nόμισμα Σικυώνος

λοὺς χρόνους ἔχει δόνομαστὴν σχολὴν γλυπτικῆς καὶ ἀναδεικνύει ἀξιολόγους ζωγράφους.

ΒΟΙΩΤΙΑ ΚΑΙ ΦΩΚΙΣ

Ἡ Βοιωτία εἶναι μία πεδιάς ἀρκετὰ ἐκτεταμένη καὶ εὔ-

φορος, ή ὅποια περικλείεται ἀπὸ βουνά. Ἐχει τρεῖς ἔξόδους εἰς τὴν θάλασσαν, μίαν εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ δύο εἰς τοὺς δύο βραχίονας τοῦ Εὔβοϊκοῦ. Ἄλλ' αἱ ἀκταὶ τῆς δὲν ἔχουν καλοὺς λιμένας. Διὰ τοῦτο οἱ Βοιωτοὶ δὲν διεκρίθησαν ως ναυτικοί. Ἡ χώρα εἶχε παλαιότατον πολιτισμόν. Κατ' ἀρχὰς ἐδέχθη τὴν ἐπίδρασιν τοῦ αἰγαιακοῦ πολιτισμοῦ, ἀργότερα ἥλθαν οἱ Ἀχαιοὶ καὶ ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς διεδέχθη τὸν αἰγαιακόν, ὅπως μαρτυροῦν διάφορα εύρηματα, θολωτοὶ τάφοι κτλ. Οἱ Δωριεῖς κατέκτησαν τὴν Βοιωτίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡσαν ὀλιγαριθμότεροι, ἀνεμίχθησαν μὲ τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ τοιοτοτρόπως προῆλθε μικτὴ φυλὴ καὶ μικτὴ γλῶσσα. Οἱ Βοιωτοὶ δηλαδή, ὅπως καὶ οἱ Θεσσαλοί, ὠμίλουν τὴν αἰολικήν. Ἄλλ' ἡ Βοιωτία, γεωργικὴ καὶ ἀποκλεισμένη ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἀνεπτύχθη πολὺ ἀργότερα ἀπὸ τὴν γείτονά της Ἀττικήν. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι ἔχλευαν τοὺς Βοιωτούς καὶ τοὺς παρέστησαν ως καλοθρεμμένους χωρικούς, οἱ δόποιοι μοναδικὴν ἀπόλαυσιν τῆς ζωῆς ἔχουν τὴν καλοφαγίαν καὶ τὴν πλουσίαν εἰσοδίαν. Ἄλλ' ἡ Βοιωτία ἀνέδειξεν ἀξιολόγους ἄνδρας εἰς τὰ γράμματα, εἰς τὰς τέχνας καὶ εἰς τὴν πολιτικήν.

Τὴν πρόοδον τῆς Βοιωτίας φανερώνει ἡ ἀνάπτυξις πόλεων, διότι ἐκτὸς τῶν Θηβῶν ἔχει καὶ ἄλλας ἀξιολόγους πόλεις, τὴν Χαιρώνειαν, τὸν Ὀρχομενόν, τὴν Τανάγραν κτλ. Ἡ Βοιωτία ἐνώνεται εἰς διοικονδίαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν. Τὴν διοικονδίαν διοικοῦν δύο ἀρχηγοὶ ἐκλεγόμενοι δι' ἓν ἔτος, οἱ λεγόμενοι Βοιώταρχοι.

Ἡ Φωκίς, βορειοδυτικῶς τῆς Βοιωτίας, εἶναι ἡ χώρα μὲ τὰ ἀπόκρημνα βουνά καὶ τὰς βαθείας καὶ στρογγυλὰς κοιλάδας. Εἰς τὰς κοιλάδας αὐτάς, αἱ δόποιαι εἶναι καλλιεργήσιμοι, ἔζησεν ὁ φωκικὸς λαός, ὁ δόποιος ἔμεινε γεωργικὸς καὶ κτηνοτροφικός, ἐκυβερνήθη ἀπὸ τοὺς γαιοκτήμονας καὶ ἔλαβεν ἀσήμαντον μέρος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους καὶ πολὺ ἀργά. "Οπως εἰς τὴν Ἡλιδα τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὴν Φωκίδα σημασίαν ἔδωσε τὸ δεύτερον προσκύνημα τῶν Ἑλλήνων, τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν.

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Ἡ μεγαλυτερὴ πόλη τῆς θεσσαλίας ἔληνής επειδιάδας περικλειό-

μένη ἀπὸ ὑψηλὰ βουνὰ εἶναι μᾶλλον χώρα μεσογειακή, ψυχρὰ τὸν χειμῶνα, καυστικὴ τὸ θέρος, καὶ κάμνει ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας. Ἡ μόνη διέξοδος εἰς τὴν Θάλασσαν εἶναι εἰς τὸν Παγασητικὸν κόλπον, ὃπου ἡ Θεσσαλία εἶχε τοὺς λιμένας τῆς, τὴν Ἰωλκὸν κατὰ τοὺς μαθικούς χρόνους, τὰς Παγασὰς κατὰ τοὺς ιστορικούς. Παράγει ἀφθονα σιτηρὰ καὶ τρέφει ὀνομαστοὺς ἵππους. Κατὰ τοὺς ιστορικούς χρόνους ἀξιόλογον ἵππικὸν ἔχουν μόνον οἱ Θεσσαλοὶ καὶ εἰς τοὺς πανελληνίους ἀγῶνας νικοῦν συνηθέστατα οἱ Θεσσαλικοὶ ἵπποι.

Ἡ Θεσσαλία εἶναι ὁ τόπος τῶν μεγάλων κτημάτων καὶ κυβερνᾶται ἀπὸ τοὺς μεγαλοκτηματίας εὐγενεῖς. Μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι τόσον δυνατοί, ὥστε ἰδρύουν ἀληθινὸν κράτος καὶ δυναστείαν, ὅπως οἱ Ἀλευάδαι τῆς Λαρίσης καὶ οἱ Σκοπάδαι τῆς Κρανῶνος, ἐνῶ οἱ δουλοπάροικοι γεωργοὶ περνοῦν ἀθλίαν ζωὴν. ቿ Θεσσαλία δὲν ἔχει μεγάλας πόλεις. ቿ Φάρσαλος, ἡ Λάρισα, ἡ Κρανών, οἱ Φεραί, εἶναι ἀγροτικαὶ κωμοπόλεις. Ἐπίσης δὲν ἔχει πολιτικὴν ἐνότητα. ቿ ὁμοσπονδία, τὴν ὅποιαν ἐσχημάτισεν ἀργά, ἔμεινε πάντοτε χαλαρά. Οἱ εὐγενεῖς ἐκλέγουν ἕνα ἀνώτατον διοκητὴν τῆς ὁμοσπονδίας, ὁ ὅποιος εἶναι ισόβιος καὶ λέγεται ταγός. Ἀλλ’ οἱ ταγοὶ τῶν Θεσσαλῶν ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὡς ἡγεμόνες ἡμιβάρβαροι καὶ ἡ χώρα των ὡς ὑπόδειγμα κακοδιοικήσεως καὶ ἀναρχίας.

Γεωργικὴ καὶ ἀριστοκρατικὴ ἡ Θεσσαλία δὲν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους καὶ δὲν ἀνέδειξεν ἀξιόλογον καλλιτέχνην ἢ συγγραφέα.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

Πρὸς βορρᾶν τῆς Θεσσαλίας καὶ πέραν τοῦ Ὀλύμπου ἔκτείνεται ἡ Μακεδονία μὲ τὰ ὑψηλὰ βουνά της, τὰ ὅποια ἥσαν καταπράσινα εἰς τὴν ἀρχαιότητα, καὶ μὲ τὰς εύρυχώρους πεδιάδας της, αἱ ὅποιαι βρέχονται ἀπὸ μεγάλους ποταμούς καὶ ἥσαν ὀνομασταὶ διὰ τὴν εὐφορίαν των. Τὸ κλῖμα καθώς καὶ ἡ ζωὴ τῶν κατοίκων διέφερεν ἀπὸ τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα. Ἐπὶ πολὺν καιρὸν διατηρεῖ τὸν ἀγροτικὸν βίον, ἔχει δύο κονωνικὰς τάξεις καὶ ἔχει βασιλέα, ὁ ὅποιος κυβερνᾷ

τὴν χώραν μὲ τοὺς εὐγενεῖς. Αἱ πόλεις τῆς εἶναι ἀσήμαντοι, καθὼς καὶ ἡ πνευματικὴ της ἀνάπτυξις. Οἱ Μακεδόνες δὲν διεκρίθησαν εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας, ὅπως οἱ γείτονές των Θεσσαλοί, ἀλλὰ ἥσαν πολεμικοί καὶ ὀργανωτικοί. Μόλις τὸν 4ον π. Χ. αἰῶνα ἔλαβαν μέρος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους καὶ ἔπαιξαν σπουδαιότατον πρόσωπον.

ΑΙΤΩΛΙΑ—ΑΚΑΡΝΑΝΙΑ ΚΑΙ ΗΠΕΙΡΟΣ

Αἱ δυτικώτεραι χῶραι, ἡ Αίτωλία, ἡ Ἀκαρνανία καὶ ἡ "Η-
πειρος, ἔλαβαν ἀκόμη μικρότερον μέρος εἰς τὴν ζωὴν τοῦ
ἔθνους κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Ὁρειναί, δύσβατοι,
σκεπασμέναι ἀπὸ δάση, δὲν ἔχουν κατάλληλον λιμένα διὰ
ναυτιλίαν, μένουν κτηνοτροφικαὶ καὶ γεωργικαὶ καὶ κυβερ-
νῶνται ἀπὸ τὴν ἀριστοκρατίαν. Ἡ "Ηπειρος ἀποκτᾷ σημα-
σίαν μὲ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Μακεδονίας μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξαν-
δρον, ἐνῷ ἡ Αίτωλία ἀποκτᾷ πόλεις καὶ λαμβάνει μέρος εἰς
τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς Ἑλλάδος μόλις κατὰ τοὺς χρόνους
τῆς ἀναμείξεως τῶν Ρωμαίων εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ὑποθέσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΝ 7ον και 6ον ΑΙΩΝΑ

ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΩΝ ΟΡΩΝ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Κατά τούς ὁμηρικοὺς χρόνους, δηλαδὴ τὸν 9ον καὶ 8ον αἰῶνα, ὅλη ἡ Ἑλλὰς εἶναι γεωργικὴ καὶ κυβερνᾶται ἀπὸ γαιοκτήμονας εὐγενεῖς, οἵ δποιοὶ ἔχουν ἐπὶ κεφαλῆς τὸν βασιλέα. Ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ αἰῶνος εἰς πολλὰ μέρη ἀρχίζει τὸ ἐμπόριον μὲ τὰς ξένας χώρας καὶ ζωογονεῖται ἡ ναυτιλία καὶ ἡ βιομηχανία. Εἰς τὴν κίνησιν αὐτὴν προηγοῦνται αἱ πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπου ἡ Μίλητος γίνεται μεγάλη ἐμπορικὴ καὶ ναυτικὴ πόλις. Ἀμέσως ἀκολουθοῦν αὐτὰς τὰ παράλια τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, αἱ πόλεις τῆς Εὐβοίας, ἡ Κόρινθος καὶ ἡ μικρὰ νῆσος Αἴγινα.

Τοιουτοτρόπως γίνεται κάτι πολὺ σημαντικὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ ἀνθρωποὶ ἔχουν τώρα ἐκτὸς τῆς γεωργίας ἔνα ἄλλο μέσον νὰ κερδίζουν τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὴν ζωήν των, ἐνῶ ἔως τότε οἱ ἀκτήμονες ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἔργαζωνται ώς δοῦλοι εἰς τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν. Ἀποτέλεσμα τῆς μεταβολῆς αὐτῆς ἦτο ὅτι ἀδημιουργήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα μία νέα κοινωνικὴ τάξις, ἡ τάξις τῶν ἐμπόρων, βιομηχάνων καὶ ναυτικῶν, ἡ λεγομένη ἀστικὴ τάξις, ἡ ὁδημασ, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, ἡ ὅποια γίνεται ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν πολυπληθεστέρα καὶ ζητεῖ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους.

Ἡ μεταβολὴ αὐτή, ἡ ὅποια ἔγινεν εἰς τόσον μεγάλην ἔκτασιν πρώτην φορὰν εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶχε μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν ζωήν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ἔθνους. Τὰ κυριώτερα ἀποτελέσματά της εἶναι ἡ αὔξησις τοῦ πλούτου καὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας, ἡ ἐξάπλωσις εἰς τὰς ἀποικίας, ἡ δημιουργία μεγάλων πόλεων, ἡ μεταβολὴ τοῦ πολιτεύματος καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις.

ΑΙ ΠΟΛΕΙΣ

Εις τοὺς παλαιοτέρους χρόνους οἱ "Ελληνες ἦσαν ἐγκατεστημένοι εἰς κώμας. "Οσαι ἀπ' αὐτὰς ἀνῆκον εἰς μίαν φυλήν, ἀνεγνώριζαν τοὺς ἴδιους ἄρχοντας, ἀπετέλουν δηλαδὴ ἐν κράτος. 'Αλλ' ὁ σύνδεσμος μεταξὺ αὐτῶν ἦτο χαλαρός. Τὸν τύπον αὐτὸν τοῦ χαλαροῦ κράτους διετήρησαν τὰ γεωργικὰ διαμερίσματα, ἡ βόρειος καὶ δυτικὴ 'Ελλὰς καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Πελοποννήσου.

Αἱ κῶμαι ἦσαν ὑποχρεωμέναι νὰ ἀνταλλάσσουν τὰ προϊόντα των. Διὰ τοῦτο εἰς θέσεις κεντρικάς, ιδίως εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ἀκροπόλεων, ἐδημιουργήθη τόπος ἀνταλλαγῆς, ἡ ἀγορά, καὶ εἰς πολλὰ μέρη ἀνεπτύχθη ἀπὸ τὴν ἀγορὰν ἡ πόλις. 'Αλλ' ἡ ἀγορὰ ἔμεινε πάντοτε τὸ κέντρον τῶν ἐλληνικῶν πόλεων, ὁ τόπος τῶν συγκεντρώσεων καὶ τῶν πολιτικῶν συζητήσεων.

Εἰς τὴν πόλιν συγκεντρώνονται εἴτε θεληματικῶς εἴτε μὲν ἐπιβολὴν τοῦ ἄρχοντος οἱ εὐγενεῖς ἀπὸ τὰ περίχωρα καὶ τοιουτορόπως εἰς πολλὰ μέρη δλόκληρος περιφέρεια ἐνώνεται ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν τῆς πόλεως. Αὔτὸς εἶναι ὁ λεγόμενος συνοικισμός. Κατὰ τὴν παράδοσιν αὐτὸς ἔκαμεν εἰς τὴν 'Αττικὴν ὁ Θησέus, ὅπως γράφει ὁ ιστορικὸς Θουκυδίδης, καταλύσας τῶν ἄλλων πόλεων τὰ βουλευτήρια καὶ τὰς ἀρχὰς εἰς τὴν νῦν οὖσαν ἐν βουλευτήριον ἀποδείξας καὶ πρυτανεῖον ξυνάκισε πάντας.

Τοιουτορόπως ἐδημιουργήθη ὁ νεώτερος τύπος τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους, μία περιοχὴ δηλαδὴ συγκεντρωμένη ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν τῆς πόλεως, ἡ πόλις-κράτος, καὶ πόλις εἰς τὴν ἐλληνικὴν κατήντησε νὰ σημαίνῃ τὸ κράτος. Τὸν τύπον αὐτὸν τῆς διοικήσεως ἔχουν αἱ βιομηχανικαὶ καὶ ναυτικαὶ περιφέρειαι, ἡ Μικρασιατικὴ 'Ελλάς, ἡ Σικελία, γενινικῶς αἱ ἀποικίαι καὶ πολλὰ διαμερίσματα τῆς 'Ανατολικῆς 'Ελλάδος, ιδίως ἡ 'Αττική. Τὰ μέρη αὐτὰ εἶναι πολυανθρωπότερα, πλουσιώτερα καὶ περισσότερον ἀνεπτυγμένα.

ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

Κατὰ τοὺς ὅμηρικοὺς χρόνους ὅλα τὰ ἐλληνικὰ κράτη ἔχουν βασιλεῖς. 'Αργότερα οἱ εὐγενεῖς καταργοῦν τὴν βασιλείαν

καὶ κυβερνοῦν οἱ ἴδιοι. Τὸν 7ον π. Χ. αἰῶνα ἡ βασιλεία εἶχε καταργηθῆ σχεδόν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ διατηρεῖται μόνον εἰς τὰ σύνορα τοῦ ἑλληνισμοῦ, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον, εἰς τὴν Κύπρον, ἐνῷ οἱ δύο βασιλεῖς τῆς Σπάρτης ἔχασαν ἐντελῶς τὴν ἔξουσίαν των. Ἀπὸ τότε κυβερνοῦν οἱ ἀριστοκρατικοὶ καὶ τὸ πολίτευμα γίνεται, ὅπως λέγουν, ἀριστοκρατικόν.

Εἰς πολλὰ μέρη ὅμως οἱ ἀριστοκρατικοὶ ἀναγκάζονται νὰ συμβιβασθοῦν μὲ τοὺς ἵσχυροὺς τοῦ χρήματος, μὲ τοὺς μεγάλους κεφαλαιούχους, ὅπως λέγομεν σήμερον, τοὺς ὅποιους ἐδημιούργησε τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία, καὶ μοιράζουν μὲ αὐτοὺς τὴν ἔξουσίαν. Ἐπειδὴ ὅμως κυβερνοῦν πάντοτε οἱ ὀλίγοι, τὸ πολίτευμα λέγεται ὀλιγαρχικόν.

Οἱ ἔμποροι ὅμως, οἱ τεχνῖται, οἱ βιομήχανοι, οἱ κάτοκοι γενικῶς τῶν πόλεων, μὲ μίαν λέξιν ὁ δῆμος, θέλουν νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Δι’ αὐτὸν τὸν λόγον ἀρχίζει σφοδρὸς ἄγων μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ὀλιγαρχικῶν καὶ τὸν 7ον καὶ ὥον π. Χ. αἰῶνα τὰ ἑλληνικὰ κράτη ταράσσονται ἀπὸ πολιτικὰς ἔριδας, ἀπὸ τὰς στάσεις, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι. Εἰς πολλὰς περιφερείας ἐπικρατεῖ ὁ δῆμος, λαμβάνει αὐτὸς τὴν ἔξουσίαν καὶ ἐπιβάλλει τὴν δημοκρατίαν. Ἡ πρόοδος πρὸς τὴν δημοκρατίαν ἐπέρασεν ἀπὸ διαμέσους σταθμούς. ‘Ο λαὸς κατ’ ἀρχὰς ἔχει μικρὰς ἀπαιτήσεις. Ζητεῖ γραπτοὺς νόμους, διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν αὐθαιρεσίαν τῶν εὐγενῶν, διότι τὰ δικαστήρια ἦσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀριστοκρατικῶν, οἱ ὅποιοι ἐδίκαζαν δῆθεν κατὰ τὰ παλαιὰ ἔθιμα, δηλαδὴ κατὰ τὸ συμφέρον των. Τὸν 7ον αἰῶνα λοιπὸν βλέπομεν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος νὰ γίνεται προσπάθεια καταγραφῆς τῶν νόμων. Συνήθως ἐκλέγουν ἔνα ἐπιφανῆ πολίτην καὶ ἀναθέτουν εἰς αὐτὸν νὰ γράψῃ τοὺς νόμους.

‘Αρχαιότερος ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς εἰς ἡμᾶς νομοθέτας εἶναι ὁ Ζάλευκος, ὁ ὅποιος ἔβαλε νόμους εἰς τοὺς Λοκροὺς τῆς Κάτω Ἰταλίας. Ὁνομαστότερος ἔγινεν ὁ νομοθέτης τῆς Κατάνης Χαρώνδας, τοῦ ὅποιου ἡ νομοθεσία εἰσήχθη εἰς πολλὰς πόλεις. Ἄξιόλογοι νομοθέται εἶναι ἐπίσης ὁ Δράκων καὶ ὁ Σόλων τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Φείδων τῆς Κορίνθου,

δί Πιττακὸς τῆς Μυτιλήνης. Αἱ νομοθεσίαι αὐταὶ ὁρίζουν πῶς πρέπει νὰ κυβερνᾶται τὸ κράτος, πῶς νὰ ἀπονέμεται δικαιοσύνη εἰς τοὺς πολίτας καὶ συγχρόνως περιέχουν διατάξεις διὰ τὴν ἀνατροφὴν τῶν παίδων, διὰ τὴν διαγωγὴν τῶν πολιτῶν κτλ. Τοιουτοτρόπως ὅλα σχεδὸν τὰ Ἑλληνικὰ κράτη ἀπέκτησαν γραπτὴν νομοθεσίαν καὶ μόνον ἡ Σπάρτη ἔξικολούθησε νὰ κυβερνᾶται κατὰ τὰς παλαιὰς συνηθείας.

ΤΥΡΑΝΝΟΙ

Αἱ νομοθεσίαι ὅμως δὲν ἔφεραν τὴν γαλήνην. Αἱ πολιτικαὶ ταραχαὶ ἔξικολούθησαν καὶ εἰς πολλὰ μέρη φιλόδοξοι ἄνθρωποι ἀνήκοντες συνήθως εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ δήμου, κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν τὴν ἔξουσίαν καὶ νὰ τὴν κάμουν κληρονομικὴν εἰς τὴν οἰκογένειάν των. Αὔτοὶ εἶναι οἱ τύραννοι καὶ ἡ ἔξουσία των ὀνομάζεται τυραννίς.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς τυράννους ἦσαν ἄνθρωποι εύφυεῖς καὶ ἀνεπτυγμένοι, ἐκυβέρνησαν εύνοϊκὰ διὰ τὸν λαὸν καὶ ἰδίως ἐφρόντισαν διὰ τὰς κατωτέρας τάξεις καὶ διὰ τὴν πρόσοδον τοῦ ἐμπορίου. 'Αλλ᾽ ἡ μεγάλη ὑπηρεσία τῶν τυράννων εἶναι ὅτι ἀπήλλαξαν τοὺς γεωργοὺς ἀπὸ τὴν δουλοπάροικίαν, διότι ἀφήρεσαν ἀπὸ τοὺς γαιοκτήμονας μεγάλας ἐκτάσεις καὶ τὰς ἔδωσαν εἰς τοὺς γεωργούς. Διὰ τοῦτο εἶχαν ἀσπόνδους ἔχθροὺς τοὺς ἀριστοκρατικούς, οἱ ὅποιοι τοὺς ἐσυκοφάντησαν καὶ τοὺς ἐδυσφήμησαν μὲ ὅλα τὰ μέσα. 'Επίστης θανάσιμον ἔχθρὸν εἶχαν οἱ τύραννοι τὴν ἀριστοκρατικὴν Σπάρτην, ἡ ὅποια κατώρθωσε νὰ τοὺς ἀνατρέψῃ σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ μέρη.

Οἱ τύραννοι ὑπεστήριξαν τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔγιναν ὀνομαστοί, ὅπως ὁ Περίανδρος τῆς Κορίνθου, ὁ Πεισίστρατος τῶν Αθηνῶν καὶ πολλοὶ τύραννοι τῶν σικελικῶν πόλεων. 'Η τυραννίς ἐμφανίζεται εἰς τὰς ἀνεπτυγμένας χώρας καὶ εἶναι συνήθως προάγγελος τῆς δημοκρατίας.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

"Οπου ἐπεκράτησεν ὁ δῆμος, κατέλυσε τὴν κυριαρχίαν

τῶν εὔγενῶν καὶ κατήργησε τὴν διάκρισιν ἀριστοκρατικῶν καὶ δημοκρατικῶν. Ἡ γῆ ἐμοιράσθη εἰς τοὺς καλλιεργητὰς καὶ ἐσχηματίσθησαν μικρὰ κτήματα, εἰς τὰ ὅποια ἔζων οἱ ἀγρόται μὲ τὴν οἰκογένειάν των καὶ ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν ὡς ἑλεύθεροι γεωργοὶ μὲ περισσοτέραν προθυμίαν. Τοιουτοτρόπως ἡ χώρα ἐκαλλιεργήθη καλύτερα καὶ ηὕξησεν ἡ ἀπόδοσίς της. Παραλλήλως ἐπροόδευσεν ἡ ναυτιλία, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία. Παρετηρήθη τότε Ἑλλειψις ἐργατικῶν χειρῶν καὶ ἔγινε χρῆσις δούλων. Ἡ βιομηχανία τῆς Ἐλλάδος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς ἦτο κυρίως βιομηχανία δούλων.

Πολιτικῶς οἱ κάτοικοι εἶχαν ἵσα δικαιώματα, συνήρχοντο εἰς κοινὰς συνεδριάσεις, συνεζήτουν τὰς ὑποδέσεις τοῦ κράτους, ἔξελεγαν τοὺς ἄρχοντας. Κυρίαρχος εἰς τὰς δημοκρατικὰς πόλεις εἶναι ὁλόκληρος ὁ λαὸς καὶ κυβερνᾷ τὸ κράτος ὁ Ἰδιος ἀπ' εὐθείας καὶ ὅχι μὲ ἀντιπροσώπους ὅπως εἰς τὰς νεωτέρας δημοκρατίας.

DIANOHTIKΗ ANAPTYZIS

Μὲ τὴν μεγάλην αὐτὴν κίνησιν ἔξυπνησε τὸ πνεῦμα. Ὁ "Ἐλλην τοῦ βου π. Χ. αἰῶνος δὲν εἶναι πλέον ὁ ἀπλοϊκὸς ἀνθρωπος, ὁ ὅποιος κάθεται εἰς τὸ συμπόσιον, πίνει τὸν οἶνον καὶ ἀκούει τὰς μυθικὰς διηγήσεις διὰ τὰ κατορθώματα τῶν προγόνων τῶν βασιλέων καὶ τὴν θεϊκὴν καταγωγὴν των. Ἡ γαλήνη ἐκείνη ἐταράχθη, ὁ ἀνθρωπος ἔγινεν ἀπαιτητικῶτερος καὶ ἀνήσυχος. Δὲν ίκανοποιεῖται πλέον ἀπὸ τὴν μυθολογικὴν ἔρμηνείαν τοῦ κόσμου. Ἐξετάζει μὲ τὸ λογικόν του ὅσα βλέπει γύρω του καὶ προσπαθεῖ νὰ τὰ ἔξηγήσῃ μὲ φυσικὰ αἴτια. Ὁ 7ος καὶ ὁ 6ος π. Χ. αἰῶνειν εἶναι ἐποχὴ μεγάλης πνευματικῆς κινήσεως. Τέχνη, γράμματα, ἐπιστῆμαι προοδεύουν πολὺ καὶ προετοιμάζεται ἡ μεγάλη ἀκμὴ τὸν 5ον π. Χ. αἰῶνα.

IΩΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Μετὰ τὴν Δωρικὴν μετανάστευσιν πρώτη ἀπὸ τὰς Ἑλληνικὰς χώρας ἀκμάζει ἡ Ιωνία. Ἐκεῖ ἀναπτύσσεται ὁ πρῶτος ἐλληνικὸς πολιτισμὸς τῶν ιστορικῶν χρόνων, ὁ ὅποιος

ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους. Ποιηταὶ καὶ λογογράφοι ἔξυμνησαν τὸ γλυκὺ κλῖμα καὶ τὸν διαυγῆ οὐρανὸν τῆς Ἰωνίας. ‘Οἱ ἱστορικὸς Ἡρόδοτος γράφει: οἱ “Ιωνες αὐτοί, εἰς τούς δποίους ἀνήκει τὸ Πανιώνιον, ἔκτισαν τὰς πόλεις τῶν ὑπὸ τὸν λαμπρότατον οὐρανὸν καὶ εἰς τὸ ὡραιότερον κλῖμα τοῦ γνωστοῦ κόσμου. Ἡ ναυτιλία, τὸ ἐμπόριον, ἡ βιομηχανία ἀκμάζουν εἰς τὰ ιωνικὰ παράλια καὶ ἀναπτύσσονται ἐκεῖ ἀξιόλογοι πόλεις.

Κατὰ τὸν δον π. Χ. αἰῶνα πρότυπον ιωνικῆς πόλεως εἶναι ἡ Μίλητος. Οἱ τέσσαρες ὅρμοι της παρέχουν ἀσφαλὲς ἄσυλον εἰς τὸ ναυτικόν. Ἡ καρδία τῆς πόλεως εἶναι ὁ μέγας λιμήν, τοῦ δποίου τὴν εἰσόδον φυλάττουν δύο τεράστιοι λέοντες. Τρεῖς σειραὶ προκυμαιῶν καὶ στοῶν περιβάλλουν τὸν λιμένα καὶ ἀνωθεν δεσπόζει ὁ ναὸς τοῦ Δελφινίου Ἀπόλλωνος. Ἡ Μίλητος, ὅπως καὶ ἄλλαι ιωνικαὶ πόλεις, ἡ Φώκαια, ἡ Ἐφεσος, εἶναι μεγάλη κοσμόπολις, εἰς τὴν δποίαν συναντῶνται ἀνθρωποι ἀπὸ διαφόρους χώρας καὶ πλούσιοι ἐμπόροι ἐπιδεικνύουν τὴν πολυτέλειάν των.

‘Ανάλογος εἶναι καὶ ἡ ἄλλη ἀνάπτυξις τῆς Ἰωνίας. Ἡ ἀριστοκρατία κατελύθη καὶ ἐγκαθιδρύθη ἡ δημοκρατία εἰς ὅλας τὰς πόλεις. Οἱ γλύπται τῆς Σάμου καὶ τῆς Χίου κατασκευάζουν ὀνομαστὰ ἔργα. Περίφημος εἶναι ἡ κομψότης καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τῶν γυναικῶν τῆς Ἰωνίας. ‘Ο Ἑλληνικὸς νοῦς ἔξυπνησε πρώτην φορὰν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. ‘Ο Θαλῆς ὁ Μιλήσιος περιοδεύει πολλὸς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὁ μαθητής του Ἀναξίμανδρος ὑποστηρίζει ὅτι ἡ γῆ εἶναι κυκλικὴ καὶ ὅτι ἡ σελήνη λαμβάνει τὸ φῶς ἀπὸ τὸν ἥλιον. ‘Ἡ Ἰωνία ἔχει ἀξιολόγους ποιητὰς καὶ πεζογράφους, οἱ δποῖοι δημιουργοῦν τὸν πεζὸν ιωνικὸν λόγον, τὴν κοινὴν ιωνικὴν ὅπως ἔλεγαν, δηλαδὴ τὴν πρώτην γραφομένην ἐλληνικὴν γλῶσσαν. ‘Ἡ ἐπίδρασις τῶν συγγραφέων τῆς Ἰωνίας εἶναι τόσον μεγάλη, ὡστε οἱ λόγιοι τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σικελίας γράφουν τὴν ιωνικήν.

‘Αλλ’ αἱ βάσεις τοῦ ιωνικοῦ πολιτισμοῦ δὲν εἶναι πολὺ στερεαί, διότι οἱ “Ιωνες κατοικοῦν στενὴν λωρίδα εἰς τὴν παραλίαν, ἐνῶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ζοῦν πολυάριθμα ἔθνη,

τὰ ὄποια είναι ἐπικίνδυνοι γείτονες. Ἀπὸ τοῦ 7ου π. Χ. αἰῶνος ἀναγκάζονται νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας καὶ τὸ 526 π. Χ. ὑποτάσσονται εἰς τὸν βασιλέα τῆς Περσίας Κῦρον. Πολλοὶ μεταναστεύουν τότε καὶ οἱ καλλιτέχναι καὶ οἱ σοφοὶ τῆς Ἰωνίας, ἐπειδὴ δὲν είναι δυνατὸν νὰ ζήσουν ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ξένου, διασκορπίζονται εἰς τὰ τέσσαρα ἄκρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Χίοι καὶ σάμιοι γλύπται ἐργάζονται εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ μεταδίδουν ἐκεῖ τὴν τέχνην των. Ὁ σάμιος Πισθαγόρας, ὁ ἐπιβλητικώτερος ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας σοφοὺς τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, μεταναστεύει εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὁ ἰωνικὸς πολιτισμὸς μαραίνεται, ἀλλὰ μὲ τὴν διασπορὰν αὐτὴν τὸ ἰωνικὸν πνεῦμα εἰσέρχεται. παντοῦ καὶ ζωογονεῖ τὴν Ἑλλάδα.

ΑΚΜΗ ΑΠΟΙΚΙΩΝ ΙΤΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΣΙΚΕΛΙΑΣ

Αἱ ἀποικίαι τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας ήσαν προωρισμέναι ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν χωρῶν σύτῶν νὰ προοδεύσουν πολὺ καὶ νὰ εύτυχήσουν. Οἱ “Ἑλληνες εἶχαν εύρει ἐδῶ μίαν χώραν ἐντελῶς ὅμοίαν μὲ τὴν ἴδικήν των, ἀλλ’ ἀσυγκρίτως εύφορωτέραν.

Αἱ ἀποικίαι κατ’ ἀρχὰς είναι ἀποκλειστικῶς γεωργικαὶ καὶ ἀντλοῦν τὸν πλοῦτον ἀπὸ τὴν γῆν. Ἀργότερα ὅμως ἀνέπτυξαν ἐμπόριον καὶ βιομηχανίαν. Πλούσιαι καὶ πολυάνθρωποι αἱ πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας προηγοῦνται τῆς κυρίως Ἑλλάδος εἰς τὴν πολιτικὴν ἀνάπτυξιν. Εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις καταλύεται ἡ ἀριστοκρατία καὶ τὴν ἔξουσίαν καταλαμβάνουν ἵσχυροι τύραννοι, οἱ ἐποίοι ἐτοιμάζονται τὴν δόδον εἰς τὴν δημοκρατίαν.

Ἡ Σικελία ἔχει ὀνομαστοὺς τυράννους κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 5ου αἰῶνος. Ὁ τύραννος τοῦ Ἀκράγαννας Θήρων (489 – 472) καὶ ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν Γέλων (485 – 477) συνενώνουν σχεδὸν ὅλας τὰς πόλεις τῆς Σικελίας εἰς τὴν ἔξουσίαν των. Ἡ ἔνωσις καὶ συνεργασία των σώζει τοὺς “Ἑλληνας τῆς νήσου εἰς μίαν κρίσιμον στιγμὴν, ὅταν δηλαδὴ οἱ Καρχηδόνιοι ἐπεχείρησαν νὰ ὑποτάξουν τὴν Σικελίαν. Εἰς τὴν περίφημον μάχην πλησίον τοῦ Ἰμέρας (479) ἐνίκησαν τοὺς ἐπιδρομεῖς. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Γέλωνος Ἰέρων συνή-

νωσε τὰ δύο κράτη καὶ ἔγινεν ὁ ἴσχυρότερος ἡγεμὼν τῆς Δύσεως. Ἡ αὐλή του εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν φιλοξενίαν. Ὁ ἀθηναῖος ποιητὴς Αἰσχύλος, ὁ Θηβαῖος Πίνδαρος, ὁ δημιουργὸς τῆς σικελικῆς κωμῳδίας Ἐπίχαρμος, ὁ ἰδρυτὴς τῆς ρητορικῆς Κόραξ, συναντῶνται εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ τυράννου καὶ εὐρίσκουν θερμὴν ὑποδοχήν. Αἱ δημοκρατικαὶ ἴδεαι ὡριμάζουν ἐνωρίτερα εἰς τὴν Σικελίαν καὶ ἀπ’ ἐκεῖ κυρίως ἥλθαν εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ περίφημοι σοφισταί, οἱ γνησιώτεροι ἀπόστολοι τῶν δημοκρατικῶν ἀρχῶν.

Ἐις τὰ γράμματα καὶ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν οἱ ἄποικοι τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας ἐδέχθησαν ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι "Ελληνες τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ἰώνων. Ἰωνες σοφοί, ὅπως ὁ περίφημος Πυθαγόρας καὶ ὁ Ζενοφάνης, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς ἀποικίας καὶ μετέδωσαν τὴν ἐπιστήμην. Εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν ἐκαλλιεργήθησαν τὰ μαθηματικά, ἡ ρητορική, ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη κτλ.

Τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὔτυχίαν μαρτυρεῖ καὶ ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις τῆς τέχνης. Τὰ ἐρείπια τοῦ Ἀκράγαντος καὶ τοῦ Σελινοῦντος εἶναι ἀπὸ τὰ ἐπιβλητικώτερα μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος. Μεταξὺ αὐτῶν ὑψοῦνται διατηρούμενοι εἰς ἀρκετὰ καλὴν κατάστασιν ἀξιόλογοι ναοὶ δωρικοῦ ρυθμοῦ. Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν αὐτῶν εἶναι τὸ κολοσσιαῖόν. Γενικῶς οἱ σικελιῶται "Ελληνες ἔχουν ἔνα εἶδος ἀμερικανισμοῦ. Συνηθίζουν νὰ βλέπουν ὅλα μεγάλα, ἀγαποῦν τὴν πολυτέλειαν, τὴν σπατάλην καὶ τὰς ἐπιδείξεις. Ἡ τέχνη των δὲν ἔχει ἐκείνην τὴν βαθυτέραν ἀντίληψιν τοῦ μέτρου καὶ τῆς ἀρμονίας, ἡ δποία χαρακτηρίζει τοὺς "Ελληνας τῆς κυρίως Ἐλλάδος.

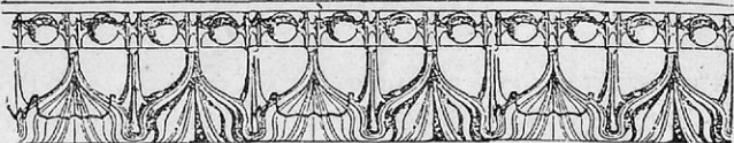
ΔΥΝΑΜΙΣ ΚΑΙ ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ βου π. Χ. αἰῶνος ὁ ἐλληνικὸς κέσμος παρουσιάζει ὅλον του τὸ μεγαλεῖον. Ἡ ἐλληνικὴ φυλή, ἡ ὅποια περιωρίζετο ἄλλοτε εἰς τὴν μικρὴν Ἐλλάδα, ἔχει ἔξαπλωθῆ τώρα εἰς τὸ βάθος τοῦ Εύξείνου πόντου ἔως τὸ Γιβραλτάρ. "Ολα τὰ παράλια ἔχουν σκεπασθῆ ἀπὸ ἐλληνικὰς ἀποικίας. Εἰς τὰς μεγάλας αὔτας ἐκτάσεις ὁμιλεῖται ἡ

έλληνική γλῶσσα καὶ ὑπάρχουν πολλὰ ἀκμαῖα κέντρα τοῦ έλληνισμοῦ.

Ο κόσμος αὐτὸς εἶναι γεμάτος νεότητα καὶ σφρίγος. Ἡ δραστηριότης καὶ ἐργατικότης του δὲν ἔχουν ὅρια. Οἱ "Ελλῆνες εύρισκουν διαρκῶς νέας ἐπιχειρήσεις, ἀνοίγουν νέας ἀγορὰς διὰ τὰ προϊόντα τῆς πατρίδος των. Εἰς τοὺς μεγάλους θαλασσινοὺς δρόμους διασταυρώνονται τὰ ἔλληνικὰ πλοῖα. Τὰ ἀκρωτήρια καὶ οἱ βράχοι τῶν ἀγνώστων καὶ ξένων ἄλλοτε χωρῶν, τοῦ Εὔξείνου, τῆς Κυρήνης, τῆς Ἰταλίας, τῆς Σικελίας, τῆς Γαλατίας, τῆς Ἰσπανίας, ἔχούν στολισθῆ μὲν ναοὺς καὶ ἄλλα κτίρια ἔλληνικά, τὰ ὅποια χαιρετοῦν οἱ ναυτικοὶ ὡς γνώριμα κοὶ φιλικὰ σημεῖα. Εἰς ὅλα τὰ ἄκρα τῆς Μεσογείου ἀκούεται ἡ ἔλληνικὴ γλῶσσα καὶ περνοῦν τὰ ἔλληνικὰ νομίσματα. Οἱ ξένοι, οἱ βάρβαροι λαοὶ προσπαθοῦν νὰ ἀπομιμηθοῦν τὰ ἔλληνικὰ ἥθη καὶ ἔξυπνοι μὲ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἔλληνικοῦ πνεύματος. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπολογίσωμεν ἀκριβῶς τὸν ἔλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ὀλλὰ ἀσφαλῶς ἀνήρχετο εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια.

'Αλλ' ὁ ἔλληνικὸς κόσμος ἔχει ἔνα σημεῖον πολὺ ἀδύνατον. Οἱ "Ελλῆνες ἐκτὸς τῆς κυρίως Ἐλλάδος κατέχουν στενὴν λωρίδα εἰς τὴν παραλίαν, ἐνῶ τὸ ἐσωτερικὸν τῶν χωρῶν κατέχεται ἀπὸ πολυαριθμούς βαρβαρικὰς φυλὰς καὶ πολλάκις ἀπὸ ἴσχυρούς λαούς. Διὰ τοῦτο εύρισκονται εἰς διαρκῆ κίνδυνον. Αὐτὸς ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς μεγάλας ἀδυναμίας τοῦ ἔλληνικοῦ κόσμου. Ἡ δεύτερα, ἡ μεγαλυτέρα ἵσως, εἶναι, καθὼς γνωρίζομεν, ἡ διαίρεσις εἰς πολὺ μικρὰ κράτη. Δι' αὐτούς τοὺς λόγους ἡ ἀκμὴ τοῦ ὡραίου αὐτοῦ κόσμου δὲν ἥτο πολὺ μακρά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

✓ ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗ ΕΝΟΤΗΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Φαίνεται ότι οι "Ελληνες εἰς παλαιοτέρους χρόνους εἶχαν ἀπλουστέραν καὶ λαϊκωτέραν θρησκείαν. "Ισως ἐλάτρευσαν λίθους καὶ ζῶα, ὅπως πολλοὶ πρωτόγονοι λαοί, καὶ ἔδιδαν μεγάλην πίστιν εἰς τὴν μαγείαν. Ἐπίστης γνωρίζομεν ότι

Ζεὺς καὶ Τυφών

ἀπὸ ἑνα εἰκονογραφημένον ἄγγειον τῆς Χαλκίδος—Μόναχον
‘Ο Ζεύς κεραυνοβολεῖ τὸν τερατόμορφον γίγαντα.

εἰς πολλὰ μέρη ἐλάτρευσαν δύο μεγάλας θεότητας, τὴν Γῆν καὶ τὸν Οὐρανόν.

‘Αργότερα ἥλλαξεν ἡ θρησκεία τῶν Ἑλλήνων. Τὴν ἀλλαγὴν αὐτὴν ἐφαντάσθησαν οἱ ἀρχαῖοι ὡς πάλην μεταξὺ τῶν θεῶν. ‘Ο Ζεύς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν νέων θεῶν συντρίβει τοὺς παλαιοὺς τερατομόρφους θεούς, τοὺς Τιτᾶνας καὶ τοὺς Γίγαντας, καὶ κατακρημνίζει αὐτοὺς εἰς τὰ Τάρταρα. ‘Απὸ τότε βασιλεύουν οἱ νέοι, οἱ ἀνθρωπόμορφοι Ἀληνικοὶ θεοί.

‘Η θρησκεία τῶν Ἑλλήνων εἶναι κυρίως λατρεία τῆς φύσεως. Προσωποποιοῦν τὰς φυσικὰς δυνάμεις καὶ τὰ φυσικὰ φαινόμενα, τὸν ἥλιον, τὸν ὥκεανόν, τοὺς πτοταμούς, τὰς πη-

γάσ, τὴν βροντήν, τὴν τρικυμίαν, τοὺς ἀνέμους, τὰς βροχάς. Φαντάζονται ὅτι αὐτὰ προέρχονται ἀπὸ ἀόρατα καὶ μυστηριώδη δύνατα, τὰ ὄποια ὅμοιάζουν μὲν ἀνθρώπους. Ἡ θρησκεία τῶν Ἑλλήνων λοιπὸν εἶναι φυσιολατρία καὶ ἀνθρωπομορφισμός. Ἀργότερα οἱ θεοὶ γίνονται προσωποποίησις ἡθικῶν δυνάμεων. Ο Ζεὺς, ὁ θεὸς τοῦ αἰθέρος ἀρχικῶς, προσωποποιεῖ τὴν φρόνησιν, τὴν πατρικὴν φιλοστοργίαν καὶ μακροθυμίαν, ἥ Ἀθηνᾶ, ἥ προσωποποίησις τῆς θυέλλης κατ’ ἀρχάς, γίνεται θεὰ τῆς σοφίας, ὁ Ἀπόλλων, ὁ θεὸς τοῦ ἡλίου, γίνεται θεὸς τῆς μουσικῆς καὶ τῆς ποιήσεως.

Τέλος οἱ Ἑλληνες ἐλάτρευσαν τοὺς νεκροὺς καὶ πολλοὶ ἔνδοξοι νεκροὶ τῶν προϊστορικῶν χρόνων ἐτιμήθησαν ἴδιαιτέρως ὡς ἥρωες καὶ ἡμίθεοι.

ΟΙ ΘΕΟΙ

Οι Ἑλληνες ἐλάτρευσαν πολλοὺς θεούς. Περὶ τῆς γεννήσεως, τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς ζωῆς τῶν θεῶν διηγήθησαν διαφόρους μύθους, εἰς τοὺς ὄποιους τὸ εὐκίνητον πνεῦμα καὶ ἡ καλαισθησία τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ ἔδωσαν ἀσύγκριτον καλλιτεχνικὴν μορφήν. Ἡ ἑλληνικὴ μυθολογία εἶναι ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας διηγήσεις, τὰς ὄποιας ἐφαντάσθησαν οἱ ἀνθρώποι. Οἱ ποιηταί, οἱ γλύπται καὶ οἱ ζωγράφοι ἐλαβαν ὑποθέσεις ἀπὸ τὴν μυθολογίαν.

Οἱ θεοὶ τῶν Ἑλλήνων, ὅπως τοὺς ἐφαντάσθησαν, εἶναι ὡραῖοι καὶ ἀξιαγάπητοι. Όμοιάζουν μὲν ἀνθρώπους καὶ ζοῦν ὅπως καὶ οἱ ἀνθρώποι, ἀλλ’ εἶναι μεγαλύτεροι, δυνατώτεροι, ὡραιότεροι καὶ ἡ ζωή των δὲν ἔχει ἀσθενείας καὶ λύπας. Οἱ θεοὶ δὲν γηράζουν, ζοῦν μακάριοι, τρώγουν τὴν ἀμβροσίαν καὶ πίνουν τὸ νέκταρ καὶ μαγεύονται προπάντων ἀπὸ τὴν μουσικήν. Εἶναι ὅλοι χαριτωμένοι καὶ λευκοί. Οἱ ἀρχαῖοι "Ἑλληνες δὲν ἐφαντάσθησαν κανένα θεὸν μαῦρον ή κακόψυχον οὔτε ἔχωρισαν τὸν κόσμον εἰς δύο βασίλεια, εἰς τὸ βασίλειον τοῦ φωτὸς καὶ εἰς τὸ βασίλειον τοῦ σκότους, εἰς θεοὺς ἀγαθοποιούς καὶ εἰς θεοὺς κακοποιούς. Οἱ θεοὶ δυσσαρεστοῦνται, θυμώνουν καὶ ἡμποροῦν νὰ κάμουν κακὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ’ εὔκολας ἀλλάζουν γνώμην καὶ ἔξευμενίζονται μὲν θυσίας καὶ προσευχάς.

ΟΙ ΘΕΟΙ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ

Από τούς θεούς ἄλλοι ζοῦν εἰς τὸν οὐρανόν, ἄλλοι εἰς τὴν γῆν εἴτε εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἄλλοι εἰς τὰ βάθη τῆς γῆς.

Οἱ μεγαλύτεροι Ἑλληνικοὶ θεοὶ εἰναι προσωποποίησις τῶν οὐρανίων φαινομένων καὶ δι' αὐτὸν κατοικοῦν εἰς τὸν οὐρα-

Οἱ ὁραῖοι ἀνθρωπόμορφοι θεοὶ τῆς Ἑλλάδος

Ἀπόλλων Κιθαρῳδὸς

Ρώμη, Βατικανὸν

Ἄρτεμις

Παρίσιοι, Λούβρου

νὸν ἦ εἰς τὸν Ὀλυμπὸν, τὸ θαυμασιώτερον ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ βουνά.

Ο Ζεύς, ὁ πατὴρ καὶ βασιλεὺς τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἔχουσιάζει τὸν οὐρανόν, μαζεύει τὰ σύννεφα, ἀστράφει καὶ στέλλει τὴν βροχήν. Ο ἀδελφός του Ποσειδῶν ἔχουσιάζει τὴν θάλασσαν. Εἰναι μεγαλοπρεπῆς ὅπως ὁ Ζεύς, ἀλλ᾽ ἔχει ἔκφασιν αὐστηροτέραν. Τὰ μαλλιά του εἰναι ἄτακτα καὶ τὰ γένεια του πυκνά. Κρατεῖ τὴν τρίαιναν, μὲ τὴν ὅποιαν ταράσσει τὴν θάλασσαν, προκαλεῖ τὴν τρικυμίαν καὶ τοὺς σεισμούς. Η Ήρα εἰναι σύζυγος τοῦ Λιὸς καὶ θεὰ τοῦ γάμου. Η Εστία εἰναι προστάτις τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς.

κοι λατρεύεται εἰς ὅλας τὰς οἰκίας, ὅπου ἔχει ιδιαίτερον βωμόν. Εἰς τὸν "Ολυμπὸν ἐπίσης ζῆται ὁ ὥραιότερος ἀπὸ τοὺς θεούς, ὁ Ἀπόλλων.

Εἶναι κάτασπρος, ύψηλὸς καὶ δυνατὸς καὶ γύρω εἰς τὴν ὥραίαν κεφαλήν του εἶναι χυμένον χαριτωμένον φῶς. Στεφανωμένος μὲν κλάδον δάφνης παιζεῖ τὴν κιθάραν, ἐνῷ τραγουδοῦν αἱ ἐννέα οὐράνιαι κόραι, αἱ Μοῦσαι. Ἡ μουσικὴ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὸ ἀσμα τῶν Μουσῶν χύνει φαιδρότητα καὶ λεπτὴν συγκίνησιν εἰς τὸν "Ολυμπὸν, φθάνει ἔως τὴν γῆν καὶ ἡσυχάζει τὸν πόνον καὶ τὰς θλίψεις τῶν ἀνθρώπων. Ἡ Ἀρτεμις, ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἀπόλλωνος, εἶναι σεμνὴ καὶ εὐγενής κόρη, γεμάτη ζωὴν καὶ εὐκινησίαν καὶ ἀγαπᾷ τὰ δάση καὶ τὸ κυνήγιον.

‘Ο "Αθηνᾶ Φαρνέζες μαρμάρινον ἄγαλμα, Νεάπολις εἰναι τὸν θεὸν τῆς σοφίας καὶ τῆς ἐργασίας. Αὔτὴ προστατεύει τὰς Αθηναῖς καὶ κάμνει τοὺς Ἀθηναίους εὐφυεῖς καὶ δραστηρίους. Ἐκεῖ εἰς τὸν "Ολυμπὸν ζῆται ἐπίσης ὁ θεὸς τοῦ πολέμου "Ἀρης, νέος μὲν γιγάντιον σῶμα, πάνοπλος, ἀγριωπός. Οἱ θεοὶ τὸν μισοῦν, διότι τοῦ ἀρέσουν αἱ φιλονικίαι. Ἡ Ἀφροδίτη εἰναι θεὰ τῆς γυναικείας καλλονῆς καὶ ἐλέγετο ὅτι ἐγεννήθη ἀπὸ τὸν ἀφρὸν τῆς θαλάσσης. Εἶναι ἀπαράμιλλον τὸ

κάλλος της. 'Ο "Ηφαιστος είναι ό τεχνίτης τοῦ Ὀλύμπου καὶ αὐτὸς κατεσκεύασεν ὥραῖα ἀνάκτορα δι' ὅλους τοὺς θεούς. Είναι χωλός καὶ ἐργάζεται σκονισμένος καὶ καπνισμένος εἰς τὰ ὑποχθόνια ἐργαστήριά του, ὅπου κατασκευάζει τοὺς κεραυνούς τοῦ Διός. Εἰς τὸν Ὀλυμπὸν ἐπιστῇς ἐτοποθέτησαν οἱ "Ελλῆνες τὴν Δῆμητραν, τὴν μεγάλην θεὰν τῆς γῆς.

Αὐτοὶ είναι οἱ δώδεκα Ὀλύμπιοι θεοί, τοὺς ὅποίους λατρεύουν οἱ "Ελλῆνες ιδιαιτέρως. ✓

Οἱ θεοὶ τῆς Γῆς |

'Εκτὸς τῶν Ὀλυμπίων ὑπάρχει πλῆθος θεῶν εἰς τὴν γῆν, εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὰ ὑποχθόνια. 'Η μεγαλυτέρα καὶ ἀρχαιοτέρα ἀπὸ τὰς θεὰς τῆς γῆς είναι ἡ Δημήτηρ, πρωσωποποίησις τῆς γονιμότητος τῆς γῆς, ἡ θεὰ τῆς γεωργίας καὶ τῶν σιτοφόρων ἀγρῶν. Είναι ἀπαρηγόρητος, διότι ὁ θεὸς τοῦ "Αδου Πλούτωνος ἥρπασε τὴν θυγατέρα της, τὴν Κόρην, τὴν θεὰν τῆς ἀνθήσεως, διότι θέλει νὰ τὴν ἔχῃ σύζυγὸν του. 'Εμεσολάβησεν ὁ Ζεὺς καὶ ἔγινε συμφωνία νὰ ἐπιτανέρχεται τὴν ἀνοιξιν εἰς τὴν γῆν καὶ τὸν χειμῶνα νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ θλιβερὰ ἀνάκτορα τοῦ Πλούτωνος, ὅπου βασιλεύει μὲ τὸ ὄνομα Περσεφόνη. 'Αλλ' ὁ λαϊκώτερος θεὸς τῆς γῆς είνα: ὁ Διόνυσος, ὁ θεὸς τῶν ἀμπέλων καὶ τοῦ τρυγητοῦ, ὁ ὄντοιος περιφέρει τοὺς θορυβώδεις χορούς του συνδευόμενος ἀπὸ Σατύρους καὶ Σειληνούς.

'Ἐπιστῇς ἡ θάλασσα ἔχει τοὺς θεούς της. 'Έκτὸς τοῦ Ποσειδῶνος εἶναι ἡ Ἀμφιτρίτη, ἡ σύζυγός του, ἡ ὅποια προσωποποιεῖ τὴν θάλασσαν τῆς παραλίας. 'Ο γέρων Νηρεὺς ἀντιπροσωπεύει τὴν γαλήνην, ἡ Θέτις ἐπιτηρεῖ τὴν ἐκβολὴν τῶν ποταμῶν.

Εἰς τὸν "Αδην βασιλεύει ὁ Πλούτων ἡ "Αδης, ἀδελφὸς τοῦ Διὸς καὶ τοῦ Ποσειδῶνος. Τὸν "Αδην φαντάζονται ὡς κοῖλον καὶ βαθὺ σπήλαιον ὑπὸ τὴν γῆν, εἰς τὸ ὅποιον καταβαίνει κανεὶς ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριον Ταίναρον. Τὴν εἴσοδον φυλάττει τερατόμοοφος κύων, ὁ Κέρβερος. Οἱ νεκροὶ διέρχονται δύο σκοτεινούς καὶ ἡσύχους ποταμούς καὶ τὴν λίμνην Ἀχερούσιαν ἐπιβαίνοντες εἰς τὸ ἀκάτιον τοῦ Χάρωνος.

Εις τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν ζοῦν πολλοὶ ἄλλοι μικρότεροι θεοί καὶ θεαί. Εἰς τὰ δύσπιλα, εἰς τὰ σπήλαια ζοῦν αἱ Νύμφαι. Κάθε δένδρον, κάθε πηγή, κάθε ρεῦμα, ἔχει τὸν θεόν του. Ὁ ἀρχαῖος φαντάζεται ὅλα ἔμψυχα γύρω του, ὅλα γεμάτα μάτια καὶ αὐτιά. Τὸ γλυκοφύσημα τοῦ ζεφύρου, τὸ θρόισμα τῶν δένδρων, οἱ μακρινοὶ ψίθυροι, τοὺς ὅποιούμεν κατὰ τὰς εἰρηνικὰς ἡμέρας τῆς ἀνοίξεως, εἴναι ἀντίλαλος ἀπὸ τὸ φῦσμα καὶ τὸν χορὸν τῶν νυμφῶν. Εἰς τὰ ἥσυχα παράλια, εἰς τὰς ἐρημικὰς νήσους, εἰς τὰ σπήλαια τῆς παραλίας καὶ τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης κατοικοῦν αἱ Νηροίδες. Αὔται ήσυχάζουν τὰ ἀγριεμένα κύματα, τὰ ὅποια σηκώνει ὁ Ποσειδῶν μὲ τὴν τρίαινάν του.

ΟΙ ΗΡΩΕΣ

‘Ο ἀρχαῖος “Ελλην αἰσθάνεται μεγάλην θεύλαβειαν πρὸς τοὺς νεκροὺς προγόνους. Πιστεύει ὅτι οἱ νεκροὶ ἔξακολουθοῦν νὰ ζοῦν εἰς τὸν “Αδην, ὅτι ἀποκτοῦν θεϊκὴν δύναμιν καὶ ἡμπτοροῦν νὰ ὠφελήσουν ἢ νὰ βλάψουν. Νομίζει ἐπίσης ὅτι οἱ νεκροὶ ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ τροφὴν εἰς τὴν ὑπόγειον κατοικίαν των καὶ δι’ αὐτὸν προσφέρει κανονικῶς θυσίας καὶ χοάς. Τόπος λατρείας τῶν νεκρῶν εἶναι ίδιαίτερον δωμάτιον τῆς οἰκίας, ἢ λεγομένη ἑστία, καὶ ἵερεὺς ὁ πατήρ τῆς οἰκογενείας ἢ ὁ πρεσβύτερος υἱός.

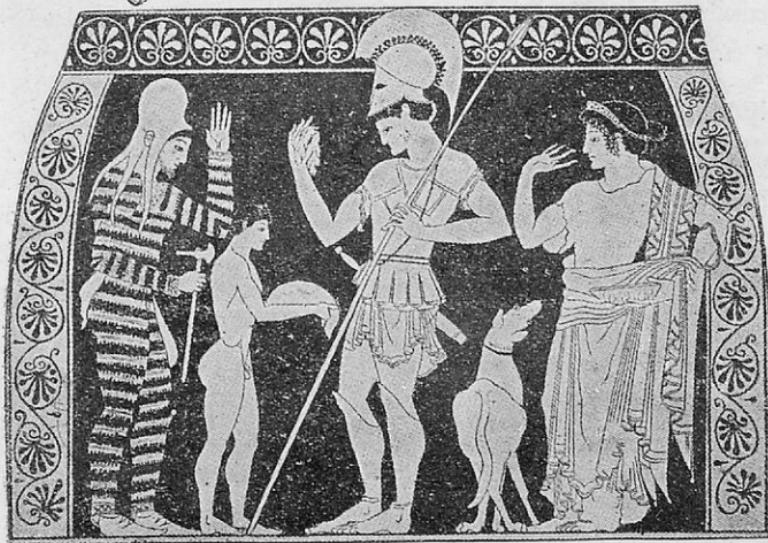
Πολλοὶ ἔνδοξοι νεκροὶ τῶν προϊστορικῶν χρόνων, πρόγονοι βασιλικῶν γενῶν, ἰδρυταὶ πόλεων, περίφημοι πολεμισταί, ἐλατρεύθησαν εἰς περισσότερα μέρη καὶ οἱ “Ελληνες ὀνόμασσαν αὐτοὺς ἡρωας καὶ ἡμιθέους, διότι ἐπίστευαν ὅτι ἔνας ἀπὸ τοὺς γονεῖς των ἦτο θεός, καὶ πολλοὶ ἀπ’ αὐτοὺς ἔγιναν πανελλήνιοι ἡρωες, ὅπως ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησεύς, ὁ Οἰδίπους, ὁ Ἰάσων κ.ἄ. καὶ οἱ ἡρωες τοῦ Τρωικοῦ πολέμου.

ΗΘΙΚΟΙ ΔΕΣΜΟΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Διεσκορπισμένοι εἰς ὅλην τὴν Μεσόγειον, διηρημένοι εἰς ἀπειρα κράτη οἱ “Ελληνες δὲν ἔπαισαν νὰ ἔχουν ζωηρὰν συνείδησιν ὅτι ἀνήκουν εἰς μίαν οἰκογένειαν. Ἀπέναντι τοῦ βαρβαρικοῦ κόσμου οἱ “Ελληνες, τὸ ἐλληνικὸν ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, ἀποτελοῦν ἔξαιρετικὴν φυλήν, τὴν ὅποιαν

συνδέουν ἀδιάσπαστοι ἡθικοὶ δεσμοί. Οἱ δεσμοὶ αὐτοὶ εἰνοὶ ἡ κοινὴ καταγωγή, ἡ κοινὴ θρησκεία, ἡ γλῶσσα καὶ τὰ κοινὰ ἔθιμα, τὸ ὅμαιμον, ὁμόγλωσσον, τὰ κοινὰ ἴδρυ ματα θεῶν, αἱ κοιναὶ θυσίαι, τὰ ὅμότροπα ἡθη, ὅπως εἶπαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς μίαν περίφημον ἀπάντησίν των εἰς τοὺς Σπαρτιάτας.

Παρ’ ὅλας τὰς τοπικὰς διαφορὰς οἱ “Ελληνες ἔχουν μίαν κοινὴν πανελλήνιον θρησκείαν, οἱ κυριώτεροι θεοὶ εἶναι θεοὶ

Σπλαγχνοσκοπία, ἀπὸ ἕνα ἀττικὸν ὄγγειον τοῦ 5ου αἰῶνος
Βίρτσμπουργ — Μουσείον

Οἱ ἀρχαῖοι “Ελληνες ἐτίμων τοὺς θεούς των μὲν προσευχάς, θυσίας καὶ ἄλλας προσφοράς. Ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῶν θυσιαζομένων ωῶν ἐμάντευαν τὴν θέλησιν τῶν θεῶν. Εἰς τὴν εἰκόνα βλέπομεν μίαν σκηνὴν οἰκογενειακήν. Ο σύζυγος εἶναι ἔτοιμος νὰ φύγῃ διὰ τὸν πόλεμον καὶ ἔκαμε θυσίαν. Ἀριστερὰ ὁ σκύθης, ὁ δόποιος ἔσφαξε τὸ ωζόν, καὶ ὁ μικρὸς κρατεῖ εἰς τὰς χείρας τὰ σπλάγχνα. Δεξιὰ ἡ σύζυγος καὶ εἰς τὸ μέσον ὁ σκύλος τοῦ σπιτιοῦ.

ὅλου τοῦ ἔθνους καὶ λατρεύονται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. “Εχουν κοινοὺς ναούς, κοινὰ προσκυνήματα, ὅπου συνέρχονται κατὰ περιόδους, διὰ νὰ τελέσουν ἑορτὰς καὶ ἀγῶνας.

Ἐπίσης παρὰ τὰς διαλεκτικὰς διαφορὰς οἱ “Ελληνες συνεννοοῦνται μεταξύ των. Μάλιστα ἡ ζωηρὰ ἐπικοινωνία καὶ τὰ μεγάλα ἐμπορικὰ κέντρα τείνουν νὰ ἔξαφανίσουν τὰς το-

πικάς διαφοράς καὶ νὰ δημιουργήσουν μίαν κοινὴν πανελλήνιον γλῶσσαν. Ἡ γραφομένη τῆς ἐπικρατεστέρας φυλῆς γίνεται ἡ κοινὴ γραφομένη ὅλων τῶν Ἑλλήνων, ὅπως ἡ Ἰωνικὴ τὸν δον αἰῶνα, ἡ ἀττικὴ τὸν 5ον αἰῶνα καὶ κατόπιν. Τὰ συγγράμματα, εἰς δόποιανδήποτε διάλεκτον καὶ ἄν γράφωνται, ἀναγινώσκονται εἰς ὅλα τὰ ἄκρα τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Οἱ Ἑλληνες ἔχουν ἐπίσης κοινὰ ἥθη, διὰ τὰ δόποια εἶναι ὑπερήφανοι. Πολὺ ἐνωρὶς ἐπαυσαν νὰ ὀπλοφοροῦν, ἡ ζωὴ τῶν ἔγινεν ἡμερωτέρα καὶ ὁ οἰκογενειακὸς βίος, ἡ θέσις τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων εἶναι ἀσυγκρίτως ἀνωτέρα ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαούς.

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

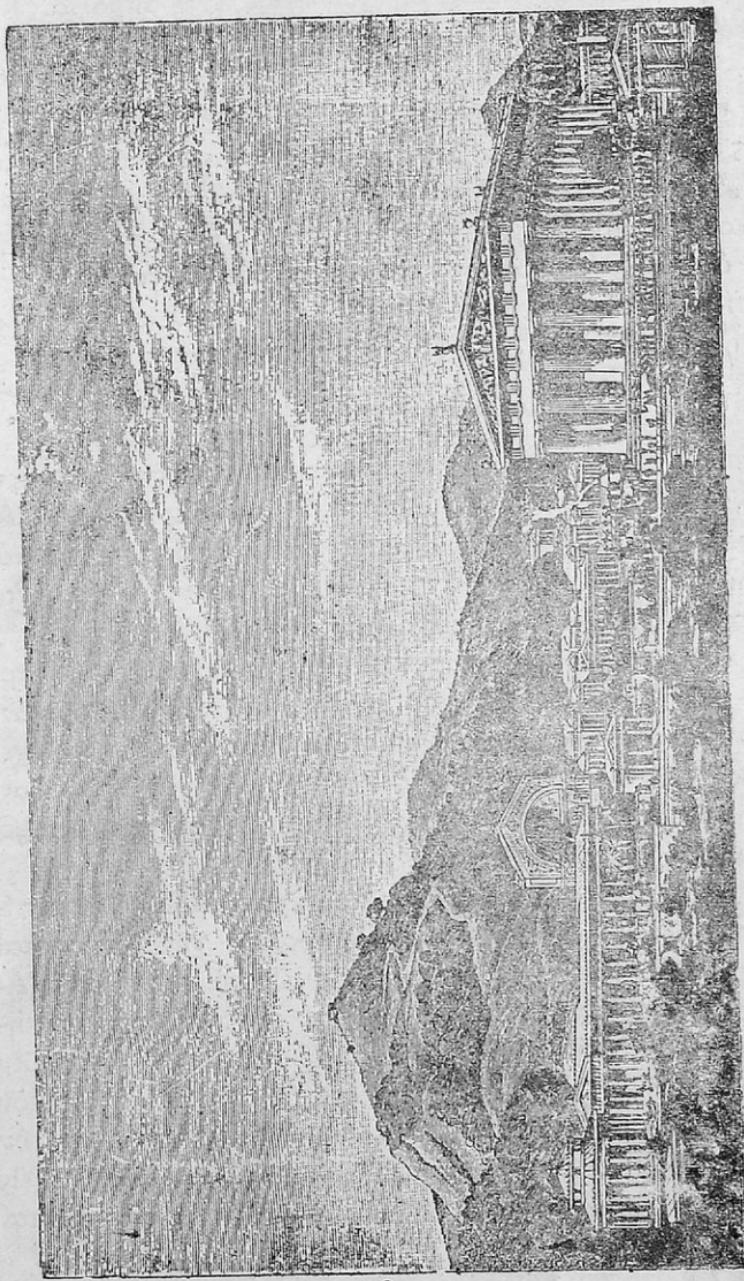
Ζωηρὰν αἴσθησιν τῆς ἐνότητος τοῦ ἔθνους ἔδιδαν αἱ συναθροίσεις εἰς τόπους κοινῶν ἑορτῶν καὶ ἀγώνων. Ἰδίως προσελκύουν τοὺς Ἑλληνας οἱ μεγάλοι πανελλήνιοι ἀγῶνες, τὰ **Νέμεα**, τὰ δόποια τελοῦνται εἰς τὴν Ἀργολίδα πρὸς τιμὴν τοῦ Διός, τὰ **Ισθμια**, τὰ ὀποῖα τελοῦνται εἰς τὴν Κόρινθον πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος, τὰ **Πύθια** εἰς τοὺς Δελφούς πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ τὰ **Ολύμπια** εἰς τὴν Ολυμπίαν πρὸς τιμὴν τοῦ Διός.

Δύο ἥσαν ιδίως τὰ κυριώτερα προσκυνήματα τῶν Ἑλλήνων, ἡ **Ολυμπία** καὶ οἱ Δελφοί.

Η ΟΛΥΜΠΙΑ

Ἡ **Ολυμπία** κειμένη εἰς τὴν χώραν τῶν Ἡλείων, εἰς τὸ σημεῖον ὃπου ἐνώνονται οἱ ποταμοὶ Ἀλφειὸς καὶ Κλάδεος, ἐντὸς πεδινῆς καὶ ἡρέμου τοποθεσίας, μεταξὺ κοιλάδων καὶ καταφύτων λόφων, ἔγινε πολὺ ἐνωρὶς τὸ κατ' ἔξοχὴν προσκύνημα τῶν Ἑλλήνων. Ὁ ἱερὸς χῶρος, εἰς τὸν ὄποιον κεῖται ὁ ναὸς τοῦ **Ολυμπίου Διὸς** καὶ τελοῦνται οἱ ἀγῶνες, ἡ λεγομένη **Ἀλτις**, ἐγέμισεν ἀπὸ ναούς, βωμούς, ἡρῷα, στοάς, ἀγάλματα κτλ. Κάθε πόλις ἐφιλοτιμήθη νὰ ἴδρυσῃ ἐκεῖ κάτι ἔξαιρετικόν. Εἰς τὸ μέσον ὑψοῦτο μεγαλοπρεπής ὁ μαρμάρινος δωρικὸς ναὸς τοῦ Διὸς, ἐντὸς τοῦ δόποιού ἔθεσαν τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τοῦ Θεοῦ, ἔργον τοῦ Φειδίου.

Οἱ ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐτελοῦντο κατὰ τετραετίαν. Μό-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αθηναία δύναστος ήτο κατά τὴν ἀρχαιότητα
Φιλίππειον 'Ηραίον' Εξέδρα 'Ηρώδου τοῦ Αττικοῦ Μητρῶν Θησαυροί Ναὸς Διὸς Δυτική πύλη Πελοπείου.

λις ἐπλησίαζεν ἡ ἔορτή, ἐκηρύγγετο εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδαν ἡ Ἱερὰ ἐκεχειρία, ἔπαινε δηλαδὴ κάθε ἔχθροπραξία. Κύματα κόσμου συνέρρεαν ἀπὸ τὰ ἀπώτατα ἄκρα τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὁ περὶ τὸν Ἀλφειὸν χῶρος ἐπλημμύριζεν ἀπὸ τὰ πλήθη καὶ ἀπὸ τὴν ζωηρότητα καὶ οἱ "Ἑλληνες ἥσθάνοντο ἐσαυτοὺς ἴσχυροὺς εἰς τὴν συναδέλφωσιν. Ἀπὸ τούς μεγαλυτέρους τίτλους τιμῆς ἦτο ἡ νίκη εἰς τὴν Ὀλυμπίαν. Βασιλεῖς καὶ πλούσιοι εὐγένεις ἥγωνται διὰ τὸν κλάδον τῆς ἐλαίας, ὁ ὅποιος ἐδίδετο ὡς ἐπαθλον εἰς τὸν νικητήν. Εἰς τὴν Ὀλυμπίαν οἱ νέοι ἐπεδείκνυαν τὴν ρώμην τοῦ σώματος, οἱ ποιηταί, οἱ μουσικοί, οἱ σοφοί τὰ πνευματικὰ προϊόντα.

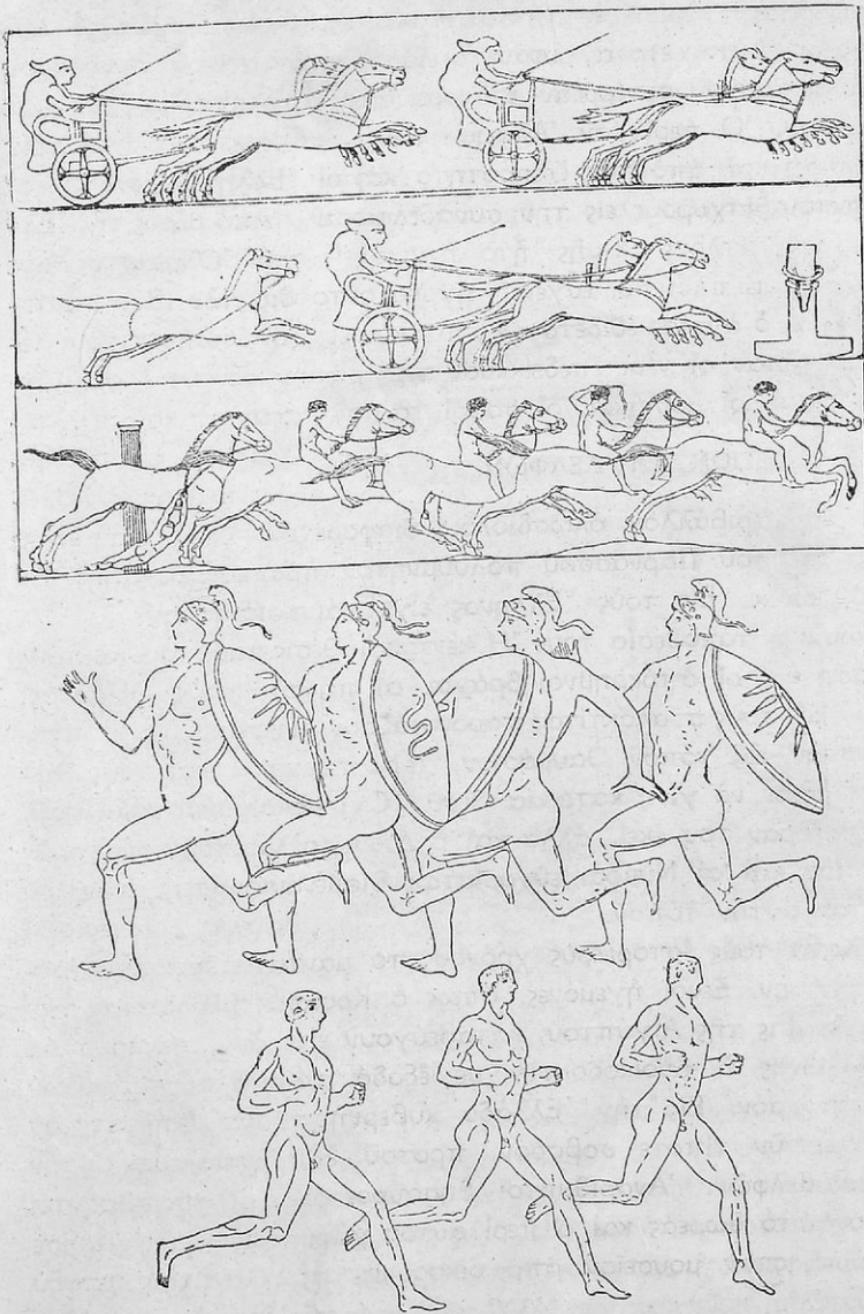
ΤΟ ΜΑΝΤΕΙΟΝ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ

Εἰς περιβάλλον όλωσδιόλου διαφορετικὸν μᾶς μεταφέρει τὸ ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ πολυύμνητον προσκύνημα τοῦ Ἀπόλλωνος. Εἰς τοὺς "Ἑλληνας εἶχε" κάμει ἔξαιρετικὴν ἐντύπωσιν ἡ τοποθεσία του. Ἡ κεντρικὴ θέσις του, τὸ ὑψος, τὰ δάση καὶ οἱ ἀπόκρημνοι βράχοι, αἱ πηγαὶ καὶ τὰ σπήλαιά του μὲ τοὺς σταλακτίτας παρουσιάζουν εἰς αὐτοὺς τὸν Παρνασσὸν ὡς τόπον θαυμάσιον, ἱεροπρεπῆ ὅπως ἔλεγαν, καὶ ἄξιον νὰ γίνῃ κατοικία θεοῦ. "Οχι μόνον ὁ Φοῖβος ἔχει τὴν ἔδραν του ἐκεῖ, ὀλλὰ καὶ ὁ Διόνυσος μὲ τὰς Μαινάδας, ὁ Πᾶν καὶ αἱ Νύμφαι εὐχαρίστως διαμένουν εἰς τὸν ἔξαιρετον αὐτὸν τόπον.

Κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους τὸ μαντεῖον ἔχει τεραστίαν φήμην. Ζένοι ἡγεμόνες, ὅπως ὁ Κροῖσος τῆς Λυδίας καὶ ὁ "Ἀμασις τῆς Αἴγυπτου, καταφεύγουν εἰς τὰ φῶτα τοῦ Ἀπόλλωνος ἢ ἀνοικοδομοῦν μὲ ἔξοδά των τὸν πυρποληθέντα ναόν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα κυβερνήσεις καὶ ἴδιωται δὲν ἐπιχειροῦν τίποτε σοβαρόν, προτοῦ ἐρωτήσουν τὸν θεόν τῶν Δελφῶν. Ἀναρίθμητοι θησαυροὶ σωρεύονται εἰς τὸν ναὸν ἀπὸ δωρεάς καὶ ὁ περὶ αὐτὸν χῶρος μεταβάλλεται εἰς παμμέγιστον μουσεῖον ἀπὸ οἰκοδομᾶς καὶ καλλιτεχνήματα.

ΑΜΦΙΚΤΙΟΝΙΑΙ

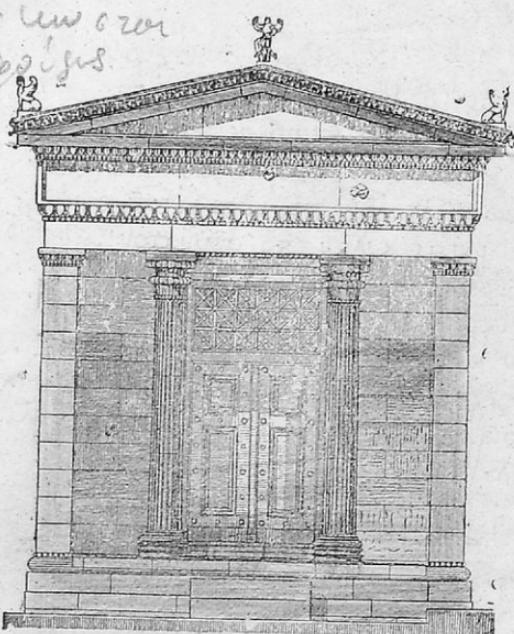
Τὴν ἐποπτείαν μερικῶν κεντρικῶν ἱερῶν καθὼς καὶ τὴν διοργάνωσιν ὀρισμένων ἔορτῶν εἶχαν οἱ κάτοικοι μιᾶς πε-

Οι ἀγῶνες, παραστάσεις ἀπὸ ἀγγεῖα

Αἱ δύο πρῶται, αἱ δύο τελεῖαι συνέχειαν, παριστάνουν ἀρματοδρομίαν μὲ τέθριππα, ἡ τρίτη ἵπποδρομίαν, ἡ τετάρτη δρόμον δηλιτῶν καὶ ἡ πέμπτη δρομεῖς.

ριφερείας, περίοικοι ἢ ἀμφικτίονες, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι. Αὐτοὶ ἀπέτελουν ἔνα εἶδος θρησκευτικοῦ συνδέσμου ἢ δόμοσπονδίας, ἢ ὃποια ὠνομάζετο ἀμφικτονία καὶ εἶχε κέντρον τὸ Ἱερόν. Ἡ σημαντικωτέρα ἀμφικτονία ἦτο τῶν Δελφῶν, ἢ ὃποια ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπεξετάθη πολὺ καὶ περιέλαβε δώδεκα λαούς, δηλαδὴ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Ἑλλάδος.

Θησαυρὸς Μασσαλιωτῶν εἰς Δελφοὺς
(ἀναπαράστασις).

Ἐπεκράτησε πολὺ ἐνωρὶς ἢ συνήθεια κάθε πόλις νὰ κτίζῃ ἴδιαιτερον μικρὸν οἰκοδόμημα, διὰ νὰ φύλαττῃ ἐντὸς αὐτοῦ τὰς δωρεάς τῶν πολιτῶν της. Τὰ οἰκοδομήματα αὐτὰ ὠνομάσθησαν θησαυροί.

ὅποιον ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ λάβουν ὅλοι οἱ ἀποτελοῦντες τὸν σύνδεσμον λαοί. Ἡ δελφικὴ ἀμφικτιονία ἐπεχείρησε πολλάκις νὰ ἐπέμβῃ ὡς διαιτητής εἰς τὰς φιλονεικίας μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν κρατῶν, ἀλλ᾽ ἢ δύναμις της δὲν ἦτο μεγάλη. Μολαταῦτα εἰς αὐτὴν βλέπομεν τὴν πρώτην ἴδεαν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν.

“Ἐκαστος λαὸς ἔστελλε δύο ἀντίπροσώπους, τοὺς λεγομένους Ἱερομνήμονας καὶ πυλαγόρας, εἰς τὸ ἀμφικτιονικὸν συνέδριον, τὸ ὅποιον εἶχεν ἀρκετὰ μεγάλην δικαιοδοσίαν.

Διωργάνωνε τοὺς πυθικοὺς ἀγῶνας, διεχειρίζετο τὰ κτήματα καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ Θεοῦ, ἐλάμβανεν αὐστηρὰς ἀποφάσεις ἐνικντίον ἐκείνων, οἱ ὅποιοι διετάρασσαν τὰς ἔορτὰς ἢ ἔβλαπταν τὴν ἱερὰν περιουσίαν. Κατὰ τῶν ἀσεβῶν τούτων ἐκήρυγττετὸν ἱερὸν πόλεμον, εἰς τὸν

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

ΣΠΑΡΤΗ

Η ΛΑΚΩΝΙΚΗ

✓ Κατὰ τὸν 7ον καὶ 6ον π. Χ. αἰῶνα τὸ ἰσχυρότερον κράτος εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν ‘Ελλάδα εἶναι ἡ Σπάρτη.

‘Η Λακωνική εἶναι στενὴ καὶ ἐπιμήκης κοιλάς τριγυρισμένη ἀπὸ ὑψηλὰ βουνά, τὸν Ταῦγετον πρὸς δυσμὰς καὶ τὸν Πάρνωνα πρὸς ἀνατολάς. Εἰς τὸ μέσον τοῦ κοιλώματος αὐτοῦ ὁ ποταμὸς Εύρωτας κυλίει τὸ ἀδύνατον ρεῦμα του. ‘Η Λακωνικὴ ἦτο ἀρκετὰ εὔφορος καὶ παρῆγε σιτηρά, εἰς τὰ πετρώδη μέρη ἐφύετο ἡ ἔλαια, εἰς τοὺς λόφους ἡ ἄμπελος, καὶ τὰ βουνὰ ἥσαν κατάλληλα διὰ κτηνοτροφίαν. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἔχει ἄλλον φυσικὸν πλοῦτον, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναπτυχθῇ βιομηχανία, ὅπως ἐπίστης δὲν ἀνεπτύχῃ ναυτιλία, ἐπειδὴ ἡ παραλία δὲν ἔχει καλοὺς λιμένας.

ΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑΙ ΤΑΣΕΙΣ

Εἰς τὴν πεδιάδα αὐτὴν ἔζησεν ἡ δυνατωτέρα δωρικὴ φυλή, οἱ Σπαρτιάται.

Οἱ Σπαρτιάται εἶναι Δωριεῖς, ἥλθαν εἰς τὸν καιρὸν τῆς μεταναστεύσεως τῶν Δωριέων, ἐκυρίευσαν τὴν Λακωνικὴν καὶ ὑπέταξαν τοὺς παλαιοὺς κατοίκους. Οἱ κάτοικοι τῆς πεδινῆς χώρας ὑπεχρεώθησαν νὰ καλλιεργοῦν τὰ κτήματα τῶν κατακτητῶν ὡς δουλοπάροικοι ἢ ὡς εἰλωτες, ὅπως ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι, ἐνῶ οἱ κάτοικοι τῶν ὀρεινῶν μερῶν, τῆς παραλίας καὶ τῶν ὀλίγων μικρῶν πόλεων διετήρησαν τὴν πρωτικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰ κτήματά των, ὅλλα ἔγιναν ὑπήκοοι τῶν Σπαρτιατῶν καὶ δὲν ἐλάμβαναν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Αὗτοί ὄνομάζονται περίοικοι καὶ εἶναι οἱ μόνοι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Λακωνικῆς, οἱ δόποιοι καταγίνονται εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς τέχνας.

Μόνοι κυρίαρχοι εἰς τὴν χώραν εἶναι οἱ κατακτηταὶ Δω-

ριεῖς, οἱ Σπαρτιᾶται ἢ Λακεδαιμόνιοι. Ἐυοίρασαν τὴν γῆν εἰς ἵσα μερίδια, τοὺς λεγομένους κλήρους, τοὺς ὅποιούς κληρονομοῦν ἀπὸ τοὺς γονεῖς τὰ τέκνα καὶ δὲν ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς πωλήσουν. "Ολοὶ μαζὶ οἱ Σπαρτιᾶται ἀποτελοῦν τὴν ἀριστοκρατικὴν τάξιν, τοὺς ὁμοίους, ἀπέναντι τῶν ἄλλων κατοίκων τῆς χώρας. Συντηροῦνται ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῶν κτημάτων, θεωροῦν ἔξευτελιστικὸν νὰ ἀσχολοῦνται εἰς τὸ ἐμπόριον ἢ νὰ κάμνουν χειρωνακτικὴν ἐργασίαν καὶ καταγίνονται μόνον εἰς τὰ πολεμικά.

Ο ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΣΠΑΡΤΙΑΤΩΝ –ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Οἱ κατακτηταὶ ἦσαν ἀσυγκρίτως ὀλιγαριθμότεροι ἀπὸ τοὺς ὑποτελεῖς. Φαίνεται ὅτι οἱ γνήσιοι Σπαρτιᾶται δὲν εἶχαν ποτὲ περισσοτέρους ἀπὸ 8 χιλ. πολεμιστάς. Ἀπέναντι αὐτῶν ἦσαν 30–50 χιλ. περίοικοι καὶ τριπλάσιοι ἵσως εἰλικριτες. "Αν λοιπὸν οἱ κατακτηταὶ δὲν ἥθελαν νὰ πνιγοῦν μέσα εἰς τὸ πλῆθος τῶν ὑποδούλων, ἔπρεπε νὰ διατηρήσουν τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν, ἡ ὅποια τοὺς εἶχε δώσει τὴν νίκην. Διὰ τοῦτο ἡ Σπάρτη παρέμεινεν ὡς διαρκὲς στρατόπεδον καὶ οἱ Σπαρτιᾶται ὡς στράτευμα ἐντὸς ἔχθρικῆς χώρας.

Εἰς τὴν Σπάρτην νόμοι, ἔθιμα, ἥθικὰ παραγγέλματα, ἀνατροφὴ παιδῶν ἔχουν ἔνα σκοπόν, νὰ διατηρήσουν τὴν μαχητικότητα τοῦ σπαρτιατικοῦ λαοῦ. Ὁ σπαρτιάτης εἶναι στρατιώτης εἰς ὅλην τὴν ζωήν του, ὑποχρεωμένος νὰ γυμνάζεται διαρκῶς, παραμένει εἰς τὴν πόλιν, διὰ νὰ εἶναι ἔτοιμος εἰς κάθε πρόσκλησιν. Δι’ αὐτὸν δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ταξιδεύῃ εἰς τὸ ἔξωτερικὸν χωρὶς εἰδικὴν ἄδειαν. Ἀσκεῖται καὶ τρώγει μὲ τοὺς συνηλικιώτας του εἰς κοινὰ συσσίτια, τὰ ὅποια ἔχουν σκοπὸν νὰ ἀναπτύξουν περισσότερον τὸ συναδελφικὸν πνεῦμα παρὰ νὰ τοὺς συνηθίσουν εἰς τὴν λιτότητα.

Τὸ πολίτευμα εἶναι ἀπλούστατον. Ἡ Σπάρτη ἔχει δύο θασιλεῖς, οἱ ὅποιοι ὅμως πολὺ ἐνωρὶς ἔχασσαν τὴν ἔξουσίαν των. Διατηροῦν μόνον τιμητικὰ δικαιώματα, δηλαδὴ ἔχουν μεγαλύτερον κλῆρον, προεδρεύουν εἰς τὴν Γερουσίαν, εἶναι οἱ προϊστάμενοι εἰς ὧρισμένας θρησκευτικὰς τελετὰς

καὶ ιδίως οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν πόλεμον. Ἡ ἔξουσία ἀνήκει κυρίως εἰς τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸ κράτος κυβερνᾶ συμβούλιον γερόντων, ἡ λεγομένη **Τερουσία**. Ἡ Γερουσία ἀποτλεῖται ἀπὸ 28 μέλη ἵστοις, τὰ ὅποια ἐκλέγουν οἱ Σπαρτιᾶται ἀπὸ τοὺς σημαντικώτερους κτηματίας. Κατὰ τὸν 5ον π. Χ. αἰῶνα ἔχουν περιορισθῆ καὶ αὐτῆς τὰ δικαιώματα καὶ τὴν ἔξουσίαν ἔχουν πέντε **Ἐφεροι** ἐκλεγόμενοι δι’ ἓν ἔτος. Ἐπέβλεπαν ὄλους καὶ εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ τιμωροῦν πολίτας, ἀρχοντας καὶ βασιλεῖς ἀκάμη. Δι’ αὐτὸ μὲ τὸν καιρὸν ἔγιναν ἡ κυριωτάτη ἀρχὴ τῆς Σπάρτης. Αὐτοὶ κανονίζουν τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν καὶ ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ δικάσουν τοὺς βασιλεῖς καὶ νὰ τοὺς καταδικάζουν εἰς θάνατον.

Οἱ ἀρχοντες ἐρωτοῦν καὶ τὴν γνώμην τοῦ λαοῦ προσκακαλοῦντες τοὺς στρατευσίμους εἰς συνάθροισιν, ἡ ὅποια ὀνομάζεται **Απέλλα**. Ἡ **Απέλλα** ἐκλέγει τοὺς γερουσιαστάς, τοὺς ἐφόρους, τοὺς ὑπαλλήλους καὶ ἔγκρινει χωρὶς νὰ συζητήσῃ τὰς προτάσεις τῶν ἀρχόντων.

Η ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Ἡ κυρία ἐνασχόλησις τῶν Σπαρτιατῶν εἶναι τὰ στρατιωτικά. Εἰς τὴν Σπάρτην ἐργάζονται ὄλοι, ἄνδρες καὶ γυναικες. Οἱ ἄνδρες διὰ νὰ γίνουν καλοὶ στρατιῶται, αἱ γυναικες διὰ νὰ γεννήσουν εὔρωστα παιδιά. "Οταν γεννᾶται τὸ παιδί, τὸ παρουσιάζουν εἰς τοὺς ἀρχοντας. Ἐὰν ἔχῃ κανὲν φυσικὸν ἐλάττωμα, δὲν ἔγγραφεται εἰς τὸν κατάλογον τῶν Σπαρτιατῶν, χάνει δηλαδὴ τὰ πολιτικὰ του δικαιώματα. Ἐὰν εἶναι εὔρωστον, τὸ παραδίδονταν εἰς τὴν μητέρα, ἡ ὅποια τὸ μεγαλώνει μέχρι ἡ ἔτῶν. Ἀπὸ τότε τὸ παραλαμβάνει ἡ πολιτεία καὶ τὸ ἀνατρέφει ὅπως θέλει.

Τὰ τέκνα τῶν Σπαρτιατῶν εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ κάμνουν βαρύτατα γυμνάσια καὶ νὰ συνηθίζουν εἰς τὴν σκληραγωγίαν. Κοιμοῦνται εἰς τὸ ὑπαιθρον καὶ ἐπάνω εἰς κλίνας ἀπὸ κολάμια, τὰ ὅποια κόπτουν ἀπὸ τὰς ὅχθας τοῦ Εύρωτα. Εἰς ὠρισμένας ἔορτὰς μαστιγώνουν τὰ παιδιὰ ἐμπρὸς εἰς τὸν βωμὸν ἐνίστε τόσον δυνατά, ὥστε νὰ τρέχῃ αἷμα. Διὰ νὰ τὰ συνηθίσουν εἰς τὴν πονηρίαν τοῦ πολέμου, δίδουν εἰς

αύτὰ τὴν ἄδειαν νὰ κλέπτουν, ιδίως φαγώσιμα. Ὅτο δέ μως μεγάλη ἐντροπή νὰ ἀνακαλυφθοῦν.

‘Ο Σπαρτιάτης ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους γίνεται στρατιώτης. Πηγαίνει εἰς τὸ κυνήγιον καὶ γυμνάζεται μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους. Νυμφεύεται 30 ἑτῶν, ἀλλὰ δὲν παύει νὰ ζῇ μὲ τοὺς συνηλικιώτας του ὡς στρατιώτης. Οἱ ἄνδρες τῶν Σπαρτιατῶν δὲν τρώγουν εἰς τὴν οἰκίαν μαζὶ μὲ τὴν γυναικαν καὶ τὰ τέκνα των, ἀλλ’ ὅλοι μαζὶ εἰς κοινὰς τραπέζας. Τὰ συσσίτια τῶν Σπαρτιατῶν ἔγιναν ὀνομαστὰ εἰς τὴν ἀρχαιότητα διὰ τὴν λιτότητά των. Περίφημος ἦτο προπάντων ὁ μέλλας ζωμός, σοῦπα ἀπὸ κρέας χοιρινὸν καὶ ξεῖδι.

Μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ἀνατρέφουν τὰ κοράσιά των οἱ Σπαρτιάται. Γυμνάζονται καὶ αύτὰ ὅπως οἱ νέοι καὶ φοροῦν βραχὺν χιτῶνα, ὁ ὅποιος φθάνει ἕως τὰ γόνατα, διὰ νὰ ἔχουν ἔλευθερίαν κινήσεως, παρουσιάζονται εἰς τὸ δημόσιον, λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς ἑορτὰς καὶ παρευρίσκονται εἰς τοὺς ἄγῶνας τῶν ἀνδρῶν. Αὐτὸς ἔκαμψεν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἄλλους “Ἐλληνας, οἱ ὅποιοι περιώριζαν τὰς γυναικας εἰς τὴν οἰκίαν καὶ δὲν ἐπέτρεπαν νὰ ἐμφανίζωνται εἰς τὰς συναναστροφὰς τῶν ἀνδρῶν. ‘Ο τρόπος αὐτὸς τῆς ἀγωγῆς ἔδωσε εἰς τὰ κοράσια σωματικὴν δύναμιν καὶ σθένος ψυχικὸν καὶ πολλαὶ γυναικες τῶν Σπαρτιατῶν ἔγιναν ὀνομασταὶ διὰ τὸν ἥρωισμόν των ὅσον καὶ οἱ ἄνδρες.

Διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν νέων δὲν ἐφρόντιζαν πολὺ οἱ Σπαρτιάται. ‘Ολίγοι ἐμάνθαναν ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν καὶ ὅλη ἡ μόρφωσίς των περιωρίζετο εἰς πολεμικὰ ἄσματα, εἰς τὴν ἀποστήθισιν τῆς νομοθεσίας τοῦ Λυκούργου εἰς χοροὺς πολεμικούς. Κυρίως ἐδιδάσκοντο νὰ εἶναι σεμνοί, νὰ σέβωνται τοὺς γέροντας, νὰ εἶναι ὀλιγέλογοι καὶ νὰ ἐκφράζωνται μὲ συντόμους φράσεις. Αὐτὸς ἦτο τὸ λακωνίζειν, τὸ ὅποιον ἔγινε περίφημον εἰς τὴν ἀρχαιότητα.

Γενικῶς οἱ Σπαρτιάται δὲν παρηκολούθησαν τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν, ἡ ὅποια ἔγινε κυρίως εἰς τὰς δημοκρατικὰς πόλεις, δὲν ἐπέτρεπαν εἰς τοὺς ξένους νὰ ἔρχωνται εἰς τὴν χώραν των καὶ εἶχαν δυσπιστίαν εἰς κόθε νεωτερισμόν,

διότι ἐφοβοῦντο μήπως χαλαρωθῆ ἡ στρατιωτικὴ ἀγωγὴ τῶν νέων. Διὰ τοῦτο ἡ Σπάρτη ἔμεινε καθυστερήμένη καὶ τίποτε σπουδαῖον δὲν ἔκαμεν εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας.

Ο ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ

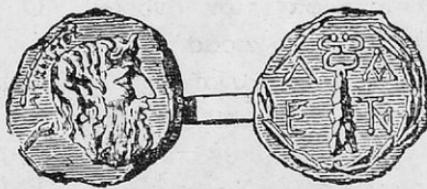
Ἐπειδὴ ὅλα εἰς τὴν Σπάρτην, κυβέρνησις, νόμοι, ἔθιμα, ἀνατροφὴ τῶν νέων, ἡ ζωὴ τῶν ἀνδρῶν, ἀπέβλεπαν εἰς ἓνα σκοπόν, νὰ δημιουργήσουν δηλαδὴ καλοὺς στρατιώτας, ὑπέθεσαν ἀργότερα ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ ἐνομοθέτησεν ἕνας σοφὸς νομοθέτης, δὲ **Λυκούργος**.

Ἄλλ’ οἱ ᾱδιοι Σπαρτιᾶται δὲν ἤξευραν ἀκριβῶς τὶ ἦτο δὲ **Λυκούργος** καὶ πότε ἔζησε. Κατὰ τὴν παράδοσιν δὲ **Λυκούργος** κατήγετο ἀπὸ βασιλικὴν οἰκογένειαν, ἐταξίδευσεν εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀγαστολῆς ὅπου ἔμαθε πολλά, ἔζήτησε τὴν συμβουλὴν τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν καὶ δὲ **Ἀπόλλων** τοῦ

Nόμισμα Σπάρτης

Παριστάνει τὴν Χαλκίοι-
κον Ἀθηνᾶν

Nόμισμα Σπάρτης

Φέρει ἀριστερὰ κεφαλὴν τοῦ Λυκούργου,
δεξιὰ κηρύκειον

ὑπέδειξε τὰς μεταρρυθμίσεις, τὰς ὅποιας ἔπρεπε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν Σπάρτην. Ἐφ' ἑτέρου γνωρίζομεν ὅτι εἰς τὴν Σπάρτην ὑπῆρχε ναός, εἰς τὸν ὅποιον δὲ **Λυκούργος** ἐλατρεύετο ὡς θεὸς ἢ ὡς ἥρως. "Ολα αὐτὰ μᾶς κάμνουν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι δὲ **Λυκούργος** εἶναι μυθικὸν πρόσωπον καὶ ἡ λεγομένη νομοθεσία του εἶναι ἔθιμα τῶν Σπαρτιατῶν, τὰ ὅποια ἐγεννήθησαν εἰς διάστημα πολλῶν ἔτῶν.

Ο ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ

Μὲ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἐπιμονὴν οἱ Σπαρτιᾶται κατώρθωσαν νὰ ἔχουν τὸν καλύτερον πεζικὸν στρατὸν τῆς Ἑλλάδος. Τὸ κύριον σῶμα τοῦ σπαρτιατικοῦ στρατοῦ ἀποτελοῦν οἱ ὁπλῖται. Ὁ ὁπλίτης ἔχει ὡς ἀμυντικὰ ὅπλα περικεφαλαίαν, ἥ ὅποια προφυλάττει τὴν κεφαλὴν, τὸ πρόσωπον καὶ τὸν λαιμόν, ὁρειχάλκινον ψώρακα, κνημῖδας καὶ ἀσπίδα κυκλικὴν ἀπὸ δέρμα, τὸ ὅποιον ἔξωθεν καλύπτεται μὲν μέταλλον. Τὰ ἐπιθετικὰ ὅπλα του εἶναι μακρὸν δόρυ καὶ ξίφος βραχύ. Οἱ ὁπλῖται παρατάσσονται ὁ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου, ὡστε ἥ δεξιὰ πλευρὰ ἑκάστου σκεπάπταζεται ἀπὸ τὸ ἄκρον τῆς ἀσπίδος τοῦ παραστάτου. Τοιουτότροπως σχηματίζεται τεῖχος ἀπὸ ἀσπίδας. Τοιαῦται σειραὶ 8—10 παρατάσσονται ἥ μία ὁπίσω ἀπὸ τὴν ἄλλην καὶ τοιουτοτρόπως σχηματίζεται ἥ σπαρτιατικὴ φάλαγξ. Οἱ ὁπλῖται βαδίζουν εἰς τὴν μάχην ὑπὸ τὸν ἥχον τοῦ αὐλοῦ καὶ μεθύουν ἀπὸ τὸ ἐμβατήριον ἀσμα, τὸν παιᾶνα. Ἡ σπαρτιατικὴ φάλαγξ εἶναι βαρεῖα πολεμικὴ μηχανή, τὴν ὅποιαν εἶναι δύσκολον νὰ διασπάσῃ ὁ ἔχθρος. Ἐπὶ δύο αἰῶνας ὁ σπαρτιατικὸς στρατὸς ἔμεινεν ἀήττητος, καὶ ἔχρησίμευεν ὡς ὑπόδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους "Ελληνας.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΗ ΣΥΜΜΑΧΙΑ

Ἄσφαλεῖς εἰς τὴν χώραν των μὲ τὴν στρατιωτικὴν ὁργάνωσιν οἱ Σπαρτιᾶται ἐπεχείρησαν νὰ κατακτήσουν τὰς γειτονικὰς χώρας. Ἔκαμαν δύο μακροὺς πολέμους, τοὺς λεγομένους Μεσσηνιακοὺς 8ος καὶ 7ος αἰών), καὶ ὑπέταξαν τὴν Μεσσηνίαν, ἐμοιράσθησαν τὴν γῆν καὶ τοὺς κατοίκους τοὺς ἔκαμαν εἴλωτας.

Συγχρόνως ἥ Σπάρτη προσέβαλε τοὺς ἄλλους δύο γείτονάς της, τοὺς Ἀργείους καὶ τοὺς Ἀρκάδας, ἀλλ' ἐδῶ συνήντησε δυνατὴν ἀντίστασιν. Παρήτησε τότε τὴν κατακτητικὴν πολιτικὴν καὶ ἐπροσπάθησε νὰ ἐκτείνῃ τὴν ἐπιρροήν της μὲ συμμαχίας. Ὅπεστήρηξε τοὺς ἀριστοκρατικούς, ἀνέτρεψε τοὺς τυράννους καὶ ἐπίεισε τοὺς δημοκρατικούς. Πολλαὶ πόλεις καὶ λαοὶ τῆς Πελοποννήσου, ἥ Τεγέα, οἱ Ἀρ-

κάδες, οἱ Ἡλεῖοι, ἡ Κόρινθος, ἡ Σικυών, καὶ ἔκτὸς τοῦ ἴσθμου τὰ Μέγαρα καὶ ἡ Αἴγινα, ἕκαμαν συμμαχίαν μὲ τὴν Σπάρτην ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ είναι αὐτόνομοι, ἀλλὰ νὰ ἀκολουθοῦν τοὺς Σπαρτιάτας εἰς τοὺς πολέμους. Τοιουτοτρόπως ἐσχηματίσθη ἡ λεγομένη Πελοποννησιακὴ συμμαχία, εἶδος ὁμοσπονδίας, τὴν ὅποιαν διηύθυνε συμβούλιον ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῶν συμμάχων (θοις αἰών).

Ἡ ὁμοσπονδία, τὴν ὅποιαν ἐσχημάτισεν ἡ Σπάρτη, δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐπεκταθῇ καὶ νὰ περιλάβῃ ὅλην τὴν Ἑλ-

Σπαρτιᾶται ὀπλῖται

λάδα, διότι ἀπετελεῖτο ἀπὸ γεωργικὰ καὶ ἀριστοκρατικὰ κράτη καὶ ἦτο διαρκῆς ἀπειλὴ κατὰ τῶν δημοκρατικῶν πόλεων καὶ τῆς προόδου. 'Αλλ' εἰς μίαν κρίσιμον στιγμὴν ἔσωσε τὸ ἔθνος, διότι, ὅταν ὁ ἰσχυρότατος βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἐπεχείρησε νὰ συντρίψῃ τὴν Ἑλλάδα, ἡ Πελοποννησιακὴ συμμαχία ἦτο ἡ μόνη δύναμις, ἡ ὅποια ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἀντιτάξῃ σοβαρὰν ἀντίστασιν.

X. Θεοδωρίδου--A. Λαζάρου, 'Ιστορία Α' Γυμνασίου "Εκδ. Ε' 11

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

Α Θ Η Ν Α Ι

Η ΑΤΤΙΚΗ

Τὸ δεύτερον σημαντικὸν κράτος τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Ἀττικήν.

Ἡ Ἀττικὴ εἶναι μικρὰ χερσόνησος, τῆς ὅποιας τὸ ἥμισυ σκεπάζουν τὰ βουνά. Ἡ χώρα παρουσιάζει τὰ γνωρίσματα τῆς ἐλληνικῆς γῆς εἰς δυνατώτερον βαθμόν, τὴν μεγάλην ποικιλίαν καὶ τὸν συνδυσμὸν τοῦ βουνοῦ, τῆς πεδιάδος καὶ τῆς παραλίας. Τὰ βουνὰ τῆς Ἀττικῆς δὲν εἶναι πολὺ ὑψηλά, ἀλλὰ πολὺ γραφικό καὶ ἡμερα καὶ ἔχουν ἔνδοξα ὄνοματα. Ἡ Πάρνης, καὶ ὁ Κιθαιρῶν εἶναι τὰ σύνορα πρὸς τὴν Βοιωτίαν, πρὸς ἀνατολὰς ὑψώνεται ὁ Ὑμηττός, ὃν στὸς διὰ τὸ μέλι του, καὶ τὸ Πεντελικόν, τὸ ὅποιον ἔκρυπτεν εἰς τὰ σπλάγχνα του τὸ εὐγενικὸν ὄλικὸν τῶν ἀθηναϊκῶν ἀγαλμάτων.

Αἱ πεδιάδες τῆς Ἀττικῆς εἶναι μικραὶ κοιλότητες ἀνάμεσα εἰς τὰ βουνά. Ἡ Ἀττικὴ ἐθεωρεῖτο πάντοτε ὡς ὀλίγον εὔφορος, ὡς λεπτόγεως, ἀλλὰ μὲ τὴν ἐντατικὴν καλλιέργειαν εἶχε γίνει ἀρκετὰ παραγωγική. Εἰς τὰ πεδινὰ μέρη ἐκαλλιεργεῖτο σῖτος καὶ κριθή, εἰς τοὺς λόφους ἥκμαζεν ἡ ἅμπελος καὶ ἡ ἔλαια, τὸ ἀγαπημένον δένδρον τῶν Ἀθηναίων.

Τέλος ἡ πολυσχιδῆς παραλία τῆς Ἀττικῆς ἔχει πολλοὺς δρμούς ἀσφαλεῖς, οἵ ὅποιοι ἦτο δυνατὸν νὰ μεταβληθοῦν εἰς λιμένας. Ἀγρόται κατ' ἀρχὰς οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς κατέβησαν ἀργότερα εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἔγιναν ἔξαιρετοι ναυτικοὶ καὶ ἔμποροι. Ἡ Ἀττικὴ εἶχε δύο πρωτευόσας, μίαν μεσογειακήν, τὰς Ἀθήνας, καὶ μίαν παραλιακήν, τὸν Πειραιᾶ. Ἄλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἔδωκεν ἔξαιρετικὴν σημασίαν εἰς τὴν μικρὰν χώραν, ἥτο ἡ τοποθεσία της. Ἡ Ἀττικὴ ἀπλώνεται εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ φαίνεται προωρισμένη

νὰ ἔξουσιάζῃ τὸν θαλάσσιον δρόμον, ὁ ὅπεινς φέρει τρόπος τὴν Θράκην, τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Κρήτην.

Τὸ κλίμα τῆς Ἀττικῆς κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ήτο πολὺ ἡπιώτερον. Ὁ δυτικὸς ἄνεμος πνέων ἀπὸ τὴν θάλασσαν ἐδρόσιζε τὸ θέρος καὶ ἐφέρμαινε τὸν χειμῶνα. Τὰ βουνά ήσαν σκεπασμένα ἀπὸ δάση καὶ δύο ποταμοί, ὁ Ἰλισός καὶ ὁ Κηφισός, εἶχαν πολὺ περισσότερον ύδωρ. Οἱ ποιηταὶ ἔξυμνησαν τὸ δροσερὸν ρεῦμα τοῦ Κηφισοῦ καὶ τὰ πράσινα φυλλώματα, εἰς τὰ ὅποια ἡ ἀηδῶν ἐψιθύριζε τὸ παθητικόν

της ἀσμα, καθὼς καὶ τὸ γλυκὺ κλίμα, τὸν λεπτὸν ἀέρα καὶ τὸν διαυγέστατον οὐρανὸν τῆς πατρίδος των. Εἰς ἓνα δρᾶμα τοῦ Εύριπίδου ὁ χορὸς ψάλλει: Καλότυχοι οἱ Ἀθηναῖοι. Ζοῦν μέσα εἰς λαμπρότατον ἀέρα. Εἰς τὸν τόπον αὐτὸν ἡ ξανθὴ Ἀρμονία ἐγέννησε τὰς ἐννέα Μούσας.

Τὸ κλῖμα εἶχε μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὸν χαρακτῆρα τῶν κατοίκων. Τοὺς ἔκαμε ζωηρούς, ἐνεργητικούς καὶ ἐλέπτυνε τὴν καλαισθησίαν τῶν εἰς βαθμὸν ἀξιοθαύμαστον.

Η ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

‘Η δωρικὴ μετανάστευσις δὲν ἔφερεν ἀναστάτωσιν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἡ ὅποια διετήρησε τοὺς ἴδιους πάντοτε κατοίκους.

Ἐπὶ αἰῶνας ἡ χώρα ἦτο γεωργικὴ καὶ ἐκυβερνήθη ὅπως αἱ λοιπαὶ χῶραι τῆς Ἑλλάδος. Εἶχε βασιλέα, ὁ ὅποιος ἐκυβέρνα μαζὶ μὲ τοὺς γαιοκτήμονας, τοὺς εὔπατρίδας. ‘Ο

Παλαιότερα ἀθηναϊκὰ πλοῖα
παραστάσεις ἐπὶ ἐνὸς ἄγγειου τοῦ Διπύλου

Τὰ ἀνωτέρω πλοῖα μᾶς δίδουν μίαν ἴδεαν τῶν πολεμικῶν τῆς ἐποχῆς μετὰ τὴν δωρικὴν μετανάστευσιν. Είναι πλοῖα ἐλαφρὰ μὲ ἔμβολον εἰς τὴν πρῷραν καὶ τὴν πρύμνην πολὺ ὑψηλήν.

βασιλεὺς εἶχε καὶ τὸ συμβούλιόν του, τὸν Ἀρειον Πάγον, ἀποτελούμενον ἀπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν εὐπατριδῶν, ὁ ὅποιος εἶναι εἰς τοὺς χρόνους αὐτοὺς ὅ, τι καὶ ἡ Γερουσία εἰς τὴν Σπάρτην. Κατόπιν οἱ εὐγενεῖς κατέλυσαν τὴν βασιλείαν καὶ ἀντὶ βασιλέως διώριζαν ἐννέα ἀρχοντας, οἱ ὅποιοι ἐμοιράσθησαν τὴν ἔξουσίαν τοῦ βασιλέως. Ἀργότερα ἐπεκράκρατησεν ἡ συνήθεια νὰ ἐκλέγουν τοὺς ἀρχοντας δι’ ἓν ἔτος. ‘Ο λαὸς ἦτο καὶ ἐδῶ ὑποδουλωμένος καὶ εἰργάζετο εἰς τοὺς

εύγενεῖς ως δουλοπάροικος εἰς τὰ κτήματά των.

’Αλλ’ εἰς τὴν Ἀττικὴν προοδεύει ἀρκετὰ ἐνωρὶς ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ ἀναπτύσσεται νέα κοινωνικὴ τάξις, τῶν ἐμπόρων καὶ ναυτικῶν, καὶ παραλλήλως δημιουργεῖται τάξις ἐλευθέρων μικροκαλλιεργητῶν εἰς τὰ ὄρεινότερα μέρη. “Ολοὶ αὗτοί, ἔμποροι, ναυτικοί, τεχνῖται, ἐλεύθεροι γεωργοί, μὲν ἕνα ὅνομα ὁ δῆμος, εἶναι ἀντίπαλοι τῶν εὐπατριδῶν, οἱ ὅποιοι τοὺς καταπιέζουν καὶ τοὺς ἐκμεταλλεύονται μὲ τὸν χειρότερον τρόπον. Διὰ τοῦτο ἡ Ἀττικὴ ταράσσεται ἀπὸ ἐσωτερικὰς ἔριδας. Ο λαὸς ζητεῖ, ὅπως καὶ εἰς ἄλλα μέρη, γραπτοὺς νόμους. Τὸ ἔργον αὐτὸ ἀναθέτουν εἰς τὸν Δράκοντα, ὁ ὅποιος ἀναγράφει τὰς παλαιὰς συνθεσίας καὶ τὰς παρουσιάζει ως γραπτοὺς νόμους. Οἱ νόμοι αὗτοὶ ἔγιναν περίφημοι διὰ τὴν αὐστηρότητά των (δρακόντειοι νόμοι).

ΣΟΛΩΝ

Αἱ ταραχαὶ ἔξηκολούθησαν, ἀλλ’ ἡ ἀπολυταρχία τῶν εὐγενῶν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διαιωνισθῇ μετὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῶν Ἀθηνῶν. Αἱ ἀντιμαχόμεναι μερίδες κατώρθωσαν νὰ συνεννοηθοῦν καὶ ἔξελεξαν τὸν Σόλωνα ἄρχοντα μὲ ἀπεριόριστον ἔξουσίαν νὰ κανονίσῃ τὰς ὑποθέσεις τῆς πολιτείας (594).

594

Ο Σόλων ἦτο ἀπὸ ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν, ἀλλ’ εἶχε χάσει, ὅπως λέγουν, τὰ κτήματά του. Δι’ αὐτὸ ἔγινεν ἔμπορος, ἐταξίδευσεν εἰς πολλὰ μέρη, ἔμαθε πολλὰ καὶ εἶχε τὴν φήμην μεγάλου σοφοῦ. Ἡτο ἀγαπητὸς καὶ εἰς τὰς δύο τάξεις, εἰς τοὺς εὐγενεῖς ἔνεκα τῆς καταγωγῆς του, εἰς τοὺς ἐμπόρους, διότι εἶχεν ἔργασθῇ διὰ τὴν ἔξασφάλισιν τῶν ἐσωτερικῶν κτήσεων τῶν Ἀθηνῶν καὶ εἶχεν ἔξεγείρει μὲ τὰ ποιήματά του τοὺς συμπολίτας του διὰ τὴν κατάληψιν τῆς Σαλαμῖνος.

Ο Σόλων διὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν γαλήνην, ἔλαβε ριζικὰ μέτρα. Διέταξε πρῶτον γενικὴν παραγραφὴν τῶν χρεῶν καὶ ἀπηγόρευσε νὰ πωλοῦνται οἱ ἀνθρωποι ως δοῦλοι διὰ τὰ χρέη των. “Οσοι εἶχαν πωλῆσθῇ διὰ χρέη, ἀνέτησαν τὴν ἐλευθερίαν των, οἱ φυγάδες ἐπέστρεψαν καὶ τὰ

κτησαν τὴν ἐλευθερίαν τῶν, οἱ φυγάδες ἐπέστρεψαν καὶ τὰ κτήματα ἀπηλλάγησαν ἀπὸ κάθε ὑποχρέωσιν. Αὐτὸς ὁνόμασαν σεισάχθειαν, διότι ὁ λαὸς ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰ βάρη του. Διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν δημιουργίαν μεγάλων κτημάτων, ἥλλαξε τὸν κληρονομικὸν νόμον καὶ ἐπέτρεψε τὴν διανομὴν τῆς κληρονομίας εἰς ὅλα τὰ τέκνα. Ἐπίσης ἔδωκε τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς εὐγενεῖς νὰ πωλοῦν τὸ κτῆμα τῶν. Τοιούτοις δὲ ἦταν ἡ Ἀττικὴ ἔγινεν ἡ χώρα τῶν μικροκτηματιῶν καὶ τῶν μικροκαλλιεργητῶν.

Κατήργησε τὴν παλαιὰν διαίρεσιν καὶ διηρεσε τοὺς κατοίκους εἰς τέσσαρας τάξεις ἔχων ὡς βάσιν πάντοτε τὴν κτηματικὴν περιουσίαν. Αἱ τάξεις αύται ἦσαν 1) πεντακοσιομέδιμνοι, δηλαδὴ μεγαλοκτηματίαι μὲ ἐτήσιον εἰσόδημα 500 μεδίμνους, δηλ. 10 χιλ. ὀκάδας σίτου, οἴνου ἢ ἐλαίου 2) τριακοσιομέδιμνοι ἢ ἵππεῖς, μὲ εἰσόδημα 300 μεδίμνους, δηλ. 6 χιλ. ὀκάδας 3) διακοσιομέδιμνοι ἢ ζευγίται μὲ εἰσόδημα 200 μεδίμνους, ἦτοι 4 χιλ. ὀκάδας 4) θῆτες, οἱ ἔχοντες εἰσόδημα κάτω τῶν 200 μεδίμνων.

Οἱ Σόλων ἔδωσε περισσότερα δικαιώματα εἰς τὴν Ἑκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ διωργάνωσε συστηματικῶς τὴν Βουλὴν τῶν τετρακοσίων. Ἡ Ἑκκλησία ἦτο συνάρθροισις τοῦ λαοῦ, ἡ ὅποια ἀπεφάσιζε διὰ τὰς σπουδαίας ὑποθέσεις τοῦ κράτους, ἐνῶ ἡ Βουλὴ ἦτο ἓνα συμβούλιον ἀπὸ 400 μέλη ἐκλεγόμενα κατ' ἔτος, τὸ ὅποιον ἔργον εἶχε νὰ προετοιμάζῃ τὰ ζητήματα, τὰ ὅποια ἐπρόκειτο νὰ συζητήσῃ ἢ ἐκκλησία.

Οἱ πολιταὶ δὲν εἶχαν ἐντελῶς ἴσα δικαιώματα. "Ολοι εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ νὰ ψηφίζουν τοὺς ἄρχοντας. Ἐκλέγονται ὅμως ἄρχοντες μόνον ρἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς τρεῖς ἀνωτέρας τάξεις, αἱ ἀνώτεραι μάλιστα ἀρχαὶ εἶναι προνόμιον τῶν δύο πρώτων τάξεων. Συγχρόνως ὅμως οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις ἔχουν πολὺ μεγαλυτέρας ὑποχρεώσεις, φορολογοῦνται βαρύτερον, εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπηρετοῦν εἰς τὸν στρατὸν ὡς ὄπλιται καὶ ἵππεῖς, ἐνῶ οἱ θῆτες εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ἢ ὑπηρετοῦν ὡς ψιλοί.

Τέλος ὁ Σόλων ἐφρόντισε διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, ἐπέτρεψε τὴν ἔξαγωγὴν τοῦ ἔλαιου καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ μετρικὸν σύστημα ἄλλων ἐμπορικῶν πόλεων.

Ἡ σολώνειος νομοθεσία εἶχεν ἀκόμη ἀριστοκρατικὸν χαρακτῆρα, διότι ὡς βάσιν τῆς διαιρέσεως τῶν τάξεων ἔλαβε τὴν κτηματικὴν περιουσίαν. Ἀλλὰ μὲ τὴν ταχεῖαν οἰκονομικὴν πρόοδον τῆς χώρας ἥ βάσις αὐτὴ ἐκλονίσθη, διότι ἡρχισαν νὰ ὑπολογίζουν τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα εἰς χρῆμα καὶ ὅχι εἰς εἶδος. Τοιουτοτρόπως ὅποιος κατώρθωνε νὰ αὐξήσῃ τὴν περιουσίαν του, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀνέλθῃ εἰς ὑψηλοτέραν τάξιν. Ἐπίσης ἐσήμαινε πρόοδον, διότι ἔδιδε μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ τὴν βουλὴν τῶν τετρακοσίων, αἱ ὅποιαι ἔλαβαν μεγάλην σπουδαιότητα ἀργότερα.

ΠΕΙΣΙΣΤΡΑΤΟΣ

Ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν ηύχαριστη-
σεν οὔτε τοὺς εὐγενεῖς οὔτε τὸν λαόν. Αἱ ταραχαὶ ἐπανελήφθησαν, ὁ Σόλων ἔφυγεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ περιῆλθε πολλὰς χώρας. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν λέγεται ὅτι ἐπέρασε καὶ ἀπὸ τὴν αὐλὴν τοῦ Κροίσου.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἔνας ἐπιτήδειος καὶ ίκανὸς ἀνθρωπός,
ὁ **Πεισίστρατος**, ἐκέρδισε τὴν συμπάθειαν τοῦ λαοῦ καὶ
κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν ἀρχὴν, ἔγινε δηλαδὴ τύραν-
νος (560). Ἀλλὰ ἥ διοίκησις τοῦ Πεισιστράτου δὲν ἐστα-
μάτησε τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Ἀθηνῶν, διότι ὁ Πεισίστρατος
διετήρησε τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος καὶ ἐκυβέρ-
νησε τὰς Ἀθήνας ἐπὶ 33 ἔτη μὲ φρόνησιν καὶ μετριο-
πάθειαν καὶ ἀπέκτησε μεγάλην δημοτικότητα. Αἱ Ἀθῆναι
εἰς τοὺς χρόνους του εἶδαν λαμπρὰς ἡμέρας. Ο Πεισίστρα-
τος ἐφρόντισε νὰ αὐξήσῃ τὸν πλοῦτον τῆς χώρας καὶ νὰ
κάμη εὐχάριστον τὴν ζωὴν τῶν πολιτῶν. Εἰργάσθη διὰ τὴν
ἀνάπτυξιν τῆς μικρᾶς ἴδιοκτησίας καὶ ὑπεστήριξεν οἰκονο-
μικῶς τοὺς μικροκτηματίας καὶ μὲ κάθε τρόπον ἐπροσπάθησε
νὰ προμηθεύσῃ ἐργασίαν εἰς τὸν λαόν. Πραγματικῶς αἱ Ἀ-
θῆναι ἐργαζονται μὲ μεγάλην δραστηριότητα εἰς τὰς ἡμέ-

560

ρας του, κατασκευάζονται ύδραγωγεῖα, κρῆναι, ἡ ἀκρόπολις καὶ ἡ κάτω πόλις στολίζονται μὲ ναούς καὶ ἔργα γλυπτικῆς, τὰ ὅποια μιμοῦνται τὴν ιωνικὴν τέχνην. Ὁ Πεισίστρατος ἦτο φιλόκαλος καὶ φιλόμουσος. Εἰς τὴν αὐλὴν του συναντῶνται οἱ ἔξοχώτεροι ποιηταὶ τῆς ἐποχῆς καὶ αὐτὸς ἀνέθεσεν εἰς σοφοὺς ἀνθρώπους νὰ μαζεύσουν τὰ ποιήματα τοῦ Ὄμηρου, νὰ τὰ τακτοποιήσουν καὶ νὰ τὰ ἀντιγράψουν.

Μετὰ τὸν θάνατὸν του ἐκυβέρνησεν ὁ μεγαλύτερος υἱός του Ἰππίας. Ἀλλὰ τὰ παιδιὰ τοῦ Πεισιστράτου δὲν εἶχαν τὴν ἴκανότητά του καὶ δυσηρέστησαν πολλούς. Ὁ υἱός του Ἰππαρχος προσέβαλεν ἔνα εὐγενῆ νέον, τὸν Ἀρμόδιον, ὁ ὅποιος τὸν ἐδοιλοφόνησε μὲ τὸν φίλον του Ἀριστογείτονα κατὰ τὴν ἔορτὴν τῶν Παναθηναίων. Ἀπὸ τότε ὁ Ἰππίας ἔγινε πολὺ κακός καὶ τυραννικός καὶ εἶχεν ἐναντίον του τοὺς δημοκρατικούς, οἱ ὅποιοι ήθελαν πλήρη αὐτοδιοίκησιν, καθὼς καὶ

Σκηναὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν γεωργῶν

παραστάσεις ἐπὶ ἀγγείων

Εἰς τὴν πρώτην εἰκόνα ὁ γεωργὸς διευθύνει τὸ ἄροτρον, ἀριστερὰ ὁ ἔνας ἐργάτης σπάζει βώλους, δεξιὰ δύο σπορεῖς. Εἰς τὴν δευτέραν ἀριστερὰ ὁ ἐπόπτης τῆς ἐργασίας, πιθανὸν ὁ ἴδιοκτήτης, ἄμαξα μὲ δύο ἀμφορεῖς, δεξιὰ σπορεὺς καὶ ἄροτρον.

τοὺς ἀριστοκρατικούς, οἱ ὅποιοι ἦσαν πάντοτε ἔχθροὶ τῶν 510 τυρράνων. Οἱ ἀριστοκρατικοὶ ἐζήτησαν βοήθειαν ἀπὸ τὴν Σπάρτην καὶ στρατὸς σπαρτιατικὸς ἥλθεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀνέτρεψε τοὺς Πεισιστρατίδας (510). Ὁ Ἰππίας κατέφυγεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας Δαρείου.

Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΤΟΥ ΚΛΕΙΣΘΕΝΟΥΣ

‘Αφοῦ ἔφυγαν οἱ τύρανοι, ἥρχισαν νέαι ταραχαί. Τέλος ὅμως οἱ δημοκρατικοὶ ἔγιναν κύριοι τῆς καταστάσεως καὶ ἥλλαξαν ριζικῶς τὸ πολίτευμα. ‘Ο ἀρχηγὸς τῶν δημοκρατικῶν **Κλεισθένης**, ἀριστοκρατικῆς καταγωγῆς, ἀπὸ τὴν μεγάλην οἰκογένειαν τῶν Ἀλκμεωνιδῶν, εἰσήγαγε μεταρρυθμίσεις, αἱ δόποιαι ἐθεμελίωσαν δριστικῶς τὴν δημοκρατίαν.

‘Ο Κλεισθένης κατήργησε τὴν διαίρεσιν τῶν κατοίκων εἰς τάξεις μὲ βάσιν τὴν περιουσίαν. Τὰ χωρία τῆς Ἀττικῆς καὶ τὰς συνοικίας τῆς πόλεως ἔχώρισεν εἰς 100 κοινότητας, τοὺς λεγομένους δήμους. Τοὺς δήμους πάλιν τοὺς ἔχώρησεν εἰς 10 διοικητικάς περιφερείας, τὰς λεγομένας δέκα φυλάς. ‘Ἐκάστη φυλὴ λοιπὸν περιλομβάνει δέκα δήμους. ‘Ἐφρόντισεν ὅμως ἡ φυλὴ νὰ μὴ περιλάβῃ δήμους μιᾶς μόνον περιφερείας, ἀλλὰ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλυτέραν ποικιλίαν, δηλαδὴ δήμους μεσογειακούς, δήμους τῆς πόλεως καὶ

Τρύγος, παράστασις ἐπὶ ἄγγειον

Εἰκὼν εὐθυμογραφική. Οἱ Σειληνοὶ τρυγοῦν τὴν κληματαριὰν, κόπτουν τά σταφύλια καὶ τὰ μεταφέρουν εἰς καλάθια. Εἰς τὸ μέσον ἔνας Σειληνὸς πατεῖ τὰ σταφύλια καὶ τὸ κρασὶ τρέχει εἰς ἔνα βαθὺ δοχεῖον.

τῆς παραλίας. ‘Η Ἰπποθοντὶς φυλὴ π. χ. περιελάμβανε τὴν πεδιάδα τῆς Ἐλευσίνος, τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς καὶ τοὺς ὄρεινοὺς δήμους τῆς Πάρνηθος. Μὲ τὴν διαίρεσιν αὐτὴν ἡ παλαιὰ διάκρισις εἰς κοινωνικάς τάξεις ἔξαφανίζεται καὶ ἐνώνονται καὶ συγχωνεύονται εὐπατρίδαι καὶ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, πλούσιοι καὶ πτωχοί, ἔμποροι καὶ γεωργοί, ὄρεινοι καὶ θαλασσινοί.

Μεταβολὴ τόσον ριζικὴ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ χωρὶς ἀντίστασιν. Οἱ ἀδιάλλακτοι ἀριστοκρατικοὶ ἔζήτησαν τὴν ἐπέμβασιν τῆς Σπάρτης καὶ ὁ βασιλεὺς Κλεομένης εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν μὲ στρατὸν καὶ ἔξεδίωξε τὸν Κλεισθένην καὶ τοὺς Ἀλκμεωνίδας. Ἄλλ' ὁ λαὸς ἔξηγέρθη διὰ νὰ προστατεύσῃ τὰς ἐλευθερίας του, ὑπεχρέωσε τὸν Κλεομένην νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν χώραν καὶ ἀργότερα οἱ Ἀθηναῖοι ἐνίκησαν τοὺς συμμάχους τῶν Σπαρτιατῶν Βοιωτοὺς καὶ Χαλκιδεῖς.

ΑΡΧΑΙ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἔδωσαν αἴγλην εἰς τὴν νεαρὰν δημοκρατίαν καὶ ἀνύψωσαν τὸ φρόνημα τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀγαποῦν τῷρα περισσότερον τὴν πατρίδα τῶν, διότι εἶναι πολῖται ἐλευθέρας πολιτείας καὶ ἔχουν ἵσα δικαιώματα. Ἄλλ' ἡ ἐθνικὴ ύπερηφάνεια δὲν τοὺς ἔκαμε ἀποκλειστικούς, ὅπως τοὺς Σπαρτιάτας. Ἀντιθέτως προτοῦ γίνουν διδάσκαλοι τῆς Ἑλλάδος, Ἐλαβανομάθηματα ἀπὸ τοὺς ἄλλους "Ελληνας, οἱ ὄποιοι εἶχαν ἀναπτυχθῆ ἐνωρίτερα.

Εἰς τὴν ἀρχὴν ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς "Ιωνας. Ἀπὸ τὴν Ἰωνίαν ἥλθαν τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου καὶ Ἰωνεῖς τεχνῖται ἐδίδαξαν τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐπεξεργάζωνται τὰ μάρμαρα. Ἔπιστης οἱ ἀγγειοπλάσται τῶν Ἀθηνῶν ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς "Ιωνας. Ἰδίως ἐπὶ Πεισιστράτου αἱ Ἀθῆναι παρουσιάζουν ὅψιν Ἰωνικῆς πόλεως, ἡ ὄποια συνδυάζει τὴν οἰκονομικὴν ἀκμὴν μὲ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν.

Μετὰ τὴν φυγὴν τῶν τυράννων ἀρχίζει ἡ δωρικὴ ἐπίδρασις. Ἀκριβῶς εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ Ἰωνία ἔχανε τὴν ἀνεξαρτησίαν της, ἐνῶ ἡ Σπάρτη εἶχε γίνει ἡ πρώτη στρατιωτικὴ δύναμις. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τότε ἔρχονται εἰς στενωτέραν ἐπαφὴν μὲ τὸν δωρικὸν κόσμον. Ὁ βραχὺς δωρικὸς χιτὼν ἀντικαθιστᾶ τὸν ποδόρητη Ἰωνικόν, οἱ ἀνδρες ἀφίνουν τὰ κοσμήματα, τὰ ὄποια ἐφόρουν κατὰ τὴν Ἰωνικὴν ἀστικὴν συνήθειαν, καὶ ὁ βίος γίνεται σοβαρώτερος. Γλύπται τῆς Αἰγίνης καὶ τῆς Σικυώνος ἐργάζονται εἰς Ἀθήνας.

Ἀπὸ τὸν συνδυασμὸν τοῦ Ἰωνικοῦ καὶ τοῦ δωρικοῦ θὰ διαλάμψῃ τὸ ἀττικὸν πνεῦμα.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΣ
ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΗΣ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

I. ΑΙΓΥΠΤΟΣ

3300	π.Χ. περίπου	Ένωσις τῆς Αἰγύπτου εἰς ἓν κράτος — 'Η Μέμφις γίνεται πρωτεύουσα τοῦ Ἀρχαίου κράτους. Κατασκευὴ τῶν μεγάλων πυραμίδων — ἀκμὴ τῆς αἰγυπτιακῆς τέχνης
2800 – 2700	»	Τέλος τοῦ κράτους τῆς Μέμφιδος
2500	»	'Ιδρυσις τοῦ Μέσου κράτους — Αἱ Θῆβαι πρωτεύουσα
2200	»	'Επιδρομὴ τῶν 'Υκσώς — Τέλος τοῦ Μέσου κράτους
1700	»	'Εκδίωξις τῶν 'Υκσώς, ἀνασύστασις τοῦ αἰγυπτιακοῦ κράτους — Μεγάλαι κατακτήσεις μέχρι Εύφρατον
1580	»	Τουτμέτ Γ'
1501 – 1447	»	'Υψίστη ἀκμὴ τῆς δυνάμεως τῆς Αἰγύπτου Ραμσῆς Γ' — Πτῶσις τῶν βασιλέων τῶν Θηβῶν
1440	»	Περίοδος ἀναρχίας
1200 – 1150	»	Οἱ Ἀσσύριοι κυριεύουν τὴν Μέμφιν
1100 – 671	»	Οἱ Ἀσσύριοι κυριεύουν τὰς Θήβας
671		Ψαμμήτιχος Α' ἀνιδρύει τὸ αἰγυπτιακὸν κράτος — Πρωτεύουσα ἡ Σάεις
664	»	'Αμασις — Ἀκμὴ τῆς Αἰγύπτου — Οἱ "Ελληνες ιδρύουν τὴν Ναύκρατιν εἰς τὸ Δέλτα τοῦ Νείλου
665	»	Ψαμμήτιχος Γ' — "Αλωσις τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τῶν Περσῶν
569 – 526	»	
525	»	

2. BABYLONIA — ASSYRIA

2200 – 2100	»	'Ιδρυσις Ἀρχαίου Βαβυλωνιακοῦ κράτους
2123 – 2081	»	'Ο Χαμουραμπὶ δημοσιεύει τοὺς νόμους τοὺς
2000	»	'Επιδρομὴ Χιττιτῶν
1250	»	'Ο βασιλεὺς τῆς Ἀσσυρίας νικᾷ τὸν βασιλέα τῆς Βαβυλῶνος

- 722 — 705 > Οἱ Ἀσσύριοι κυριεύουν τὰ βασίλεια τοῦ Ἰσ-
ραήλ καὶ τῆς Βαβυλῶνος
705 — 681 > Ὑποταγὴ Φοινίκης, Παλαιστίνης, καὶ Χαλ-
δαίας
671 > Οἱ Ἀσσύριοι κυριεύουν τὴν Μέμφιν
612 > Καταστροφὴ τοῦ ἀσσυριακοῦ κράτους. Οἱ
Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι κυριεύουν τὴν Νι-
νευήν
625 — 604 > "Ιδρυσις Νέου Βαβυλωνιακοῦ κράτους
604 — 561 > 'Ο Ναβουχοδονόσωρ κυριεύει τὴν Ιερουσα-
λήμ (586) καὶ τὴν Τύρον (573).—Μεγάλα ἔρ-
γα εἰς τὴν Βαβυλῶνα-κρεμαστοὶ κῆποι. Κα-
τάλυσις τοῦ Βαβυλωνιακοῦ κράτους — 'Ο
Κύρος κυριεύει τὴν Βαβυλῶνα

3. ΕΛΛΗΝΕΣ

- 2400 — 1400 π.Χ. περίπου Κρητικὸς πολιτισμὸς
2000 — 1700 > > Κάθοδος τῶν Ἀχαιῶν
1500 > > 'Ακμὴ τῶν Μυκηνῶν
1100 > > 'Επιδρομὴ τῶν Δωριέων
900 > > 'Οργάνωσις σπαρτιατικῆς πολιτείας
ΣΤ' ΑΙΩΝ
594 > Νομοθεσία Σόλωνος
560 — 527 > Τυραννία Πεισιστράτου
510 > Κατάλυσις τῆς τυραννίας
507 > Κλεισθένης-μεταρρυθμίσεις τοῦ

ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΙ

Σελίς

1.	Κρανίον ἀνθρώπου Νεάντερταλ	6
2.	Τάρανδος	8
3.	Μαμούθ	9
4.	Βόνασος	10
5.	Βόνασος τρυπημένος μὲ πολλὰ βέλη	18
6.	Οἱ ἀνθρωποὶ τῶν σπηλαίων κυνηγοῦν ταράνδους	19
7.	"Αροτρον καὶ λισγάρι νεολιθικῆς ἐποχῆς	22
8.	Δημητριακὰ ἀπὸ τὰς λιμναῖας κατοικίας	23
9.	Χειρόσφηνες παλαιολιθικῆς ἐποχῆς	27
10.	'Εργαλεῖα νεολιθικῆς ἐποχῆς	28
11.	'Εργαλεῖα τῆς ἐποχῆς τοῦ ὄρειχαλκου	29
12.	Ζίφη τῆς ἐποχῆς τοῦ σιδήρου	30
13.	Τοξόται	31
14.	'Εργαλεῖα παλαιολιθικῆς ἐποχῆς	32
15.	'Υδρίαι μὲ σχῆμα καλύβης	34
16.	Λιμναῖαι κατοικίαι	35
17.	Οίνοδομαι ἐπὶ πασσάλων εἰς τὴν Μανίλλην	36
18.	Κατοικίαι τῆς ἐποχῆς τοῦ σιδήρου	37
19.	Ντόλμεν	38
20.	'Απὸ τοὺς Κυκλωπείους τάφους τῆς Εύρωπης	39
21.	Γυναικεῖς εἰς τὸν χορὸν	40
22.	Στολαι τοῦ ὄρειχαλκίνου πολιτισμοῦ τῆς Β. Εύ- ρωπης	41
23.	Σκέπασμα θήκης ἀπὸ ὄρείχαλκον	42
24.	Κρικοὶ ἀπὸ ὄρείχαλκον	43
25.	'Αφροδίτη τοῦ Βελεντόρφ	50
26.	"Αγρια ἄλογα	51
27.	'Οστοῦν ταράνδου	52
28.	'Αγγεῖα νεολιθικῆς ἐποχῆς	52
29.	Κυριώτεροι τύποι ἀγγείων νεολιθικῆς ἐποχῆς	53
30.	'Απὸ τὴν ζωὴν τῶν Βορειοευρωπαίων	54
31.	Κάδος ἀπὸ ὄρείχαλκον	55

32.	‘Αλυσίδα ἀπὸ πετράδια	57
33.	’Αρχαία Αἴγυπτος	59
34.	Ζῷα καὶ πτηνὰ ἀρχαῖας Αἰγύπτου.	60
35.	’Ιερογλυφικό	60
36.	Αἱ πυραμίδες καὶ ἡ Σφίγξ	61
37.	Σκηναὶ γεωργίας	63
38.	‘Η πρόσοψις τοῦ ναοῦ τοῦ Λουκσόρ	64
39.	‘Υπόστυλος αἴθουσα τοῦ Καρνάκ	65
40.	’Αμενεμές Γ	66
41.	Χαλδαία καὶ Ἀσσυρία	68
42.	Τύπος Ἀσσυρίων	69
43.	Σφηνοειδής γραφὴ	70
44.	‘Ο βασιλεὺς εἰς τὸν πόλεμον	72
45.	’Ασσυριακὸν ἀνάκτορον	73
46.	Πτερωτὸς ταῦρος	74
47.	Λέαινα	75
48.	Οἱ ‘Εβραῖοι εἰς τοὺς αἴγυπτιακοὺς τάφους	76
49.	Παλαιιστίνη καὶ Φοινίκη	77
50.	Φιλισταῖος πολεμιστὴς	78
51.	Τύπος Φοίνικος	80
52.	Φοινικικὰ πλοῖα	81
53.	Φοινικικὴ ἔξαπλωσις	83
54.	‘Ανάγλυφον χιττιτικὸν	84
55.	‘Ο βασιλεὺς Δαρεῖος	85
56.	Περσικὸν κράτος ἐπὶ Δαρείου	86
57.	Περσικὸν ἀνάκτορον	88
58.	Κίων Περσικὸς	89
59.	Οἱ Κρῆτες εἰς τὴν Αἴγυπτον	97
60.	‘Οπριγκιψ μὲ τὰ κρῖνα	99
61.	Κυρία τῆς αὐλῆς	100
62.	’Αγγεία κρητικὰ	103
63.	Τύποι Ἀχαιῶν	104
64.	‘Η πύλη τῶν λεόντων	107
65.	Σχέδιον μυκηναϊκοῦ μεγάρου	108
66.	Μυκηναϊκὰ ἔγχειρίδια	108
67.	‘Η κυρία μὲ τὴν πυξίδα	109

	Σελίς
68. Κυνήγι ἀγριοχοίρων	111
69. Γεωμετρικὸν ἄγγεῖον	113
70. Ἀγγεῖον Διπύλου	113
71. Ὁμηρος	115
72. Ὁ Ἀχιλλεὺς	116
73. Ὁ πολεμιστὴς ἀποχαιρετῷ τὴν γυναῖκα του	117
74. Ὁ Διόνυσος ταξιδεύει	118
75. Ὁ βασιλεὺς Ἀρκεσίλας φορτώνει σιλφιον	120
76. Νόμισμα Χαλκίδος	122
77. Νόμισμα Συβαριῶν	123
78. Ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος	124
79. Ἡ Μεγάλη Ἑλλὰς	125
80. Νόμισμα Ἀργούς	128
81. Νόμισμα Ἀρκαδίας	129
82. Νόμισμα Σικυῶνος	130
83. Νόμισμα Κορίνθου	130
84. Ζεὺς καὶ Γυφῶν	143
85. Ἀπόλλων κιθαρῳδὸς	145
86. Ἀρτεμις	145
87. Ἡ Ἀθηνᾶ Φαρνέζε	146
88. Σπλαγχνοσκοπία	149
89. Ἡ Ολυμπία	151
90. Οἱ Ἀγῶνες	153
91. Θησαυρὸς Μασσαλιωτῶν εἰς Δελφούς	15-
92. Νόμισμα Σπάρτης α'	159
93. Νόμισμα Σπάρτης β'	159
94. Σπαρτιάται ὁπλῖται	161
95. Ἄρχαια Ἀττικὴ ,	163
96. Παλαιότερα Ἀθηναϊκὰ πλοιοῖα	164
97. Σκηναὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν γεωργῶν	168
98. Τρύγος	179
99. Χάρτης Ἑλλάδος	96-97

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελίς

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'	'Ο προϊστορικός ἄνθρω-	πος
		3—15
» Β'	'Η ζωὴ τοῦ προϊστορικοῦ	
	ἀνθρώπου	16—43
» Γ'	'Η κοινωνικὴ ζωὴ — φυλαὶ	
	καὶ λαοὶ	44—57
» Δ'	Οἱ Ἀνατολικοὶ λαοι	58—90
» Ε'	'Ελλάς-χώρα καὶ κάτοικοι	91—96
» ΣΤ'	'Η 'Ελλάς κατὰ τοὺς προϊ-	
	στορικοὺς χρόνους	97—111
» Ζ'	Οἱ Ὑμηρικοὶ χρόνοι	112—117
» Η'	'Ο κόσμος τῶν ἀποικιῶν	118—126
» Θ'	Τὰ κράτη τῆς 'Ελλάδος . . .	126—133
» Γ'	'Ο 'Ελληνικὸς κόσμος τὸν	
	7ον καὶ δον αἰῶνα	134—142
» ΙΑ'	Θρησκεία καὶ Ἕνωνικὴ ἐνότης	143—154
» ΙΒ'	Σπάρτη	155—161
» ΙΓ'	'Αρχῖναι	172—170
Χρονολογικὸς πίναξ	171—162
Εἰκόνες καὶ χάρται	175—175
Περιεχόμενα	176

024000028365

Ψηφιοποιήσεις από το Ινστιτούτο
Επίκρισης Εγγράφων

